

Pagels E. - The Origin of Satan

TAM METİN EKSİKSİZ TÜRKÇE TERCÜME (234 Sayfa)
Gnostik Araştırma Kütüphanesi Arşivi

--- SAYFA 1 [Görsel / Boş] ---

--- SAYFA 2 ---

E L AINE P A G E L S 'S The Origin of Satan'a övgü "Pagels önemli bir şeyi başardı... Aynı zamanda orijinal ve macera dolu, düşünceli bilimsel çalışmalar pek yaygın değil. The Origin of Satan böyle bir çalışma ve buna bağlı olarak minnettar olmalıyız." - New York Review of Books "Aydınlatıcı ve ödüllendirici. . . çok okunabilir bilimsel bir wwkw. . . bir belgelik ve özlülük modeli." — Newsday "Büyüleyici ve değerli." — The Nation "Akıllı ve mantıklı. . . Pagels her zaman ezoterik metinlerin ve bilimsel tartışmaların insani sonuçlarını fark eden canlı bir yazar olarak kaldı. - Chicago Tribune "Erken Hristiyanlık dünyasının günümüzün önde gelen yorumcularından biri. . . Gizemli teolojinin, tasarlandığı sosyal bağlamla nasıl bağlantılı olduğunu zekice gösteriyor." —Milwaukee Journal Sentinel "Harika l v'de başarılı oldu." - San Francisco Chronicle

--- SAYFA 3 ---

E L A IN E P A G E L S'LER Şeytanın Kökeni Elaine Pagels, Princeton Üniversitesi'nde Harrington Spear Paine Din Profesörüdür. Profesör Pagels, doktorasını 1970 yılında Harvard Üniversitesi'nden aldı ve Din Bölümü başkanlığını yaptığı Barnard College'da ve Columbia Üniversitesi'nde ders verdi. Nag Hammadi'deki birçok metnin editörlüğünü üstlendi ve dört kitap daha yazdı: The Johiinnine Gospel in Gnostic Exegesis-, The Gnostic Paul: Gnostic Exegesis of the Pauline Letters', The Gnostic Gospels' ve Adam, Eve, and the Serpent. Gnostik İnciller, Ulusal Kitap Eleştirmenleri Birliği Ödülü'nü ve Ulusal Kitap Ödülü'nü kazandı. Profesör Pagels, 1981 yılında MacArthur Bursu ile ödüllendirildi. Princeton, New Jersey'de yaşıyor ve ders veriyor.

--- SAYFA 4 ---

AYRICA E L A IN E P A G E L S Adem, Havva ve Yılan Gnostik İnciller Gnostik Yorumda Johannine İncili Gnostik Pavlus: Pauline Mektuplarının Gnostik Yorumu

--- SAYFA 5 [Görsel / Boş] ---

--- SAYFA 6 ---

ŞEYTAN ELAINE PAGELS'İN KÖKENİ Vintage Kitaplar RANDOM HOU S E, IN C'NİN DOLAŞIMI. NEW YORK

--- SAYFA 7 ---

BİRİNCİ VINTAGE BOOKS BASKISI, MAYIS 1996 Telif Hakkı © 1995, Elaine Pagels'e aittir. Tüm hakları Uluslararası ve Pan-Amerikan Telif Hakkı Sözleşmeleri kapsamında saklıdır. Amerika Birleşik Devletleri'nde Random House, Inc., New York'un bir bölümü olan Vintage Books tarafından ve aynı zamanda Kanada'da Random House of Canada Limited, Toronto tarafından yayınlanmıştır. İlk olarak 1995 yılında Random House, Inc., New York tarafından ciltli olarak yayımlanmıştır. Kongre Kütüphanesi, Random House basımını şu şekilde kataloglamıştır: Pagels, Elaine. Şeytanın Kökeni / Elaine Pagels. — 1. baskı. P. santimetre. Bibliyografik referanslar ve indeks içerir. ISBN 0-679-40140-7 1. Şeytan—İncil öğretisi. 2. İncil. N. T. İnciller—Eleştiri, yorum, vb. 3. Hristiyanlık ve antisemitizm. I. Başlık. BS2555.6.D5P34 1995 235'.47—dc20 95-7983 Vintage ISBN: 0 679-73118-0 Amerika Birleşik Devletleri'nde basılmıştır 10 9 8 7 6 5

--- SAYFA 8 ---

Sarahand ve David'e sevgilerle

--- SAYFA 9 ---

BİLGİLENDİRMELER Bu kitap, büyük ölçüde bilimsel yayınlarda orijinal olarak sunulan araştırmalara dayanmaktadır (her bölümün notlarının başında alıntılanmıştır) ve daha genel olarak erişilebilir hale getirmek için revize edilmiştir. Altı yıllık araştırma ve yazma sürecim boyunca birçok akademisyene ve arkadaşşıma danıştım. Öncelikle araştırmaları ve erişimleri konuların aydınlatılmasına büyük katkı sağlayan John Gager, Rosemary Reuther ve Krister Stendahl'a teşekkür etmek istiyorum. Taslağı okuyan, düzeltmeler ve eleştiriler sunan meslektaşlarım ve dostlarıma özellikle teşekkür ediyorum: Glen Bower Sock, Elizabeth Diggs, Howard Clark Kee, Kent Greenawalt, Wayne Meeks, Sharon Olds, Eugene Schwartz, Alan Segal, Peter Stern ve S. David Sperling; ve Yeni Ahit kaynaklarına ilişkin bölümleri okuyan John Gager, Vernon Robbins ve James Robinson dahil olmak üzere, çalışmanın devam eden bölümleri hakkında yorum ve eleştiri sunanlar; 1. bölümde sunulan kaynakları okuyan ve yorum yapan Steven Mullaney; 2. bölümde sunulan kaynakları okuyup yorum yapan John Collins, Louis Feldman, Paul Hanson, Martha Himmelfarb, Helmut Koester, Doron Mendels ve George Nickelsburg; ve 6. bölümün dayandığı makaleyi okuyup yorum yapan Peter Brown. Şüphesiz bu meslektaşlarımın her biri, sorumluluğunu üstlenmem gereken bazı sonuçlarıma katılmayacaktır. Bu kitap için araştırmalar, İleri Araştırmalar Enstitüsü Tarih Araştırmaları Okulu'nda ziyaretçi olduğum sırada başladı.

--- SAYFA 10 ---

X / A C K N O W L E D G E N T S 1990-91'de ve 1994-95'te orada devam etti. Enstitünün sunduğu dingin ve mesleki ortamı bana ve diğer pek çok kişiye sağladığı için gösterdikleri nezaketli konukseverlik için bu okulun üyelerine çok minnettarım. Princeton Üniversitesi Rektör Yardımcısı Ruth Simmons'a, Din Bölümü Başkanı Jeffrey Stout'a ve Fakülte Dekanı Robert Gunning'e, araştırma ve yazımı 1994-95'te tamamlama iznini mümkün kıldıkları için ve o yıl boyunca beni destekleyen burs için National Endowment for the Humanities'e özel teşekkür borçluyum. Princeton Üniversitesi Din Bölümü'ndeki meslektaşlarıma, bu yıllar boyunca hem sürece büyük katkısı olan sohbetler hem de nezaketleri ve anlayışları için teşekkür etmek istiyorum; ayrıca seminerimizde benimle birlikte Yunanca metinler üzerinde mücadele eden yüksek lisans öğrencilerime de teşekkür etmek istiyorum: Gideon Bohack, Robert Cro, Nicola Denzey, Obery Hendricks, Anne Merideth, Sharon Hefetz ve Joel Walker. Katılımları olmadan bu kitabı yazdığımı hayal bile edemeyeceğim bazı insanlar var. Jason Epstein'la editör olarak çalıştığım için çok şanslı ve ayrıcalıklıyım ve coşkulu desteğinin yanı sıra bu sürece getirdiği içgörüyü, zekayı ve netlik tutkusunu derinden takdir ediyorum. Helaine Randerson tüm süreç boyunca taslak üzerinde çalıştı, şaşırtıcı derecede uzman taslak hazırlığının yanı sıra keskin yorumlar ve editoryal eleştiriler sundu. John Brockman ve Katinka Matson projeye başından beri destek verdiler ve sayısız şekilde katkıda bulundular. Anne Merideth'e araştırma materyallerinin bulunmasındaki işbirliğinin yanı sıra tartıştığımız birçok konu hakkındaki mükemmel muhakemesi için de minnettarım. Editoryal önerileriyle metni geliştiren Virginia Avery ile çalışmayı takdir ettim ve keyif aldım; ve ayrıca katkılarından dolayı Joy de Menil'e teşekkür ederim. Son olarak, varlıkları ve kişisel destekleri, kocamın ölümünden bu yana geçen bu zor yılları atlatmamda bana yardımcı olan, özellikle Malcolm Diamond, Elizabeth Diggs, Sarah'nın da aralarında bulunduğu birçok arkadaşşıma minnettarım.

--- SAYFA 11 ---

TEŞEKKÜR EDERİM LEDLER / xi Duben-Vaughn, Kent Greenawalt, erkek kardeşim ve yengem, Ralph ve Jane Hiescy, Kristin Hughes, Elizabeth ve Niccola Khuri, Emily McCulley, Sharon ve David Olds, Albert Raboteau, Kathy Murtaugh ve Margot Wilkie.

--- SAYFA 12 ---

İÇİNDEKİLER GİRİŞ XV I MARKOS'UN İNCİLİ VE YAHUDİ SAVAŞI 3 II ŞEYTAN'IN SOSYAL TARİHİ: İbranice İncil'den İncillere 35 III MATTA'NIN FERİSİLERE KARŞI KAMPANYASI: ŞEYTANIN YERLEŞTİRİLMESİ 6 3 IV LUKE VE YUHANNA İSRAİL'İN MİRASINI İDDİA EDİYOR: BÖLÜM GENİŞLİYOR 8 9 V ŞEYTAN'IN DÜNYASAL KRALLIĞI: PAGANLARA KARŞI HİRİSTİYANLAR 112 VI İÇİ DÜŞMAN: KÂRİKLERİN ŞEYTANLAŞTIRILMASI 1 4 9 SONUÇ 17 9 NOTLAR 185 DİZİN 2 0 5

--- SAYFA 13 ---

GİRİŞ 1988 yılında, yirmi yıllık kocam bir yürüyüş kazasında öldüğünde, yas tutan birçok insan gibi benim de görünmez bir varlığın huzurunda yaşadığımı, yani birinin ölmüş olduğunu canlı bir şekilde hissettiğimi fark ettim. Sonraki yıllarda çeşitli dini geleneklerin görünmez dünyayı nasıl şekillendirdiği ve görünmez olana dair yaratıcı algılarımızın çevremizdeki insanlara, olaylara ve doğal dünyaya verdiğimiz tepkilerle nasıl bağlantılı olduğu üzerinde düşünmeye başladım. Aynı zamanda Yunan, Yahudi ve Hristiyan geleneklerine sahip insanların talihsizlik ve kayıplarla baş etme yöntemleri üzerinde de düşünüyordum. Homeros'tan Sofokles'e kadar Yunan yazarlar bu tür olayları tanrılara ve tanrıçalara, kadere ve alın yazısına, yani "doğanın güçleri" (bizim bu güçler için kullandığımız terim) gibi kaprisli ve insan refahına kayıtsız unsurlara atfederler. Tarihçisi olduğum eski Batı dünyasında pek çok -belki de çoğu- insan, evrenin, varlıkları görünür dünyayı ve onun insan sakinlerini etkileyen görünmez varlıkların yaşadığını varsayıyordu. Eski Mısırlılar, Yunanlılar ve Romalılar tanrıları, tanrıçaları ve pek çok türde ruhani varlığı tasavvur ederken, görünüşte tektanrıci olan bazı Yahudiler ve Hristiyanlar giderek daha fazla meleklerden, Tanrı'nın göksel habercilerinden, bazıları da düşmüş meleklerden ve iblislerden söz etmeye başladı. Bu özellikle milattan sonraki ilk yüzyıldan itibaren geçerliydi.

--- SAYFA 14 [Görsel / Boş] ---**--- SAYFA 15 ---**

XVI / GİRİŞ Paganizmden Yahudiliğe veya Hristiyanlığa geçişin, her şeyden önce kişinin görünmez dünyaya dair algısını dönüştürmek anlamına geldiğini fark ettim. Bugüne kadar Hristiyan vaftizi, kişinin ciddi bir şekilde "şeytandan ve onun tüm işlerinden vazgeçmesini" ve şeytan çıkarma ayini kabul etmesini gerektirir. Pagan din değiştiren kişi, daha önce ilahi olarak saygı duyulan ve korkulan tüm ruh varlıklarının aslında sadece "iblisler" olduğunu, yani iyilik ve adaletin Tek Tanrısı'na ve onun melek ordularına karşı mücadele eden düşman ruhlar olduğunu itiraf ettikten sonra vaftiz edildi. Yahudi ya da Hristiyan olmak paganın evrene bakış açısını kutuplaştırdı ve onu ahlaklaştırdı. Yahudi ilahiyatçı Martin Buber, evrenin ahlaklaştırılmasını Yahudi geleneğinin en büyük başarılarından biri olarak görüyordu ve bu gelenek daha sonra Hristiyanlara ve Müslümanlara miras olarak aktarılmıştı. Örneğin Yaratılış kitabı, bu kasabaların tüm sakinleri -hikâye anlatıcısıyla ilgilenen tüm sakinler, yani yetişkin erkekler- "genç ve yaşlı, son adama kadar" kötü olmasaydı, volkanların Sodom ve Gomorra kasabalarını yok edemeyeceği konusunda ısrar eder (Yaratılış 19:4). Bu çalışmaya başladığımda, Yahudi ve Hristiyanların görünmez varlıklara ilişkin algılarının, Buber'in iddia ettiği gibi, öncelikle doğal evreni ahlakileştirmekle ve dolayısıyla insanları, hastalıktan doğal afetlere kadar çeşitli olayları "Tanrı'nın iradesinin" ifadeleri veya insan günahına ilişkin ilahi yargı olarak yorumlamaya teşvik etmekle ilgili olduğunu varsaydım. Ancak araştırmam beni beklenmedik yönlere yönlendirdi ve çok daha karmaşık bir tabloyu ortaya çıkardı. "Kilisenin babalarından" biri olan Justin Martyr (MS 140) gibi Hristiyanlar, sıkıntıları "Tanrı'nın iradesine" değil, Şeytan'ın kötü niyetine bağlarlar. Öğrencisi Tatian, doğal dünyada, felaketler de dahil olmak üzere kazalara izin verir; ona göre, Tanrı bunlar için teselli verir, ancak nadiren mucizevi müdahalelerde bulunur. Melekler ve düşmüş melekler hakkındaki Yahudi ve Hristiyan anlatımlarını araştırmaya devam ettikçe, onların bir bütün olarak doğal dünyayla daha az, insan ilişkilerinin özel dünyası ile ilgilendiklerini keşfettim. Meleklerle ilgili İncil'deki ve İncil dışı anlatımları yeniden okurken, her şeyden önce birçok bilim insanının işaret ettiği şeyi öğrendim: İbranice İncil'de melekler sıklıkla yer alırken, diğer düşmüş melekler veya şeytani varlıklarla birlikte Şeytan'ın neredeyse hiç bulunmadığını. Ancak

--- SAYFA 16 ---

GİRİŞ / xvii, (kendilerini meleklerle müttefik olarak gören) Esseniler ve İsa'nın takipçileri de dahil olmak üzere, birinci yüzyıldaki belirli Yahudi grupları arasında, çeşitli şekillerde Şeytan, Beelze bub veya Belial olarak adlandırılan figür de merkezi bir önem kazanmaya başladı. Örneğin Markos'un müjdesi, meleklerden yalnızca açılış çerçevesinde (1:13) ve orijinal metnin son ayetlerinde (16:5-7) bahsederken, Markos, müjdenin önemli açılış sahnesine "şeytanı" dahil ederek ana akım Yahudi geleneğinden sapar ve İsa'nın hizmetini, görünüşe göre Şeytan'ın "krallığına" ait olan cinler ile Tanrı'nın ruhu ile cinler arasındaki sürekli mücadeleyi içeren bir hizmet olarak nitelendirmeye devam eder (bkz. Markos). 3:23-27). Bu tür vizyonlar Hristiyan geleneğine dahil edilmiş ve diğer şeylerin yanı sıra, Hristiyanların kendilerini Tanrı ile özdeşleştirmelerini doğrulamaya ve karşıtlarını (önce diğer Yahudiler, sonra paganlar ve daha sonra kafir olarak adlandırılan muhalif Hristiyanlar) şeytanlaştırmaya hizmet etmiştir. Bu kitabın konusu budur. Yeni Ahit İncillerinin bu unsurunu vurgulamak elbette onların ana konusunun bu olduğu anlamına gelmez. "İnciller aşkla ilgili değil mi?" Bu işi tartışırken bir arkadaşımız bağırdı. Elbette aşkla ilgililer ama anlatacakları hikaye ihanet ve öldürmeyi içerdiği için şeytani imgeleri çağrıştıran düşmanlık unsurlarını da içeriyor. Bu kitap bu tema üzerinde yoğunlaşmaktadır. Şeytan hakkında bizi büyüleyen şey, normalde insan olarak kabul ettiğimiz niteliklerin ötesine geçen nitelikleri ifade etme şeklidir. Şeytan, kendi en kötü dürtülerimizle özdeşleştirdiğimiz açgözlülük, kıskançlık, şehvet ve öfkeden ve gaddarlık dediğimiz şeyden daha fazlasını çağrıştıır; bu da insanlara hayvanlara ("canavarlar") benzerlik atfeder. Binlerce yıllık gelenek Şeytan'ı bir ruh olarak tanımlıyor. Başlangıçta o, Tanrı'nın meleklerinden biriydi ama düşmüştü. Şimdi Tanrı'ya karşı açık bir isyan halindedir ve hüsrana uğramış öfkesiyle bizim ötekilikle yüzleşmelerimizin bazı yönlerini yansıtır. Pek çok kişi, onun belirli zamanlarda, güç, zeka ve bağlılık gibi daha iyi niteliklerimizi bile harekete geçiren yoğun bir manevi tutkuya sahip görünen bireyler ve gruplar halinde bedenlendiğini gördüğünü iddia etti;

--- SAYFA 17 ---

XVILL İ N İ N İ R O I > U C T I O N onları yıkıma yöneltir ve zarar vermekten zevk alır. Öyleyse kötülük, en kötü ihtimalle, doğaüstü şeyleri içeriyor gibi görünüyor - bunu Martin Buber'in Tanrı'yı "tamamen farklı" olarak tanımlamasının şeytani tersi olarak ürpererek anlıyoruz. Ancak - en azından tarihsel olarak konuşursak - Şeytan, Belial ve Mastema (İbranice adı "nefret" anlamına gelir) gibi şeytani meslektaşlarıyla birlikte havadan ortaya çıkmadı. Bunun yerine, göreceğimiz gibi, bu tür figürler, birinci yüzyıldaki Pales'in kargaşasından ortaya çıktı. Burada, diğer bilim adamlarının halihazırda başarılı bir şekilde yaptığı şeyi yapmak niyetinde değilim: Edebiyat uzmanı Neil Forsyth, yakın tarihli mükemmel kitabı The Old Enemy'de, Şeytan figürünün edebi ve kültürel arka planının çoğunu araştırdı;2 Walter Wink ve psikanalist Carl Gustav Jung ve bazı takipçileri, Şeytan'ın teolojik ve psikolojik sonuçlarını incelediler.3 Jeffrey Burton Russell ve diğerleri, Şeytan figürü arasındaki kültürler arası paralellikleri araştırmaya çalıştılar. Şeytan ve Mısır tanrısı Set ya da Zerdüştlerin kötü gücü Ahri adamı gibi figürler.4 Bunun yerine beni ilgilendiren şey, Şeytan figürünün özellikle toplumsal imalarıdır: O halde, bu kitapta sizi, Şeytan'ı kendimizi ve "ötekiler" olarak adlandırdığımız kişileri nasıl algıladığımızın bir yansıması olarak düşünmeye davet ediyorum. Şeytan, sonuçta 'öteki' olmayı bir nevi meslek haline getirmiş; ve böylece Şeytan, insan olarak düşündüğümüz şeyleri olumsuz bir şekilde tanımlıyor. Belirli insanları kendi grubuyla ilişkili olarak "ötekiler" olarak tanımlamaya yönelik sosyal ve kültürel uygulama, elbette insanlığın kendisi kadar eski olabilir. Antropolog Robert Redfield, pek çok halkın dünya görüşünün esas olarak iki ikili karşıtlık çiftinden oluştuğunu ileri sürmüştür: insan/insan olmayan ve biz/onlar.5 Jonathan Z. Smith'in gözlemlediği gibi bu ikisi sıklıkla ilişkilidir, dolayısıyla "biz" eşittir "insan" ve "onlar" eşittir "insan değil."6 "Biz" ile "onlar" arasındaki ayrım, en eski tarihsel kanıtlarımızda, eski Sümer ve Akkad tabletlerinde, tıpkı Türklerin dilinde ve kültüründe olduğu gibi mevcuttur. tüm halklar

--- SAYFA 18 ---

GİRİŞ / xix dünya çapında. Bu tür ayrımlar bazen çekicilikle, belki daha sıklıkla iticilikle ya da aynı anda her ikisiyle suçlanır. Eski Mısır dilinde Mısırcı anlamına gelen kelime basitçe "insan" anlamına gelir; Yunan olmayanlar için kullanılan Yunanca "barbar" kelimesi, Yunanca konuşmayanların içten gelen anlamsız sözlerini taklit ediyor; anlaşılmaz konuştukları için Yunanlılar onlara barbar diyor. Ancak kişinin kendi halkını insan olarak adlandırması ve diğerlerini "insanlıktan çıkarma" yönündeki bu neredeyse evrensel uygulama, insanların aslında başkalarının insanlığından şüphe ettiği veya inkar ettiği anlamına gelmez. William Green'in belirttiği gibi, çoğu zaman kendilerini ve başkalarını bu şekilde etiketleyenler, kendi grup kimliklerini tanımlamaya ve pekiştirmeye yardımcı olan bir tür karikatürle meşgul olurlar: Bir toplum, başkalarını basitçe keşfetmez, başka insanların yaşamının bir yönünü seçerek, yalıtarak ve vurgulayarak ve onu kendi farklılıklarını sembolize ederek onları üretir. Gruplar arasındaki çatışma elbette yeni bir şey değil. Batı Hristiyan geleneğinde yeni olabilecek şey, göreceğimiz gibi, kişinin düşmanlarını temsil etmek için Şeytan'ın kullanılmasının, "biz"in Tanrı'nın halkı olduğumuz ve "onların" da Tanrı'nın ve bizim de düşmanlarımız olduğu şeklindeki belirli bir tür ahlaki ve dini yorumda çelişkiye yol açmasıdır. Bu görüşü benimseyenlerin, İsa'nın takipçilerini uyardığı gibi, "sizi öldüren kişinin Tanrı'ya hizmet ettiğini düşüneneğini" (Yuhanna 16:2) söylediğine inanmaları teşvik edilir. Çatışmanın bu tür ahlaki yorumunun Batı tarihi boyunca Hristiyan grupların kimliğini sağlamlaştırmada olağanüstü derecede etkili olduğu kanıtlanmıştır; Aynı tarih aynı zamanda bunun nefreti, hatta toplu katliamı meşrulaştırabileceğini de gösteriyor. Bu kitap için yaptığım araştırmalar Hristiyanlığın rahatsız edici bulduğum yönlerinin farkına varmamı sağladı. Geçtiğimiz birkaç yıl boyunca İncilleri yeniden okurken, onların doğaüstü mücadeleye dair vizyonlarının hem çatışmayı nasıl ifade ettiğini hem de onu kozmik boyutlara yükselttiğini görünce çok etkilendim. O halde bu araştırma, Hristiyan geleneğindeki, Hristiyan tarihi boyunca başkalarının şeytanlaştırılmasına olanak sağlayan belirli fay hatlarını ortaya çıkarıyor; bu fay hatları, yaklaşık iki bin yıl öncesine, Hristiyan hareketinin kökenlerine kadar uzanıyor. Bu kitabı yazarken sıklıkla

--- SAYFA 19 ---

XX / GİRİŞ Søren Kierkegaard'ın bir sözünü hatırlattı: "Bilinçsiz bir ilişki, bilinçli bir ilişkiden daha güçlüdür? Örneğin, yaklaşık iki bin yıl boyunca pek çok Hristiyan, Yahudilerin İsa'yı öldürdüğünü ve Romalıların yalnızca onların isteksiz ajanları olduğunu ve bunun yalnızca faileri değil (Matthew'un ısrar ettiği gibi) onların tüm nesillerini kötülüğe sürüklediğini kabul etti." Yüzyıllar boyunca, müjdeleri dinleyen sayısız Hristiyan, İsa'nın oldukça zıt sözleri, kötü güçler ile İsa'nın Yahudi düşmanları arasındaki ilişki. İster okuma yazma bilmeyen ister bilgili olsun, müjde hikayelerini duyanlar veya bunların kiliselerinde resimlendiğini görenler, genellikle bunların hem tarihsel doğruluğunu hem de dini geçerliliğini varsaydılar. Ancak özellikle on dokuzuncu yüzyıldan bu yana, giderek artan sayıda bilim adamı, müjdelere edebi ve tarihsel analiz uyguladı; onların eleştirel analizleri, Matta ve Luka'nın yazarlarının, Markos'u bir kaynak olarak kullandıklarını gösterdi. Pek çok bilim adamı, Markos'un tarihsel açıdan en güvenilir olanı olduğunu, çünkü üslubunun en basit olduğunu ve diğerlerine göre İsa'nın zamanına daha yakın yazıldığını varsayıyordu. Ancak, müjde yazarlarının ilk dikkate aldığı şey tarihsel doğruluk olmayabilir. Daha ileri analizler, peygamberlik yazılarından pasajların ve İbranice İncil'in mezmurlarının müjde anlatılarına nasıl dahil edildiğini gösterdi. Bu tür bir analizi kabul edenler, Markos'un İncili'nin, James Robinson'un gösterdiği gibi, doğrudan bir tarihsel anlatıdan başka bir şey olmadığını, aksine tarihsel biyografi biçimini alan teolojik bir inceleme olduğunu fark ettiler.¹¹¹ Matta ve Luka yazarlarının Markos'u farklı şekillerde revize ettiklerini kabul eden bilim adamları, her biri daha önceki geleneklerden kabul edilen kaynak materyaller arasında ayırım yapmaya çalıştılar: anekdotlar, benzetmeler ve her yazarın bu materyali yorumlamak için ekledikleri. Bazıları çeşitli anlatımlara nüfuz etmeyi ve bunları anlamayı umuyordu.

--- SAYFA 20 ---

GİRİŞ / in co, "tarihsel İsa'yı" keşfederek, onun özgün sözlerini ve eylemlerini, onları çevreleyen çevresel materyalden kurtarıyor. Ancak diğerleri, Albert Schweitzer'in "tarihsel İsa'nın arayışı"¹¹ olarak adlandırdığı şeye itiraz ederek, en eski İncillerin İsa'nın ölümünden bir nesil sonra, diğerlerinin ise neredeyse iki nesil sonra yazıldığını ve İncillerdeki "gerçek" materyali ayırmanın, bağımsız kanıtların yokluğunda neredeyse imkansız olduğunu belirtti. Bu arada diğer pek çok bilim adamı, Yahudi geleneğinin eski bir arşivi olan Mişna'nın yanı sıra diğer Yahudi kaynaklarının yanı sıra Roma tarihi, hukuku ve idari prosedürlerinden de tarihsel kanıtlar sundu.¹² Bu eleştirel çalışmalardan ortaya çıkan temel konulardan biri şu soruydu: İncillerde Yahudilerin İsa'nın ölümünden sorumlu olduğu yönündeki iddianın, eğer varsa, hangi tarihsel temeli var? Bu soruyu hayati önem taşıyan şey, İncillerin bu eylemin bizzat Şeytan tarafından ilham edildiğini iddia etmesidir. Bir grup bilim adamı, Mişna'da anlatılan Sanhedrin prosedürü ile İsa'nın "Sanhedrin önündeki duruşmasına" ilişkin müjde kayıtlarında anlatılanlar arasındaki tutarsızlıklara dikkat çekti ve Markos ve Matta'daki kayıtların doğruluğunu sorguladı. Simon Bernfield 1910'da "Sanhedrin önündeki duruşmanın daha sonraki bir tarihteki bir icattan başka bir şey olmadığını" ilan etti.¹⁴ Bu görüş, Hristiyan edebiyat analistleri arasında yakın zamanda savunucular buldu.¹⁴ İsa'ya yönelik suçlamaların ve infaz şeklinin karakteristik olarak Romalı olduğuna dikkat çeken, 1961'de yayınlanan etkili kitabı *Chi the Trial of Jesus*'da Paul Winter dahil birçok bilim adamı, İsa'yı dini gerekçelerle değil siyasi gerekçelerle idam edenlerin Romalılar olduğunu savundu.¹ Yakın zamanda aralarında Romalı tarihçi Fergus Millar'ın da bulunduğu diğerleri, Sanhedrin'in gerçek bir duruşma değil, yalnızca İsa ile ilgili bir duruşma düzenlediğini gösteren Luka veya Yuhanna'nın anlatımlarına daha fazla güvendiler.¹⁶ Ancak son zamanlarda bir grup bilim adamı, Josef Blinzler'in sözleriyle, İsa'nın yargılanmasını müjde anlatılarından yeniden inşa ederek tarihi ve hukuki bir olay olarak değerlendirmeyi üstlenen herkesin,

--- SAYFA 21 ---

GİRİŞ xxii, ilk Hristiyan vaizlerin kendileriyle aynı sonuca varması gerekir: asıl sorumluluğun Yahudi tarafına ait olduğu (vurgu eklenmiştir).¹ Ancak bu anlatıların tarihsel inandırıcılığı konusunda daha şüpheci görüşlere sahip olan bilim adamları, İsa'nın idam edilmesinde Roma'nın sorumluluğunu vurguluyorlar; onlara göre müjde yazarları, Yahudilerin Roma'ya karşı başarısız savaşının ardından Romalıları kışkırtmamak için bunu küçümseme eğilimindeydiler?⁸ Katılıyorum. İsa'nın idamının muhtemelen Romalılar tarafından kışkırtıcı olduğunu düşündükleri faaliyetler nedeniyle - muhtemelen halk gösterilerini kışkırtmak ve (görünüşe göre öyle inanıyorlardı) "Yahudilerin kralı" olduklarını iddia etmek için empoze edildiğine dair işe yarayan bir hipotez olarak. Ancak kendi halkı arasında İsa, halka açık öğretileri kalabalıklar arasında popüler olmasına rağmen bazı Yahudi liderlerini, özellikle de muhtemelen onun yakalanmasını ve tutuklanmasını kolaylaştıran Tapınak yetkililerini kızdırdı ve alarma geçirdi. Ancak bu kitap öncelikle "gerçekte ne olduğunu" keşfetme girişimi değil - okuyucuyu "ne olduğunun" buna veya başka herhangi bir versiyonuna ikna etmek şöyle dursun, çünkü yukarıda kısaca özetlenen senaryo dışında, kaynakların bu soruyu kesin olarak yanıtlamayacak kadar parçalı ve çeşitli yorumlara fazlasıyla duyarlı olduğunu düşünüyorum. Bunun yerine İncillerin, İsa hareketinin birinci yüzyılın sonlarındaki savaş sonrası hizipçilikten ortaya çıkışını nasıl yansıttığını göstermeye çalışıyorum. Her yazar, belirli koşullara yanıt vermek için bir anlatı şekillendirir ve her biri, İsa'nın öyküsünü, acil bir durumda "birlikte düşünmek" için kullanır, kendisini İsa ve havarileriyle özdeşleştirir ve muhalif olarak görülenleri İsa'nın¹ düşmanı olarak gösterir. Bunu göstermek için, çoğu İsa'nın takipçilerinin Yahudi cemaatinin geri kalanından ne zaman ve nasıl ayrıldığı sorusunu tartışan (ve çoğu zaman bu konuda fikir ayrılığına düşen) tarih ve edebiyat bilginlerinin son dönemdeki çalışmalarından zengin bir kaynaktan yararlanıyorum. Bu kitapta tartışmaya başka yerde bulamadığım bir şeyi ekliyorum: Şeytan'ın toplumsal tarihi dediğim şeyi; yani İncillerde onun savunucusu olan İsa hakkında anlatılan olayları gösteriyorum.

--- SAYFA 22 ---

GİRİŞ / xxiii cates ve düşmanları, yazarların bu hikayeyi yorumlamak için kullandıkları doğaüstü dramayla, yani Tanrı'nın ruhu ile Şeytan arasındaki mücadeleye bağlantılıdır. Ve Hristiyanlar, müjdeleri okurken karakteristik olarak kendilerini öğrencilerle özdeşleştirdikleri için, yaklaşık iki bin yıl boyunca Yahudi, pagan ya da kafir olsun rakiplerini de kötü güçlerle ve dolayısıyla Şeytan'la özdeşleştirdiler.

--- SAYFA 23 ---

MARKOS'UN İNCİLİ VE YAHUDİ SAVAŞI MS 66'da Filistin Yahudileri arasında Roma'ya karşı bir isyan patlak verdi. Ayaklanmanın liderleri tarafından ilk başta kırsal kesimden toplanan Yahudi askerler, bulabildikleri silahlarla savaştılar. Ancak isyan kasaba ve şehirlere yayıldıkça Yahudi nüfusu bölündü. Bazıları savaşı reddetti: Kudüs'te rahipler partisi ve onların şehirde yaşayan müttefikleri Roma'yla barışı korumaya çalıştı. İsyanı katılanların çoğu, Tanrı'nın kendilerinden yana olduğuna inanıyordu: hepsi, topraklarını yabancı egemenliğinden kurtarmaya tutkuyla kararlıydı. Savaşın üç yıl sonra, geleceğin imparatoru Vespasianus ve oğlu, geleceğin imparatoru Titus, en az altmış bin iyi eğitilmiş, tam donanımlı piyade ve süvari ile Kudüs'e doğru yürüdüler ve şehri kuşattılar; Yaklaşık yirmi yıl sonra, Roma'ya karşı savaşa katılmadan önce Celile valisi olarak görev yapmış olan ve daha çok Romalılaştırılmış adıyla Flavius Josephus olarak bilinen Yahudi tarihçi Joseph ben Matthias, "yalnızca zamanımızın en büyük savaşı değil, aynı zamanda kaydedilen tüm savaşların en büyüklerinden biri" olarak adlandırdığı şeyin bir kaydını yazdı. 1 Josephus bu olaylarla ilgili geriye kalan tek rehberdir. Savaşın diğer anlatımları günümüze ulaşamamıştır. Canlı bir tarihçi olmasına rağmen Josephus aynı zamanda partizandır. Kraliyet soyundan gelen varlıklı bir rahip ailesinde doğan Josephus, yaklaşık yirmi altı yaşındayken -savaşın iki yıl önce- imparator Nero'ya birkaç kişi adına müdahale etmek için Roma'ya gitmişti.

--- SAYFA 24 ---

4 / ŞEYTANIN KÖKENİ Yahudi rahipleri tutukladı. Roma'nın zenginliği ve askeri gücü genç adamı etkiledi ve Nero'nun en sevdiği aktörlerden biri olan bir Yahudi ile ve onun aracılığıyla Nero'nun karısı Poppea ile tanışmayı başardı. Poppea görevine yardım etmeyi kabul etti ve Josephus Filistin'e döndü. Otobiyografisinde, orada, devrimci hareketlerin çoktan başlamış olduğunu ve Roma'dan gelecek isyan ihtimalinin yarattığı büyük heyecanı bulduğunu söylüyor. Bu doğrultuda fitne vaaz edenleri durdurmaya çalıştım. . . onlara karşı savaştıkları kişileri gözlerinin önüne getirmeye teşvik etmek; ve sadece askeri beceri açısından değil, aynı zamanda şans açısından da Romalılardan daha aşağı olduklarını hatırlamak. Ciddi ve ısrarla onları amaçlarından vazgeçirmeye çalışmama rağmen sonuçlarının bizim için felaket olacağını öngörerek onları ikna etmedim. Bu çaresiz adamların büyük çılgınlığı galip geldi.2 Josephus, nereye giderse gitsin Yahudiye'yi (başkalarının Filistin dediği yer için İbranice terim) kargaşa içinde bulunduğunu söylüyor. John of Gischala ve takipçileri gibi gerilla liderleri kendilerini Tanrı adına özgürlük için savaşıma adadılar. 67 yılının baharında, Yahya'nın savaşçıları Romalıları taşra şehirleri Gischala'dan bozguna uğratarak Kudüs'e hücum ettiler. Orada insanları devrime katılmaya teşvik ederek onbinlerce insanı cezbettiklerini söylüyor Josephus ve "gençlerin büyük bir kısmını yozlaştırıp onları savaşa kışkırttılar."3 Josephus'un daha yaşlı ve daha bilge olarak adlandırdığı diğerleri ise isyana sert bir şekilde karşı çıktılar. Kırsal kesimden Kudüs'e gelen Yahya ve diğer devrimciler, "tüm şehirdeki en güçlü adamı", Yahudi lider Antipas'ı (şehrin mali işler sorumlusu) ve kraliyet hanedanıyla bağlantılı diğer iki adamı yakalayarak çatışmayı tırmandırdılar. Üç mahkumunu, Kudüs'ü Romalılara teslim etme planı yaparken düşmanla karşı karşıya gelmekle suçlayan isyancılar, onları "ortak özgürlüğümüze hainler" olarak nitelendirdi ve boğazlarını kestiler.4 Josephus, baskı altında Roma'ya karşı savaşa katılmadan önce kendisinin otuz yaşındayken Celile valisi olarak görev yaptığını söylüyor.

--- SAYFA 25 ---

THE G O S P E L O F M A R K VE THE J E W I S W A R / 5 kendi yurttaşlarından, ancak neden kendi ilkelerini ihlal ettiğini açıklamıyor, ancak ilk başta onların şüphesini uyandırmamak için isyancılarla aynı fikirdeymiş gibi davrandığını söylüyor. Romalılara karşı verdiği savaşları ve mağlup Jotapata kentindeki bir Roma katliamından nasıl zar zor kurtulduğunu ayrıntılı olarak anlatıyor. Mülteci arkadaşlarıyla yaptığı intihar anlaşmasında önce saklanmayı, sonra da hayatta kalmayı başaran Josephus, Romalılar tarafından yakalandı. Romalı komutan Vespasian'ın huzuruna getirilen Josephus, Tanrı'nın kendisine Vespasian'ın Roma'nın imparatoru olacağını açıkladığını duyurdu. Etkilenmeyen Vespasian, bunun Josephus'un hayatını kurtarmak için yaptığı bir numara olduğunu varsaydı. Ancak Nero suikasta kurban gittikten ve birkaç ay içinde diğer üç imparator yükselip düştükten sonra Vespasianus imparator oldu. İlk icraatlarından biri askerlerine Josephus'u hapisten kurtarmalarını emretmek oldu. Bundan böyle Josephus, tercüman ve arabulucu olarak Vespasian'ın maiyetinde seyahat etti. Genç general, kutsal şehre yürümek üzere savaşın komutasını babasından devraldığında, Vespasianus'un oğlu Titus'la birlikte Kudüs'e döndü. Josephus, o zamana kadar şehri üç fraksiyonun böldüğünü söylüyor: barış için çalışan rahip partisi; kırsal kesimdeki devrimciler; ve her ikisine karşı da, Josephus'a göre çevredeki kırsal bölgelerden gelen radikallere karşı güçlerini sürdürmek isteyen "en büyük güce sahip adamlar" olan önde gelen Kudüslülerin liderliğindeki ikinci bir Roma karşıtı parti vardı. Josephus, Roma orduları gelmeden önce bile, bu "üç hain grubun" kendi aralarında savaştığını ve "şehrin halkının... parçalara ayrılmış büyük bir bedene benzediğini" söylüyor.⁵ Kuşatma sırasında Romalı komutana hizmet eden Josephus'un kendisi iki ateş arasında kalmıştı: bir hain olarak kendi halkının çoğu ondan şiddetli bir şekilde nefret ediyordu ve Romalılar tarafından bir aksilik yaşadıklarında ihanetle suçlanıyordu. Josephus, Kudüs kuşatmasını, Roma ablukalarının neden olduğu kıtlığın dehşetini de içeren ince ayrıntılarıyla anlatıyor; burada şöyle diyor: "Çocuklar, babalarının yediği lokmaları ağızlarından çekip alıyorlardı ve daha da acıklısı, anneler de bebeklerine aynısını yapıyordu."⁶ Hatta yaşlı insanlar bile,

--- SAYFA 26 ---

6 / ŞEYTANIN KEŞİFİ Turta ve çocuklara yiyecek çaldıkları için işkence yapılıyordu. Sonunda Yahudi orduları daha fazla dayanamayınca Romalı askerler şehre girdiler ve büyük Tapınağın üzerine akın ettiler. Görünüşe göre meraklı olan Titus ve asası, antlaşma sandığının saklandığı kutsal oda olan Kutsalların Kutsalı'na girdiler. Romalı hıçkırık diyetleri hazineyi yağmaladı, paha biçilmez altın mobilyalarına, altın trompetlerine ve yedi kollu devasa şamdana el koydu; sonra Tapınağı ateşe verdiler ve yanmasını izlediler. O gecenin ilerleyen saatlerinde Titus'un zaferini selamladılar ve zaferle Tapınak bölgelerini orada kendi tanrılarına kurban vererek kutsallığını bozdular. Yahudi ordularını perişan ederek, Kudüs'te yaşayan binlerce kişiye tecavüz ettiler, soydular, katlettiler ve şehri harabeye çevirdiler. On ila on beş yıl sonra Roma'daki huzur evinden yazan Josephus, şüphesiz sadece acısını ifade etmeyi değil aynı zamanda Kudüs'ü yok edenlerle işbirliği yaptığı için kendisini temize çıkarmayı da umuyordu: Ey en sefil şehir, Romalılar seni öldürücü nefretinden arındırmaya geldiklerinde ne kadar büyük bir sefalet çektin! Josephus'un amacı ne olursa olsun, yazıları Kudüs'ü bölen hiziplerin yanı sıra şehir sakinlerinin uğradığı korkunç yıkıma dair güçlü bir izlenim aktarıyor. Bu olayları bu kitaptaki amacım açısından önemli kılan şey, ilk Hristiyan müjdesinin muhtemelen savaşın son yılında veya bittiği yılda yazılmış olmasıdır.⁸ Nerede yazıldığını ve kim tarafından yazıldığını bilmiyoruz; gelenek onu havari Petrus'un daha genç bir iş arkadaşı olan Markos'a atfetse de eser anonimdir. Bildiğimiz şey, Markos'un müjdesinin yazarının savaşın gayet iyi farkında olduğu ve savaşın hem Yahudi gruplar arasında hem de Yahudiler ile Romalılar arasında yol açtığı çatışmalarda taraf olduğudur. Ne de olsa Markos, otuz beş yıl önce Yahudiye'nin Romalı valisi Pontius Pilatus tarafından görünüşe göre Roma'ya karşı isyan suçlamasıyla idam edilen karizmatik bir Yahudi öğretmen olan Nasıralı İsa hakkında yazıyordu. Daha sonra takipçilerinin hepsinden

--- SAYFA 27 ---

M AKK İNCİLİ VE YAHUDİ SAVAŞI / 7 hakkında bildiklerini iddia etseler de, bu suçlamalar ve onun çarmıha gerilmesi hem İsa'nın takipçilerinin hem de düşmanlarının hemfikir olduğu temel gerçeklerdir. Her ne kadar birçok kişi onun hakkında hikayeler anlatıp yeniden anlatsa ve onun sözlerini ve benzetmelerini aktarsa da, İsa'nın hayatta kalan kayıtlarının hiçbirisi onun yaşamıyla çağdaş değildir. 1945'te Yukarı Mısır'daki Nag Hammadi'de keşfedilen sözde gizli müjdeler arasında bulunan, uzun süredir gizli olan anlatılar da dahil olmak üzere, İsa hakkında düzinelerce, hatta belki de yüzlerce anlatı yazıldı.⁴ Ancak bu çok sayıdaki anlatılardan yalnızca dört tanesi Yeni Ahit'te yer alıyor. İsa hakkında konuşan ve yazarların büyük çoğunluğu bunu onun sadık hayranları, hatta bazıları ona tapınanlar olarak yaptı. Ancak Josephus'un kendisi ve Romalı senatör Tacitus da dahil olmak üzere diğerleri c. MS 115'te, İsa'dan ve onun takipçilerinden düşmanlık veya küçümsemeyle söz ederler.¹⁰ Ancak hem savunucuları hem de karşıtları, Nasıralı İsa'yı ve onun başlattığı hareketi "Yahudiye'deki son sorunlar" bağlamına yerleştirmiştir. Markos'a göre İsa, "bir soyguncu gibi" tutuklanmayı protesto etmişti (Markos 14:48). Luka kitabının yazarı, yaklaşık on ila on yirmi yıl sonra yazan, İsa'nın kendisi ile birlikte çarmıha gerilenler gibi soyguncu olarak suçlanmıştır (Luka 23:40).¹¹ Kelimenin tam anlamıyla "soyguncu" veya "haydut" olarak tercüme edilen bu Yunanca UsteS terimi, birinci yüzyılın başlarında istenmeyen, baş belası veya suçlu için kullanılan kapsamlı bir terimdir; ancak Josephus, Yahudilerin Roma'ya karşı savaşımdan sonra yazarken, bu terimi çoğunlukla Roma karşıtı faaliyetleri veya Roma'ya karşı savaşı kışkırtan veya bunlara katılan Yahudileri tanımlamak için kullanır. Her ne kadar dört İncil'in her biri onu Pilatus'a getiren Yahudi liderlerin onu "Yahudilerin kralı" olduğunu iddia etmekle suçladıklarını belirtse de, İsa'nın kendisinin bir devrimci olmadığı konusunda diğer pek çok bilim adamıyla aynı fikirdeyim.¹² Markos'a göre Pilatus'un askerleri, bu suçlamanın farkındaydı ve İsa'yı Yahudilerin sözde kralı olarak aşağıladılar ve görünüşe göre aynı suçlama, Roma'nın benzer şekilde suçlanan herkesi göndereceği konusunda İsa'nın haçının üzerinde de yazılıydı; Yeni Ahit İncilleri olarak bildiğimiz anlatılar, İsa'nın o dönemde yaşayan bazı takipçileri tarafından yazılmıştır.

--- SAYFA 28 ---

8 / ŞEYTAN SAVAŞININ KILAVUZU ve Yahudi kardeşlerinin çoğunun onları şüpheli bir azınlık olarak gördüğünü kim bilebilirdi? Başkalarını kendi yorumlarına ikna etmeyi umarak, savaşı çevreleyen bazı önemli olaylara ve İsa'nın savaştan önceki olaylarda oynadığı role ilişkin kendi anlatımlarını yazdılar. Yeni Ahit müjdelerini, onların bu anlamda savaş zamanı edebiyatı olduklarını anlamadıkça tam olarak anlayamayız. Daha önce de belirtildiği gibi, Markos dediğimiz İncil (tarihsel olarak bu İncilleri gerçekte kimin yazdığını bilmesek de, geleneksel atıflarını kullanıyorum) ya savaş sırasında, belki de Kudüs kuşatmasında geçici bir durgunluk sırasında ya da yenilginin hemen ardından, MS 70'te yazılmıştır.¹⁴ Matta ve Luka on ila yirmi yıl kadar sonra yazdılar; her biri Markos'u kendi temeli olarak kullandılar ve Markos'un anlatımını başka sözler ve hikayelerle genişlettiler. Çoğu bilim adamı, Yuhanna'nın müjdesini muhtemelen İskenderiye'de savaştan bir nesil sonra yazdığına inanıyor, c. MS 90-95,¹⁵ Yazıları daha sonra Yeni Ahit'e dahil edilecek olan İsa'nın takipçilerinden yalnızca biri - Tarsuslu Pavlus - savaştan önce yazmıştı ve elbette İsa hakkında savaşla ilgili hiçbir şey söyleyemedi. Pavlus, İsa'nın biyografisine ilişkin çok az söz eder ve sadece "Rab'bin sözlerini" tekrarlar (Elçilerin İşleri 20:35).¹⁶ Pavlus'u İsa'nın ölümüyle ilgili büyüleyen şey, gerçek bir olay olarak çarmıha gerilmesi değil, bunun derin dini anlamı olarak gördüğü şeydi; "Mesih bizim günahlarımız için öldü" (1 Korintliler 15:3) dediği gibi, onun bir kefaret kurbanı olmasıydı, Pavlus bunun, İsrail'in Tanrısı ile tüm insan ırkı arasındaki ilişki. Pavlus, İsa'ya karşı yapılan suçlamaları -Josephus'un Roma'ya karşı isyanı kışkırttığı için sorun çıkaran¹⁷ olarak gördüğü birçok Celileliden biri olduğunu- bilseydi, görünüşe göre Pavlus bu suçlamaları o kadar açıkça yanlış ya da o kadar yersiz olarak görüyordu ki, hiçbir çürütmeye ihtiyaç duymuyordu. Paul öldü c. MS 64-65 yılları arasında Roma'da, Romalı hakimlerin emriyle İsa gibi idam edildi. 66-70 yıllarındaki felaket olayları, Yahudilerin yaşadığı Dünyayı kalıcı olarak değiştirdi; yalnızca görkemli Tapınağın yerini kömürleşmiş molozların aldığı Kudüs'te değil, aynı zamanda bilinen dünyanın her yerindeki Yahudiler için de kalıcı olarak değişti. Kudüs'ü hiç görmemiş olanlar bile dünyalarının merkezini paramparça olduğunu biliyorlardı.

--- SAYFA 29 ---

Yenilginin getirdiği zorluklar ve aşağılamalar, Yahudi lider Judas Maccabeus'un ordularının Büyük İskender'in kurduğu Suriye hanedanlarını kovup Yahudi devletini yeniden kurmasından bu yana, bazıları Doğu Akdeniz'de iki yüz yıl kadar varlığını sürdüren dağınık Yahudi toplulukları içindeki uzun süredir devam eden bölünmeleri daha da kötüleştirdi. MS 65-70'te bu ayrımlar, Roma'yla savaşı savunanlar ile kırılğan barışı korumak için çalışan kâhinler grubu arasında çok açıktı. Roma'ya karşı yapılan savaşın ardından İskenderiye ve Antakya'dan Roma'ya kadar dünyanın dört bir yanına dağılmış Yahudi toplulukları içindeki çeşitli gruplar arasındaki güç ilişkileri, değişen duruma uyum sağlayacak şekilde değişti. Artık Tapınak gittiği ve binlerce kişi öldürüldüğü ya da kaçtığı için Kudüs'te, diğer partiler pozisyon kapmaya çalışırken rahip sınıfı nüfuzunun çoğunu kaybetti. Savaş ve sonrasında İsa'nın takipçileri de diğer Yahudi topluluklarına göre kutuplaştı. İsa'nın takipçileri Romalılara karşı savaşta savaşmayı reddetmişlerdi; bunun nedeni Josephus ve diğerleriyle Romalıların yenilmez olduğu konusunda hemfikir olmaları ya da mali ya da siyasi avantaj ummaları değildi. İsa'nın takipçileri Romalılarla savaşmanın bir anlamı olmadığına inanıyorlardı çünkü onun çarmıha gerilmesini takip eden felaket olayları sonun işaretleriydi; tüm dünyanın parçalanıp dönüştürüleceğine dair işaretler (Markos 13:4-29). Bazıları gördüklerinin -savaşın dehşetinin- aslında onun "Tövbe edin, çünkü Tanrı'nın Krallığı yaklaştı" (Markos 1:15) çağrısının doğruluğunu kanıtladığı konusunda ısrar etti. Markos, İsa'nın takipçileri arasında yaygın olan, dünyayı sarsan bu olayları, yani Tapınağın yıkılmasını ve ona yapılan saygısızlığı İsa'nın kendisinin önceden bildirdiği inancını paylaşıyor: Ve Tapınaktan çıktığında öğrencilerinden biri ona şöyle dedi: "Bak haham, ne harika taşlar ve ne harika binalar!" Ve İsa ona şöyle dedi: "Bu büyük binaları görüyor musun? Burada, atılmayacak taş üstüne taş kalmayacak... Ama bu iğrenç saygısızlığın olmaması gereken yere dikildiğini gördüğünde (

--- SAYFA 30 ---

10 / ŞEYTANIN KÖKENİNİ okuyucu anlasın!), o zaman Yahudiye'de bulunanların dağlara çıkmasına izin verin (Markos 13:1-14). Şu anda olan da tam olarak buydu. Diğerleri, bu felaketlerin, Tanrı'nın, ilahi olarak gönderilen Mesih'i reddetme suçundan dolayı kendi halkına öfkeli bir ceza olarak meydana geldiğine inanıyordu ve bazıları da söylemeye cesaret ediyordu. Her halükarda Markos, İsa'nın takipçilerinin Romalılarla değil, Tanrı'nın Mesihini reddeden Yahudi liderlerle - yaşlılar konseyi, Sanhedrin ve Kudüs yazıcıları ve rahipleriyle - kavgaları olduğunda ısrar ediyor. Markos, bu liderlerin artık Markos'u ve iman kardeşlerini reddettiklerini, onları ya deli ya da cinlerin eline geçmiş olarak nitelendirdiğini, İsa'ya yönelttikleri suçlamaların aynısını yaptıklarını söylüyor. Romalı vali Pontius Pilatus'un İsa'yı ölüm cezasına çarptırdığı bilinmesine rağmen Markos, Romalılara karşı uzlaşmacı bir tavır sergiliyor. Bununla birlikte, bu müjdede yer alan iki duruşma sahnesi, Yahudi liderleri İsa'nın ölümünden etkili bir şekilde suçlarken, bir yandan da Romalıları bir ölçüde temize çıkarıyor. Markus neredeyse yeni bir Pilatus icat eder; iyi niyetli, adalet konusunda istekli ama Markos'un tasvir ettiği gibi, kendi meclis odasındaki başrahipler ve dışarıda bağırarak kalabalıklar tarafından korkutulmuş, böylece masum olabileceğinden şüphelendiği bir adamı idam ettirmiş bir Pilatus. Yahudi ve Romalı diğer birinci yüzyıl yazarları çok farklı bir adamı tanımlıyorlar. Josephus bile, Roma'ya duyduğu sempatiye rağmen, valinin Yahudi tebaasını küçümsediğini, Tapınak hazinesinden fonları yasadışı bir şekilde ele geçirdiğini ve asi kalabalıkları acımasızca bastırdığını söylüyor.18 Bir başka çağdaş gözlemci olan, İskenderiye Yahudi cemaatinin saygın ve nüfuzlu bir üyesi olan Philo, Pilatus'u, diğer özelliklerinin yanı sıra, "yargılama olmaksızın sık sık infaz" emri vermesiyle ünlü, "acımasız, inatçı ve zalim mizaçlı" bir adam olarak tanımlıyor. Pilatus'la ilgili nedenler basit değil. Anlatısını yabancılara yönelttiği sürece Markos, İsa'nın takipçilerinin, İsa'nın kendisinden daha fazla Roma düzenine yönelik bir tehdit olmadığını göstererek Romalıların şüphelerini gidermeye heveslidir. Markos ayrıca Yahudi olmayan okuyucuları da dönüştürmek istemiş olabilir. Yine de Mark önceliklidir.

--- SAYFA 31 ---

Yahudi cemaati içindeki çatışmalarla, özellikle de kendi grubu ile onun İsa hakkındaki iddialarını reddedenler arasındaki çatışmalarla erkeksi bir şekilde ilgileniyordu. Kendisi ve hareketinin hem Yahudiler hem de Romalılar da dahil olmak üzere Yahudi olmayanlar arasında uyandırdığı düşmanlık ve şüpheye rağmen Markos, "İsrail'in Mesih'i, Nasıralı İsa'nın iyi haberini" ilan etmek için yazdı (1:1). Ancak Markos, İsa hakkındaki bu tür iddiaları haklı çıkarmak için bariz itirazlara yanıt vermesi gerektiğini biliyor. Eğer İsa, Tanrı'nın meshedilmiş kralı olarak gönderilmiş olsaydı, onun başlattığı hareket nasıl bu kadar sefil bir şekilde başarısız olabilirdi? Askerler onu adi bir suçlu gibi yakalarken, takipçileri onu nasıl bırakıp saklanabilirdi? Neden neredeyse tüm halkı, sadece Celile'deki kasaba halkı değil, aynı zamanda Yahudiye ve Yerusolim'deki seyahatleri sırasında kendisine çektiği kalabalıklar da onun hakkındaki iddiaları reddetti? Ve sonuçta İsa'nın kendisi de bir isyancı değil miydi, geçmişe bakıldığında başarısız savaşla olan ilişkisi nedeniyle lekelenmiş, bir isyancı olarak tutuklanıp çarmıha gerilmiş değil miydi? Bu soruları yanıtlamaya çalışan Markos, İsa'yı çevreleyen olayları yalnızca Roma'ya karşı mücadele bağlamına değil, aynı zamanda evrendeki iyiyle kötü arasındaki mücadele bağlamına yerleştiriyor. Markos'un, İsa'nın yaşamı boyunca yeryüzünde gerçekleştiğini gördüğü doğaüstü güçlerin çatışması dışında, İsa'nın yaşamı ve ölümüyle ilgili çarpıcı olayların anlaşılamayacağını öne sürüyor. Markos, İsa'nın öyküsünü gizli, derin dinamikleri açısından, deyim yerindeyse Tanrı'nın bakış açısından anlatmayı amaçlıyor. Markos'un söylediğine göre olay şu: Nasıralı İsa, vaftizinden sonra Ürdün Nehri'nin sularından çıkarken, "göklerin parçalandığını ve ruhun güvercin gibi üzerine indiğini" gördü ve gökten onunla konuşan bir ses duydu (1:10-11). Tanrı'nın gücü, şu anda dünyaya hakim olan kötü güçlere meydan okumak için İsa'yı meshetti ve onu bu güçlerle doğrudan çatışmaya sürükledi.20 Markos anlatısını başlangıçta çerçevesiyor. Şeytan ve onun şeytani güçlerinin İsa'yı yok etmek için çalışarak Tanrı'ya misilleme yaptığı bölümlerle doruk noktasında Mark, Tanrı'nın ruhunun vaftiz sırasında İsa'nın üzerine nasıl indiğini ve onu "hemen çöle sürüklediğini" anlatarak başlıyor.

--- SAYFA 32 ---

12 / ŞEYTANIN KURULUŞU kırk gün boyunca çölde Şeytan tarafından ayartıldı, hayvanlarla birlikteydi ve melekler ona hizmet ediyordu1' (1:12-13). Markos, o andan itibaren, İsa çölü terk edip topluma döndükten sonra bile, kötülüğün güçlerinin ona her fırsatta meydan okuyup saldırdığını, onun da onlara saldırıp kazandığını söylüyor. Yaklaşık on ila yirmi yıl sonra yazan Matta ve Luka, bu açılış senaryosunu benimsedi ve geliştirdi. Her biri bunu üç ayartmanın dramasına, yani İsa aracılığıyla hareket eden Şeytan ile Tanrı'nın ruhu arasındaki giderek yoğunlaşan üç karşılaşmaya dönüştürüyor. Luka, İsa'yı alt etmeye yönelik bu ilk girişimlerde mağlup olan şeytanın "uygun bir zamana kadar" geri çekildiğini gösteriyor (Luka 4:13). Luka daha sonra Markos ve Matta'nın ima ettiği şeyi söyler: Şeytan, İsa'yı yok etmek için Yahuda İskariyot biçiminde bizzat geri dönmüş, onun tutuklanmasına ve idam edilmesine yol açan ihaneti başlatmıştır (Luka 22:3). Yeni Ahit'in tüm müjdeleri, önemli farklılıklarla, İsa'nın idamını, onun vaftiziyle başlayan iyiyle kötü arasındaki, yani Tanrı ile Şeytan arasındaki mücadelenin doruk noktası olarak tasvir eder. Şeytan, her ne kadar bu müjde anlatımlarında nadiren sahnede görünse de yine de ilahi dramada merkezi bir rol oynuyor, çünkü müjde yazarları anlatacakları hikayenin Şeytan olmadan pek bir anlam ifade etmeyeceğinin farkındalar. Sonuçta, kendi takipçilerinden biri tarafından ihanete uğrayan ve Roma'ya ihanet suçlamasıyla acımasızca idam edilen bir adamın, yakalanması ve ölümü, İncillerde ısrar edildiği gibi, nihai bir yenilgi değil, şu anda evreni saran geniş bir kozmik çatışmanın yalnızca bir ön çatışması olmadığı sürece, yalnızca Tanrı'nın atanan Mesih'i olmakla kalmayıp hâlâ öyle olduğunu nasıl iddia edebilirdi? Son savaş henüz kazanılmadı, kazanılması şöyle dursun, ama çok yakında. İsa duruşmasında sorgulayıcısını uyardığı gibi, "İnsanoğlu" gökteki bulutlar içinde geri döndüğünde çok geçmeden onun haklılığı ortaya çıkacak (Markos 14:62); Burada Markos, İsa'ya peygamber Daniel'in görümlerinden birini hatırlatıyor; burada "insan oğluna benzeyen biri" (yani insanoğlu), "gökteki bulutlarla" gelir ve Tanrı'nın Krallığının hükümdarı olur (Dan. 7:13-14). Markos'un çağdaşlarının çoğu, Daniel'in kehanetini, İsrail'in yabancı yöneticilerini yenecek bir fatihin gelişini öngören bir kehanet olarak okurdu. İlk bakışta Markos'un müjdesi tarihsel gibi görünse de

--- SAYFA 33 ---

Markos'un amacı, Josephus'un yaptığı gibi, öncelikle insanları son olaylarla ilgili anlatımının doğruluğu konusunda ikna etmek ve bunları insan düzeyinde anlaşılır kılmak için tarih yazmak değil, bu kadar basit bir biyografi değil. Bunun yerine Markos, bu olayların dünyanın geleceği için veya bilimsel jargonda eskatolojik açıdan ne anlama geldiğini göstermek istiyor. Mark ve meslektaşları, yeni bir tür anlatı yaratmak için biyografik bir formu Yahudi kıyamet edebiyatından ödünç alınan doğaüstü çatışma temalarıyla birleştiriyor. Bu İnciller, yazarlarının, kötü güçlerin zaferine işaret ediyor gibi görünen İsa'nın idamının, aslında onların nihai yok oluşunun habercisi olduğu ve Tanrı'nın nihai zaferini garanti ettiği yönündeki güçlü inancını taşıyor.²¹ Liberal fikirli birçok Hristiyan, müjdelerde meleklerin ve iblislerin varlığını görmezden gelmeyi tercih etti. Ancak Markos onların varlığının, önceki on yıllardaki olayların uyandırdığı acı verici soruyu yanıtlamayı amaçlıyor: Tanrı böyle bir ölüme ve yıkıma nasıl izin verebildi? Markos ve arkadaşlarına göre ilahi adalet meselesi her şeyden önce insani şiddet meselesini içeriyor. Müjde yazarları, kötülüğün güçlerinin belirli insanlar aracılığıyla şiddetli yıkıma neden olmak için hareket ettiği belirli yolları, her şeyden önce Matta'nın sözleriyle, "masum Habil'in kanından Barakya oğlu Zekeriya'nın kanına kadar yeryüzünde dökülen doğru kanın" (23:35) - Matta'nın tüm kötülüklerin doruk noktası olarak gördüğü İsa'nın idamında örneklenen şiddet - tespit etmek ve tanımlamak isterler. Kozmik savaş konusu öncelikle insan ilişkilerini, özellikle de fazlasıyla insani çatışmaları doğaüstü bir biçimde yorumlamaya hizmet ediyor. Şeytan figürü, diğer şeylerin yanı sıra, kişinin gerçek düşmanlarını aşkın güçlerin vücut bulmuş hali olarak tanımlamanın bir yolu haline gelir. Birinci yüzyıldan bu yana müjdeleri okuyan pek çok kişi için, Tanrı'nın ruhu ile Şeytan arasındaki tematik karşıtlık, İsa'nın takipçilerini haklı çıkardı ve düşmanlarını şeytanlaştırdı. Peki Şeytan figürü düşmanı nasıl karakterize ediyor? Şeytan nedir ve yeryüzünde nasıl ortaya çıkıyor? Yeni Ahit müjdeleri Şeytan'ı neredeyse hiçbir zaman Romalılarla özdeşleştirmez, ancak onu sürekli olarak İsa'nın Yahudi düşmanlarıyla, özellikle de Yahuda İskariot ve baş rahipler ve din bilginleriyle ilişkilendirirler. Yerleştirerek

--- SAYFA 34 ---

14 / ŞEYTANIN TEORİSİ İsa'nın kozmik savaş bağlamındaki öyküsünde, müjde yazarları, İsa'ya inanan güç durumundaki Yahudi azınlıkla özdeşleşmelerini ve kendi dönemlerinde olduğu gibi İsa'nın zamanında da Yahudi kardeşlerinin çoğunluğunun dinden sapması olarak gördükleri şeyden duydukları üzüntüyü farklı şekillerde ifade ettiler. Göreceğimiz gibi, Hristiyanlar (ve onlardan sonra gelen Müslümanlar) bu uygulamayı Yahudi öncüllerinin yaptığından daha ileri düzeyde taşımış ve çok büyük sonuçlar doğurmuş olmasına rağmen, İsa'nın takipçileri kendi grupları içindeki düşmanları şeytanlaştırma uygulamasını icat etmediler. Peki İsa'nın düşmanları gerçekte kimdi? Tarihsel olarak bildiklerimiz onların Romalı vali ve onun askerleri olduğunu gösteriyor. İsa'ya ve onun idamına yönelik suçlamalar tipik olarak Romalıydı. Herhangi bir isyan belirtisine karşı daima tetikte olan Romalı yetkililer, bunu bastırmada acımasız davrandılar. Tarihçi Mary Smallwood, sorun çıkaranları, özellikle de halka açık gösterileri ateşleyenleri yakalayıp öldürmenin, Yahudiye'de konuşlanmış Roma kuvvetleri için rutin bir önlem olduğunu gözlemliyor.²² Philo'nun söylediğine göre, birinci yüzyılda Romalılar, isyanla suçlanan binlerce Yahudi tutukladı ve çarmıha gerdiler. Ancak müjdelerin de belirttiği gibi, İsa'nın Yahudi kardeşleri arasında da düşmanları vardı, özellikle de Kudüs rahipleri ve onların etkili müttefikleri, onun faaliyetlerinden dolayı tehdit altındaydı. Can alıcı nokta şudur: İsa'nın takipçileri kendilerini belirli bir azınlıkla değil de Yahudilerin çoğunluğuyla özdeşleştirmiş olsalardı, onun öyküsünü çok farklı bir şekilde ve çok daha fazla tarihsel inandırıcılıkla anlatabilirlerdi. Örneğin bunu geleneksel vatansever bir üslupla, İsrail'in geleneksel düşmanları, yabancı zalimler tarafından şehit edilen ilham dolu bir Yahudi kutsal adamın hikayesi olarak anlatabilirlerdi. Örneğin, aslanlar tarafından parçalanmak üzere korkunç bir ölümlle tehdit edilmesine rağmen yine de Tanrı ve İsrail halkı adına Babil kralına meydan okuyan Daniel peygamberin öyküsünü anlatan İncil'deki Daniel kitabı (Dan. 6:1-28). Makabiler'in ilk kitabı, kendisine putlara tapınmasını emreden Suriyeli askerlere meydan okuyan rahip Mattathias'ın hikâyesini anlatıyor. Mattathias, Tanrı'ya olan bağlılığına ihanet etmektense ölmeyi tercih ediyor.²³

--- SAYFA 35 ---

Ancak Daniel ve 1 Maccabees kitaplarının yazarlarından farklı olarak, müjde yazarları kendilerini Yahudi çoğunluktan ayırmayı ve bunun yerine Yahudiler arası çatışmalara, özellikle de İsa'nın Mesih olduğu iddialarına direnenlerle kendi kavgalarına odaklanmayı seçtiler. Göreceğimiz gibi, İncillerde Şeytan figürü, suçun "milletler"den -İbranice'de ha goyim- İsa'nın kendi halkının üyelerine doğru dramatik bir şekilde kaymasını ifade etme eğilimindedir. Her bir müjdedeki şeytani muhalefetin, yani düşman olarak algılananların faaliyetini tasvir eden çeşitlilik, inanıyorum ki, İsa'nın takipçilerinin çeşitli grupları ile her yazarın Yahudi olarak gördüğü belirli Yahudi grupları arasındaki, genellikle son derece kararsız olan çeşitli ilişkileri ifade eder. Bununla birlikte, İsa'nın hikayesini Tanrı'nın Şeytan'a karşı mücadelesi bağlamına yerleştirme kararının, Romalıların rolünü küçümseme ve suçu İsa'nın Yahudi düşmanlarına yükleme eğiliminde olduğunu söylemek muhtemelen adil olacaktır. Bu, müjde yazarlarının sadece Romalıları temize çıkarmayı amaçladıkları anlamına gelmez. Yenilenen isyanlara karşı ihtiyatlı davranan bir isyancıya sadık olan bir grubun üyeleri risk altındaydı ve Markos, muhtemelen onun açıklamasını okuyabilecek olan yabancıları, ne İsa'nın ne de takipçilerinin Roma düzenine herhangi bir tehdit oluşturmadığına ikna etmeyi umuyordu. Ancak Markos'un anlatımında, bir miktar sempatiyle tasvir edilen Romalılar, İsa'nın hikayesini "Yahudi topluluğu içinde" kendisi için en önemli olan bağlamda anlatıyor. Çatışma ne kadar derinleşirse, Markos anlatısını Yahya'nın İsa'yı vaftiz etmesiyle başlatır ve vaftiz anında Tanrı'nın gücünün İsa'nın üzerine indiğini ve "gökten 'Bu benim sevgili oğlum' diyen bir sesin geldiğini" anlatır (1:11). Bu bölümü anlatırken James Robinson'un belirttiği gibi Mark, insandaki olaylardan uzaklaşıyor:

--- SAYFA 36 ---

16 / ŞEYTANIN KÖKENİ Tarihsel dünyada, ancak bu olayları evrendeki iyiyle kötü arasındaki mücadeleyle ilişkilendirmek istediğinin sinyalini veriyor.²⁴ O halde Markos'un anlatımı, doğrudan İsa'nın çölde Şeytan'la tek başına yaptığı mücadeleden, Şabat'ın hemen günü sinagoga girip ders verdiği Kefernahum'daki sinagogda ilk kez halka açık görünmesine kadar ilerliyor. Ve onlar onun öğretilerine hayret ettiler; çünkü o, din bilginleri gibi değil, yetkili biri gibi öğretiyordu (1:22). Orada İsa, kötü bir ruha sahip bir adamla karşılaşır ve bu adam, İsa'nın ilahi gücünü hissederek ona meydan okur: "Senin bizimle ne işin var, Nasıralı İsa? Bizi yok etmeye mi geldin?" (1:24). Markos'a göre İsa dünyayı iyileştirmeye ve onu Tanrı'ya geri almaya geldi; Bunu başarmak için dünya üzerinde otoriteyi gasp eden ve şimdi insanlara zulmeden şeytani güçlerin üstesinden gelmesi gerekmektedir. Markos, İsa'nın onu şöyle azarladığını söylüyor: "Sessiz ol ve ondan çık!" Ve kirli ruh, onu sarsarak ve yüksek sesle ağlayarak ondan çıktı; ve hepsi hayrete düştüler; böylece kendi aralarında sorup şunu söylediler: "Bu nedir? Yeni öğretisi! O, kirli ruha bile yetkisiyle emrediyor ve ona itaat ediyorlar." Ve onun ünü bir anda Celile'yi çevreleyen her yere yayıldı (1:25-28). Bu ilk bölümde bile şaşkın kalabalık, İsa'nın özel bir otoriteye, yani Tanrı'nın gücüne doğrudan erişime sahip olduğunu kabul ediyor. Markos burada İsa'nın öğrettiklerini kaydetmediğinden, İsa'nın gücü özellikle eylemde kendini gösterir. Kötülüğün güçlerine karşı yapılan bu ilk halka açık meydan okumada bile Markos, İsa'nın gücünün kendisini, genellikle dini otoriteler olarak saygı duyulan din bilginleriyle nasıl tezat oluşturduğunu ve çok geçmeden doğrudan çatışmaya soktuğunu gösteriyor. Markos'un anlatmak istediği, kendi deyimiyse İsa'nın "din bilginleri gibi değil, yetki sahibi biri olarak öğrettiğini" göstermektir (1:22). Bu açılış bölümü boyunca Markos, İsa'nın "çeşitli hastalıklara yakalanan birçok kişiyi" iyileştirdiğini ve

--- SAYFA 37 ---

M A R K VE YAHUDİ SAVAŞI / 17 birçok şeytandan¹ (1:34). O, "sinagoglarda vaaz vererek ve cinleri kovarak" Celile'yi dolaştı, çünkü çevresinde toplanan Simon, Andreas, Yakup ve Yuhanna'ya açıkladığı gibi, "ben de bunu yapmaya geldim" (1:38). Markos'un söylediği gibi, bir sonraki halka çıkışında, yazıcılar, onun ilahi otoriteyi gasp ettiğini düşündükleri şeyden hemen rahatsız oldular. Bu bölümde İsa, birbirine o kadar sıkışık bir kalabalığa konuşuyor ki, dört adam felçli bir adamı taşıyarak geldiklerinde, konuşamıyorlardı. Kalabalık yüzünden onun yanına geldiler; böylece üzerindeki çatıyı kaldırdılar ve felçlinin üzerinde yattığı şilteyi indirdiler. Ve İsa onların imanını görünce felçliye şöyle dedi: "Oğlum, günahların bağışlandı" (2:4-5). Bu küfürdür! Günahları Allah'tan başka kim affedebilir?" (2:7). Markos'a göre, yazıcıların tepkisinin farkında olan İsa, kendisini eleştirenlere otoritesini kanıtlamak için hemen bir iyileştirme gerçekleştirir: Ve İsa, onların kendi içlerinde bu şekilde sorguladıklarını ruhunda algılayarak hemen şöyle dedi: "Neden yüreklerinizden böyle soruyorsunuz? . . . Ama İnsanoğlu'nun yeryüzünde günahları bağışlama yetkisine sahip olduğunu bilirsiniz diye" - felçliye şöyle dedi - "Sana söylüyorum, kalk, şilteni al ve evine git." Ve o ayağa kalktı, hemen şiltesini aldı ve hepsinin önünde dışarı çıktı, öyle ki hepsi hayrete düştüler... şöyle dedi: "Hiç böyle bir şey görmedik!" (2:8-12, vurgu eklenmiştir). İsa ilk kez "Tövbe edin: Tanrı'nın Krallığı yaklaşıyor!" diye ilan ederken görüldüğünde, çağdaşlarının çoğuna, vahşi doğaya çekilen Essenelerden biri gibi gelmiş olmalı.

--- SAYFA 38 ---

18 / ŞEYTANIN TEORİSİ Sıradan Yahudi yaşamını protesto etmek için. Essenes, manastır inzivasında yaşadıkları çöl mağaralarından, Kudüs Tapınağı'ndan sorumlu rahip aristokrat liderlerini -Josephus ve onun hayran olduğu adamları- Yahudi olmayan yollara uyum sağlamaları ve Romalı işgalcilerle işbirliği yapmaları nedeniyle ümitsizce yozlaşmış olmakla suçladı. Esseneler, tövbenin ve Tanrı'nın yaklaşan hükümünün vaazını, Yahudilerin kendilerini bu tür kirletici etkilerden ayırmaları ve Tanrı'nın yasasına, özellikle de onları Tanrı'nın kutsal halkı olarak diğer uluslardan ayıran Şabat ve koşer yasalarına sıkı bir şekilde uymaya geri dönmeleri gerektiği anlamına geliyordu.²⁵ Ancak İsa bir Essene gibi konuşuyorsa, eylemleri Essenes'in kutsal saydığı saflık standardını ihlal ediyordu. İsa, kendisini "Yahudi olmayanların yollarında yürüyerek" kendilerini kirleten insanlardan ayırmak yerine (Jübileler 1:9), öğrencilerinden biri için bir vergi tahsildarı seçti; bu, nefret edilen Romalılarla işbirliği yapan vurguncular olarak diğer Yahudilerin nefret ettiği bir sınıftı. Aslında Markos şöyle diyor: "Onu takip eden birçok vergi tahsildarı vardı" (2:15). Diğer dindar Yahudiler gibi oruç tutmak yerine İsa özgürce yiyip içiyordu. Ve, Şabat yasalarını titizlikle yerine getirmek yerine, İsa öğrencilerinin bu yasaları ihlal etmelerini mazur gördü: Bir Şabat günü tahıl tarlalarından geçiyordu; ve onlar yola çıktıkça öğrencileri başak toplamaya başladılar. Ferisiler ona, "Bak, neden Şabat günü yasal olmayan bir şey yapıyorlar?" dediler. Ve onlara şöyle dedi: "Davut'un, ihtiyacı olduğunda ve aç olduğunda, kendisi ve onunla birlikte olanların ne yaptığını hiç okumadınız mı: Tanrı'nın evine nasıl girdi... ve kutsal ekmeği yedi... ve onu yanındakilere de verdi?" (2:23-26). Burada İsa, öğrencilerinin görünürde sıradan eylemlerine örnek olarak, savaş zamanındaki acil bir durumda adamlarıyla birlikte kutsal gıda yasalarını çiğneyen Kral Davut'un ayrıcalığını iddia etmeye cüret ediyor. İlahi ve kraliyet gücünü iddia ederken aynı zamanda saflık yasalarını ihlal eden İsa, kamusal faaliyetinin başlangıcında,

--- SAYFA 39 ---

MARK'IN İNCİLİ VE YAHUDİ SAVAŞI 19, Vaftizci Yahya'nın müritlerinden din bilginlerine ve Ferisilere kadar çağdaşları arasındaki hemen hemen her kesimi öfkeleniyor. Markos, bir dahaki sefere İsa'nın Şabat günü sinagoga girdiğinde, eli kurumuş bir adamın orada olduğunu söylüyor. Ve onu suçlayabilmek için Şabat günü onu iyileştirip iyileştirmeyeceğini görmek için onu gözetliyorlardı. .Ve eli sakat olan adama "Buraya gel" dedi. Ve onlara şöyle dedi: "Şabat günü iyilik yapmak mı, zarar vermek mi, hayat kurtarmak mı yoksa öldürmek mi?" Ama sessiz kaldılar. Ve onlara öfkeyle baktı, yüreklerinin katılığına üzüldü ve adama, "Elini uzat" dedi. Uzattı ve eli düzeldi (3:1-5). İsa iyileştirmeyi bir gün ertelemek yerine, bunu Şabat günü gerçekleştirerek kendisini eleştirenlere kasıtlı olarak meydan okumayı seçmişti. Bunu gören Markos şöyle diyor: Ferisiler dışarı çıktılar ve onu nasıl öldürebileceklerini öğrenmek için Hirodes yanlılarıyla [Kral Herod'un partisi] hemen ona karşı komplo kurdular (3:6). Mark'a göre bu tür bir çatışmanın gizli anlamı açıktır. İsa'nın eylemlerinden rahatsız olan ve öfkelenenler, İsa'nın, Tanrı'nın ruhu tarafından kötülüğün güçlerine karşı mücadele etmek üzere harekete geçirildiğini bilmiyorlar; bu güçler ister insanlara bulaşan ve onları ele geçiren görünmez şeytani varlıklarda, ister onun gerçek insan muhaliflerinde kendini gösterebilir. Markos, Ferisiler ve Hirodes yanlılarının İsa'yı öldürmek için komplo kurduklarında kendilerinin kötülüğün ajanları olarak hareket ettiklerini öne sürüyor. Markos'un hikayeyi anlattığı gibi, rakipleri "onu nasıl öldürebilecekleri konusunda... komplo kurmadan" (3:6) önce İsa, Şeytan'ın gücüyle henüz mücadele etmemişti. Markos, İsa'nın kendisine karşı çıkan liderlerin görünmeyen güçlerden güç aldığını kabul ettiğini öne sürüyor. Bu güçlü koalisyon kendisine karşı birleştikten hemen sonra İsa, yeni bir liderlik grubu olan "Onikiler"i görevlendirerek misillemede bulundu.

--- SAYFA 40 ---

20 / ŞEYTAN'IN TEORİSİ İsrail'in orijinal on iki kabilesinin her birine ustaca bir lider atadı. İsa onlara vaaz vermelerini emrediyor ve onlara "cinleri kovma gücü" veriyor (3:13). Ruhsal çatışmanın bu şekilde tırmanması, anında muhalefetin artmasına neden olur; bu muhalefet evde, İsa'nın kendi ailesi içinde başlar. Markos, İsa "eve gittiğinde... ailesinin... onu yakalamak için dışarı çıktığını, çünkü 'O deli [ya da: aklını kaçırmış]'" dediklerini söylüyor (3:21).²⁶ Daha sonra "Kudüs'ten gelen din bilginleri" İsa'nın kendisinin "Beelzebub tarafından ele geçirildiğini; cinlerin prensi tarafından cinleri kovduğunu" (3:22) iddia ediyor. İsa şöyle itiraz etti: "Şeytan Şeytan'ı nasıl kovabilir? Bir krallık kendi içinde bölünürse, o krallık ayakta kalamaz. Ve eğer bir ev kendi içinde bölünürse o ev ayakta kalamaz. Ve eğer Şeytan kendine karşı ayaklanır ve bölünürse ayakta duramaz ve sona erer. Fakat hiç kimse güçlü bir adamın evine girip onun mallarını yağmalayamaz, ancak önce güçlü adamı bağlamadıkça; o zaman gerçekten de onun evini yağmalayabilir" (3:23-27). Markos'a göre, İsa'nın bölünmüş bir ev, bölünmüş bir krallık olarak gördüğü yerin "İsrail evi" olduğu anlaşılıyor. İsa, Tanrı'nın arındırmak ve geri almak için geldiği evini ele geçirdiğine inandığı Şeytan'a karşı açıkça mücadele ediyor: İsa "bu düşmanı bağlamak" ve "evini yağmalamak" istiyor. Yazıcıların, İsa'nın "cinlerin prensi" tarafından ele geçirildiği yönündeki suçlamalarına gelince, o da aynı suçlamayı onlara yöneltiyor ve bunu söyleyerek, kendi lanetlerini mühürleyecek kadar derin bir günah işledikleri konusunda uyarıyor (3:28-30). Çünkü, diyor ki, Tanrı'nın ruhunun işini Şeytan'a atfeden kişi affedilemez tek günahı işlemiş olur: "Doğrusu size söylüyorum, insanların tüm günahları ve söyledikleri her türlü küfür bağışlanacaktır; ama kutsal ruha küfreden kişi asla affedilmez, ancak sonsuz bir günah işlemiş olur" - çünkü onlar şöyle dediler: "Kötü bir ruh tarafından ele geçirilmiştir." (3:28-30).

--- SAYFA 41 ---

G O S P E L O F MARK VE YAHUDİ SAVAŞI / 21 Markos, İsa'nın yazıcılarla olan çatışmasını gösteren bu sahneleri, İsa'nın kendi ailesiyle olan çatışmasını tasvir eden iki bölümün arasına kasıtlı olarak yerleştirir. Bunun hemen ardından Markos'un Yunanca metni, daha önce onu deli ilan eden ve onu yakalamaya çalışan (3:21) aile üyelerinin, şimdi büyük bir kalabalığa hitap ettiği eve gelip onu görmek istediklerini söylüyor. İsa onları reddediyor: Annesiyle kardeşleri gelip dışarıda durup ona haber gönderip onu çağırırlar. Çevresinde bir kalabalık oturuyordu ve ona şöyle dediler: "Annen ve kardeşlerin dışarıda, seni soruyorlar.*1 Etrafında oturanlara bakarak şöyle dedi: "İşte annem ve kardeşlerim! Çünkü Tanrı'nın isteğini yerine getiren kişi benim erkek kardeşim, kız kardeşim ve annemdir" (3:31-35). Yeni bir aile kuran ve eskilerin yerine İsrail'e on iki yeni lider atayan İsa, Markos'a göre "Tanrı'nın halkını yeniden biçimlendirdi." Bu noktadan itibaren İsa, seçtiği kişiler, iç çevre ve "dışarıdakiler" arasında keskin bir ayrım yapar. Hala muazzam kalabalıkları kendine çeker, ancak onlara öğretirken, kasten tüm anlamını kasten yakınları dışında herkesten gizleyerek bilmeceli benzetmeler sunar: Yine deniz kenarında öğretmeye başladı. Ve çevresinde çok büyük bir kalabalık toplandı. . . ve onlara benzetmelerle birçok şey öğretti. . . . Ve yalnız kaldığında, on ikilerle birlikte çevresinde bulunanlar ona benzetmeler hakkında sorular sordular. Ve onlara şöyle dedi: "Size Tanrı'nın Krallığının sırrı verildi, ama dışarıdakiler için her şey benzetmelerle anlatılıyor; öyle ki, görsünler ama algılamasınlar; işitsinler ama anlamasınlar; ta ki bir daha dönüp başışlanmasınlar" (4:1-12, vurgu eklenmiştir). Her ne kadar havarilerini sık sık eleştirse de -8:33'te Petrus'u Şeytan rolünü oynamakla bile suçluyor- İsa, yabancılardan sakladığı sırlarını onlarla paylaşıyor; çünkü, İşaya'dan alıntı yaparak, ikincilerinin aşılmaz ruhsal körlüğe maruz kaldıklarını söylüyor.²

--- SAYFA 42 ---

22 / ŞEYTANIN KÖKENİ Ferisiler ve Kudüs yazıcıları tarafından, kendisi ve öğrencileri ellerini yıkamadan yemek yedikleri için "büyüklerin geleneklerine göre" yaşamadıkları için eleştirilen İsa, eylemini savunmak yerine kendisini eleştirenlere "ikiyüzlüler" diye saldırır ve onların, Tanrı'nın emirlerini çiğneyerek kendi geleneklerine değer verdiklerini söyler. Daha sonra koşer kanununun kendisini açıkça sorgular - anlamını bir kez daha sadece öğrencilerine açıklar: Ve insanları tekrar kendisine çağırdı ve onlara şöyle dedi: "Hepiniz beni dinleyin ve anlayın; bir adamın dışında onun içine girerek onu kirletebilecek hiçbir şey yoktur; ancak bir insandan çıkan şeyler onu kirletir." Ve eve girip insanlardan ayrıldığında, öğrencileri ona benzetmeyi sordular. Ve onlara şöyle dedi: "Siz de anlayışsız mısınız? Bir adamın içine dışarıdan giren her şeyin onu kirletemeyeceğini, çünkü onun kalbine değil midesine girdiğini ve dolayısıyla ondan çıktığını görmüyor musunuz? Bir insandan çıkan şey onu kirletir; çünkü içeriden, insan yüreğinden kötü düşünceler, cinsel ahlaksızlık, hırsızlık, cinayet, kıskançlık, gurur, aptallık gelir. . . . içinde" (7:14-23). Burada Markos, İsa'nın geleneksel koşer ("saflık") yasalarını bir kenara atmasına rağmen, bunun yerine "kalbi", yani dürtüleri, arzuları ve hayal gücünü temizlemeyi savunduğunu göstermek istiyor. Artık İsa sadece din bilginlerini, Ferisileri ve Hiroses yanlılarını değil, aynı zamanda akrabalarını ve kendi kasabasındaki birçok insanı da yabancılaştırdığı için, küçük öğrenci grubuyla birlikte seyahat ederek kalabalığa vaaz veriyor. İsa, Kudüs'te kendisini nelerin beklediğini ve rahipler grubuna kendi sahasında meydan okuyacağını önceden tahmin ederek, yine de takipçilerini kararlı bir şekilde oraya yönlendirir, önlerinden yürür, bu arada "onlar şaşkına dönmüş, onları takip edenler ise dehşete düşmüştü" (10:32). Yolda, yaklaşan ölümünden dolayı on ikilere tam olarak kimi suçlayacaklarını söyler: "Başkâhinler ve din bilginleri [İnsanoğlunu] ölüme mahkûm edecekler ve onu milletlere teslim edecekler; ve onlar

--- SAYFA 43 ---

Onunla alay edecek, üzerine tükürecek ve onu kırbaçlayacak ve öldürecek" (10:33). İsa'ya karşı muhalefet, Kudüs'e girdikten sonra yoğunlaşır. Şehre gitmek için resmi bir geçit töreni hazırlayan İsa, Romalılara meydan okuyarak, İsrail'in eski imparatorluğunu yeniden kurmaya gelen adam olarak açıkça alkışlanır: "Atamız Davut'un gelecek krallığı ne mutlu! " Daha sonra takipçileriyle birlikte büyük Tapınağa girer ve orada şok edici bir halka açık gösteri yapar: Tapınağa girdi ve Tapınakta satıcıları ve satın alanları kovmaya başladı, sarrafların masalarını ve güvercin satıcılarının koltuklarını devirdi; ve kimsenin Tapınaktan bir şey taşımasına izin vermedi (11:15-16). Şimdi İsa sanki sanki onlar adına konuşuyormuş gibi peygamberler İşaya ve Yeremya'nın sözlerine başvuruyor. Tapınağın avlusunda mali işlemlere izin verenlere karşı Rab'bin kendisi: Ve öğretti ve onlara dedi: 4Benim evime bütün milletlerin dua evi denilecek diye yazılı değil mi? Ama siz orayı soyguncuların sığınağı haline getirdiniz.¹ Fakat başkâhinler ve yazıcılar bunu duydular ve onu yok etmenin bir yolunu aradılar; çünkü ondan korkuyorlardı; çünkü bütün kalabalık onun öğretisine hayret ediyordu (11:17-18). Yahudi konseyinin üyelerinin de katıldığı başrahipler ve din bilginleri onun hangi yetkiyle hareket ettiğini öğrenmek istediğinde, İsa yanıt vermeyi reddetti. Bunun yerine, Yeşaya'nın Tanrı'nın İsrail'e karşı gazabına ilişkin benzetmesini (12:1-12) o kadar şeffaf bir şekilde yeniden anlatır ki, başkâhinler, yazıcılar ve ihtiyarlar bile onun bunu "kendilerine karşı" (12:12) söylediğini fark ederler. Aşağıdaki sahneler, İsa'nın önce kendisini Roma karşıtı açıklamalar yapması için kandırmayı başaramayan Ferisiler ve Hırodesyenlerle (12:13-15) ve ardından din bilginleriyle (12:35) mücadele ettiğini gösteriyor. Sonunda büyük bir kalabalığı uyarıyor:

--- SAYFA 44 ---

24 / ŞEYTANIN TEORİSİ Uzun elbiselerle dolaşmayı, pazar yerlerinde selamlaşmayı, havralarda en iyi koltuklara ve ziyafetlerde en iyi yerlere oturmayı seven, dul kadınların evlerini yiyip bitiren ve gösteriş için uzun uzun dua eden din bilginlerinden sakının. Onlar daha büyük kınamalara maruz kalacaklardır (12:38^40). Daha sonra, İsa Tapınaktan çıkarken, Markos, öğrencilerinin kutsal bölgelere duydukları hayranlık dolu hayranlığa Tapınağın yıkılacağını öngörerek yanıt verdiğini söylüyor: "Üst üste taş bırakılmayacak, yere atılmayacak"¹ (13:2). Petrus, Yakup, Yuhanna ve Andrew özel olarak bunun ne demek istediğini sorduklarında, İsa onlarla birlikte Tapınağın karşısındaki Zeytin Dağı'nda oturuyor ve açıklıyor. Bir dizi korkunç felaketi tahmin ediyor. (bunlar Markos'un çağdaşlarının kendi zamanlarını, özellikle de 66 ile 70 arasındaki savaş olaylarını tanıyabilecekleri olaylardır): "savaşlar ve savaş söylentileri", kıtlık, halkın sahte mesihlere yönelik coşkusu, üstü kapalı bir dille, "olmaması gereken yerde kurulan yıkıcı saygısızlığı" - Paganların Tapınağa saygısızlığını - gördüklerinde dağlara kaçmaları gerektiği konusunda uyarıyor. (13:7-14) Markos, korkunç zamanlarda yaşayan İsa'nın takipçilerinin, liderlerinin kendisine olan bağlılıkları nedeniyle ("benim hatırım için") dışlanmaları ve misillemeleri, hatta belki de aile üyelerinden gelen nefret ve ihaneti önceden görmüş olduklarını bilerek teselli bulmalarını istiyor: JJ "Kendinize dikkat edin; çünkü seni konseylere teslim edecekler; ve havralarda dövüleceksiniz, benim için valilerin ve hükümdarların huzuruna çıkacaksınız. . . ve erkek kardeş kardeşini, baba da çocuğunu ölüme teslim edecek ve çocuklar anne babalarına karşı ayaklanacak ve anne babalarını idam ettirecekler; Adımdan dolayı herkes senden nefret edecek (13:9-13). İhanet, tecrit ve ölümcül tehlikeyle karşı karşıya kalan imanlı ne yapmalıdır? Markos, İsa'nın takipçilerine "sonuna kadar dayanmalarını" emrettiğini söylüyor. Nowr Mark'ın İsa'ya bizzat söylemesi gerekiyor

--- SAYFA 45 ---

Markos, Fısıh Bayramı'ndan iki gün önce, "başkâhinler ve din bilginleri İsa'yı gizlice nasıl yakalayıp öldüreceklerini araştırıyorlardı, çünkü şöyle dediler: 'Bayram sırasında değil, halk arasında bir kargaşa çıkmasın diye.'" "Halk şimdiye kadar İsa'nın tarafında kaldığı için. Kısa bir süre sonra, efendisinin etkili insanlar arasında uyandırdığı düşmanlığın farkında olan Yahuda İskariyot, "[İsa'yı] onlara ihanet etmek için başkâhinlerin yanına gitti ve bunu duyunca sevindiler ve ona para teklif etti" (14:1-11). Geceleri, Markos, Yahuda'nın "kılıçlar ve sopalarla bir kalabalığa önderlik ettiğini" söylüyor. Adamlarından biri, başkâhinlerden, din bilginlerinden ve Tapınak görevlilerinden, İsa'yı yakalamak için Zeytin Dağı'ndaki bir bahçe olan Gethsemane'ye gitti. Adamlarından biri, başkâhinin kölesini yaralayarak kılıçla karşılık verdi ve İsa, "bir soyguncu gibi" (Josephus ve diğerlerinin bir "isyancı"yı tanımlamak için sıklıkla kullandıkları terim) kendisine davranılmasına itiraz etti. Ancak takipçilerinin geri kalanı onu terk edip kaçtı; İsa yakalandı. Her ne kadar San hedrin'in geceleri toplanmasına izin verilmese de Markos bize, İsa'nın tutuklandığı gece "tüm baş rahiplerin, ihtiyarların ve din adamlarının" resmi bir davada davasını görmek için başrahibin evinde toplandığını anlatır. Şimdi Markos, iki duruşma sahnesinden ilkinin, "Pilatus önündeki duruşma" ile takip ettiği "Sanhedrin önündeki duruşmayı" sunuyor. takipçileri ne onun Yahudi konseyi huzuruna çıkmasında ne de Romalılar tarafından sorguya çekilmesinde yaşanan acıya tanık olmuş olamazlar.²⁸ Ancak Markos tarihin aktarılmasıyla ilgilenmiyor. Markos bu sahneleri tanıtarak, her şeyden önce, İsa'ya yönelik çok iyi bilinen suçlamanın -isyankarlık- sadece yanlış olmadığını, aynı zamanda İsa'nın Yahudi düşmanları tarafından icat edildiğini göstermek istiyor; ayrıca Markos, Romalı valinin kendisinin bunu fark ettiğini ve İsa'yı kurtarmak için boşuna çabaladığını söylüyor! Dava, bir dizi uydurma söz dinlendikten sonra sadece "onu idam etmek" için yapılan bir gösteriydi.

--- SAYFA 46 ---

26 / ŞEYTANIN KÖKENİ Suçlamalar ve yalancı tanıklar, bazıları İsa'yı Tapınağı yok etmekle tehdit etmekle suçlarken, başrahip İsa'yı sorguya çeker ve kendisine yöneltilen suçlamalara yanıt vermesini talep eder. Ancak İsa sessiz kalıyor. Sonunda başrahip sorar: "Sen Kutsal Olan'ın oğlu Mesih misin?" (14:61). Burada, Markos'un müjdesinde ilk kez İsa, ilahi kimliğini öğrencileri dışındaki insanlara açıkça itiraf ediyor ve kendisini suçlayanları, yakında kendisinin haklı çıkacağına şahit olacakları konusunda uarmaya devam ediyor: "Ben; ve İnsanoğlu'nun kudretin sağında oturduğunu ve göğün bulutlarıyla geldiğini göreceksiniz" (14:62). Daha sonra, diye devam ediyor Markos, başkâhin cübbesini yırtarak şöyle diyor: 'Onun küfürünü duydun. Kararın nedir?' Ve hepsi onu ölümü hak ettiği gerekçesiyle mahkûm etti" (14:64). Pek çok bilim adamı, bu anlatımın tarihsel olarak inandırıcı olmadığı konusunda yorumda bulundu.²⁹ Sanhedrin, tanıkların sorgulanması, kendi kendini suçlama, mahkeme salonundaki prosedürler ve ceza vermeyle ilgili kendi yasal uygulamalarını ihlal eden bir duruşma mı yürüttü? İsa'nın zamanındaki Sanhedrin prosedürleri hakkında çok az şey bilmemize rağmen,³⁰ bu konsey, emsalinin aksine, aslında geceleri mi toplandı? Eğer öyleyse, Markos neden bu vakayı tartışmak için konsey toplantısının ikinci bir versiyonunu eklemeye devam ediyor - sanki önceki gece hiçbir şey olmamış gibi ertesi sabah gerçekleşen bir toplantı? Çünkü Markos ilk, daha ayrıntılı açıklamasını bitirdikten sonra, artık fazlalık haline gelen şeyi ağızından geçiriyor: "Sabah olur olmaz baş rahipler, ihtiyarlar ve yazıcılar ve tüm konsey bir istişarede bulundular ve İsa'yı bağlayıp onu götürdüler ve onu Pilatus'a teslim ettiler." (15:1) Elbette gerçekte ne olduğunu bilemeyiz, ancak Markos'un Luka'nınkiyle aynı fikirde olan ikinci versiyonu daha olası görünüyor: konsey sabah toplanmış ve tutuklunun gözaltında tutulması ve suçlamalarla yüzleşmek üzere Pilatus'a teslim edilmesi gerektiğine karar vermişti.³¹ Yuhanna'nın müjdesi, Markos'unkinden bağımsız bir kaynağa dayanarak, bu olayların makul bir yorumunu veren yeniden yapılandırılmış başka bir anlatım sunuyor.³² Yuhanna'ya göre, başkâhinler alarma geçmişti. İsa, Fısıh Bayramı sırasında Yeruşalim'de bulunmasından korktuğu için, çektiği kalabalıklar nedeniyle

--- SAYFA 47 ---

"Romalılar gelip kutsal yerimizi ve milletimizi yok edecekler" (11:48) gibi halka açık gösterileri ateşleyebilirdi (11:48). Yahya ve çağdaşlarının çok iyi bildiği gibi, Yahudi savaşıdan önce yaşanan iç çekişme, Roma'nın olası misillemeleriyle ilgili bu tür endişelerin doğruluğunu doğrulamıştı. İsa'nın Sanhedrin huzuruna çıkışıyla ilgili anlatımı analiz eden birçok Yeni Ahit bilgini, Markos'un (ya da seleflerinin) muhtemelen ilk versiyonu onun temel noktasını vurgulamak için yazdığı konusunda hemfikirdir: Pilatus yalnızca daha önceki bir Yahudi kararını onayladı ve kendisinin ne emrettiği ne de onayladığı bir ölüm cezasını gerçekleştirdi; ancak bu, Yahudi halkının tüm liderlerinin oybirliğiyle telaffuz ettiği bir cümledir.³³ Ancak bu, Markos'un Yahudi liderlere karşı kötü niyetle hareket ettiği anlamına gelmez. Aslında Markos, Matta, Luka ve Yuhanna'nın çarmıha gerilme nedeniyle Yahudi liderleri ne ölçüde suçlayacakları konusunda çok yetersiz kalıyor; ancak onları suçlama eğilimi Markos'un zamanından önce başlamış ve onun anlatısı üzerinde de etkili olmuştur. Bununla birlikte, hüküm giymiş bir suçlunun takipçileri olarak Markos ve iman kardeşleri, böyle bir bağlılığın şüphe uyandıracağını ve misillemeye davetiye çıkaracağını biliyorlardı. Romalı yargıçlar, Peter ve Paul de dahil olmak üzere hareketin önde gelen birçok üyesini zaten tutuklamış ve idam etmişti. O halde, bir tarihçinin söylediği gibi Markos'un, İsa'nın ölümünde Yahudi ulusunun, özellikle de liderlerinin suçluluğunu vurgulamak istemesi şaşılabilecek bir şey değil. . . . [Mark'ın] eğilimi saldırgan olmaktan çok savunmaya yönelikti. Savunduğu ideallere karşı Roma düşmanlığını kışkırtacak, hatta bu ideallere dair şüphe uyandıracak herhangi bir şeyden bahsetmekten kaçınmak istiyordu. . . . Bu nedenle müjdeci, İsa'nın isyana teşvik suçlamasıyla mahkûm edildiğini ve idam edildiğini gizlemeyi başardı.³⁴ Markos'un anlatımı aynı zamanda önemli bir olumlu saiki de içeriyor. Markos, "Sanhedrin huzurundaki duruşmanın" kendisinin ve iman kardeşlerinin, o dönemde ve sonrasında Yahudi cemaatlerinin liderleriyle ilişkilerinde içinde bulundukları istikrarsız durumu yansıtmayı amaçlıyor.

--- SAYFA 48 ---

28 / SAVAŞTA ŞEYTANIN TEORİSİ.³⁵ İsa'nın yargıçlar önündeki cesaretini anlatan bu anlatımda Markos, İsa'nın takipçilerine, kendileri de yargılandıklarında nasıl davranacaklarına dair bir model sunuyor. Markos bu anlatıma kontrapuntal bir hikaye örüyor; İsa'nın dehşet içinde İsa'yı reddeden baş öğrencisi Petrus'un hikayesi; bu, duruşmada nasıl hareket edilmeyeceğine dair bir örnek. Çünkü İsa Sanhedrin'e karşı çıkıp ilahi misyonunu itiraf ederken, ölüm cezasını cesaretle riske atarak ve kabul ederek, Petrus İsa'yı tanımadığını iddia ediyor. Markos, İsa'yı gizlice duruşma mahalline kadar takip eden Petrus'un, ev hizmetçilerinden birinin ona "Sen de Nasıralı İsa'yla birlikteydin" (14:67) dediğinde ateşin yanında ellerini ısıttığını söylüyor. Ancak Peter bunu üç kez reddeder ("Ne demek istediğini bilmiyorum;... adamı tanımıyorum"), giderek artan bir şiddetle, küfrederek ve küfrederek sonunda kaçır. Petrus ne yaptığını anladıktan sonra "yere kapandı ve ağladı" (14:72). Markos, İsa'nın "Tanrı'nın Oğlu Mesih" (14:61) olduğuna dair inançlarını alenen itiraf edenlerin kendilerini taciz, alay edilme ve hatta hayatlarıyla tehdit edilme tehlikesiyle karşı karşıya bırakabileceklerini biliyor. Mesih ve Tanrı'nın Oğlu terimleri muhtemelen İsa'nın zamanında anakronik olurdu; ancak Markos'un çağdaşlarının birçoğu onları, kendi zamanlarındaki Hristiyanların inançlarını itiraf etme biçimi olarak kabul etmiş olmalı. O halde, bu dramatik sahnede Markos, izleyicisini tüm anlatısına hakim olan soruyla bir kez daha yüzleştiriyor: İsa'daki ruhun ilahi olduğunu kim kabul ediyor, kim etmiyor? Kim Allah'ın tarafında, kim Şeytan'ın tarafında? Markos, İsa'nın cesur itirafını Petrus'un inkarıyla karşılaştırarak, İsa'nın takipçilerinin karşı karşıya kaldığı seçimin dramatik bir resmini çiziyor: Tarafsız bir zemine izin vermeyen bir savaşta taraf tutmak zorundalar. İsa'yla ilgili tüm olayın aslında bizim kontrolümüze giren bir Yahudi iç çatışması olduğunu göstermeye çalışan Markos, şimdi İsa'nın "Pilatus önünde yargılanması"nın kendi versiyonunu sunuyor. Pek çok bilim adamı, Markos'un gerçekte bildiği tek şeyin, Pilatus'un Yahudiye valisi olarak yönetimi sırasında Yahudilerin sözde kralı olarak İsa'nın çarmıha gerildiği olduğunu düşünüyor. Mark bu tartışılmaz gerçeği hesaba katarken bunun önemini en aza indirmeyi amaçlıyor.

--- SAYFA 49 ---

MARK'IN İNCİSİ VE YAHUDİ SAVAŞI / 29 O halde Markos'un hikayeyi nasıl anlattığını düşünün. Mahkumun siyasi isyanla suçlandığını öğrenen Pilatus, onu sorgulamaya çalıştı. Markos, "Verecek cevabınız yok mu? Bakın size karşı ne kadar çok suçlamada bulunuyorlar" (15:4), Markos, İsa sorularını yanıtlamayı reddettiğinde Pilatus'un öfke ve hatta sabırsızlık göstermek yerine "şaşırdığını" söylüyor (15:5). Mark daha da ileri gidiyor. Valinin davayla ilgili özel değerlendirmesini bildiğini iddia eden Markus, Pilatus'un "kendisini kıskançlıktan dolayı teslim ettiklerini anladığını" söylüyor (15:10). Ancak Pilatus bir karar vermek ve emir vermek yerine hiçbir eylemde bulunmuyor. Daha sonra dışarıdaki kalabalığın bağırışlarını duyunca onlara seslenmek için dışarı çıkıyor ve ne istediklerini soruyor: "Yahudilerin kralını sizin için serbest bırakmamı ister misiniz?" Ancak kalabalık bunun yerine, Markos'un tutuklu isyancılardan biri olarak tanımladığı ve "isyan sırasında cinayet işleyen" Barabbas'ın serbest bırakılmasını talep eder (15:7). Pilatus kararsız görünüyor, reddetmek istiyor ama kalabalığın talebine karşı çıkmaktan korkuyor. Çaresizmiş gibi kalabalığa bir kez daha ne yapacağını sorar: "Yahudilerin kralı dediğiniz adamı ne yapacağım?" (15:12). Kalabalık İsa'nın çarmıha gerilmesi için bağırırken Pilatus aslında tebaasına adalet için yalvarır: "Neden, ne kötülük yaptı?" (15:14). Ancak bağırışlar devam eder ve Pilatus, "kalabalığı tatmin etmek isteyerek" (15:15), Barabbas'ı serbest bırakır ve İsa'nın kırbaçlanmasını emrederek çarmıha gerilmesi yönündeki taleplerini kabul eder. Ancak Markos'a göre Pilatus hiçbir zaman cezayı açıklamıyor ve asla infaz emrini vermiyor. Markos'un hikayeyi anlattığı gibi, Pilatus'un kendi odasında bile başkâhinler görev başındadır: suçlamalarda bulunanlar onlardır ve kalabalığı kışkırtanlar da onlardır; onların şiddeti İsa'nın isteksiz Pilatus üzerine idam edilmesine neden olur. Müjdelerde yer alan Pilatus'un, belirttiğimiz gibi, tarihi Pilatus'la, yani hem Yahudi hem de Romalı, diğer birinci yüzyıl tarihi ve siyasi kaynaklarından acımasız bir vali olarak tanıdığımız adamla pek ilgisi yoktur. Raymond Brown'un Hristiyan geleneği dışındaki tutku anlatıları üzerine yaptığı titiz çalışmasında belirttiği gibi, Pilatus'un portreleri şiddetli düşmanlıktan olumsuzluğa kadar çeşitlilik göstermektedir.³⁶ Mısır'ın başkenti İskenderiye'deki Yahudi cemaatinin eğitilmiş, nüfuzlu bir üyesi olan Philo,

--- SAYFA 50 ---

30 / ŞEYTAN'IN KURULUŞU Pilatus'un çağdaşı. Yazılarından biri olan Gaius Büyükelçiliği'nde, İskenderiye Yahudi cemaatinin çıkarlarını Roma imparatoru Gaius Caligula'ya temsil etmek üzere Roma'ya gönderilen resmi bir heyetin üyesi olarak yaşadığı deneyimleri anlatır. Anlatısı sırasında Philo, Yahudiye'deki Yahudi cemaatinin⁷ durumuna atıfta bulunarak, vali Pilatus'u "esnek olmayan, inatçı ve zalim mizaçlı" bir adam olarak tanımlıyor ve yönetiminin tipik özellikleri olarak "açgözlülük, şiddet, soygun, saldırı, kötü davranışlar, sık sık yargısız infazlar ve bitmek bilmeyen vahşi gaddarlığı"⁷ sıralıyor.³⁷ Philo, imparator Tiberius'un Yahudi topluluklarının ayrıcalıklarını korumaya ikna etmek için Romalı yöneticileri ikna etmek için yazıyor. bitti. Bu mektupta Philo, Pilatus'u, Yahudi eyaletlerinin Roma yönetiminde ters gidebilecek her şeyin simgesi olarak görüyor. Philo'nun tanıklığı Josephus'un aynı döneme ait tarihinde kısmen doğrulanmıştır. Gördüğümüz gibi Josephus da Philo gibi önemli siyasi deneyime sahip bir adamdı; Romalılar yönetimindeki Celile'nin eski Yahudi valisi olarak, tarihini Roma himayesi altında Roma çıkarlarına sempati duyan bir üslupla yazıyor. Ancak Josephus, Pilatus'un Yahudi dini hassasiyetlerini küçümsediğini gösteren birkaç bölüm kaydediyor. Örneğin Pilatus'un öncülleri, Yahudilerin imparatorun resimlerini putperestlik olarak gördüklerini kabul ederek, Kudüs'teki Roma garnizonu için standartları bu tür resimleri taşımayan bir askeri birlik seçme uygulamasını başlatmışlardı. Ancak Pilatus vali olarak atandığında bu örneği kasıtlı olarak ihlal etti. Önce mevcut garnizonun gitmesini emretti; daha sonra, gelişini Yahudilerin büyük kutsal günlerine, Kefaret Gününe ve Çardak Bayramına denk gelecek şekilde zamanlayarak standartlarında imparatorluk imgeleri sergileyen bir yedek birimi Kudüs'e götürdü. Görünüşe göre Pilatus⁷, yolculuk sırasında sancakların kumaşla örtülmesi emrini vererek Yeruslaim'e gece varmaya özen gösterdiğinden, tebaasının gözünde günah işlediğini biliyordu. Kudüs halkı, Pilatus ve birliklerinin kutsal şehre putperestlik olarak gördükleri heykelleri soktuğunu duyunca; protesto için sokaklarda toplandılar. Büyük bir kalabalık Pilatus'un ardından Caesarea'ya kadar geldi ve onun evinin önünde durdu.

--- SAYFA 51 ---

Bunları kaldırması için ona yalvarıyordu. Sancaklar her zaman askeri birliğe eşlik ettiğinden, bu Pilatus'un garnizonu geri çekmesi talebi anlamına geliyordu. Pilatus bunu reddedince kalabalık gösteriye devam etti. Beş gün sonra, bıkkın ama kararlı olan Pilatus, gösterileri zorla sonlandırmaya karar verdi. Göstericilere resmi bir duruşma teklif ediyormuş gibi davranarak onları stadyumda huzuruna çıkmaya çağırdı. Pilatus orada asker toplamış, onlara kalabalığın etrafını sarmalarını emretmiş ve teslim olmadıkları takdirde göstericileri katletmekle tehdit etmişti. Pilatus'u şaşırtacak şekilde Yahudiler, yasalarının çiğnendiğini görmektense ölmeyi tercih edeceklerini açıkladılar. Bu noktada Pilatus teslim oldu ve birliği geri çekti. Mary Smallwood'un belirttiği gibi: Yahudiler ilk turda yeni valilerine karşı kesin bir zafer kazanmışlardı, ama artık ne tür bir adamla karşı karşıya olduklarını biliyorlardı ve bundan sonra onun yaptığı her şey şüpheli olmaya yatkındı. . . . Ancak daha fazlası da gelecekti.⁵⁸ Romalı yetkililer Yahudiye'de basılan madeni paralarda putperestlik olarak kabul edilen resimleri yasaklayarak Yahudi duyarlılığına da saygı gösterdiler. Bu uygulama yalnızca Pilatus'un yönetimi sırasında ihlal edildi: MS 29-31 tarihli pagan kült sembollerini tasvir eden paralar bulundu. Pilatus bu değişikliği, Alman bilgin E. Stauffer'in inandığı gibi, "tebaasını pagan kültürünün temsillerini ele almaya zorlamak için mi emretti"?³⁹ Raymond Brown, Pilatus'un bu tür konularda "Yahudi hassasiyetini hafife aldığı" ileri sürüyor.⁴¹ Pilatus daha sonra Kudüs'te bir su kemeri inşa etmeye karar verdi. Ancak projeyi finanse etmek için Tapınak hazinesinden para tahsis etti; bu, Roma açısından bile bir saygısızlık eylemiydi, çünkü Tapınak fonları yasa gereği; Tapınağa ve onun hazinesine yapılan bu doğrudan saldırı, şiddetli bir muhalefete yol açtı. Pilatus, Kudüs'ü bir sonraki ziyaretinde her zamankinden daha büyük gösterilerle karşılaştı; artık öfkeli kalabalıklar tacizci ve tehditkar hale geldi. Sorunu önceden tahmin eden Pilatus, askerlere sivil kıyafetler giymelerini, silahlarını saklamalarını ve halkın arasına karışmalarını emretmişti.

--- SAYFA 52 ---

32 / ŞEYTANIN TEORİSİ Bir grup öldürüldü ve diğerleri de bunu takip eden izdihamda ezilerek öldürüldü.⁴² Hatta, duruşma anlatısında Pilatus'un şaşırtıcı derecede iyi huylu bir portresini veren Luka İncili bile, insanların İsa'ya "kanları Pilatus'un kurbanlarına karışan" bazı Celileliler hakkında nasıl bilgi verdiklerini anlatır (13:1). Pilatus'un vali olarak görev süresinin sonlarına doğru diğer kışkırtıcı olaylar, Yahudi liderleri İmparator Tiberius'u Pilatus'un dinlerine yönelik saldırılarına karşı protesto etmeye sevk etti. MS 31'de. Pilatus, Kudüs'teki Herodian sarayına altın kalkanlar adayarak tebaasını kızdırdı. Protestoya neyin sebep olduğundan emin olamayız; bilim adamı B. C. McGinny, kalkanların "ilahî" imparatora ithaf edildiğini öne sürüyor; bu, pek çok Yahudiye öfkeliendirecek bir tanımlamaydı.⁴³ Pilatus bir kez daha popüler protestoyla karşılaştı: Dört Herod prensinin önderliğinde bir karga toplanmıştı. Josephus, Pilatus'un belki de yalnızca imparatora saygısından dolayı hareket ettiğini iddia ederek kalkanları kaldırmayı reddetmesi üzerine şöyle cevap verdiklerini söylüyor: "[İmparator] Tiberius'u milleti kızdırmak için bahane olarak almayın; o bizim hiçbir geleneğimizi göz ardı etmez."⁴⁴ Pilatus kararlı olduğunu kanıtlayınca, Yahudi prensler imparatora başvurdular, o da Pilatus'u azarladı ve ona kalkanları Kudüs'ten kaldırmasını emretti. Yeni bir yorumcu, Yahudi düşmanları tarafından kalkanlar konusunda Pilatus'un zorbalığının, Yuhanna'nın tutkuyla ilgili anlatımında, imparatora başvurma tehdidi de dahil olmak üzere, Pilatus'un zorbalığına büyük ölçüde benzediğini belirtiyor.⁴⁵ Ancak bu protestoları "zorbalık" olarak nitelendirmek tuhaf görünüyor; İnsanların, daha yüksek bir yazara başvurmaktan başka, ne yöneticiye ne de kararına itiraz etmek zorunda kaldığı bir konu var mı? Beş yıl sonra, Samiriyeli bir lider, bazıları silahlı olan büyük bir kalabalığı toplayıp Tanrı'dan bir işaret beklemek üzere topladığında, Pilatus durumu denetlemek için derhal birlikler gönderdi. Askerler kalabalığı abluka altına aldı, bazıları öldürdü ve bazıları yakaladı, geri kalanı ise kaçtı. Pilatus elebaşlarının idam edilmesini emretti.⁴⁶

--- SAYFA 53 ---

MARK VE YAHUDİ SAVAŞI / 33 Pilatus'un yönetimi, Suriye elçisinin nihayet tekrarlanan protestolara Pilatus'u görevinden alarak ve onun yerine vali olarak görev yapmak üzere kendi kadrosundan bir kişiyi göndererek yanıt vermesiyle aniden sona erdi. Pilatus'a kendisine yöneltilen suçlamaları yanıtlamak üzere derhal Roma'ya dönmesi emredildi ve tarih kayıtlarından kayboldu. Philo'nun anlatımı bir noktada Markos'unikiyle örtüşüyor: Kendisine yönelik düşmanlığın farkında olan Pilatus, başrahiplerin onun hakkında imparatora şikayette bulunmasından endişe ediyordu. Ancak Markos, görmüş olduğumuz gibi, Pilatus'u yalnızca kalabalığın bağırışlarına dayanamayacak kadar zayıf bir adam olarak değil, aynı zamanda Yahudi liderlerin yok etmek istediği bir Yahudi mahkumun durumunda adaleti sağlamak için çabalayan biri olarak da sunuyor. Markos'un Pilatus hakkındaki iyi huylu portresi, Yahudi liderlerin suçluluğunu artırıyor ve Markos'un, İsa'nın çarmıha gerilmesinin ardındaki asıl gücün Romalılar değil Yahudiler olduğu yönündeki iddiasını destekliyor. Sonraki on yıllar boyunca, Yahudi çoğunluk ile İsa'nın takipçileri arasındaki kırılganlık arttıkça, müjdeliler Pilatus'u giderek daha olumlu bir açıdan tasvir etmeye başladı. Paul Winter'ın gözlemlediği gibi, sert Pilatus, müjdeden müjdeye (Markos'tan Matta'ya, Matta ve Luka'dan Yuhanna'ya) daha yumuşak bir hal alıyor. . . . Tarihten ne kadar uzaklaşırsa, o kadar sempatik bir karakter haline gelir.⁴ İsa'nın Yahudi düşmanlarını tasvir ederken aynı süreç tersine işliyor. Yaklaşık on yıl sonra yazan Matta, İsa ile Ferisiler arasında Markos'un önerdiğinden çok daha büyük bir düşmanlığı tasvir ediyor. Ve Markos, kalabalıkların İsa'yı tercih etmesi nedeniyle liderlerin düşmanlıklarını dizginlediklerini söylerken, Matta'nın anlatımı hem liderlerin hem de kalabalığın oybirliğiyle onun idam edilmesi için bağırmasıyla bitiyor. Dahası, Markos'un yalnızca ima ettiği şeyi (İsa'nın muhaliflerinin Şeytan tarafından harekete geçirildiğini) Luka ve Yuhanna açıkça ifade edeceklerdir. Markos'tan on ila yirmi yıl sonra yazan hem Matta hem de Luka, daha önceki müjdeyi uyarladılar ve onu çeşitli şekillerde revize ederek, İsa'nın takipçilerinin kendi zamanlarındaki durumunu yansıtacak şekilde güncellediler.

--- SAYFA 54 ---

34 / SATAN'IN KÖKENİ İsa'nın takipçileri, kendi grupları içindeki düşmanları şeytanlaştırma uygulamasını icat etmediler. Bu bakımdan, göreceğimiz gibi, diğer pek çok konuda olduğu gibi, birinci yüzyıldaki diğer Yahudi mezhepleriyle paylaştıkları geleneklerden yararlandılar. Örneğin Esseneler, İsa'nın takipçilerinininkinden farklı nedenlerle, mürted olarak kınadıkları Yahudi çoğunluğa karşı kendi mücadelelerini karakterize etmek için, Şeytan, Belial, Beelzebub, Mastema ("nefret") gibi pek çok isimle adlandırdıkları şeytani bir gücün imgelerini geliştirmiş ve detaylandırmışlardı. Esseneler Yahudi olmayanları kendi hareketlerine asla kabul etmediler. Ancak İsa'nın takipçileri, ilk başta ihtiyatlı ve geçici olarak ve bazı üyelerin isteklerine karşı gelerek bunu yaptılar. Ancak ikinci yüzyılda ve sonrasında Hristiyan hareketi giderek Yahudi olmayan bir hale geldikçe, yüzyıllar boyunca Hristiyan geleneğinde de devam eden Şeytan'ın öncelikle İsa'nın Yahudi düşmanlarıyla özdeşleştirilmesi, anti-Semitizmin ateşini körükleyecekti. Ancak İsa'nın takipçileriyle Yahudi cemaatinin geri kalanı arasındaki ilişki, özellikle birinci yüzyılda hiç de basit değildir. Mark'ın kendisi de, Esseneler gibi, hareketini esasen tek bir "ev" -benim okuduğuma göre İsrail evi- içindeki bir çatışma olarak görüyor. Bu tür dini reformcular, asıl mücadelelerini yabancılarla değil, her ne kadar arka planda Roma gücü gizlense de, "Tanrı'nın halkını" tanımlamaya çalışan diğer Yahudilerle görüyorlar.⁴⁵ Markos, Yahudi liderleri İsa'yı yok etmeye çalışırken Şeytan'ın işini yaptıklarını görse de, kendi açıklaması hiçbir şekilde Yahudi karşıtı değildir, hatta çok daha az Yahudi karşıtıdır. Sonuçta, kayıta görünen hemen hemen herkes Yahudi'dir; buna elbette Mesih de dahildir. Markos kendisini İsrail'den ayrı görmüyor, ancak İsa'nın takipçilerini /rm^(Yeşaya 10:22-23) içinde İşaya'nın Tanrı'nın "geriye kalanı" olarak adlandırdığı kişiler olarak tasvir ediyor. Markos'un çoğunluğu karakterize etmek için başvurduğu imgeler (Şeytan, Beelzebub ve şeytan imgeleri) bile Markos'un bir bütün olarak Yahudi cemaatiyle ilişkisinin yakınlığını paradoksal bir biçimde ifade eder; çünkü göreceğimiz gibi, Yahudi geleneğinde yüzyıllar boyunca ortaya çıkan Şeytan figürü, dışarıdan İsrail'e saldıran düşman bir güç değil, toplum içindeki çatışmanın kaynağı ve temsilidir.

--- SAYFA 55 ---

II ŞEYTAN'IN TOPLUMSAL TARİHİ: İbranice İncil'den İncillere İsa'nın takipçileri ile onların Yahudi kardeşleri arasındaki çatışma, elbette, Yahudi dünyasını bölen ilk mezhepçi hareket değildir; bu dünya, erken tarihini esas olarak, dört İncil ve diğer Hristiyan yazılarının Yeni Ahit'te bir araya getirilmesinden yüzyıllar önce bir araya getirilmiş yetkili hukuk, peygamberler, mezmurlar ve diğer yazılardan oluşan bir koleksiyon olan İbranice İncil'den biliyoruz. Bu koleksiyonu kimin bir araya getirdiğini bilmiyoruz ama içeriğinden Yahudi halkının dini tarihini oluşturmak ve böylece birleşik bir toplumun temelini oluşturmak için derlendiği sonucunu çıkarabiliriz. Yahudi mezhepçilerin bazı yazıları İbranice İncil'in dışında tutuldu; bunun nedeni, görünüşe göre bu tür yazarların, İsrail'in bütünüyle değil, bir grup Yahudi ile diğerine karşı özdeşleşme eğiliminde olmalarıydı. Hristiyanlar daha sonra ana gruptaki bu tür muhaliflerin yazılarını apocrypha (kelimenin tam anlamıyla "gizli şeyler") ve pseudepigrapha ("sahte yazılar") olarak adlandırmaya başladılar.2 Ancak İbranice İncil'i oluşturmak için toplanan yazılar İsrail'in kendisiyle özdeşleşmeyi teşvik ediyor Yaratılış 12'de anlatılan kuruluş hikayesine göre, İsrail kimliğini ilk kez seçim yoluyla aldı; "Rab" aniden kendisini İbrahim'e açıklayıp ona memleketini terk etmesini emrettiğinde, Ailesine ve atalarının tanrılarına ve ona, özel sadakat karşılığında, yeni bir kimliğe sahip yeni bir ulusal miras vaat ediyor:

--- SAYFA 56 ---

36 / ŞEYTANIN TEORİSİ Sizi büyük bir ulus haline getireceğim ve adınızı büyük yapacağım. . ve kim seni kutsarsa ben de kutsayacağım; ve kim seni lanetlerse, ben de lanetleyeceğim" (Yaratılış 12:3), Dolayısıyla Tanrı, İbrahim'e yeni, büyük ve kutsanmış bir ulusun babası yapmayı vaat ettiğinde, aynı zamanda onun düşmanlarını aşağı düzeyde ve potansiyel olarak lanetlenmiş olarak tanımlar ve oluşturur. O halde, İsrail geleneği başından itibaren Uus'u etnik, siyasi ve dini terimlerle "İsrail halkı" veya "Tanrı'nın halkı" olarak tanımlar; "onlara" karşı - (diğer) uluslar (İbranice'de ha goyim), İsrail'in uzaylı düşmanları, çoğunlukla aşağılık, ahlaki açıdan yozlaşmış, hatta potansiyel olarak lanetlenmiş olarak nitelendiriliyor. Yaratılış 16:12'de bir melek, İsmail'in, İbrahim'in oğlu ve Arap halkının atası olmasına rağmen, "eli herkese karşı ve herkesin eli ona karşı olan yaban eşeği bir adam olacağını ve tüm akrabalarıyla anlaşmazlık içinde yaşayacağını" öngörmektedir. Hikaye onun soyundan gelenlerin de düşman olduğunu, hayvanlardan daha iyi olmadığını ima ediyor. Yaratılış 19:37-38, Moabi ve Ammon milletlerinin Lut'un kızlarının soyundan geldiğini ekler; bu da onların sarhoş ve ensest bir birlikteliğin gayri meşru çocukları oldukları anlamına gelir. Sodom halkının, her ne kadar İbrahim'in düşmanı değil de müttefiki olsalar da, "genç ve yaşlı, son adama kadar" suç bakımından ahlaksız oldukları, kasaba halkı tarafından savunmasız İbrani gezginler olarak görülen bir melek grubuna karşı eşcinsel tecavüze teşebbüs etmekten toplu olarak suçlu oldukları söyleniyor (Yaratılış 19:4). Bu anlatımlar İbrahim'i veya onun soyunu idealize etmez; aslında İncil'deki anlatıcı, İbrahim ve İshak'ın kendi çıkarlarına hizmet eden yalanlarının müttefiklerini nasıl tehlikeye attığını iki kez anlatır (Yaratılış 20:1-18; 26:6-10). Yine de Tanrı her şeyin İsrailoğulları için iyi, düşmanları içinse kötü olmasını sağlar. İkinci büyük kuruluş öyküsü, Musa'nın Firavun'u İbranilerin Mısır'ı terk etmesine izin vermesi konusunda ısrar ettiği sırada "bizi" (yani "İsrail") "onlar"la (yani "uluslar") karşı karşıya getiren Musa ve Çıkış hikayesidir. Ancak anlatıcı, Musa'nın ve kendi halkının acılarını dindirmesin diye Firavun'un kalbini giderek katılaştırmanın bizzat Tanrı olduğunda ısrar ediyor - peki neden? Musa aracılığıyla konuşan Tanrı, Firavun'u yıkımla tehdit ediyor.

--- SAYFA 57 ---

katliamı başlatıyor ve şunu ilan ederek bitiriyor: "Fakat İsrailoğullarından hiçbirine karşı tek bir köpek bile homurdanmayacak; böylece Eord'un Mısırlılar ile İsrail arasında ayırım yaptığını bilesiniz" (Çıkış 11:7; vurgu bana ait). Pek çok antropolog, çoğu insanın dünya görüşünün temelinde iki ikili karşıtlık çiftinden oluştuğuna işaret etmiştir: insan/insan değil ve biz/onlar.³ Antropoloji dışında; Özellikle savaş zamanlarında insanların düşmanlarını nasıl insanlıktan çıkardıklarını deneyimlerimizden biliyoruz. O halde İsrail'in geleneklerinin ulusları küçümsemesi sürpriz değil. Şaşırtıcı olan istisnaların olmasıdır. İbrani geleneği bazen hiç kimsenin beklemediği bir yerde evrensellik duygusunu ortaya çıkarır. Tanrı'nın İbrahim'i ve soyunu seçmesi bile, onlar aracılığıyla tüm insanlara ulaşacak bir bereket vaadini içerir, çünkü bu ünlü pasaj şu sözlerle bitmektedir: "Yeryüzünün tüm aileleri sende kutsanacak" (Yaratılış 12:3). Dahası, bir yabancı tek başına ortaya çıktığında İsraililer genellikle ona koruma sağlarlar, çünkü kendilerini yalnız ve savunmasız yabancıyla özdeşleştirirler. Kutsal Kitap kanunu yalnız yabancıyla özdeşleşir: "Bir yabancıya haksızlık etmeyeceksin ve ona zulmetmeyeceksin; çünkü Mısır diyarında yabancıydın" (Çıkış 22:21). İsrail'in en eski inançlarından biri, bizzat İbrahim'in Tanrı'nın emrine itaat ederek yalnız bir uzaylıya dönüştüğünü hatırlatır: "Benim babam gezgin bir Arami'ydi ..." (Tesniye 26:5). Musa da tam bir uzaylıydı; bebekken Firavun'un kızı tarafından evlat edinilmişti. İbrani olmasına rağmen Mısırlı olarak yetiştirildi; Aslında müstakbel kayınpederinin ailesi onunla ilk tanıştıklarında onu Mısırlı sanmıştı. Hatta ilk oğluna Gerşom ("orada gezgin") adını verdi ve şöyle dedi: "Yabancı bir ülkede gezgindim" (Çıkış 2:16-22). Bununla birlikte İsrailoğulları çoğu kez uluslara karşı saldırgan bir düşmanlık içindedirler. Savaş zamanında yazan Yeşaya peygamber, Rab'bin ulusları İsrail ordularının önünden "çekirgeler gibi" kovacağı kehanetinde bulunuyor (Yeşaya 40:22). Uzaylı düşmana yönelik bu düşmanlık, İsrail'in imparatorluğu genişlediği ve İsrailoğullarının uluslara karşı savaşlarını kazandığı sürece nispeten karşı konulmaz bir şekilde devam etmiş gibi görünüyor. İnşaatçı Kral Davut'a atfedilen Mezmur 18 ve 41

--- SAYFA 58 ---

İsrail'in en büyük imparatorluğunun en büyük imparatorluğundaki ŞEYTAN'IN TEORİSİ, "Tanrı benden intikam aldı ve ulusları benim yönetimim altında boyun eğdirdi" (Mezmur 18:47) ve "Bununla Tanrı'nın benden memnun olduğunu biliyorum, çünkü düşmanım bana karşı zafer kazanmadı" (Mezm. 41:11). Ancak İsrail tarihinin belirli noktalarında; özellikle kriz, savaş ve tehlike zamanlarında, gürültücü bir azınlık, İsrail'e saldıran yabancı kabilelere ve yabancı ordulara karşı değil, İsrail'in talihsizliklerinden kendi halkının üyelerini sorumlu tutmak için seslerini yükseltti. Bazen İsrail'in tamamını, bazen de belirli yöneticileri suçlayan bu eleştirmenler, İsrail'in Allah'a itaatsizliğinin ilahi cezayı getirdiğini iddia ediyordu. Amos (M.Ö. 750), İşaya (M.Ö. 730) ve Yeremya (M.Ö. 600) gibi peygamberler de dahil olmak üzere, İsrail'in "yalnız Rab'be" bağlılığını isteyen parti⁷, özellikle yabancı yolları, özellikle de yabancı tanrılara tapınmayı benimseyen İsrailileri suçladı.⁴ Bu tür peygamberler, destekçileriyle birlikte, İsrail'i gerçekten ayrı bir halk olarak, "Rab için kutsal" olarak görüyoruz. Daha radikal peygamberler, asimilasyona yönelen İsrailileri, sanki onlar da diğer uluslar kadar kötüymüş gibi kınadılar; yalnızca bir kalıntının Tanrı'ya sadık kaldığını söylediler. Bu peygamberlerden bazıları, İsrail'in düşmanlarını sembolize etmek için Kenan mitolojisindeki canavarları da çağırmıştı.⁵ Daha sonra (altıncı yüzyıl) peygamber Yeşaya'nın kitabının ilk bölümünde yer alan materyal, "Rab, yeryüzünde yaşayanları cezalandırmaya geliyor; dünya onun üzerine dökülen kanı açığa çıkaracak ve artık öldürülenleri örtmeyecek" (Yeşaya 26:21; vurgu eklenmiştir). Aynı yazar, görünüşe göre paralel bir tasvirle, "o gün Rab, Leviathan'ı, büken yılanı büyük eliyle cezalandıracak ve denizdeki ejderhayı öldürecek" (Yeşaya 27:1; vurgu eklenmiştir) konusunda uyarmaya devam ediyor. İşaya'nın ikinci bölümünün yazarı aynı zamanda Tanrı'nın İsrail'in düşmanlarına karşı yakında kazanacağını ilan ederken, Tanrı'nın geleneksel mitolojik figürlere (Rahab, "ejderha" ve "deniz") karşı kazandığı zaferi de kutluyor. Böylece, Kutsal Kitap bilgini Jon Lcvenson'un gözlemlediği gibi, "düşmanlar yalnızca dünyevi güçler olmaktan çıkıyor... ve bunun yerine veya buna ek olarak son derece kötü niyetli kozmik güçlere dönüşüyorlar."⁶

--- SAYFA 59 ---

ŞEYTANIN SOSYAL TARİHİ / 39 M.Ö. altıncı yüzyılın bazı yazarları. daha da cesur bir adım attı. İsrailoğullarından bazılarının karşı mücadelelerini anlatmak için mitolojik tasvirler kullandılar. Ancak İsraili yazarlar Yahudi kardeşlerini mitolojik terimlerle kınadıklarında, seçtikleri imajlar genellikle yabancı düşmanlarına uyguladıkları hayvani veya canavarca imajlar değildi. Yahudi düşmanlarını Rahab, Leviathan ya da "ejderha" yerine çoğunlukla şeytan adını verdikleri ilahi sarayın hain olsa da yüce bir üyesiyle özdeşleştiriyorlardı. Şeytan bir hayvan ya da canavar değil, Allah'ın meleklerinden biri, üstün akıl ve statüye sahip bir varlıktır; Görünüşe göre İsraililer, yakın düşmanlarını canavarlar ve canavarlar olarak değil, üstün nitelikleri ve içerdeki statüleri onları yabancı düşmandan daha tehlikeli hale getirebilecek insanüstü varlıklar olarak görüyorlardı. İbranice İncil'de, bugüne kadarki ana akım Tudaizm'de olduğu gibi, Şeytan hiçbir zaman Batı Hristiyanlığının onu tanıdığı şekliyle, hem Tanrı'ya hem de insanlığa savaş açan düşman ruhlardan oluşan bir ordunun, "kötü bir imparatorluğun" lideri olarak ortaya çıkmaz. İlk kez İbranice İncil'de görüldüğü gibi, Şeytan'ın mutlaka kötü olması gerekmiyor, hatta Tanrı'ya karşı olması bir yana. Tam tersine, Sayılar kitabında ve fob'da Tanrı'nın itaatkâr hizmetkarlarından biri olarak görünür; bir mes senger, ya da daha doğrusu, mes senger (mal'ak) anlamına gelen İbranice terimi Yunancaya (angelos) çeviren bir kelime. İbranice'de meleklerle genellikle "Tanrı'nın oğulları" (bene 'eldhim) adı verilirdi ve büyük bir ordunun hiyerarşik rütbeleri veya kraliyet sarayının personeli olarak tasavvur edilirdi. İncil kaynaklarında İbranice şeytan terimi düşmanca bir rolü anlatır. Bu, belirli bir karakterin adı değildir.⁸ Her ne kadar İbrani hikaye anlatıcıları, M.Ö. altıncı yüzyıl gibi erken bir tarihte, şeytan adını verdikleri doğaüstü bir karakteri ara sıra tanıtırsalar da, kastettikleri, Tanrı tarafından insan faaliyetini engellemek veya engellemek için özel bir amaçla gönderilen meleklerden herhangi biriydi. Kök stn "karşı çıkan, engelleyen veya düşman gibi davranan kişi" anlamına gelir. (Yunanca diabolos terimi, daha sonra "şeytan" olarak çevrilmiştir, kelimenin tam anlamıyla "yolunun üzerine bir şey fırlatan kişi" anlamına gelir.) Şeytanın bir hikayedeki varlığı, beklenmedik engellerin veya kaderin tersine dönmesinin açıklanmasına yardımcı olabilir. İbrani hikaye anlatıcıları

--- SAYFA 60 ---

40 / ŞEYTANIN TEORİSİ Çoğunlukla talihsizlikleri insan günahına bağlarlar. Ancak bazıları, Allah'ın emri veya izniyle insanın plan ve arzularını engelleyen veya onlara karşı çıkan bu doğaüstü karakter olan şeytanı da öne sürmektedir. Ancak bu elçinin mutlaka kötü niyetli olması gerekmez. Tanrı onu, tıpkı ölüm meleği gibi, insanların takdir edemeyeceği belirli bir görevi yerine getirmek üzere gönderir; edebiyat bilgini Neil Forsyth'in şeytan hakkında söylediği gibi, "Yol kötüyse, engel iyidir."¹⁹ Dolayısıyla şeytan, bir kişiyi daha kötü zarardan korumak için Rab tarafından gönderilmiş olabilir. Örneğin, İncil'deki Sayılar kitabındaki Balam'ın hikayesi, Tanrı'nın kendisine gitmemesini emrettiği yere gitmeye karar veren bir adamı anlatır. Balam eşeğine eyer vurdu ve yola çıktı, "ama o gittiği için Tanrı'nın öfkesi alevlendi; ve Rabbin meleği onun safarisi [le-satan-Id], yani onun düşmanı ya da engelleyicisi olarak yolda durdu. Bu doğaüstü haberci Balam için görünmez kaldı, fakat eşek onu gördü ve olduğu yerde durdu: Ve eşek Rabbin meleğinin elinde çekilmiş bir kılıçla yolda durduğunu gördü; ve eşek yoldan çıkıp tarlaya gitti; ve Balam onu yola döndürmek için eşeğe vurdu. Sonra Rabbin meleği üzüm bağları arasında dar bir yolda duruyordu ve eşek Rabbin meleğini görünce duvarı itti ve o da ona tekrar vurdu (22:23-25). Eşek üçüncü kez engel olan meleği görünce durdu ve Balam'ın altına yattı ve "Balam'ın öfkesi alevlendi ve eşeğe asasıyla vurdu." Sonra hikaye devam eder, Rab eşeğin ağzını açtı ve Balam'a şöyle dedi: "Sana ne yaptım da bana üç kez vurdun?" Balam eşeğe şöyle dedi: "Çünkü beni aptal yerine koydun. Keşke elimde bir kılıç olsaydı, yoksa seni öldürürdüm." Ve eşek Balam'a şöyle dedi: "Ben senin eşeğin değil miyim ki, bu güne kadar bütün hayatın boyunca at sürdün? Ben sana hiç böyle şeyler yaptım mı?" O da "Hayır" dedi (22:28-30).

--- SAYFA 61 ---

ŞEYTANIN SOSYAL HİKAYESİ / 41 Sonra "Rab Balam'ın gözlerini açtı ve o, Rabbin meleğinin elinde çekilmiş kılıcıyla yolda durduğunu gördü ve başını eğip yüzüstü düştü." Sonra şeytan Balam'ı azarlar ve efendisi Rab adına konuşur: "Neden kıcına üç kez vurdun? İşte ben buraya sana karşı gelmek için geldim, çünkü senin yolun benim gözümde kötü; ve eşek beni gördü... Eğer benden yüz çevirmeseydi, seni hemen o anda öldürürdüm ve onu sağ bırakırdım" (22:31-33). Bu korkunç görüntüyle cezalandırılan Balam, şeytanı aracılığıyla konuşan Tanrı'nın emrettiklerini yapmayı kabul eder. Eyüp kitabı da şeytanı doğaüstü bir haberci, Tanrı'nın kraliyet sarayının bir üyesi olarak tanımlar.¹⁰ Ancak Balam'ın şeytanı onu zarardan korurken, Eyüp'ün şeytanı daha düşmanca bir rol üstlenir. Burada Rab'bin kendisi, Şeytan'ın kendisini Eyüp'e karşı harekete geçmeye kışkırttığını itiraf ediyor (2:3). Hikaye, şeytanın bir melek olarak ortaya çıkmasıyla başlıyor, bir "Tanrı'nın oğlu" (ben'eldhim), İbranice deyimde genellikle "ilahi varlıklardan biri" anlamına gelen bir terim. Burada bu melek, yani şeytan, göksel ordunun geri kalanıyla birlikte, onların "Rab'bin huzuruna çıkmaları" için belirlenen günde gelir. Rab nereden geldiğini sorunca şeytan şöyle cevap verir: "Yeryüzünde dolaşmaktan, onun üzerinde bir aşağı bir yukarı yürümekten." Burada hikaye anlatıcısı, İbranice şeytan ile kapanma, İbranice "dolaşmak" sözcüğü arasındaki benzerlikten yararlanarak, şeytanın göksel saraydaki özel rolünün, Pers kralının gizli polis ve istihbarat memurlarından oluşan ayrıntılı sisteminden o zamanın pek çok Yahudisinin tanıdığı ve nefret ettiği gibi, bir tür gezici istihbarat ajanı olduğunu öne sürüyor. "Kralın gözü" ya da "kralın kulağı" olarak anılan bu ajanlar, halk arasında sadakatsizlik belirtileri arayarak imparatorluğu dolaştılar.¹¹ Allah, şeytana en vefalı kullarından biri hakkında şöyle övünür: "Hizmetin var mı ki, kulum Eyüp'ün yeryüzünde onun gibisi, Allah'tan korkan, kötülükten yüz çeviren mübarek ve doğru bir insan yoktur?" Şeytan daha sonra Eyüp'ü test etmesi için Rab'be meydan okur:

--- SAYFA 62 ---

42 / ŞEYTANIN TEORİSİ "Eyüp Tanrı'dan boş yere mi korkuyor? ... Sen onun ellerinin* işini kutsadın ve onun malları çoğaldı. Ama şimdi elini uzat ve sahip olduğu her şeye dokun, o zaman yüzüne karşı seni lanetleyecektir" (1:9—11). Rab Eyüp'ü sınamayı kabul eder, şeytana Eyüp'e yıkıcı bir kayıp yaşatması için yetki verir, ancak onun ne kadar ileri gidebileceğini tam olarak tanımlar: "İşte, ona ait olan her şey sizin elinizdedir; ancak adamın kendisine dokunmayın." Eyüp, ilk ölümcül saldırıya, oğullarının ve kızlarının tek bir kazada ani kaybına, sığırlarının, koyunlarının ve develerinin katledilmesine ve tüm servetinin ve mülkünün kaybına dayanır. Şeytan, belirlenen günde Tanrı'nın oğulları arasında yeniden ortaya çıktığında, Rab şunu belirtir: "Sen, ona sebepsiz yere zarar vermem için beni ona karşı kışkırttığın halde, Eyüp hâlâ dürüstlüğüne koruyor." Bunun üzerine şeytan baskıyı artırmasını ister: "Deriye deri. İnsan, canı karşılığında sahip olduğu her şeyi verir. Ama şimdi elini uzat, etine, kemiğine dokun, yüzüne karşı sana lanet okuyacaktır."¹ Ve Rab, şeytana, "İşte, o senin elinde; sadece canını bağışla" (2:4-6). Halk masalına göre Eyüp bu sınava dayanır, şeytan geri çekilir ve "Rab Eyüp'ün talihini geri verdi. . . ve ona daha önce verdiğinin iki katını verdi" (42:10). Burada Şeytan insanı korkutur ve ona zarar verir, ancak ölüm meleği gibi, bir melek, göksel sarayın bir üyesi, Tanrı'nın itaatkar hizmetkarı olarak kalır. Ancak Eyüp'ün yazıldığı sıralarda (M.Ö. Kral Davut'un MÖ 1000 civarında vergilendirme amacıyla İsrail'e uygulamaya koyduğu nüfus sayımının kökeni, David'in baş subayı Joab'ın önerdiği şey konusunda kralı uyarak şiddetli ve acil bir muhalefet uyandırdı.

--- SAYFA 63 ---

Bunu yapmak kötüydü. Diğer ordu komutanları ilk başta itaat etmeyi reddettiler ve neredeyse bir isyana yol açtılar; ancak kralın kararlı olduğunu gören subaylar sonunda itaat ettiler ve "halkı numaralandırdılar." Hikayeyi hatırlayan bir tarihçinin "İsrail'e karşı" kötü, saldırgan bir eylem olarak gördüğü şeyi Davut neden yapmıştı? Rahatsız edici emrin bizzat kraldan geldiğini inkar edemeyen, ancak kralı doğrudan suçlamadan Davut'un eylemini kınama niyetinde olan 1. Tarihler'in yazarı, ilahi saraydaki doğaüstü bir düşmanın kraliyet evine sızıp kralı bizzat günaha sürükleyecek kadar yaşlı olduğunu ileri sürer: "Şeytan İsrail'e karşı çıktı ve Davut'u insanları saymaya kışkırttı" (1 Tarihler 21:1). tarihçi yine de kralın kişisel olarak sorumlu ve suçlu olduğu konusunda ısrar ediyor. "Tanrı bu şeyden hoşnut olmadı ve İsrail'i cezalandırdı." Davut kendini küçük düşürüp günahını itiraf ettikten sonra bile öfkeli Rab, yetmiş bin İsrailiye vebayla yok etmesi için bir intikam meleği göndererek onu cezalandırdı; ve Rab, Kudüs şehrini yok etmekten zar zor alıkonulmuştur. Burada Kral Davud'un emrinin İsrail'de uyandırdığı bölünme ve yıkımın hesabını vermesi için şeytana başvurulmaktadır.¹³ Tarih yazarının yazmasından kısa bir süre önce peygamber Zekeriya, şeytanın halk arasında hizipleri kışkırttığını tasvir etmişti. Zekeriya'nın anlatımı, Babillilerin savaşta (M.Ö. 687 civarı) yakalayıp Babil'e sürgün ettiği (çoğu nüfuzlu ve eğitimli) binlerce Yahudi'nin sürgünden Filistin'e dönmesinden sonra İsrail içinde ortaya çıkan çatışmaları yansıtır. Yakın zamanda Babil'i fetheden Pers kralı Koreş, sürgündeki Yahudilerin evlerine dönmelerine izin vermekle kalmadı, aynı zamanda onları kendi müttefiki yapmayı da amaçladı. Böylece onlara Kudüs'ün savunma amaçlı şehir surlarını yeniden inşa etmeleri ve Babillilerin yıktığı büyük Tapınağı yeniden inşa etmeleri için para teklif etti. Geri dönenler kendi topraklarında "yalnız Rab'be" tapınmayı yeniden kurmaya istekliydiler ve doğal olarak kendilerini halklarının yöneticileri olarak yeniden kurmayı umuyorlardı. Geride bıraktıkları kişiler tarafından pek sıcak karşılanmadılar. İlkini görenlerin çoğu

--- SAYFA 64 ---

44 / ŞEYTANIN TEORİSİ Sürgünler yalnızca Pers kralının ajanları olarak değil, aynı zamanda sınır dışı edildiklerinde vazgeçmek zorunda kaldıkları gücü ve toprakları geri almaya kararlı oldukları için. Birçoğu, geri dönenlerin kâhinlik makamlarının sorumluluğunu üstlenme ve Rab'be tapınmayı "arındırma" planlarına içerlemişti. Kutsal Kitap bilgini Paul Hanson'un belirttiği gibi, bir zamanlar İsrailoğullarını düşmanlarından ayıran çizgi, onları yabancılardan da ayırmıştı. Şimdi bu çizgi İsrail içinde iki gruba ayrılıyordu: Geriye kalan insanlara göre, sevgili toprakları düşman tarafından kontrol ediliyordu ve her ne kadar bu düşman aslında İsraililerden oluşsa da, yine de bu kardeşleri esasen Kenanlılardan farklı görmüyorlardı.¹⁴ Peygamber Zekeriya bu hararetli çatışmada geri dönen sürgünlerin yanında yer alır ve şeytanın, geri dönen başrahibi değersiz bir aday olmakla suçlayan kırsal bölge sakinleri adına konuştuğu bir görüşü anlatır: Rab bana, başkâhin Yeşu'yu, Rabbin meleği ve onu suçlamak için sağında duran şeytan. Rab şeytana şöyle dedi: "Rab seni azarlıyor, ey şeytan! Yeruşalim'i seçen Rab seni azarlıyor" (Zek. 3:1-2). Burada Şeytan, İsrailoğullarından oluşan başka bir gruba karşı hoşnutsuz ve başarısız bir parti adına konuşuyor. Zekeriya'nın İsrail içindeki hiziplerle ilgili anlatımında şeytan, Davud'un nüfus sayımı hikayesinde yaptığı gibi kötü bir niteliğe bürünür ve rolü, Tanrı'nın aracısı olmaktan çıkıp rakibinin rolüne doğru değişmeye başlar. Her ne kadar İncil'deki bu hikayeler İsrail içindeki bölünmeleri yansıtsa da henüz mezhepçi değiller çünkü yazarları hâlâ bir bütün olarak İsrail'le özdeşleşiyor. Yaklaşık dört yüzyıl sonra, 168'de Yahudiler, Büyük İskender'in soyundan gelen Seleukos hükümdarlarından bağımsızlıklarını yeniden kazandıklarında, iç çatışmalar daha da arttı.

--- SAYFA 65 ---

Yüzyıllar boyunca Yahudiler, topraklarını sırayla yöneten yabancı ulusların -Babililer, sonra Persler ve M.Ö. 323'ten sonra İskender'in kurduğu Helenistik hanedan- geleneklerine asimile olmaları yönünde baskı altındaydı. Maccabees'in ilk kitabında anlatılanlara göre bu baskılar, MÖ 168'de Seleukos hükümdarı Suriye kralı Antiochus Epiphanes'in kendi yönetimine karşı direnişten şüphelenerek Yahudilerin kendine özgü ve "bar bar" kültürünün tüm izlerini yok etmeye karar vermesiyle bir kırılma noktasına ulaştı. İlk olarak sünneti, Tevrat'ı çalışmayı ve uymayı yasakladı. Daha sonra Kudüs Tapınağı'na saldırdı ve onu Yunan tanrısı Olimposlu Zeus'a adayarak kutsallığını bozdu. Kral, yeni rejimine itaati sağlamak için Kudüs Tapınağı'na bakan devasa bir yeni kale inşa etti ve garnizonladı. Yahudilerin bu sert emirlere karşı direnişi çok geçmeden yaygın bir isyana dönüştü; bu ayaklanma, geleneğe göre, kralın birliklerinden oluşan bir bölüğün, yerlileri yabancı tanrılara boyun eğmeye zorlamak için Modein köyüne inmesiyle başladı. Köyün yaşlı rahibi Mattathias ayaklandı ve Suriye kralının emrine uymak üzere olan bir Yahudiye öldürdü. Daha sonra kralın komiserini öldürdü ve oğullarıyla birlikte tepelere kaçtı; bu, Mattathias'ın oğlu Judas Maccabeus'un önderlik ettiği isyanı hızlandıran bir meydan okuma eylemiydi.¹⁶ 1 Makabiler'de anlatıldığı gibi, bu ünlü hikaye, İsraililerin yabancı kralın emirlerine nasıl direnmeye ve aynı anda iki cepheye savaşan atalarının geleneklerini sürdürmeye nasıl kararlı olduklarını gösteriyor - sadece yabancı işgalcilere karşı değil, aynı zamanda bu eğilime sahip olan Yahudilere karşı da. yabancılarla barınmaya ve asimilasyona doğru. Yakın zamanda tarihçi Victor Tcherikover ve diğerleri bu tarihin daha karmaşık bir versiyonunu anlattılar. Tcherikover'a göre, özellikle üst sınıflar arasında yer alan pek çok Yahudi aslında Antiochus'un "reform"unu destekliyordu ve Helenistik toplumun⁷ yalnızca Yunan vatandaşlarına sunulan ayrıcalıklarından tam olarak yararlanmayı talep ediyordu.¹ Kabilesel bağlarından vazgeçerek ve Kudüs için bir Yunan şehrinin ayrıcalıklarını kazanarak, şehri kendileri yönetme, kendi paralarını basma ve diğer Yunan vatandaşlarının dünya çapındaki ağıyla ticareti artırma hakkını kazanacaklardı.

--- SAYFA 66 ---

46 / ŞEYTAN ŞEHİRLERİNİN TEORİSİ. Müttefik şehirlerle Olimpiyat oyunları gibi kültürel projelere katılabilir ve karşılıklı savunma anlaşmalarının avantajlarından yararlanabilirler. Birçoğu oğullarının Yunanca eğitimi almasını istiyordu. İlyada ve Odysseia'dan Sofokles, Platon ve Aristoteles'e kadar Yunan edebiyatını okuyarak ve Yunanlıların yaptığı gibi halka açık atletik yarışmalara katılarak daha geniş kozmopolit dünyada kendilerini geliştirebilirlerdi. Ancak diğer pek çok Yahudi, belki de Kudüs ve kırsal kesimdeki nüfusun çoğunluğu (tüccarlar, zanaatkarlar ve çiftçiler), hem Tanrı'ya hem de İsrail'e hain oldukları için bu "Helenleşen Yahudilerden" nefret ediyordu. Yaşlı Mattathias'ın ateşlediği isyan, insanları Antiochus'un emirlerine ölüm pahasına bile olsa direnmeye ve yabancı yöneticileri devirmeye teşvik etti. Yoğun çatışmaların ardından Yahudi orduları nihayet kesin bir zafer kazandı. O zamandan beri her yıl düzenlenen Hanuka festivalinde anılan bir törenle Tapınağı arındırıp yeniden adayarak kutladılar. Lews Tapınağın, rahipliğin ve hükümetin kontrolünü yeniden ele geçirdi; ancak yabancılar geri çekildikten sonra, özellikle bu kurumları kimin kontrol edeceği konusunda iç çatışmalar devam etti. Makabilerin egemen olduğu daha katı ayrılıkçı savuşturma, Helenleşme partisine karşı çıktıkça, bu bölünmeler artık yoğunlaştı. Savaşı kazanan ilki üstünlük sağladı. Ayaklanmanın başlamasından on ila yirmi yıl sonra nüfuz sahibi Hasmon ailesi, artık teokratik bir devlet olan yüksek rahipliğin kontrolünü ele geçirdi. Her ne kadar başlangıçta Maccabean atalarıyla özdeşleşmiş olsalar da, ailenin birbirini izleyen nesilleri, seleflerinin katı alışkanlıklarını terk etti. Makabi zaferinden iki nesil sonra. Ferisilerin partisi, artan dini katılımı savunarak Hasmonlulara meydan okudu. Tcherikovcr'un analizine göre, tüccarlar ve çiftçiler tarafından desteklenen Ferisiler, Hasmonluları, İsrail'in atalarının geleneklerini terk etmiş, temelde laik yöneticiler haline gelmiş oldukları için küçümsediler. Ferisiler, Hasmonlulardan başrahipliği hak edenlere, yani kendileri gibi, dini kanunlara göre yaşamaya çabalayan kişilere bırakmalarını talep etti.¹⁸

--- SAYFA 67 ---

ŞEYTAN'IN SOSYAL TARİHİ / 47 Sonraki yıllarda, diğer, daha radikal muhalif gruplar, büyük başrahip ailesini ve onun müttefiklerini kınamak için Ferisilere katıldı. Bu tür gruplar tek tip olmaktan çok uzaktı: kavgacı ve çeşitliydi ve zaman geçtikçe çeşitli Essene gruplarını, Kirbet Kumran'daki manastır topluluğunu, bunların şehirlerdeki müttefiklerini ve Nasıralı İsa'nın yandaşlarını da bünyelerine kattılar. Bu grupların paylaştığı şey, başrahibe ve onun müttefiklerine ve kontrol ettikleri Tapınağa karşı olmalarıydı. Ferisiler de dahil olmak üzere Yahudilerin çoğunluğu kendilerini hâlâ geleneksel terimlerle, "Uluslara karşı İsrail" olarak tanımlıyorlardı. Ancak Esseneler gibi marjinal veya daha aşırı gruplara katılanlar, İsrail'i dış etkilerden kökten ayırmaya kararlı olduklarından, bu geleneksel özdeşleşmeyi ikincil öneme sahip bir mesele olarak ele almaya başladılar. Bu katı görüşlüler, öncelikli olarak önemli olanın kişinin Yahudi olup olmadığı değil -bunu olduğu gibi kabul ettiler- daha ziyade "hangimizin [Yahudilerin] gerçekten Tanrı'nın tarafında olduğumuz" ve hangimizin "ulusların yolunda yürüdüğü", yani yabancı kültürel ve ticari uygulamaları benimsemiş olduğuydu. Ayrılıkçılar, Tanrı'nın antlaşmasını ihlal eden insanlara korkunç lanetler yağdıran İncil pasajlarında ve yalnızca Seleflerinden daha radikal olan bu muhalifler, Yahudi muhaliflerini karakterize etmek için giderek daha fazla şeytana başvurmaya başladılar; bu süreçte, bu oldukça nahoş meleş çok daha büyük ve çok daha kötü niyetli bir figür haline getirdiler; o artık Tanrı'nın sadık hizmetkarlarından biri değil, Markos ve daha sonraki Hristiyanlık için olduğu gibi, Tanrı'nın düşmanı, düşmanı, hatta rakibi olmaya başladı. Diğer Yahudilere karşı olduğundan daha az "uluslara" karşı mücadele eden, muhaliflerini mürted olarak suçlayan ve onları, Şeytan, Beelzebub, Semihazah, Azazel, Belial, Karanlık Prensi gibi birçok isimle andıkları kötülüğün gücü tarafından baştan çıkarılmakla suçlayan bu muhalifler, şehvet ve kibirle şişmiş bu tür meleksi güçlerin nasıl cennetten günaha düştüğünü anlatan hikayeler de ödünç aldılar ve kendi hikayelerini yazdılar. bu tür hikayeleri ilk kez detaylandırdık,

--- SAYFA 68 ---

48 / ŞEYTANIN KURULUŞU, çoğu zaman bunları, insanların "günah işlemesi" olarak suçladıkları şeyi karakterize etmek için kullandılar - bu genellikle Yahudi çağdaşlarının baskın çoğunluğu anlamına geliyordu. Şeytan giderek daha önemli ve kişileştirilmiş bir figür haline geldikçe, onun kökenine ilişkin hikayeler çoğaldı. Gruplardan biri, kendisi de göksel hiyerarşide üst sıralarda yer alan meleklerden birinin, başkomutanına itaatsizlik ettiğini ve böylece gökten atıldığını, rütbesinin düşürüldüğünü ve rezil edildiğini anlatıyor; bu, İşaya'nın büyük bir prensin düşüşüne ilişkin anlatımının bir yankısı: Göklerden nasıl düştün, ey gündüz yıldızı, şafağın oğlu! Ey ulusların fatihi, nasıl da yere düştün! Yüreğinizde şöyle dediniz: "Tanrı'nın yıldızlarının üstüne, göğe çıkacağım; tahtımı yüксеğe koyacağım... Yüksek bulutların üzerine çıkacağım..." Ama siz karanlığa (ya da: yeraltı dünyasına, cehenneme), çukurun derinliklerine indiriliyorsunuz (Yeşaya 14:12-15). İsaiah'ın yazmasından yaklaşık iki buçuk bin yıl sonra, adı Latince'ye Lucifer ("ışık taşıyıcı") olarak çevrilen bu parlak kayan yıldız, Milton tarafından Kayıp Cennet'in başkarakterine dönüştürüldü. Bununla birlikte, birinci yüzyıldaki Yahudi ve Hristiyan çevrelerinde çok daha etkili olan, şehvetin meleksi "Tanrı'nın oğullarını" yeryüzüne nasıl çektiğini anlatan apokrif ve sahte epigrafik hikayelerden oluşan ikinci bir gruptu. Bu hikayeler Yaratılış 6'daki şifreli bir anlatımdan türetilmiştir: Yeryüzünde erkekler çoğalmaya başladığında ve kız çocukları doğduğunda, Tanrı'nın oğulları insan kızlarının güzel olduğunu gördüler. Bu meleklerden bazıları, Rabbin yer ile gök arasında çizdiği sınırları aşarak insan kadınlarıyla çiftleşerek yarı melek, yarı insan çocuklar doğurdular. Yaratılış'a göre bu melezler "yeryüzünün devleri... ünlü güçlü adamlar" haline geldi (Yaratılış 6:4). Diğer sto-

--- SAYFA 69 ---

Muhtemelen daha sonra yazarlar/1', göreceğimiz gibi, bu canavar yavruların dünyayı ele geçirip onu kirlüten ibislere dönüştüğünü söylüyorlar. Son olarak, Adem ile Havva'nın yaşamının uydurma bir versiyonu, melek isyanının üçüncü bir anlatımını veriyor. Başlangıçta, Adem'i yaratan Tanrı, melekleri onun eserine hayran olmaları için bir araya çağırdı ve onlara, kendilerinden küçük olan insan kardeşlerinin önünde eğilmelerini emretti. Mikail itaat etti ama Şeytan şunu söyleyerek reddetti: "Neden bana baskı yapıyorsun? Ben benden daha genç ve daha aşağı olan birine tapmayacağım. Ben ondan daha yaşlıyım; o bana tapmalı!" (17fr? Adae ve Evae 14:3). Böylece kötülük sorunu kardeş rekabetinde başlıyor.²¹ İlk bakışta bu Şeytan hikayelerinin çok az ortak noktası var gibi görünebilir. Yine de hepsi bir konuda hemfikir: Bu en büyük ve en tehlikeli düşman, tahmin edilebileceği gibi bir yabancı, bir uzaylı veya bir yabancından kaynaklanmamıştır; Şeytan uzak düşman değil, yakın düşmandır; kişinin güvendiği meslektaşı, yakın arkadaşı, kardeşidir. O, ailesinin ve toplumun refahının sadakatine ve iyi niyetine bağlı olduğu türden bir insandır ama beklenmedik bir şekilde kıskanç ve düşmanca davranır. O halde, kökeninin hangi versiyonu seçilirse seçilsin ve pek çok kişi Şeytan'ı yakın bir düşman olarak tasvir ediyor; bu, onu Yahudi gruplar arasındaki çatışmayı ifade etme konusunda çok iyi nitelendiren bir özellik. "Allah'ın kendi meleği nasıl ona düşman olabilir?" diye soranlar. Bu nedenle aslında şu soruyu soruyorlardı: "Bizden biri nasıl onlardan biri olabilir?" Şeytan ve diğer düşmüş meleklerle ilgili hikayeler, bu sıkıntılı zamanlarda, özellikle de Yahudi cemaatinin geri kalanına karşı dönen radikal gruplar arasında hızla çoğaldı ve sonuç olarak, başkalarının onlara -ya da (onların deyimiyle) Tanrı'ya karşı döndüğü sonucuna vardılar. Makabi savaşı sırasında düşmüş melekler hakkında hikayeler toplayan ve detaylandıran isimsiz bir yazar, Yahudi toplulukları arasındaki savaş zamanındaki bölünmelerden rahatsızdı. Bu bölücülük, özellikle Hristiyanlar arasında meşhur ve etkili olacak uydurma kitaplardan biri olan Gözcüler Kitabı'nda, bölünme fikrini ortaya atarak dolaylı olarak ortaya çıkmıştır.

--- SAYFA 70 ---

50 / Cennette ŞEYTANIN TEORİSİ. İleriye dönük öykülerden oluşan bir koleksiyon olan Gözcülerin Kitabı, Enoch'un İlk Kitabı adı verilen daha büyük bir koleksiyona dönüştürüldü. Tanrı'nın evreni denetlemek ("gözetlemek") için görevlendirdiği "gözcü" meleklerin gökten nasıl düştüğünü anlatır. Yaratılış 6'daki, "Tanrı'nın oğulları"nın insan kadınlara şehvet duyduğu hikayeden başlayarak, bu yazar, gözlemcilerin göksel ihtişamlarını nasıl kaybettiklerine dair iki farklı anlatımı birleştiriyor.²² İlki, gözlemcilerin lideri Semihazah'ın, insan kadınlarla çiftleşerek ilahi düzeni ihlal etmek üzere diğer iki yüz meleği kendisine katılmaya nasıl zorladığını anlatıyor. Bu uyumsuzluklar, yeryüzüne şiddet getiren ve insanlarını yiyip bitiren "şeytani ruhların ortaya çıktığı, nefilim ['düşmüş olanlar'] olarak bilinen devlerden oluşan bir piç ırkı yarattı. Bu öykünün alternatif bir versiyonu, baş melek Azazel'in insanlara silah yapma konusunda erkeklere, kadınlara ise kendilerini altın, gümüş ve kozmetiklerle süsleme konusunda ilham veren zararlı bir vahiy olan metalurjinin sırlarını açıklayarak nasıl günah işlediğini anlatır. Böylece düşmüş melekler ve onların cin çocukları her iki cinsiyette de şiddeti, açgözlülüğü ve şehveti kışkırttı. Bu hikayeler dini polemiklerle örülmüş sosyopolitik hicivler içerdiğinden, bazı tarihçiler son zamanlarda bunların hangi spesifik tarihsel durumlara gönderme yaptığını sordular. İnsanlarla çiftleşen meleklerin öyküsünü bu şekilde süsleyen Yahudiler, Helenistik yöneticilerin iddialarıyla gizlice alay mı ediyorlar? George Nickelsburg, Büyük İskender'in zamanından beri Yunan krallarının insan kadınları kadar tanrıların da soyundan geldiklerini iddia ettiklerine dikkat çekiyor; Yunanlılar bu tür melez varlıklara kahraman adını verdiler. Ancak Yahudi tebaaları, Semihazah ile ilgili alaycı hikayeleriyle, bu tür ilahi soy iddialarını yabancı gaspçılara yöneltmiş olabilir.²³ Gözcüler Kitabı, bu açgözlü canavarların "insanlar onları beslemekten nefret edene kadar tüm insanların ürünlerini tükettiklerini" açıkça söylüyor; canavarlar daha sonra doğrudan "insanları yutmaya" yöneldiler. Yoksa hikaye dindar bir halkın belirli bir grup Yahudi düşmana, yani Kudüs rahipliğinin belirli üyelerine karşı duyduğu küçümsemeyi mi ifade ediyor? David Suter, hikayenin bunun yerine, "Tanrı'nın oğulları" gibi bazı rahipleri hedef aldığını öne sürüyor.

--- SAYFA 71 ---

ŞEYTANIN SOSYAL HİKAYESİ / 51 hikayesi, şehvetin onları kirliliğe, özellikle de yabancılarla, Yahudi olmayan kadınlarla evliliklere sürüklemesine izin vererek, onlara ilahi olarak verilen statü ve sorumlulukları ihlal ediyor.²⁴ Her iki yorum da mümkündür. John Collins'in işaret ettiği gibi, Gözetmenler Kitabı'nın yazarı, gerçek Yunan hükümdarları ya da yozlaşmış rahiplerin hikâyesi yerine gözlemcilerin hikâyesini anlatmayı seçerek, "tek bir tarihsel durumla sınırlı olmayan, ancak benzer bir durum ortaya çıktığında uygulanabilecek bir paradigma" sunuyor.²⁵ Aynı şey tüm kıyamet edebiyatı için de geçerli ve gücünün çoğunu açıklıyor. Bugün bile okuyucular, İncil'deki Daniel kitabından Yeni Ahit'in Vahiy kitabına kadar melekselel vahyin otoritesini iddia eden kitaplar üzerinde kafa yoruyor ve bu çağrıştırmacı, esrarengiz metinler için kendi koşullarında yeni uygulamalar buluyorlar. Kıyametle ilgili başlıca soru şudur: Tanrı'nın halkı kimlerdir?²⁶ Gözcüler Kitabı'nı okuyanların çoğu için cevap çok açık olurdu: İsrail. Ancak Watchers'ın yazarı etnik kimliği göz ardı etmeden ahlaki kimlik üzerinde ısrar ediyor. Yahudi olmak yeterli değil. Ahlaki davranan kişinin aynı zamanda Yahudi olması da gerekir. Burada, Hristiyanların benimseyip genişleteceği ve daha sonra onları diğer Yahudi gruplarından ayıracak tarihsel bir değişimin kanıtlarını görüyoruz. Gözcüler Kitabı'nın yazarı, İsa'nın takipçilerinin sonunda İsrail'i terk edip kendi farklı dini geleneklerini oluşturduklarında giriştikleri kadar radikal bir şey tasarlamamıştı. İsrail'in diğer uluslara göre önceliğini olduğu gibi kabul ediyor ve her zaman ilk olarak İsrail'den bahsediyor. Ancak bu yazar etnik kimliği ahlaki kimlikten ayırarak ve aralarında bir karşıtlık öne sürerek kararlı bir adım atıyor. Başlangıcını Yaratılış kitabının açılış bölümlerinden alır ve sözcüsü olarak İbrahim'in ve İsrail'in seçilmesinden çok önce gelen ve Yaratılış'a göre İsrail'e değil, insan ırkının ilksel tarihine ait olan kutsal adam Hanok'u seçer. Bu yazar Musa'ya Sina'da verilen yasadaki hiç söz etmiyor ve bunun yerine Tanrı'nın evrenin dokusuna yazdığı ve tüm insanlığa aynı şekilde verdiği evrensel yasağı, denizleri, dünyayı ve yıldızları yöneten yasağı övüyor. Mesajını "seçilmişlere ve salihlere" hitap ediyor

--- SAYFA 72 ---

52 / ŞEYTAN'IN TEORİSİ Tüm insanlık arasında, George Nickelsburg'un gözlemlediği gibi, yalnızca "Yahudi olmayanlara karşı alışılmadık bir açıklık" göstermekle kalmıyor, aynı zamanda İsrail'e veya daha kesin olarak İsrail halkının çoğuna - belki de çoğunluğuna - alışılmadık derecede olumsuz bir bakış açısı da sergiliyor.²⁷ Gözcüler Kitabı, Semihazah ve Azazel'in hikayelerini ahlaki bir uyarı olarak anlatır: eğer başmelekler, "cennetin oğulları" bile bunu başarabilirse. günah ve aşağılanma karşısında, yalnızca insanlar, hatta Tanrı'nın seçilmiş halkına ait olanlar bile, günaha ve lanetlenmeye ne kadar daha duyarlıdır. Gözcüler Kitabında, Hanok düşmüş gözcülere şefkatle yaklaşır onlar adına Tanrı'ya müdahale etmeye çalıştığında, Tanrı'nın meleklerinden biri ona Tanrı'nın hükmünü onlara iletmesini emreder: "Siz bir zamanlar kutsaldınız, sonsuz yaşama sahip olan ruhlardınız; ama şimdi kendinizi kirllettiniz." Bu tür pasajlar, Gözetmenler Kitabı'nın bazı Yahudilerin diğerlerine ve özellikle de normalde büyük otorite taşıyan pozisyonlara sahip olanlara yönelik yargılarını açıkça ifade ettiğini gösteriyor. MÖ 160 yılında, Makabilerin zaferinden sonra, kendilerini ılımlı olarak gören bir grup Tapınak rahipliğinin kontrolünü yeniden ele geçirdi ve Makabi partisini geçici olarak devirdi. Bu olayı hatırlatan Makabilerden biri, Enoch'un Birinci Kitabı adlı koleksiyona, gözcü melekler hikâyesinin, Tapınağın kontrolünü ele geçirenlere karşı olan başka bir versiyonunu ekler. Bu yazar, gökten yıldızlar gibi düşen gözlemcilerin, İsrail'in kanlı yırtıcı hayvanlar olarak tasvir edilen yabancı düşmanlarını - burada bir koyun sürüsü olarak tasvir edilen, İsrail'i yok etmeye niyetli aslanlar, leoparlar, kurtlar ve yılanlar - ortaya çıkardıklarını söylüyor. Ancak, diye devam ediyor, Tanrı'nın seçilmiş ulusunun kendisi de bölünmüş durumda; bazıları "kör koyun", diğerlerinin ise gözleri açık. Kıyamet günü geldiğinde, Tanrı'nın İsrail'in geleneksel düşmanlarıyla birlikte başıboş Yahudileri, yani bu "kör koyunları" da yok edeceği konusunda uyarıyor. Dahası, Tanrı nihayet ebedi evinde sadece İsrail'in doğrularını değil, aynı zamanda diğer uluslardan da doğru olanları toplayacak (her ne kadar bunlar İsrail için sonsuza kadar ikinci planda kalacak olsa da). Çalışmaları Birinci J Enoch Kitabı'nda yer alan üçüncü bir anonim yazar, iç bölünmeyle o kadar meşgul ki, İsrail'in uzaylı düşmanlarını neredeyse görmezden geliyor. Bu yazar, Enoch'un "sapkın bir neslin" ortaya çıkacağını öngörmesini ve "tüm bunların

--- SAYFA 73 ---

Şeytanın Sosyal Tarihi / 53 işler mürted olacaktır" (7 Enoch 93:9). Çağdaşlarının çoğunu kınayan bu yazar, George Nickelsburg'un işaret ettiği gibi, İncil'deki birçok peygamber gibi fakirler adına konuşur ve onların yok olacağını öngörerek zengin ve güçlülere suçlar.28 Hatta diğer sosyal ve ekonomik eşitsizliklerle birlikte köleliğin de ilahi bir şey olmadığı konusunda ısrar eder. diğerlerinin iddia ettiği gibi, ancak "baskıdan kaynaklanmıştır" (7 Hanok 98:5b), yani insan günahı.29 O halde, birçok dönüşümden bazılarında, Yahudileri Yahudi olmayanlardan ayıran geleneksel çizgilerde bir değişikliği akla getiren gözlemcilerin hikayesi, İsa'nın zamanı hakkında yazılan Birinci Hanok Kitabı'nın son bölümü olan "Benzetmeler", sadece meleklerin yanında duran doğru kişileri, diğerleriyle karşılaştırır. Bunun gibi hikayeler, Hristiyanların sonunda etnik kimliği bir kenara bırakmalarının ve bunun yerine insan topluluğunu her bireyin ahlaki kalitesi veya seçilmiş topluluğa üyeliği üzerinden yeniden tanımlamalarının yolunu açacaktı. MÖ 160 civarında yazan ve yine ilk Maccabean partisinden yana olan bir başka dindar vatansever, halkını Yahudilerden ayrı kalmaya teşvik etmek için Jubilees adlı olağanüstü bir apokrif kitap yazdı. Yahudi olmayan yollar. Bu yazarı rahatsız eden şey şudur: Tanrı'nın kendi halkı olan bu kadar çok İsraili nasıl mürted oldu? Nasıl bu kadar çok Yahudi "Yahudi olmayanların yollarında yürüyor" (Yu. 1:9)? Yazar, İsraililer ile "onların düşmanları olan Yahudi olmayanlar" (Yu. 1:19) arasındaki geleneksel antitezi olduğu gibi kabul ederken, burada da bu çatışma arka planda kalıyor. Yahudi topluluklarını içsel olarak bölen asimilasyon konusundaki çatışmalarla ilgili ve bu çatışmaları, pek çok isimle adlandırdığı, ancak çoğu zaman Mastema ("nefret"), Şeytan veya Belial olarak adlandırdığı en yakın düşmanlara atfediyor. Hanok'un Birinci Kitabında olduğu gibi, Jübilelerde meleklerin düşüş hikayesi ahlaki bir uyarı veriyor: Eğer melekler bile günah işledikleri zaman Tanrı'nın gazabını ve yıkımını üstlerine getiriyorlarsa, sıradan insanlar nasıl kurtulabilir? Jübileler, ister melek ister insan, ister İsraili ister Yahudi olmayan her yaratığın yaptıklarına göre, yani etik açıdan yargılanması konusunda ısrar ediyor.

--- SAYFA 74 ---

54 / ŞEYTANIN KÖKENİ Jubilees'e göre meleklerin düşüşü, şiddet ve kötülük eken devleri ve "zalim ve yok etmek için yaratılmış" kötü ruhları doğurdu (Yu. 10:6). O zamandan beri onların varlığı bu dünyaya karanlık bir gölge gibi hakim oldu ve her insanın ahlaki kararsızlığını ve kırılganlığını akla getiriyor. Bazı peygamberler gibi bu yazar da seçimin hiçbir güvenlik, özellikle de dokunulmazlık sağlamadığı konusunda uyarıyor; İsrail'in kaderi sadece seçime değil, ahlaki eyleme ya da bu olmazsa tövbeye ve ilahi bağışlamaya bağlıdır. Ancak Yahudiler ve Yahudi olmayanlar şeytani kötülüğe eşit düzeyde karşı koymuyorlar. Jübileler, Tanrı'nın ulusların her birine "onları yoldan çıkarsınlar diye" yönetici bir melek veya ruh atadığını söyler (Jub. 15:31); dolayısıyla uluslar iblislerle taparlar (Jübileler onları yabancı tanrılarla özdeşleştirir)." Ancak Tanrı'nın kendisi, onları korumak ve kutsamak için görevlendirilmiş melekler ve ruhlardan oluşan bir grupta birlikte İsrail'i yönetir. O halde, Tanrı'nın halkını seçmesi ne anlama gelir? Jübilelerin yazarı, İşaya ve diğer peygamberlerin uyarılarını tekrarlayarak, İsrail halkına ait olmanın kötülükten kurtuluşu garanti etmediğini öne sürer. Ahlaki bir mücadele mirasını aktarır, ancak bu mücadelede ilahi yardımı sağlar. Jubilees, Mastema'nın İbrahim'i kırılma noktasına kadar sınıdığını tasvir eder, çünkü bu revizyonist yazara göre, İbrahim'e oğlu İshak'ı öldürmesini emreden Mas tema'dır. Daha sonra İbrahim, "insan kalplerinin düşünceleri üzerinde hakimiyet sahibi olan" kötü ruhlardan köleleştirilmesinden endişe duyduğunu ifade eder; "Beni kötü ruhların elinden kurtar ve beni Tanrımdan saptırmalarına izin verme" diye yalvarır. Musa da kendisinin ve halkının savunmasız olduğunu biliyor. Tanrı'nın İsrail'i dış düşmanları olan "Yahudi olmayanlardan" kurtarması için dua ettiğinde (Yu. 1:19), aynı zamanda Tanrı'nın, halkını içeriden ele geçirmek ve yok etmekle tehdit eden yakın düşmandan onları kurtarması için de dua eder: "Belial ruhunun onlara hükmetmesine izin vermeyin" (Yu. 1:20). Jübilelerdeki bu uğursuz ve her yerde mevcut olan tehlike duygusu, yazarın halkını ne ölçüde yozlaşmış ve önemli ölçüde zaten yozlaşmış olarak gördüğünü gösteriyor. Gözcülerin Kitabı gibi Jübileler

--- SAYFA 75 ---

ŞEYTANIN SOSYAL HİKAYESİ / 55, Tanrı'nın antlaşmasını ihmal edenlerin, kötülüğün, düşmüş meleklerin güçleri tarafından baştan çıkarıldığı konusunda uyarıyor. Bu uyarılara rağmen Yahudilerin çoğunluğu M.Ö. 2. yüzyıldan itibaren. Şu ana kadar mezhepçiliği ve çoğu Hristiyan arasında en sonunda etnik ayrımın yerini alacak olan evrenselciliği reddediyoruz. Yahudi çoğunluk; Asimilasyonculara karşı Makabilerin safında yer alanlar da dahil olmak üzere, her zaman bir bütün olarak İsrail ile özdeşleşmiştir. Örneğin, Maccabean savaşını çevreleyen kriz sırasında yazan, İncil'deki Daniel kitabının yazarı da Makabilerin yanında yer alıyor ve Yahudilerin, Yahudi olmayanlarla yemek yemenin, onlarla evlenmenin veya tanrılarına tapmanın yol açtığı kirlenmeden kaçınmasını istiyor. Kitap, Lews'i İsrail'e olan sadakatlerini korumaya teşvik etmek için, Tanrısına sadakatle dua ettiği için Babil kralı tarafından ölüm cezasına çarptırılan peygamber Daniel'in ünlü öyküsüyle açılıyor. Parçalanmak üzere aslanlarla dolu bir ine atılan Daniel ilahi bir şekilde kurtarılır; Cesur peygamberin zarar görmeden ortaya çıkması için "Rab aslanların ağızını kapatmak için bir melek gönderdi." Jubilees ve Watchers'ın yazarları gibi Daniel'in yazarı da İsrail'deki ahlaki bölünmeyi görüyor ve bazı insanların "antlaşmayı bozduğu; ancak Tanrıların tanıyanların kararlı duracakları ve harekete geçecekleri" (Dan. 11:32) uyarısında bulunuyor. Ahlaki konularla ilgilenmesine rağmen etnik kimliği asla unutmuyor: Onu her şeyden önce ilgilendiren şey İsrail'in bir bütün olarak ahlaki kaderidir. Gözcüler ve Jübileler Kitabının yazarlarından farklı olarak Daniel kitabının yazarı, ne insani ne de ilahi, mezhepsel bir düşman tasavvur etmiyor. İsrail'in günahlarından dolayı üzüntü duysa da halkının çoğunu, hele ki çoğunluğunu mürted olarak asla kınamaz; dolayısıyla Şeytan'dan, Semihazah'tan, Azazel'den, Mastema'dan, Belial'den veya düşmüş meleklerin herhangi bir türünden asla söz etmez. Daniel'in dünyasında şeytanlar olmasa da melekler ve düşmanlar var. Yazar, Pers, Med ve Helenistik imparatorlukların hükümdarları olan uzaylı düşmanları, geleneksel hayali tasvirlerle canavarca canavarlar olarak sunuyor. Bir görüntüde ilk canavar "kartal kanatlı bir aslana benzer"; ikincisi "bir ayı gibi" avını vahşice yutuyor; üçüncüsü "sırtında kuşun dört kanadı ve dört başı olan" bir leopar gibidir; ve "bir

--- SAYFA 76 ---

56 / SATAN'IN KURULUŞU Dördüncü canavar korkunç, korkunç ve son derece güçlüdür; ve büyük demir dişleri vardı; yuttu, parçalara ayırdı ve arta kalanları ayaklarıyla damgaladı." Başka bir görüntüde Daniel, melek Cebrail'in kendisine Yunanistan kralı olduğunu açıkladığı boynuzlu bir koç görüyor." Daniel'in görümlerinde bu tür canavar hayvanlar, İsrail'i tehdit eden yabancı hükümdarları ve ulusları temsil ediyor. Korku ve dehşetten titreyen Daniel, halkı için dua ettiğinde, Tanrı'ya sadık kalan tüm İsraililerin hayatta kalacağına dair ilahi güvenceyle ödüllendirilir (12:1-3). Böylece Daniel kitabı İsrail'in ahlaki ve etnik kimliğinin bütünlüğünü güçlü bir şekilde yeniden doğruluyor. Bu nedenle Daniel'in, Gözetmenler ve Jübileler Kitabı gibi diğer kıyamet kitaplarından farklı olarak, İbranice İncil dediğimiz kanonik koleksiyona dahil edildiğini ve apokrif olarak sınıflandırılmadığını öne sürüyorum. Yahudilerin çoğunluğu, en azından bir araya gelip İbranice İncil'den yararlananlar, görünüşe göre Daniel'in İsrail'in geleneksel kimliğini yeniden onaylamasını onaylarken, 1 Enoch ve Jubilees gibi kitaplara değer verenler muhtemelen Daniel'in yapmayı reddettiği gibi, bir grup Yahudi ile diğerine karşı özdeşleşmeye daha yatkın önemli bir azınlığı içeriyordu. Cemaat içinde taraf tutanların çoğu, bir Yahudi grubu ile diğeri arasında topyekün bir iç savaş ilan etmekten çok geri kaldı, ancak dikkate değer istisnalar da vardı. Bahsettiğimiz daha radikal mezhepçi gruplar, özellikle de Esseneler, Maccabean savaşı döneminden başlayarak, melekler ile iblisler, Tanrı ile Şeytan arasındaki bu kozmik savaşı kozmolojilerinin ve politikalarının tam merkezine yerleştirdiler. Bunu yaparak, kendileri ile Essenelerin lanete mahkum ettiği Yahudi kardeşlerinin çoğunluğu arasındaki çatışmanın yaşamları açısından önemini ifade ettiler. Pek çok bilim adamı, Essenelerin Josephus, Philo ve Romalı coğrafyacı ve doğa bilimci Yaşlı Pliny gibi birinci yüzyıldaki çağdaşlarımızdan ve aynı zamanda kutsal kütüphanesi Ölü Deniz Parşömenleri de dahil olmak üzere topluluklarının kalıntılarının 1947'de keşfedilmesinden tanındığına inanıyor. Josephus, on altı yaşındayken bu katı ve gizemli topluluğa hayran kalmıştı: olağanüstü bir ortamda "büyük bir kutsallık uyguladıklarını" söylüyor.

--- SAYFA 77 ---

birbirine sıkı sıkıya bağlı bir gruptur ("birbirlerini çok severler*"). Josephus ve Philo, biraz şaşkınlıkla, bu mezhepçilerin muhtemelen savaş sırasında cinsel ilişkiyi yasaklayan kutsal savaş kurallarına göre yaşamayı seçtikleri için katı bir bekarlık uyguladıklarını belirtiyorlar. Ancak kendilerini içinde gördükleri savaş, Tanrı'nın kötülüğün gücüne karşı savaşıydı; Tanrı'nın sadakatlerini haklı çıkarmasıyla sonuçlanacağını umdukları kozmik bir savaştı. Esseneler ayrıca, Pliny'nin dediği gibi, bir manastır topluluğunda "parasız¹¹" yaşamak için tüm paralarını ve mülklerini liderlerine devrettiler.³² Bu dindar ve tutkulu mezhepler, Filistin'in yabancı işgalini ve Yahudilerin çoğunluğunun bu işgale uyum sağlamasını, kötü güçlerin dünyayı ele geçirdiğinin ve -Şeytan, Mastema veya Karanlık Prens biçiminde- Tanrı'nın kendi halkına sızıp ele geçirdiğinin kanıtı olarak gördüler. Çoğunu Kötü Olan'ın müttefiki haline getiren, Maccabean savaşını takip eden asimilasyon ve saflık tartışmalarından doğan Essene hareketi, birinci yüzyıldaki Roma işgali sırasında dört binden fazla erkeği kapsayacak şekilde büyüdü. Cemaat kurallarında hiç sözü edilmeyen kadınlar, görünüşe göre Kumran'daki dış mezarlığa gömülen yüzlerce erkek arasında bulunmuş olmasına rağmen, bunlar cemaat üyesi değildi.³³ Mezhebin pek çok yardımcı üyesi, görünüşe göre evli olanlar da dahil olmak üzere, Filistin'in dört bir yanındaki kasabalarda yaşıyor, kendilerini Tanrı'ya adamaya çabalarırken sıradan meslekler peşinde koşuyorlardı; ancak en adanmışları, protesto amacıyla sıradan Yahudi yaşamından çekilerek, Ölü Deniz'e bakan çöl mağaralarında kendi manastır cemaatini kurdular. Kardeşler, kendi kutsal kitaplarında, örneğin Işığın Oğullarının Karanlığın Oğullarına Karşı Savaşı'nın büyük Parşömeni'nde, Tanrı'nın kendilerine Işığın Prensini nasıl verdiğini okuyabiliyorlardı.

--- SAYFA 78 ---

58 / ŞEYTANIN KÖKENİ Şeytan'a ve onun insan müttefiklerine karşı mücadelelerinde onlara yardımcı olacak doğal bir müttefik olan Işık Prensini bizim desteğimize gelmesi için görevlendirdin: ama Şeytan'ı, melek Mastema'yı sen çukur için yarattın; karanlıkta hüküm sürer ve amacı kötülük ve günah yaratmaktır (1 QM 19:10-12). Essenc'ler kendilerini "ışığın oğulları" olarak adlandırdılar ve çoğunluğu "karanlığın oğulları", "hainler cemaatini" ise "yoldan ayrılan, kanunu çiğneyen ve kuralları çiğneyen" kişiler olarak suçladılar (CD 1:13-20). Essencs, İsrail'in tüm tarihini bu kozmik savaş açısından yeniden anlatıyor. En eski zamanlarda bile "Işığın Prensini Musa'yı diriltti" derler (CD 5:18), ancak burada Beliar olarak adlandırılan Kötü Olan, kendi halkı arasında Musa'ya karşı muhalefet uyandırdı. O zamandan beri ve özellikle şimdi, Beliar "İsrail'i yakalamak" niyetinde olduğu tuzaklar kuruyor, çünkü Tanrı'nın kendisi "Beliar'ı İsrail'e karşı serbest bıraktı" (CD 4:13). Şimdi "ışığın oğulları", Tanrı'nın İsrail'in yabancı düşmanlarıyla birlikte yozlaşmış çoğunluğu yok etmek için cennetin tüm ordularıyla birlikte geleceğini bekledikleri yargı gününü sabırsızlıkla bekliyorlar. Eğer Şeytan Yahudi geleneğinde mevcut olmasaydı, Esseniler onu icat ederdi. Gözcüler Kitabı'nda düşmüş melekler, Tanrı'nın antlaşmasını ihlal edenlerin faaliyetlerini teşvik eder, ancak Esseneler daha da ileri giderek Tanrı ile onun hem melek hem de insan müttefikleri arasındaki kozmik savaşı, Şeytan'a veya Beliar'a ve onun şeytani ve insan müttefiklerine karşı kozmik savaşı yerleştirir. Esseneler kendilerini cennetle cehennem arasındaki bu savaşın tam merkezine yerleştiriyorlar. Kittim (muhtemelen Romalılara verilen kodlanmış bir sıfat)³⁵ adını verdikleri İsrail'in geleneksel düşmanlarından nefret ederken, "Beliar cemaatine" mensup olan İsraili kardeşlerine karşı çok daha sert bir mücadele veriyorlar. Kadim Yakın Doğu bilgini David Sperling, daha önceki Belial'in yerine Beliar'ın geçmesinin "ya da "ışıksız" bir kelime oyunu olabileceğini ileri sürüyor.

--- SAYFA 79 ---

Gökte ve yerde eş zamanlı olarak yaşanan savaşta kendileriyle “karanlığın oğulları” arasındaki çatışmayı anlatıyor. Yakında Tanrı'nın kutsal melekleriyle birlikte iktidara geleceğini ve sonunda kötülüğün güçlerini devirip Tanrı'nın Krallığını başlatacağını umuyorlar. Esseneler, Yahudi olmanın artık Tanrı'nın bereketini garantilemek için yeterli olmadığı konusunda Jübilelerle aynı fikirdedir. Ancak bunlar çok daha radikaldir: İnsanların günahları, İsrail'in seçiminin bağlı olduğu, Tanrı'nın İbrahim'le yaptığı anlaşmayı neredeyse iptal etmiştir. Şimdi, kim gerçek İsrail'e ait olmak isterse yeni bir antlaşmaya, yani kendi cemaatinin antlaşmasına katılmak zorunda olduğunda ısrar ediyorlar.³ Çöl toplumuna girmek için başvuran kişi, öncelikle kendisinin günah işlediğini, görünüşe göre, İsrail'in Tanrı'ya karşı kolektif sapkınlığına katılmaktan suçlu olduğunu itiraf etmelidir. Daha sonra aday, mülkünü topluluk liderlerine devrettiği ve yediği, içtiği, söylediği veya dokunduğu her şeyde ritüel saflığın yanı sıra cinsel perhiz uygulayacağına yemin ettiği birkaç yıllık denetimli serbestliğe başlar. Deneme süresi boyunca üyelerin topluluğun yemeğini hazırladığı tencere, tabak veya mutfak eşyalarına dokunmamalıdır. Küfür etmek onun anında ihraç edilmesine neden olabilir, aynı şekilde grup liderlerine karşı şikayette bulunmak da; sıra dışı tükürmek veya konuşmak katı cezalara neden olur. Sonunda kabul edilen bir adayın, inisiyasyon ritüelinde, yeni antlaşmaya ait olan herkesi kutsamak ve inisiye olmayan, "Beliar adamları"na ait olan herkesi ritüel olarak lanetlemek için tüm toplulukla bir araya gelmesi gerekir. Liderler artık inisiyeye melekolojinin sırlarını açıklıyor ve Josephus'a göre onun "meleklerin isimlerini gizli tutacağına" ciddi bir şekilde yemin etmesi gerekiyor (Savaş 2.8). İnisiye, saflık, dua ve ibadet uygulamaları aracılığıyla kendisini meleklerin topluluğuyla birleştirmeye çalışır. Tarihçi Carol Newsome'un gösterdiği gibi, Essene topluluğunun ibadeti -bugünkü Hristiyan ayinleri gibi- yeryüzündeki topluluğun meleklerle birleşip meleklerin cennette söylediği övgü ilahisini söylemesiyle doruğa ulaşır ("Kutsal, kutsal, kutsal, orduların Rab Tanrısı; cennet ve yeryüzü senin ihtişamınla doludur").³³ Işığın Oğullarının Karanlığın Oğullarına Karşı Savaşı Parşömeni gibi Kutsal Essene metinleri şunu ortaya koyar:

--- SAYFA 80 ---

60 / ŞEYTAN'IN KURULUŞU Mezheplerin hem iyi hem de kötü doğaüstü güçlerin karşılıklı ilişkilerini tanımak ve anlamak için değerli ve gerekli bilgi olarak gördükleri melekolojinin sırları, kendi kimlik duyguları ve başkalarını tanımlama biçimleri için esastır.³⁹ O halde Esseneler, evreni bölmek için kozmik savaş imgelerine başvurarak Markos'un İsa'nın takipçileriyle ilgili anlatımına en yakın paralelliği sunarlar. Tanrı'nın halkıyla Şeytan'ın halkı arasındaki büyük bir topluluk ve özellikle de Yahudi topluluğu. Ancak bu iki hareket, özellikle dışarıdan bakıldığında önemli ölçüde farklılık gösteriyor. Gördüğümüz gibi, Essene antlaşması son derece dışlayıcıydı; yalnızca özgür doğmuş ve erkek olması gereken Yahudilerle değil, aynı zamanda "yeni antlaşmaya" isteyerek katılan dindar azınlıkla da sınırlıydı. Her ne kadar Markos ve Matta, İsa'nın hareketinin başlangıcını öncelikle Yahudi cemaati bağlamında görse de, bu hareketin geleceği giderek dışarıdaki Yahudi olmayan dünyayı da kapsayacaktı. Bununla birlikte, Esseneler, katı bir şekilde dışlayıcı olsalar da, Yahudi kardeşlerinin asimilasyonist eğilimlerine karşı yaptıkları itirazlar nedeniyle, paradoksal bir şekilde, Gözetmenler ve Jübileler Kitabı'nın işaret ettiği evrenselci yöne doğru ilerlemeye yönlendirildiler. (Esseneler bu yazıların her ikisine de manastır kütüphanelerinde değer veriyordu; Jubilees, "İsrail'in görmezden geldiği" ilahi sırları açığa çıkaran isimsiz bir Essene kitabı yazdı [CD 16.2].) Esseneler, etnik kimliği yanlış değil yetersiz olarak bir kenara koyma ve etnik kimlik yerine ahlaki vurgulama konusunda öncüllerini geride bıraktı. Işık Prensi'nin Karanlıklar Prensi'ne karşı mücadelesini tasvir ederken, Işık Prensi'ni İsrail'in meleksi hamisi baş melek Mikail ile özdeşleştirmezler.⁴⁰ Bunun yerine Işık Prensi'ni, karşıt kozmik güce, Karanlıklar Prensi'ne karşı mücadele eden evrensel bir enerji olarak tasavvur ederler. Esseneler için bu iki enerji sadece rakipleriyle olan çatışmalarını değil, aynı zamanda her insanın içindeki, insan kalbinin içindeki bir çatışmayı da temsil eder: Hakikat ve batıl ruhları insan kalbinde mücadele eder. . . . Hak ve haktan payına göre insan,

--- SAYFA 81 ---

ŞEYTANIN SOSYAL HİKAYESİ / 61 yalandan nefret eder; ve aldatma payına göre hakikatten nefret eder (1QS 4:12-14). Elbette Esseneler kendilerini İsrail'le özdeşleştirmeyi doğal karşıladılar. Antlaşmaya katılan her kişinin Yahudi, erkek ve özgür doğmuş olmasını şart koştukları için, "herkes" pratikte yalnızca bu nitelikleri karşılayan Yahudileri kastediyordu. Ancak İsa'nın bazı takipçileri, özellikle MS 100'den sonra, Yahudi topluluklarında mesajlarına hayal kırıklığı yaratan tepkilerle karşılaştıklarında, hareketlerini Yahudi olmayanlara açmak için harekete geçerken bu tür evrenselci temalardan yararlanacaklardı. Önceki bölümde gördüğümüz gibi, Markos'a göre İsa'nın takipçileri, genel olarak evreni, özellikle de Yahudi toplumunu, Tanrı'nın halkıyla Şeytan'ın halkı arasında bölmek için kozmik savaş görüntülerine başvuruyorlar. Markos da Esseneler gibi bu mücadeleyi temelde Yahudiler arası çatışma açısından görüyor. Bir sonraki bölümde göreceğimiz gibi, Markos'un müjdesini on ila yirmi yıl sonra ele alıp revize eden, Matta adını verdiğimiz İsa'nın takipçisi de aynısını yapıyor. Matta, Markos'un temel çerçevesini alarak onu süsledi ve aslında güncelleyerek İsa'nın öyküsünü Matta'nın kendi zamanındaki Yahudi dünyası olan Filistin'e daha uygun bir bağlama yerleştirdi. MS 80-90. Matta'nın yazdığı dönemde İsa'nın takipçileri, Roma savaşını takip eden yıllarda Yeruslaim'de nüfuz kazanmış olan Ferisilerin iktidardaki partisinin karşı çıktığı marjinal bir gruptu. Matta'nın müjde versiyonunun orta kısmında "yakın düşmanlar" öncelikle Ferisiler olmuştu. Hemen hemen aynı sıralarda, gelenekte Luka olarak adlandırılan İsa'nın başka bir takipçisi de Markos'un açıklamasını ele aldı ve kendi bakış açısına uyacak şekilde genişletti - görünüşe göre Yahudi olmayanlardan birinin bakış açısına. Ancak Luka, herhangi bir Essene kadar hararetle bir şekilde, kendi mezhebinin İsrail'i en iyi şekilde temsil ettiğini tasvir ediyor; Luka'ya göre, göreceğimiz gibi, İsa'nın takipçileri neredeyse geriye kalan tek gerçek İsrailililer'dir. Yüzyılın sonlarına doğru, c. MS 90-100 yıllarında Yuhanna adlı yazar bu olaylarla ilgili cesur bir yorum sunuyor. Pek çok bilim adamı, Yuhanna'nın müjdesinin, Yahudi cemaatinden yabancılaşmış radikal mezhepçi bir grubun bakış açısını sunduğu konusunda hemfikirlerdir.

--- SAYFA 82 ---

62 / ŞEYTANIN KÖKENİ, çünkü İsa'nın Mesih olduğunu iddia ettikleri için evlerindeki havralardan kovuldular. Esseniler gibi Yuhanna da Tanrı'ya ait olanlar arasındaki sevgiden etkili bir şekilde söz eder (Yuhanna 10:14); ve yine de John'un bazen basitçe "Yahudiler" olarak adlandırdığı kişilere karşı sert polemik, bazen de Essenc'lerinkiyle eşleşiyor. O halde, Hristiyan hareketi birinci yüzyıl boyunca değişirken, Yeni Ahit müjde yazarlarının her birinin Markos'un mesajını nasıl yeniden şekillendirdiğini inceleyelim.

--- SAYFA 83 ---

III M A TTH EW'NİN FERİSİLERE KARŞI KAM ÖDEMESİ: ŞEYTANI YERLEŞTİRME İsa'nın takipçileri, Yahudi olmayanları (Latince "uluslar" anlamına gelen "jentes" anlamına gelen terimden) çekmeyi, pek çoğunun beklediğinden, hatta belki de umduğundan çok daha fazla başardılar, ancak Yahudileri çekmede büyük ölçüde başarısız oldular. MS 70 ile 100 yılları arasında, bu hareket, George Nickelsburg'un dediği gibi, "sürgün sonrası Yahudilikteki mezhepler ve gruplar arasında görece olarak geç kalan^{1,1}" olarak başladı ve hızla büyüdü. Her ne kadar İsa'nın takipçilerinin birçoğu Yahudi olsa da, ibadet için sıklıkla sinagoglar yerine diğer üyelerin evlerinde buluşarak, diğer Yahudilerden giderek daha fazla ayrılma eğilimindeydiler. Bu durum, geleneksel yollardan ayrılmak istemedikleri konusunda ısrar eden ancak buna zorlandıklarını, Yahudi liderler tarafından reddedildiklerini, hatta bazen kendi sinagoglarından bile kovulduklarını ısrarla söyleyen birçoğunu üzüyordu. İsa hareketi Roma dünyasına yayıldıkça, çeşitli taraftarlar başta sünnet olmak üzere Yahudi uygulamalarını, ardından da beslenme ve Şabat yasalarını terk etmeye başladı. MS 100 yılına gelindiğinde Yunanistan, Küçük Asya, İtalya ve Mısır'ın da aralarında bulunduğu bölgelerde birçok Hristiyan kilisesi ağırlıklı olarak Yahudi olmayan kiliselere dönüşmüştü. Yine de İsrail'in gerçek vücut bulmuş halinin yalnızca kendilerinin olduğu konusunda ısrar ettiler. George Nickelsburg durumlarının ironisine dikkat çekiyor: Üyelikleri hızla ve kökten değişen genç, yeni başlayan bir grup, kendilerinin daha özgün olduğunu iddia ediyordu.

--- SAYFA 84 ---

64 / T 11 E O R I G I N O F SATAN than its parent group; and this attitude of superiority and exclusion was derived, in part, from ideas and attitudes already present in the parent body.² As the historian and New Testament scholar VVavne Meeks r notes, the path to separation was by no means simple or uni form.' We have already seen that Jewish communities scattered throughout Palestine and the provincial cities of the Roman empire not only were internally diverse but were also undergoing complex postwar changes. The various groups of converts to Christianity were, if anything, even more diverse internally, since they often included Gentiles along with Jews. These groups of Jesus' followers struggled to find a place to stand in relation to the Jewish communities whose Scriptures and traditions they largely appropriated. Not all Christians abandoned Jewish practices at the same time. In the decades after Jesus' death, many of his followers may not have meant to abandon them at all. The group centered in Jerusalem around Jesus' brother James, for example, remained observant of the law, like James himself (hence his nickname, "James the Just," or "the Righteous"). Other groups, like those who followed teachings associated with Peter, modified obser vance of dietary and sexual laws. Groups that identified with Paul, the converted Pharisee, largely adopted his conviction that "Christ is the end of the law to everyone who believes," w hether Jew' or Gentile.⁴ Most believers took Paul to mean that practicing circumcision and observing kosher laws and Jewish festivals wrere antithetical to embracing the gospel, and his preaching attracted many converts among the Gentiles who associated themselves with Jewish synagogue congregations. When we look at the three other gospels included with Mark in the New Testament, all written between 70 and 100 C.E., we can see three representative communities, each in the process of separating from particular Jewish groups and attempting to forge a new and distinctively Christian pattern of community' identity. New' Testament scholar Krister Stendahl characterizes Matthew 's gospel as a kind of "community' rule," considerably

--- SAYFA 85 ---

M A T H E W'İN PHA R I S E S / 65'E KARŞI KAMPANYASI Essenelerinkinden daha mı liberal? Muhtemelen Yeni Ahit'teki Yahudi olmayan tek yazar tarafından ağırlıklı olarak Yahudi olmayan bir topluluk için yazılan Luka'nın müjdesi, kendi grubunun Tanrı'nın halkı olarak İsrail'in mirasını miras aldığında ısrar ediyor. Muhtemelen kendisi de Yahudi olan Yuhanna'nın yazarı, Yahudi muhaliflerini Şeytan'ın çocukları olarak görürken, İsa'nın "birbirlerini sevin" (15:12) emrini yerine getiren, "İsa'nın kendi" üyelerinden oluşan birbirine sıkı sıkıya bağlı bir grup tanımıyor. Bu tür grup kimliği kalıplarının bu İncillerde bulunması (o zamandan bu yana Hristiyan kiliselerini şekillendiren kalıplar) kesinlikle tesadüf değildir. Yeni Ahit'te toplanan dört müjde, MS 200 civarında, görünüşe göre Galya eyaletindekilerden başkent Roma'daki kiliselere kadar çeşitli kiliselerin fikir birliğiyle kanonlaştırıldı; bunlar mutlaka İsa'nın yaşamının ve öğretisinin en eski veya en doğru anlatımları oldukları için değil, tam olarak kilise topluluklarının temelini oluşturabilecekleri için seçilmişlerdir. Kanonik müjdeler hiçbir şekilde İsa'nın yaşamı ve öğretisine ilişkin tek anlatım değildi. Ölümünü takip eden yıllarda, kendisi ve müritleri hakkındaki hikayeler sadece Filistin'de değil, Küçük Asya, Yunanistan, Mısır, Afrika, Galya ve İspanya'da da anlatıldı ve yeniden anlatıldı. İsa'nın çarmıha gerilmesinden yaklaşık yirmi yıl sonra, Pavlus "İsa Mesih'in müjdesini" duyurmak için Suriye'nin başkenti Antakya'daki, Yunanistan ve Roma'daki sinagogları ziyaret ettiğinde, henüz yazılı bir müjde yoktu. Pavlus'a göre "müjde" onun vaaz ettiği şeylerden oluşuyordu ve bunları şu şekilde özetledi: "Kutsal yazılara göre Mesih günahlarımıza karşılık öldü; gömüldü ve üçüncü günde dirildi" (1 Korintliler 15:3-4). Pavlus sinagoglarda vaaz vermesine rağmen, dinleyicilerini çoğunlukla Yahudi olmayanlar arasında, çoğunlukla da Yahudi cemaatlerine ilgi duyan Yahudi olmayanlar arasında buldu. Birçoğu kendi memleketlerinden Suriye Antakyası, Asya Efes'i ve Yunan Korint'i gibi genişleyen, heterojen şehirlere taşınmış insanlardı. Yahudilerin ve Yahudi olmayanların, köleler ve özgür insanların, erkeklerin ve kadınların artık "Mesih'te bir" (Gal. 3:28) olabileceğini ilan eden Pavlus, vaftiz ettiği kişilerden, Wayne Meeks'in etnik açıdan "şehirli ilk Hristiyanlar" olarak adlandırdığı birbirine sıkı sıkıya bağlı grupları oluşturdu.

--- SAYFA 86 ---

Tüccarların, kölelerin ve grupların1 zengin patronlarının birbirine karıştığı, şimdi Mesih'in görkemle geri döneceği zamanı beklerken birbirlerine yardım etmek ve destek olmak zorunda oldukları çeşitli topluluklar.6 Seyahat ederken çeşitli cemaatlere yazan Pavlus bazen "Rab'bin bir sözüne" başvurdu.11 Bir keresinde İsa'nın boşanmayı yasaklama yetkisine başvurdu (1 Korintliler 7:10); bir diğeri Daha sonra İsa'nın takipçilerine "Rab'bin gelişine kadar Rab'bin ölümünü göstermek için" ritüel olarak ekmek yemelerini ve şarap içmelerini söylediğini açıklamıştı (1 Korintliler 11:26), ancak Pavlus'un İsa'nın dünyevi yaşamıyla ve onun sözlerini derlemekle hiç ilgisi yoktu. Ancak diğer Hristiyanlar İsa'nın sözlerini toplamaya ve bunları yazmaya başladılar.7 İsa'nın ölümünden sonra dolaşan birçok gelenekten biri olan Yakup'un Gizli Kitabı bu sürecin stilize edilmiş bir tanımını verir: On iki havarinin hepsi aynı anda oturup, kurtarıcının her birine, gizli ya da açık olarak söylediklerini hatırlamak ve bunları kitaplara koymak (NHC 1.27.15). Aslında, yalnızca Hristiyan geleneğinde kutsal sayılan "on iki" değil, pek çok kişi, İsa'nın sözlerini çeşitli koleksiyonlarda topladı. Çoğu bilim adamı, İsa'nın konuştuğu Aramice'den çevrilmiş bir koleksiyonun, birinci yüzyılda geniş çapta dağıtıldığı konusunda hemfikir, ancak bunun gerçek bir kopyası yoktur. İncil yazarlarının her biri İsa'nın sözlerini ayrı ayrı tercüme etmiş olsaydı, her birinin onun sözlerini sunma biçiminde bazı farklılıklar görmeyi beklerdik. Ancak Matta ve Luka kadar çeşitli İnciller ve aynı zamanda bastırılmış Thomas İncili, İsa'nın tüm alıntı sözlerinin aynı çeviride olduğunu gösteriyor. Bu, bilim adamlarının Q (Quelle için, Almanca'da "kaynak" anlamına gelen kelime) adını verdikleri ortak kaynağa dayandıklarını gösteriyor. ("Ne mutlu fakirsin; çünkü cennetin krallığı senindir...") ve Matta'nın iMount'taki Vaaz'ından bildiğimiz şeyler (bu, Luka'nın müjdesinde Ovadaki Vaaz olur). 1800'lerin sonlarından bu yüzyıla kadar Mısır'da çalışan arkeologlar tarafından bulunan papirüs parçalarından da başka sözler bilinmektedir.

--- SAYFA 87 ---

E PHA R I S E S / 6'YA KARŞI KAMPANYA M A T H E W? İsa geleneğine dair kısa bilgiler içeren papirüs yaprakları bulmuşlar - örneğin, İsa'nın bir cüzamlıyı iyileştirmesi ya da İsa'nın ölü bir genç adamı hayata diriltmesiyle ilgili bir hikaye.9 Diğer papym parçaları başka türlü bilinmeyen esrarengiz sözler verir: İsa dedi ki, "Ben hepsinin üzerindeki ışık benim. Hepsi benim. Hepsi benden çıktı ve her şey bana uzanıyor. Bir tahta parçasını yar ve ben oradayım. Taşı kaldır, beni bulacaksın." orada" (NHC 11.46.23-38). Hikayeler, sözler ve anekdotlar çoğaldıkça, İsa'nın yaşamı ve öğretisine ilişkin çeşitli yorumlar Roma dünyasındaki çeşitli Hristiyan gruplar arasında dolaşıyordu. 1896'da Mısır'daki papirüs parçaları üzerinde keşfedilen başka bir erken kaynak olan Mecdelli Meryem İncili'nden de görebileceğimiz gibi, İsa'nın gerçekte öğrettiği şey sıklıkla şiddetli bir tartışma konusu haline geldi. Bu dikkate değer metin, diğer kanonik olmayan metinler gibi, Mecdelli Meryem'i de havarileri arasında, aslında İsa'nın gizli öğretiyi emanet ettiği en sevilen havarilerinden biri olarak tasvir eder.11 Aşağıdaki pasajda (17:18-18:15), Petrus ilk olarak Meryem'e bir ricada bulunur. "Kardeş, kurtarıcının seni diğer kadınlardan daha çok sevdiğini biliyoruz. Kurtarıcının hatırladığın, bizim... [bilmediğimiz] ve duymadığımız sözlerini bize anlat.1 Meryem yanıt verdikten sonra, ruhun ruhsal yolculuğuna ilişkin gizli öğretiyi Petrus'a açıkladıktan sonra Andrew itiraz ediyor: "Onun söyledikleri hakkında ne istersen söyle. En azından kurtarıcının bunu söylediğine inanmıyorum. Çünkü kesinlikle bu öğretiler tuhaf fikirlerdir." Peter da katılıyor ve Mary'nin dürüstlüğüne meydan okuyor: "Gerçekten bir kadınla bizim bilgimiz olmadan ve gizlice mi konuştu? Hepimiz dönüp onu dinleyecek miyiz? Onu bizden daha mı çok sevdi?"

--- SAYFA 88 ---

68 / ŞEYTANIN TEORİSİ Meryem itiraz eder: u Kardeşim Peter, ne düşünüyorsun? Bunu kalbimden uydurduğumu mu sanıyorsun? Tanrı hakkında yalan söylediğimi mi düşünüyorsun?" Daha sonra Levi, "Kurtarıcı onu çok iyi tanıdığını ve onu bu tür öğretileri almaya layık kıldığını" söyleyerek anlaşmazlığa arabuluculuk yapmak için devreye girer. Meryem Müjdesi, öğrencilerin Meryem'den öğrendiklerini kabul etmeyi kabul etmeleri ve hepsinin vaaz vermek için dışarı çıkmaya hazırlanmasıyla sona erer. Ancak Roma'da, genellikle Meryem'in düşmanı olarak tasvir edilen Petrus'la özdeşleştirilen grup da dahil olmak üzere çoğu Hristiyan grup, Meryem aracılığıyla verilen vahiy iddialarını, o on iki kişiden biri olmadığı için reddetti ve yaygın olarak dolaşan diğer birçok "müjdeyi"1 de reddetti. İkinci yüzyılın sonlarına gelindiğinde, bazı kilise liderleri bu tür öğretileri sapkınlık olarak suçlamaya başladılar. 1945'te, Nag Hammadi'de erken dönem Hristiyan yazılarından oluşan gizli bir kütüphanenin olağanüstü keşfi, büyük ölçüde yayıldı. İlk Hristiyan hareketine ilişkin anlayışımız.13 Gnostik İnciller kitabımda tartışılan bu keşfi anlatacak yer burası değil; ancak orada keşfedilen ve bunu bilen çoğu kilise liderinin reddettiği bir İncil'e baktığımızda, onların Yeni Ahit'in müjdelerini tercih etmelerinin nedenlerini daha net bir şekilde görebiliriz. Thomas İncili şu sözlerle başlar: "Bunlar, Yaşayan İsa'nın söylediği ve ikiz Yahuda Thomas'ın yazdığı gizli sözlerdir. aşağı." Bu metnin ima ettiği gibi İsa'nın ikiz kardeşi var mıydı? Bu, İsa'nın sözlerinin gerçek bir kaydı olabilir mi? Gelgitine göre metin, Thomas'a göre müjdeyi içeriyordu. Ancak Yeni Ahit'in müjdelerinden farklı olarak bu metin kendisini gizli bir müjde olarak tanımlıyordu. Newr Ahit'tekilere paralel birçok sözler içeriyordu, özellikle de Q kaynağından gelen sözler; yine de diğerleri çarpıcı biçimde farklıydı - Zen koanları kadar garip ve zorlayıcı sözler: İsa şöyle dedi: "Eğer içinizde olanı ortaya çıkarırsanız, ortaya çıkardığınız şey sizi kurtaracaktır. Eğer içinizdekini ortaya çıkarmazsanız, ortaya çıkarmadığınız şey sizi yok edecektir" (NHC 11.45.29-33).

--- SAYFA 89 ---

M A T H E W'İN PHARISES'E KARŞI KAMPANYA / 69 Her ne kadar Thomas'ın Kıpti dilinde yazılmış tam metni MS üçüncü veya dördüncü yüzyıla tarihleniyor olsa da, orijinali muhtemelen Yunanca, belki de çok daha önce yazılmıştı.12 Yeni Ahit bilgini Helmut Koester, Thomas İncili'nin Yeni İncil'den önce gelen bir sözler koleksiyonu içerdiğini ileri sürmüştür. Ahit.13 Yeni Ahit İncillerinin en eskisi olan Markos İncili MS 70 civarına tarihleniyorsa, Thomas İncili'nin bir nesil daha öncesine ait olabileceğini öne sürüyor. Her ne kadar pek çok bilim adamı Koester'in Thomas'ı tarihlendirmesine karşı çıksa da, elli yıldan daha kısa bir süre önce keşfedilen bu müjde, bazı yönlerden Matta ve Luka yazarlarının kendi müjdelerini yazarken kullandıkları türden bir kaynağa benzemektedir. Neredeyse iki bin yıldır neredeyse bilinmeyen kalan diğer birçok müjdeyle birlikte bu müjde neden gizlendi? Başlangıçta Mısır'daki en eski manastırın kutsal kütüphanesinin bir parçası olan bu kitaplar, görünüşe göre MS 370 civarında, İskenderiye başpiskoposunun Mısır'ın her yerindeki Hristiyanlara sapkınlık içeren bu tür kitapları yasaklamalarını emretmesi ve bunların yok edilmesini talep etmesinden sonra gömüldü. İki yüz yıl önce, bu tür çalışmalara bir başka gayretli7 ortodoks piskopos olan Lyrons'lu Irenaeus tarafından saldırılmıştı. Bildiğimiz kadarıyla Irenaeus ilk kişiydi; Yeni Ahit'in dört müjdesini kanonik olarak tanımlamak ve geri kalanını hariç tutmak. Galya'da yaşayan kendi Yunanca konuşan göçmen cemaati de dahil olmak üzere dünyanın dört bir yanındaki Hristiyanlar arasında düzinelerce müjdenin dolaşmasından rahatsız olan Irenaeus, "gerçekte olduğundan daha fazla müjdeye sahip olmakla övünenleri ... ama aslında küfürle dolu olmayan hiçbir müjdeleri olmayanları" kafir olarak kınadı.14 Sadece Yeni Ahit'in dört müjdesi, Irenaeus bunların gerçek olduğu konusunda ısrar etti. Onun mantığı neydi? Irenaeus, nasıl yalnızca dört ana rüzgar, evrenin dört köşesi ve gökyüzünü tutan dört sütun varsa, aynı şekilde yalnızca dört müjdenin de olabileceğini ilan etti. Ayrıca, yalnızca Yeni Ahit müjdelerinin İsa'nın kendi öğrencileri (Matta ve Yuhanna) veya onların takipçileri (Petrus'un öğrencisi Markos ve Pavlus'un öğrencisi Luka) tarafından yazıldığını ekledi. Bugün çok az sayıda Yeni Ahit bilgini Irenaeus'la aynı fikirdedir. Her ne kadar Yeni Ahit'in müjdeleri -bu teşhirler gibi-

--- SAYFA 90 ---

70 / ŞEYTANIN TEORİSİ Nag Hammadi'de anlatılıyor - İsa'nın takipçilerine atfedilen yay, bunların herhangi birini gerçekte kimin yazdığını kimse bilmiyor; dahası, onların tarihlendirilmesi hakkında bildiklerimiz, geleneksel varsayımları her halükarda son derece ihtimal dışı kılmaktadır. Ancak Irenaeus'un açıklamaları bize, Yeni Ahit dediğimiz kitap koleksiyonunun MS 180-200 gibi geç bir tarihte oluşturulduğunu hatırlatıyor. Bu tarihten önce, Küçük Asya'dan Yunanistan'a, Roma'ya, Galya'ya, İspanya'ya ve Afrika'ya dağılmış Hristiyan topluluklarında pek çok müjde dolaşıyordu. Ancak ikinci yüzyılın sonlarına gelindiğinde, kendilerini Ortodoks olarak adlandıran kilisenin piskoposları, dört kanonik İncil dışında hepsini reddettiler ve geri kalan tüm İncilleri, Irenaeus'un sözleriyle, bir delilik ucurumu ve İsa'ya karşı küfür olarak kınadılar. Onayladığı İnciller Hristiyan hareketinin kurumsallaşmasına yardımcı oldu. Sapkınlık olarak suçladığı kişiler kurumsallaşma amaçlarına hizmet etmiyordu. Bazıları ise tam tersine, insanları kilise ya da din adamlarının aracılığı olmadan Tanrı'ya doğrudan erişmeye teşvik etti. Yukarıda belirtildiği gibi Thomas İncili, Markos, Matta, Luka ve Yuhanna'ninkinden oldukça farklı, gizli bir öğreti sunduğunu iddia ediyor. Örneğin Markos'a göre, İsa ilk olarak "zamanın geldiğini, Tanrı'nın Krallığının yaklaştığını, tövbe edin ve sevindirici habere inanın" (1:15) ilan ederek ortaya çıktı. Markos'a göre dünya büyük bir dönüşüm geçirmek üzeredir: İsa çekişmeleri, savaşı, çatışmayı ve acıyı önceden haber verir, ardından dünyayı sarsacak bir olay gelir: Tanrı'nın Krallığının gelişi (13:1-37). Ancak Tomas İncili'nde "Tanrı'nın krallığı" tarihte gerçekleşmesi beklenen bir olay ya da bir "yer" değildir. Thomas'ın yazarı bu tür görüşlerle alay ediyor gibi görünüyor: İsa şöyle dedi: "Eğer seni yönlendirenler sana, 'Rab, krallık göklerde1 derse, o zaman gökteki kuşlar senden önce gelir. Eğer sana, Denizdedir' derlerse, o zaman balıklar senden önce gelir" (NHC 11.32.19-24). Burada krallık bir kendini keşfetme durumunu temsil ediyor:

--- SAYFA 91 ---

M A TTH EW'S CAM PAIG N A G A G A IN THE PHARISE S / 71 "Daha doğrusu, krallık sizin içinizdedir ve sizin dışınızdadır. Kendinizi tanıdığınızda, o zaman tanınacaksınız ve yaşayan Baba'nın oğulları olduğunuzu anlayacaksınız" (NHC II.32.25-33.5). Ancak bu krallığı gelecekteki bir olayla karıştıran öğrenciler, safça sorgulamada ısrar ediyorlar: "Yeni dünya ne zaman gelecek?" İsa onlara şöyle dedi: "Sabırsızlıkla beklediğiniz şey zaten geldi, ama siz onu tanımıyorsunuz" (NHC 11.42.10-12). O halde Thomas İncili'ne göre, Tanrı'nın krallığı, dönüşmüş bir bilinç durumunu simgelemektedir. Kişi kendinin bilgisine ulaştığında bu krallığa girer. Thomas İncili, kişinin en derin düzeyde kendini tanımaya başladığında, aynı zamanda varlığının kaynağı olarak Tanrı'yı da tanıdığını öğretir. "İsa kimdir?" diye sorsak, Thomas İncili, Yeni Ahit İncillerinden farklı bir cevap verir. Örneğin Markos, İsa'yı son derece benzersiz bir varlık, Tanrı'nın atadığı kral olarak tasvir eder. Markos'a göre, İsa'nın kimliğinin sırrını keşfeden Petrus'tur: İsa da havarileriyle birlikte Filipus Sezariyesi'nin köylerine gitti ve yolda öğrencilerine şunu sordu: "İnsanlar benim kim olduğumu söylüyor?" Ve ona "Vaftizci Yahya; ve diğerleri şöyle diyor: İlyas; ve diğerleri peygamberlerdendir." Ve onlara şunu sordu: "Ama benim kim olduğumu düşünüyorsunuz?" Petrus ona şöyle cevap verdi: "Sen Mesih'sin" (8:27-29). Ancak Tomas İncili aynı hikayeyi farklı anlatır: İsa öğrencilerine şöyle dedi: "Beni biriyle karşılaştırın ve bana kime benzediğimi söyleyin." Simon Peter ona, "Sen doğru bir elçi gibisin" dedi. Matthew ona şöyle dedi: "Sen bilge bir filozof gibisin." Thomas ona şöyle dedi: "Usta, ağzım

--- SAYFA 92 ---

72 / ŞEYTANIN TEORİSİ Kime benzediğinizi söylemekten tamamen acizsiniz'* (NHC 11.34.30-35.3). Thomas'ın yazarı burada Yunanca konuşan okuyucular için Matta'nın İsa'nın haham bir öğretmen ("bilge filozof") olduğu iddiasını ve Petrus'un İsa'nın Mesih ("dürüst haberci") olduğuna dair inancını yorumluyor. İsa, en azından Matta ve Petrus'la ilgili olarak bu rolleri inkar etmiyor. Ancak Thomas'a göre burada bunlar ve cevapları daha düşük bir anlayış düzeyini temsil ediyor. Kendisinin İsa'ya belirli bir rol veremeyeceğinin farkına varan Thomas, o anda mürit-öğretmen ilişkisini aşar. İsa Tomas'ın kendisi gibi olduğunu beyan eder: 'Ben senin Efendin değilim, çünkü sen sarhoş oldun ve benim ölçtüğüm köpüren dereden sarhoş oldun. . . . Benim ağzımdan içen kişi benim gibi olacak, ben de o kişi olacağım ve gizli olan şeyler ona açıklanacak" (NHC II.35.4-7; 50:27-30). Yuhanna'nın Yeni Ahit müjdesi, İsa'nın benzersizliğini Markos'tan daha güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Yuhanna'ya göre, İsa yalnızca bir insan değil, Tanrı'nın ilahi ve ebedi Sözü, Tanrı'nın insan biçiminde yeryüzüne inen "tek doğan oğlu"dur. İnsan ırkını sonsuz lanetten kurtarın: Tanrı dünyayı o kadar sevdi ki, ona inanan herkes mahvolmasın, ama ona inanmayan kişi zaten Tanrı'nın biricik Oğlu'nun ismine inanmadığı için mahkum edilmiştir (3:16-18). Tanrı'nın biricik oğlu olan İsa öğrencilerine şöyle der: "Kendinizi tanıdığınızda" (ve içindeki ilahi olanı keşfettiğinizde), o zaman "tanıyacaksınız"

--- SAYFA 93 ---

M A TTH EW'İN KAMPANYASINA KARŞI PAZARLAMA / 73 yaşayan Baba'nın oğulları olan sizlersiniz - tıpkı İsa gibi. Philip İncili aynı noktayı daha kısa ve öz bir şekilde ifade eder: Kişi "Hristiyan değil, Mesih olmağıdır.1" Bu, inanıyorum ki, Tomas İncili'ni İsa'ya atfetmenin sembolik anlamıdır1 "kardeş kazan.1" Aslında, içindeki ilahi olanı fark ettiğinizde, "Sen, okuyucu, Mesih'in ikiz kardeşisin". O zaman, Thomas'ın yaptığı gibi, siz ve İsa'nın, deyim yerindeyse, aynı zaferler olduğunuzu göreceksiniz. "Hristiyan değil, Mesih olmayı" amaçlayan biri artık çoğu inanlının yaptığı gibi tüm gerçeğin kaynağı olarak yalnızca İsa'ya ve daha sonra onun kilisesine ve onun liderlerine bakmaz. Yani, Yuhanna müjdesindeki İsa, "Ben kapıyım; benden giren herkes kurtulacaktır" derken Silvanus'un Öğretisi farklı bir yöne işaret eder: Bir kapıyı çalar gibi kendinize vurun ve düz bir yolda yürür gibi kendi üzerinize yürüyün. Çünkü o yolda yürürsen, yoldan sapman mümkün değildir. . . . Kapıyı kendine aç ki, ne olduğunu bilebilesin. . . . Kendiniz için ne açarsanız açacaksınız (NHC VII. 106.30-35; 117.5-20). Neden ilk Hristiyan kiliselerinin çoğunluğu Thomas'ın yazdığı yazıları reddedip, muhtemelen daha sonra gelen diğer anlatımları (örneğin Matta, Luka ve Yuhanna) kabul etti? Thomas ruhsal dönüşümle uğraşan insanlara hitap ediyor, ancak Filistin şehirlerine ve imparatorluk eyaletlerine dağılmış Yahudi topluluklarının içinde veya yakınında yaşayan birçok potansiyel din değiştirenlerin pratik sorularına yanıt vermiyor. Potansiyel din değiştirenlere şu tür sorular sorulur: Oruç tutmamızı ister misiniz? Nasıl dua edelim? Sadaka verelim mi? Hangi beslenmeyi gözlemlemeliyiz? Kısacası inananlar geleneksel Yahudi uygulamalarını takip edecek mi, etmeyecek mi? Tomas İncili'ne göre, öğrenciler "yaşayan İsa'ya" bu soruları sorduklarında, o onlara belirli talimatlar vermeyi reddeder ve yalnızca şu yanıtı verir: "Yalan söyleme ve nefret ettiğin şeyi yapma: çünkü her şey cennetin gözünde açıkça görülür" (NHC 11.33.18-21).

--- SAYFA 94 ---

74 / ŞEYTANIN TEORİSİ Bu esrarengiz cevap, her insanı kendi vicdaniyla baş başa bırakıyor; çünkü insanın ne zaman yalan söylediğini başka kim bilebilir ve neyden nefret edildiğini başka kim bilebilir? Böyle bir cevap ne kadar derin olursa olsun, grup eğitimi için hiçbir programatik kılavuz sunmuyor, bir dini kurumun oluşumu şöyle dursun. Aksine, Yeni Ahit'te yer alan müjdeler bu tür kılavuz ilkeler sunar. Örneğin Matta ve Luka'ya göre, İsa bu soruların her birine otoriter ve spesifik bir şekilde yanıt verir: "Dua ederken şöyle deyin: 'Göklerdeki Babamız. Oruç tuttuğunuzda yüzünüzü yıkayın. . . . Sadaka verdiğinizde bunu gizlice yapın'" (6:2-12). Kaşer yasalarına gelince, Markos İsa'nın "tüm yiyecekleri temiz ilan ettiğini" söylüyor. Üstelik Thomas, Tanrı'nın krallığını bulmanın tek başına bir kendini keşfetme sürecinden geçmeyi gerektirdiğini söylese de, Yeni Ahit'in müjdeleri çok daha basit bir mesaj sunar: kişi Tanrı'ya ruhsal kendini bilgiyle değil, İsa Mesih'e inanarak ulaşır. Artık Tanrı, Mesih aracılığıyla kurtuluşu gönderdiğine göre tövbe edin; vaftizi ve günahların bağışlanmasını kabul edin; Tanrı'nın halkına katılın ve kurtuluşa kavuşun. Son olarak, Thomas "yalnız ve seçilmiş olanı" kutsar (Thomas 34:29) ve yalnız arayıcıya ya da en fazla seçilmiş bir yakın çevreye hitap ederken, Markos ve onun halefleri, İsa'ya ve öğrencilerine sosyal bir bağlamda, hem dost hem de düşman kalabalıklarla ve yönetici otoriteler, Yahudiler ile çeşitli zamanlarda çekişenleri sosyal bir bağlamda göstermek için daha önceki İsa geleneğinin birçok unsurunu (mucize hikayeleri, öğretiler ve ihtilaf hikayeleri ile birlikte mucize hikayeleri, öğretiler ve ihtilaf hikayeleri) birleştirir. ve Roman. Bu süreçte Markos ve halefleri, İsa'nın takipçilerinin kendilerini bir grup olarak tanımladıkları sosyal modeller sunuyorlar; kendi tanımladıkları şekliyle genellikle yetersiz ve tehdit altındaki bir grup, ancak Tanrı'nın kendi halkı olduklarını iddia eden, İsa'nın iyileştirme işini sürdüren, cinleri kovan ve Tanrı'nın krallığının gelişini ilan eden bir grup. O halde Markos'un yazarı Hristiyan topluluk yaşamı için temel bir model sunuyor. Hristiyanların çoğunluğunun ortak olarak benimsediği İncillerin tümü, bir dereceye kadar Markos'un öğretilerini takip ediyor.

--- SAYFA 95 ---

M A T T H E W'S KAMPANYASINA KARŞI PHA R İ S E S / 75 örneği. Birbirini takip eden nesiller, erken dönem İsa geleneğinin diğer pek çok unsurunda bulamadıklarını Yeni Ahit müjdelerinde buldular: Hristiyan toplulukları için pratik bir tasarım. Geleneğin Matthew olarak adlandırdığı yazar, savaştan hemen sonraki on yıllarda karşılaştığı koşulları ele almak için Mark'ı güncelliyor. Pek çok bilim adamı Matta'nın Filistin'in dışında, belki de Suriye'nin başkenti Antakya'da yaşadığını düşünüyor; sanki o gelişen Yahudi topluluğunun bir parçasıymış gibi yazıyordu; Savaş sonrasında tüm Yahudi toplulukları gibi yoğun bir çalkantı yaşamışlardı.16 Kudüs'teki Tapınak harabe halindeydi ve Vespasianus oraya kalıcı bir Roma garnizonu yerleştirmişti. Romalı askerler ve siviller, pagan tapınaklarının yanı sıra Roma hamamları, dükkanlar ve Roma yaşamının diğer olanaklarını da içeren bir yerleşim yeri inşa etmişlerdi. Vespasian ayrıca Yahudilerin daha önce kendi Tapınaklarını desteklemek için ödedikleri vergiyi Roma hazinesine tahsis ederek imparatorluk genelindeki Yahudileri savaş nedeniyle cezalandırdı. Tapınağın yıkılmasıyla birlikte, eskiden Yahudi halkının baş sözcüsü olan baş rahip, tüm rahip müttefikleriyle birlikte konumunu kaybetti. Eskiden yüksek Yahudi konseyi olan Sanhedrin de gücünü kaybetti. Savaş, Kudüs'teki ve tüm dünyadaki Yahudi topluluklarındaki Yahudi liderliğinin doğasını kalıcı olarak değiştirdi. Ancak savaş sırasında bile bazı Yahudiler ve Romalılar, savaştan sonra rahiplerin ve Sanhedrin'in yerini alacak alternatif liderliği hazırlamaya başlamışlardı. MS 68 yılının Mart ayında Romalılar Tapınağı kuşattığında, Yahudi öğretmen Johanan ben Zakkai Kudüs'ten kaçtı ve bir Roma kampına sığındı. Orada, Roma'nın zaferini tahmin ederek Vespasian'dan, Romalıların çoktan ele geçirdiği bir kasaba olan Jamnia'da Yahudi öğretmenler için bir akademi kurmak için izin istedi. Görünüşe göre Yahudilerin savaştan sonra iç özyönetimlerine devam edeceklerini bekleyen Vespasianus ve danışmanları, Johanan'a bu okulu meşru bir Yahudi otoritesi olarak kurması için izin verdi. Tarihçi Mary Smallwood'a göre, Haham Johanan'ın teknik olarak bir ihanet eylemi olan kaçışı, kurduğu haham okulunun Sanhedrin'in yerini almasıyla Yahudilerin manevi kurtuluşuydu. . . ve başkanı,

--- SAYFA 96 ---

Yahudilerin hem dini hem siyasi lideri ve sözcüsü olarak baş rahibin yerini Nasi veya patrik aldı.17 Yüksek rahipler hanedanı ve onun San hedrin'deki aristokrat müttefikleri, eski Tapınakla ilişkili Saduki yazıcılarıyla birlikte artık bir kenara itildi. Çoğunluğu Ferisi olan ve çoğu kendi geçimini sağlayan tüccarlardan (bir zamanlar Ferisi olan çadircı Pavlus gibi) oluşan, giderek büyüyen bir öğretmen grubu, şimdi liderlik rollerini üstlendi, yetkilerini 'Yahudiye'de ve sonunda tüm dünyadaki Yahudi topluluklarında genişletti. Böylece Yahudi toplum yaşamında giderek daha baskın hale gelecek olan hahamlık hareketi başladı.18 Matta, İsa Mesih'in mesajını ilan ediyor c. MS 80'de kendisini öncelikle Yahudi dünyasında başarılı bir şekilde Tevrat'ın yetkili yorumcuları olarak kabul ettiren Ferisi öğretmenler ve hahamlarla rekabet halinde buldu. Ferisiler, yıkılan Tapınağın yerine Tevrat'ı Yahudi yaşamının merkezine yerleştirmek istiyorlardı. Amaçları, dünya çapındaki Yahudi gruplarını ayrı ve kutsal bir halk olarak koruyacak Yahudi hukukunun pratik bir yorumunu öğretmekti; Matta, Ferisileri, İsa hakkındaki kendi öğretilerinin baş rakipleri olarak gördü1" ve İsa'yı ve onun mesajını, Ferisiler ve onların geniş takipçileri için anlaşılır terimlerle sunmaya karar verdi - yalnızca Tanrı'nın Mesih'i olarak değil, aynı zamanda öğretisi daha önce "yasa ve peygamberler"de öğretilen gerçek doğruluğu somutlaştıran ve yerine getiren kişi olarak. Göreceğimiz gibi Matta, İsa'nın, ilahi yasanın "bir zerresinden ya da zerresinden" vazgeçmeden Tora'nın evrenselleştirici bir yorumunu sunduğunda ısrar eder ("Tanrı'yı ve komşunu sev"; "Sana yapmalarını istediğin şeyi başkalarına da yap"). Ancak Matta'nın İsa'sı Tevrat'ı Yahudiler kadar Yahudi olmayanların da yerine getirebileceği şekilde yorumladığı için, Matta aslında insanları İsrail ile olan geleneksel etnik kimliği terk etmeye teşvik eder. Bu, çoğu Yahudinin aforoz bulunduğu ve ilan ettiği radikal bir pozisyondu. Matta'da İsa, Ferisilere, "adalet ve adaleti göz ardı ederek" küçük düzenlemelere takıntılı "ikiyüzlüler" diye defalarca saldırır.

--- SAYFA 97 ---

"Merhamet ve inanç" - hahamların dikkatli davranış yoluyla İsrail'in bütünlüğünü koruma endişesini karikatürize eden saldırılar. Böylece Matta, Yahudi -ve neyin Hristiyan olacağı- kimliğinin merkezinde yer alan acı bir tartışmanın içinde yer alır.20 Matta müjdesini yazarken, İsa hakkındaki eski söylentileri çürütmekle ilgileniyordu; Örneğin, doğumunun yasal olmayan bir durum olması, onu İsrail'in Mesih'i için uygun bir aday olarak itibarsızlaştıracak ve diskalifiye edecektir. Üstelik, İsa'nın, bir İsrail kralına yakışacak şekilde Beytüllahim'de kurulan kraliyet Davud hanedanından değil, Celile'deki Nasıra'dan ve ortak bir aileden geldiği biliniyordu. Hristiyan hareketindeki selefleri gibi Matta da bu tür eleştirilerden rahatsızdı. Ancak Kutsal Yazıları araştırırken, özellikle peygamberlerin yazıları ve mezmurlar arasında, İsa'nın hayatını çevreleyen olayları aydınlattığına inandığı pasajlar onu sık sık şaşırttı. 7:14 Orada Rab, İsrail'e, Tanrı'nın kurtuluşunun gelişyle ilgili bir "işaret" vereceğine söz veriyor. Görünüşe göre Matta, İbranice İncil'in Yunanca tercümesini biliyordu ve burada şunları okumuştı: "Rab'bin kendisi size bir işaret verecek: İşte, bir bakire hamile kalacak ve bir oğul doğuracak; ve onun adını İmmanuel - Tanrı bizimle koyacaktır" (İşaya 7:14). Orijinal İbranicede, pasajda "genç kadın" (abnah) yazıyordu, görünüşe göre sıradan bir doğumu tarif ediyordu. Ancak abnah kelimesinin Yunanca parthenos ("bakire") tercümesi, İsa'nın takipçilerinin çoğunun bu pasajı okuduğu gibi, inanmayanların iğrenç olarak alay ettiği İsa'nın doğumunun aslında mucizevi bir "işaret" olduğu yönündeki inançlarını doğruladı.21 Böylece Matta, ruhun İsa'nın üzerine vaftiz sırasında değil, ana rahmine düştüğü anda indiğini söyleyerek Markos'un öyküsünü yeniden düzenler.

--- SAYFA 98 ---

78 / ŞEYTANIN KÖKENİ “Kutsal Ruh aracılığıyla rahminde bir çocuk olduğu anlaşıldı” (1:18); ve Tanrı'nın meleği Yusuf'a çocuğun "kutsal ruh aracılığıyla hamile kaldığını" açıklıyor. Matta, İsa'nın doğumunun bir skandal olmadığını, aksine bir mucize olduğunu söylüyor; İşaya'nın eski kehanetini tam olarak yerine getiren bir mucize. Mütevazı doğumuna rağmen, İsa'nın mesihlik ehliyetine sahip olduğunu kanıtlamak için Matta, İsa'nın kraliyet soykütüğünü çıkarır ve soyunun izini Kral Davut yoluyla İbrahim'e kadar sürer (Luka da aynısını yapar, görünüşe göre bağımsız olarak çalışır, çünkü Luka'nın soyağacı Matta'ninkinden farklıdır; Matta 1:1-17 ile Luka 3:23-38'i karşılaştırın). Matta, kralların soyundan gelen İsa'nın neden Beytullahim'de yerleşik bir kraliyet hanedanına değil de Celile'nin Nasıra kasabasında bilinmeyen bir aileye ait olduğunun düşünüldüğünü açıklayan ayrıntılı bir hikaye anlatır. Matta, İsa'nın mucizevi doğumunun Kudüs'ün hem laik hem de dini yönetici güçlerini sarstığında ısrar ediyor. Romalıların Yahudilerin vekili kralı olarak desteklediği Kral Hirodes, kraliyet doğumunu simgeleyen yeni bir yıldızın ortaya çıktığını duyduğunda Matta şöyle der: "O ve tüm Yerusolaim onunla birlikte dertliydi" (2:3). İsa'yı bulup yok etmeye yönelik ilk girişiminde hüsrana uğrayan Hirodes, "öfkeliydi ve Beytullahim'deki ve o bölgedeki iki yaş ve altındaki tüm erkek çocukları gönderip öldürdü" (2:16). Bir melek tarafından uyarılan İsa'nın babası, çocuğu ve annesini alıp Mısır'a kaçtı. Matta, Hirodes'in ölümünden sonra geri döndüklerini söylüyor, ancak İsa'nın babası, Hirodes'in oğlunun hâlâ Yahudiye'yi yönettiğini bilerek, ailesini Nasıra köyünde kılık değiştirerek yaşamaya götürerek İsa'yı korumayı seçti. Böylece Matta, İsa'nın, Matta'ya göre asıl doğum yeri olan Beytullahim yerine nasıl bu karanlık Celile kasabasıyla ilişkilendirildiğini açıklıyor. Hiçbir tarihsel kayıt, Hirodes'in suçları arasında bebeklerin kitlesel olarak katledilmesinden bahsetmediğinden, birçok Yeni Ahit bilgini, "Mısır'a kaçış" gibi "masumların katledilmesi"1 hikayesini, Matta'nın, İsa'nın yaşamının tüm İsrail tarihini özetlemesi gerektiğine dair programlı inancını yansıtır olarak kabul eder.

--- SAYFA 99 ---

MATTHEW E PAIGNE P A R I S E S / 79 Musa ve İsrail'in Mısır'dan çıkışı. Yeni doğmuş bir bebekken, İbrani erkek bebeklerin toplu katliamını emreden Mısır Firavunu'nun öfkeli gazabından kaçan Musa gibi, Matta, İsa'nın da Kral Hirodes'in gazabından kurtulduğunu söylüyor. Matta, Tanrı'nın bir zamanlar İsrail'i Mısır'dan kurtardığı gibi şimdi de İsa'yı kurtardığını iddia ediyor. Matta, müjdesi boyunca yaptığının aynısını burada da yapıyor; o, genellikle İsrail milleti için geçerli olduğu anlaşılan kehanet yazılarından sözler alır (burada Hoşea peygamberden sözler) ("Mısır'dan oğlumu çağırdım") ve bunları İsrail tarihinin doruk noktası olarak gördüğü Nasıralı İsa'ya uygular.22 Pek çok bilim adamı İsa, Musa ve İsrail arasındaki bu paralelliklere dikkat çekmiştir. Ancak bildiğim kadarıyla hiç kimse Matta'nın geleneksel rolleri tersine çevirerek Yahudi kral Hirodes'i görevlendirdiğini gözlemlememiştir. Geleneksel olarak Firavun'a ayrılan kötü adam rolü, Matta'nın algıladığı gibi, İsrail'in antik çağdaki yabancı düşmanlarını yakın düşmanlara dönüştürür. Matta, İsa'nın düşmanları arasında baş rahipleri ve yazıcıları ve aynı zamanda Kudüs'ün diğer sakinlerini de içerir, çünkü Matta, yalnızca Hirodes'in İsa'nın doğumunu duymanın "sıkıntılı" olmadığını, aynı zamanda "tüm Kudüs'ün de onunla birlikte olduğunu" söyler (2:3). ve Matta'nın meşru olarak Davud (ve dolayısıyla kraliyet) soyundan geldiğini iddia ettiği şüpheli bir hanedandan. Matta'ya göre, İsa doğar doğmaz, Hirodes'in "çocuğu arayıp onu öldürme" girişiminin arkasında bir araya gelen, Firavun değil, Hirodes'tir. İsa'nın doğumu bir Noel kartı cenneti değil, çarpmıha gerilme gibi korkunç olayların habercisidir. Matta, Hirodes Firavun'a geleneksel rolü verirken, aynı zamanda İsrail'in sembolik coğrafyasını da tersine çevirir.* Geleneksel olarak kölelik ülkesi olan Mısır, artık İsa ve ailesi için bir sığınak ve Yahudi kralının emrettiği katliamdan kurtuluş yeri haline gelir. Vahiy, buna atıfta bulunur

--- SAYFA 100 ---

80 / ŞEYTAN'IN TEORİSİ Kudüs'ü "alegorik olarak Sodom ve Mısır olarak adlandırılan, Rabbimizin çarmıha gerildiği yer" (11:8) olarak adlandırır. Daha sonra Matta, İsa'nın Sur ve Sayda'yı ve hatta Sodom'u yerel kentler olan Beytsayda, Horazin ve Kefernahum'la olumlu bir şekilde karşılaştırmasını sağlayacaktır (11:20-24). Matta, müjdesi boyunca yabancı ve yakın düşmanların bu tersine çevrilmesini sürdürüyor. İsa Dağdaki Vaazının hemen ardından İsrail'den dışlanmış bir cüzamlıyı iyileştirir ve ardından İsa'nın ilahi gücünü tanıyan ve onu kendi adına kullanması için yalvaran Romalı bir yüzbaşıyı iyileştirir. Romalı bir subayın İsrail'de bulunduğu "herkesten daha büyük" imanını ifade ettiğini duyunca hayrete düşen İsa hemen şöyle dedi: "Size şunu söyleyeyim, doğudan ve batıdan birçok kişi gelecek ve İbrahim, İshak ve Yakup ile birlikte Tanrı'nın Krallığında oturacak, bu arada krallığın oğulları dış karanlığa atılacak; orada insanlar ağlayacak ve dişlerini gıcırdatacaklar" (8:11-12). Matta, müjdesinin başlangıcından sonuna kadar İsrail'in mevcut liderlerini suçlarken, bir yandan da İsa'nın (İsrail'in Mesih'i) ve bizzat yeni Kralın atadığı kişilerin lehine kampanyalar yürütür. Herod yalnızca İdumean değildi; ailesi, dinsel mesleklerine rağmen Yahudi olmayan bir şekilde yaşıyordu. Vaftizci Yahya, Hirodes'in eski görünmesiyle evlendiğini ve bu nedenle Yahudi yasalarını açıkça ihlal ederek yaşadığını açıkça ilan ettiği için başı vurulmuştu. Matta, İsa'nın yalnızca Hirodes gibi değersiz gaspçılardan ziyade İsrail'in meşru kralı olduğunu değil, aynı zamanda onun Tanrı tarafından atanmış doğruluk öğretmeni olduğunu ve Matta'nın iddialarına göre, çağdaşlarının çoğunun gözünde bu rolü üstlenen Ferisilerin yerine geçeceğini göstermek istemektedir. Matthew; Hristiyan kardeşleriyle birlikte Ferisilerin rakip partisine karşı çıkan bu kişi, müjdesini öncelikle İsa ile Ferisiler arasında, iki düşman tarafın eşit derecede eşleşmediği bir polemik olarak sunuyor. Ferisiler geniş çapta saygı görüyor ve onurlandırılıyor, halk tarafından dini otoriteler olarak kabul ediliyor; İsa'nın takipçileri şüpheli bir azınlıktır; iftiraya uğradı ve zulme uğradı. Markos'ta İsa çölde Şeytan'a karşı sözsüz bir şekilde mücadele ediyor. Ancak Matta, Q kaynağından sözler alır ve Şeytan'ın, Ferisiler ve İsa'yı "sınamak" için üç kez görüldüğünü gösterir.

--- SAYFA 101 ---

M A T T H E W'İN PHARİS E S'E KARŞI KAMPANYASI / 81 diğer rakip onu test edecek. Burada Q kaynağı, Şeytan'ı, sözlü meydan okumada yetenekli ve Kutsal Yazılardan şeytani amaçlarla alıntı yapmada usta, İsa'nın ilahi otoritesini defalarca sorgulayan ("Eğer Tanrı'nın oğlusanız...") bir yazıcının karikatürüne dönüştürüyor. İsa'yı, ilahi gücünü ve otoritesini kanıtlamak için bir mucize gerçekleştirmeye ikna etmeyi iki kez başaramayan Şeytan, sonunda kendisine ait olduğunu iddia ettiği "bu dünyanın tüm krallıklarını ve onların ihtişamını" ona teklif eder. Böylece Matta, Markos'un yolunu takip ederek, siyasi başarı ve gücün (Ferisilerin Roma himayesi altında sahip olduğu gibi) şeytanla bir anlaşmayı açık bir şekilde gösterebileceğini ve Matta'nın birçok çağdaşının varsaydığı gibi ilahi bir lütuf işareti olmadığını ima eder. Matta daha sonra Ferisilere onları en çok ilgilendiren soru olan Tora'nın yorumlanması konusunda saldırıyor. İsa'nın, Tora'ya doğru itaatle ilgili geleneksel Yahudi kaygısını göz ardı ettiği izlenimini düzeltmek için -her okuyucunun Markos'tan edinebileceği bir izlenim- Matta, İsa'nın Yahudi geleneğindeki en iyi ve en doğru olan her şeyi somutlaştırdığını söyler. Markos müjdesine şifa ve şeytan çıkarma olaylarının tanımlarıyla başlar, ancak Matta İsa'nın ilahi yasanın yeni bir yorumunu ilan ettiğini göstererek başlar. Tanrı'nın yasasını alıp yaymak için Sina Dağına çıkan Musa gibi, İsa da bir dağa çıkar ve orada Dağdaki Vaaz olarak bildiğimiz şeyi duyurur. Ferisileri ve onların Tevrat yorumlarından etkilenenleri hedef alan Matta, İsa'nın Tevrat'ı reddetmediğinde ısrar ediyor. Bunun yerine Matta'nın söylediğine göre İsa bunun temel anlamını şöyle beyan eder: "Yasayı ve peygamberleri ortadan kaldırmaya geldiğimi düşünmeyin; ben onları ortadan kaldırmaya değil, yerine getirmeye geldim" (5:17). Daha sonra İsa şu uyarıda bulunur: "Doğruluğunuz din bilginlerinin ve Ferisilerinkini aşmadıkça, asla Cennetin Krallığına giremezsiniz." (5:20). Böylece Matta, İsa'yı Şabat ve koşer kurallarına uyma konusunda gevşeklik suçlamalarına karşı, onun daha az değil, daha büyük bir doğruluk uyguladığında ısrar ederek savunur. Matta 5 ve 6'ya göre, İsa dini titizlikte muazzam bir artış talep eder: Geleneksel Tora yeterince katı değildir.

--- SAYFA 102 ---

82 / Onun için ŞEYTANIN TEORİSİ! Musa1 yasasının cinayeti yasakladığı yerde, İsa'nın "yeni Tevrat'ı" öfkeyi, hakareti ve lakap takmayı yasaklar; Musa'nın kanunu zınayı yasaklarken, İsa'nın kanunu şehveti yasaklıyor. Musa kanununun büyük bir kısmı olumsuz terimlerle ifade edilmişti ("Yapmayacaksınız... İsa bunu olumlu bir şekilde yeniden yorumluyor: "İnsanların size ne yapmasını istiyorsanız, siz de onlara aynısını yapın; çünkü kanun ve peygamberler budur" (7:12). Aynı zamanda Matta, İsa'yı eleştirenlerin, "din bilginlerinin ve Ferisilerin", İsa'nın burada ilan ettiği şeyi ihlal etmek için sadece ikiyüzlü "uygulamay" bir kılıf olarak kullandıklarında ısrar eder. Tora'nın Tanrı'ya ve komşuya olan sevgisiyle ilgili temel emirleri (6:1-18). Gördüğümüz gibi, Matta, Ferisiler İsa'nın başlıca düşmanları olarak Markos'tan ayrılır.23 Markos'a göre, İsa'nın kalabalık üzerindeki güçlü etkisinden öfkelenen ve onu cin sahibi olmakla suçlayanlar Kudüs yazıcılarıydı; ancak Matta, Ferisilerin İsa'yı "cinleri cinlerin prensi aracılığıyla kovmakla" suçladığını söyleyerek hikayeyi değiştirir (12:24). Ferisiler ve Hirosesçiler İsa'yı öldürmek için ilk komployu kurdular, Matta sadece Ferisilerin "onu nasıl yok edeceklerini sordular ve danıştılar" diyor (12:14). Hatta Matta Ferisilere İsa'nın "Beelzebub tarafından ele geçirildiği" suçlamasını tekrarlatıyor (12:24); (12:28). Matta'nın İsa'sı, bu doğaüstü çatışmanın artık Tanrı'nın halkını iki ayrı ve karşıt topluluğa ayırdığını bildirir: "Benimle birlikte olmayan bana karşıdır ve benimle birlikte bir şeyler toplamayan da dağılır" (12:30). İsrail halkının "çobanı olmayan koyunlar gibi tacize uğramış ve çaresiz" olmasından ve gerçek bir liderlikten yoksun olmasından rahatsız olan İsa, şimdi on iki kişiyi belirler ve onlara "kirli olmayanlar üzerinde yetki" verir. (10:1) Onları, halkın "sizi sanhedrinlere teslim edecekleri ve havralarında dövecekleri" (10:17) konusunda uyarır İsa, onlara kendi evlerinde de öldürücü nefreti önceden tahmin etmelerini (10:21) ve

--- SAYFA 103 ---

M A T H E W' E PHA R I S E S'E KARŞI KAMPANYA / 83 "herkes" (10:22); çünkü kendisinin de söylediği gibi, "Eğer evin efendisine Beelzebub adını verdilerse, ev halkının üyelerine daha ne kadar iftira atacaklar?" (10:25), 4 anlatı ilerledikçe, İsa ile düşmanları arasındaki düşmanlık, Essene mezhepçilerinin literatüründe olduğu gibi, Matta'nın İsa'sının "krallığın oğulları" ile "kötü olanın oğulları" (13:38) olarak adlandırdığı kişiler arasındaki bir yarışmaya dönüşür. İsa, Vaftizci Yahya'nın Ferisileri kınamasını tekrarlıyor: "Ey engerekler soyu! Kötüyken nasıl iyi şeyler söyleyebilirsiniz?" (12:34). Daha sonra İsa, yabancıların "bu neslin hükmü üzerine kalkıp onu mahkûm edeceklerini" (12:41) öngördü. Son olarak, kendisine karşı çıkanları iblisler tarafından ele geçirilmekle suçluyor ve kovulmuş bir adamın öyküsünü anlatarak, "ilkinden daha kötü yedi ruhun daha" yeni bir istilasını deneyimliyor, "böylece o adamın son durumu ilkinden daha kötü hale geliyor. Bu kötü nesil için de aynısı olacak" (12:45). Daha sonra İsa takipçilerine özel olarak, hitap ettiği neslin -seçilmiş olanlar hariç- zaten yargılandığını ve mahkûm edildiğini; Rakiplerinin onun vaazını almayı reddetmesinin Şeytan'ın onlar üzerindeki gücünü ortaya çıkardığını söylüyor. İkinci benzetmesinde İsa, "kötü olanı", ektiği tohumları "kapıp götüren" ve böylece vaazının kendi halkı arasında meyve vermesini engelleyen düşman olarak tanımlar (13:19). Hemen ardından İsa, delicelerle ilgili benzetmeyi anlatır ve muhaliflerini açıkça Şeytan'ın çocukları olarak tanımlar: "Deliceler kötü olanın oğullarıdır ve onları eken düşman da İblis'tir" (13:38-39). Nihayet öğrencileri tarafından Mesih olarak tanınan İsa, onlara, şimdi Tanrı'nın ruhunun yetkisiyle, sanki Tanrı'nın İsrail'i yeni bir toplulukla değiştirdiğini söylercesine kötülüğün tüm güçlerine karşı zafer kazanacak olan meclisini kurduğunu söyler: Birçok bilim adamı, Matta'nın İsa'sının 16. bölümde daha önce "İsrail cemaati" olan şeyin "kendi kilisesi" haline geldiğini iddia ettiği konusunda George Nickelsburg ile aynı fikirdedir.24 İsa'nın Ferisilerle çatışması Matta 23'te doruğa ulaşır. Bu bölümde Matta, İsa'ya atfedilen sözleri alıp onları İsa'yı kızdıran çatışma hikayelerine dönüştürüyor

--- SAYFA 104 ---

84 / ŞEYTANIN KILAVUZU Yedi kez "din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler" ve hatta "varis çocukları" (23:15) olarak suçladığı kişilere karşı. Matta, İsa'nın "bu nesil" üzerine ilahi gazabı dilemesini ister (23:36), "öyle ki, masum Habil'in kanından, Barakya oğlu Zekeriya'nınkine kadar, yeryüzünde dökülen tüm doğru kanlar üzerinize gelsin. mabet ve sunak" (23:35). Pek çok bilim adamı bu bölümde ifade edilen şiddetli düşmanlığa dikkat çekmiş ve yorumda bulunmuştur.^{2*} Kutsal Kitap bilgini Luke Johnson, antik çağdaki felsefi grupların rakiplerine sıklıkla sert terimlerle saldırdığını göstermektedir.²⁶ Ancak filozoflar, Matta'nın burada yaptığı gibi, rakiplerini şeytani bir şekilde kötülemeye girişmediler. Bildiğim kadarıyla antik dünyada çatışmayı tırmandıranlar yalnızca Esseneler ve Hristiyanlar oldu. Matta'nın İsa'sı, Ferisilerin pek çok şeyin geçerli olduğunu söylediğini kabul eder ("Size söylediklerini uygulayın ve gözlemleyin, ancak yaptıklarını yapmayın"), fakat onların her şeyden çok kendi otoritelerini korumakla ilgilendiklerini, ayrıca temel ahlaki kaygıları göz ardı ettiklerini ve kendilerini yasal pazarlıklarla meşgul ettiklerini söyler: "Yazıklar olsun size, din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! çünkü nane, dereotu ve kimyonun ondallığını verdiniz ve yasanın, adaletin, merhametin ve imanın daha önemli konularını ihmal ettiniz; diğerlerini ihmal etmeden bunları yapmanız gerekirdi. Siz kör rehberler, bir sivrisineği süzüp, bir deveyi yutuyorsunuz!" (23:23-24) Bilginler, İsa'nın zamanındaki birçok Yahudi öğretmenin (İsa'nın çağdaşları olan Hillel ve Shammai gibi öğretmenlerin) yasanın ahlaki yorumuyla meşgul olduğunu biliyorlar; Ünlü bir hikaye şunu anlatır: Hillel, kendisinden Tora'nın tamamını tek ayak üzerinde dururken öğretmesini isteyen bir öğrenciye cevap verdi. Hillel şu cevabı verdi: "Başkalarının sana yapmasını istemediğini, sen de onlara yapma. Tevrat'ın tamamı budur." Yine de Hillel gibi bir liberal bile

--- SAYFA 105 ---

M A T H E W S E P H A R S E S S A KARŞI KAMPANYA / 85, Tevrat'ı ahlaki açıdan yeniden yorumladığını iddia eden ancak Yahudi kimliğini tanımlayan ritüel kuralları bir kenara bırakan bir harekete karşı çıkardı. Birinci yüzyıldaki pek çok Yahudi, Hristiyan hareketinde bu tür eğilimler gördü. Tora'ya uymak yoluyla İsrail'i kutsal ve ayrı tutmakla ilgilenen birçok Ferisi, İsa'nın takipçilerinin İsrail'in bütünlüğünü, hatta varlığını tehdit ettiğini düşünmüş olabilir. Matta, görmüş olduğumuz gibi, İsa'nın Tevrat'a olan tam sadakatinden hiçbir zaman sapmadığını söylemek ister, ancak Matta bununla İsa'nın yasanın daha derin anlamını yerine getirdiğini kasteder; Matta bunun etnik kimlikle esaslı bir ilgisi olmadığına ısrar eder. Matta'da İsa, "yasa ve peygamberler"i iki kez, her ikisinde de yalnızca ahlaki eyleme bağlı olarak özetler. Birincisi, Hillel'in olumsuz olarak ifade ettiği şeyi İsa olumlu bir şekilde ifade eder: "İnsanların size ne yapmasını istiyorsanız, siz de aynısını onlara yapın; Tüm yasa ve peygamberler buna bağlıdır" (7:12). İkinci olarak, Tevrat'ı şu ikili emirle özetler: "Tanrınız Rab'bi tüm yüreğinizle, canınızla ve zihninizle sevin, komşunuzu da kendiniz gibi sevin." (22:37). Son olarak Matta'nın İsa'sı, Tanrı'nın hükmünün gelişini tasvir eden bir benzetme sunar. O gün, İsa, ilahi kralın tüm ulusları toplayacağını, bazılarını Tanrı'nın sonsuz krallığına girmeye davet edeceğini ve diğerlerini de gazaba bırakacağını söyler. İsa "İblis ve onun melekleri için hazırlanan sonsuz ateş" adını verdi. İlahi hükmün kriteri nedir? Matta'ya göre İsa, kralın sağ elindekilere şöyle diyeceğini söylüyor: 'Gelin, ey Babamın mübarekleri, dünyanın kuruluşundan bu yana sizin için hazırlanan krallığı miras alın. Çünkü açtım ve sen bana yiyecek verdin; Susadım ve sen bana içecek verdin; Ben bir yabancıydım ve sen beni karşıladın; Hastaydım ve sen beni ziyarete geldin; Hapisteydim ve sen yanıma geldin/ O zaman salihler ona cevap verecekler: 'Rab, seni ne zaman bir yabancı görüp kabul ettik, yoksa çıplak ve giydirdik mi? Peki seni ne zaman hasta ya da hapishanede gördük ve seni ziyaret ettik?' Ve kral onlara şöyle cevap verecek: 'Doğrusu size söylüyorum, en küçük kardeşlerimden birine yaptığınız gibi, bana da yaptınız. Sonra sol elindekilere diyecek: 'Ey lanetliler, benden ayrılın.

--- SAYFA 106 ---

86 / İblis ve melekleri için hazırlanan ebedi ateşi ŞEYTAN'A ALDIM; çünkü açtım ve bana yiyecek vermedin, susadım ve bana içecek vermedin, yabancıydım ve beni kabul etmedin, çıplaktı ve beni giydirmedin, hasta ve zindandaydın ve beni ziyaret etmedin? O zaman onlar da cevap verecekler: 'Ya Rab, seni ne zaman aç veya susuz veya yabancı veya hasta veya zindanda gördük ve onlara hizmet etmedik? Sonra onlara şöyle cevap verecek: 'Doğrusu size söylüyorum, en küçüklerinden birine yapmadığınız gibi, bana da yapmadınız.' Ve onlar sonsuz azaba, doğrular ise sonsuz yaşama gidecekler" (25:34-46). Öyleyse Tanrı'nın krallığına dahil olmak, İsrail'e üye olmaya değil, cömertlik ve şefkatle birleşmiş adalete bağlıdır. Bir kriter olarak etnik köken ortadan kalktı. Yahudi olmayanlar gibi Yahudi olmayanlar da onları kucaklayabilirdi. İlahi kanunun bu yeniden yorumlanması ve Matta'nın tebliğinde birçok kişi bunu yapmıştır. Matta'ya göre, İsa ve onun başlattığı hareket, Tanrı'nın yasasının gerçek anlamını ifade etmektedir. İsa, Ferisileri yalnızca sahte yorumcular olarak değil, aynı zamanda Tanrı'nın peygamberlerini "öldüren ve çarmıha geren" kişiler olarak da suçlar (23:34). Matta, Markos'un anlattıklarını takiben, başrahibin, yazıcıların ve ihtiyarların olaya dahil olduğunu anlatır, ancak İsa'nın ölümünden sonra Ferisilerden bir daha bahsetmez. Bur Matta, İsa'nın Yahudi düşmanlarının daha büyük suçluluğunu vurgulayan bölümler ekler. Sadece Matta, Yahuda İskar'ın bile İsa'ya ihanet etmekten acı bir şekilde pişman olduğunu söyler, "ve gümüş parçalarını Tapınak'a atarak oradan ayrıldı ve gitti ve kendini astı" (27:3-5), Matta'nın öyküsünü de ekler. Pilatus'un karısı: Pilatus yargı kürsüsünde otururken, karısı ona haber gönderdi: "O doğru adamla hiçbir ilgim yok, çünkü bugün bir rüyada onun yüzünden çok acı çektim" (27:19). Markos'ta olduğu gibi burada Pilatus, İsa'yı serbest bırakmayı teklif eder ve İsa'nın çarmıha gerilmesi için bağırarak kalabalığa karşı çıkar: "Neden, ne kötülüğü var."

--- SAYFA 107 ---

M A T H E W'İN P H A R İ S E S / 87'YE KARŞI KAMPANYASI tamamlandı mı?" Ancak Matta, Pilatus'un kalabalığa razı olması için pragmatik bir neden de sunuyor: Pilatus hiçbir şey kazanmadığını, aksine bir isyanın başladığını "gördü" (27:24). Matta, bu noktada, hiç beklenmedik bir sahnede, Pilatus'un Tesniye kitabında anlatılan, Yahudi yasalarından kaynaklanan bir ritüeli gerçekleştirdiğini iddia ediyor. Kan dökmekten masum olduğunu belirtmek için ellerini yıkadı ve şöyle dedi: "Ben bu adamın kanından masumum; (27:24) O anda, yalnızca Matta'ya göre, Yahudi liderler ve "tüm ulus" kolektif sorumluluğu kabul ettiler ve kendileri ve nesilleri için bir lanet olduğu anlaşılan şeyi dile getirdiler: "O'nun kanı bizim ve çocuklarımızın üzerine olsun!" (27:25). Matta ayrıca çarmıha gerilmenin ardından, "başrahipler ve Ferisiler"in Pilatus'tan İsa'nın mezarını bir muhafızla koruma altına almasını, takipçilerinin bir diriliş taklidi yapmak için bedenini çalmasını istemediklerini anlatan hikayeyi de ekler. Matta, İsa'nın öğrencilerinin cesedini çaldığına dair yaygın söylentiye açıklamak için, Yahudi yetkililerin bu söylentiye başlatmak için Romalı askerlere rüşvet verdiğini söylüyor. Matthew şöyle bitiriyor: "Böylece monev'i aldılar ve kendilerine söyleneni yaptılar; ve bu hikâye Yahudiler arasında bugüne kadar yayılmıştır" (28:15). Müjde sona yaklaşırken, Matta7 İsa'nın takipçilerini "Yahudiler" olarak adlandırdığı kişilerden ayırır ve kendisinin ve Hristiyan kardeşlerinin Yahudi çoğunlukta karşı karşıya kaldıkları düşmanlık ve inançsızlığı açıklamaya çalışır; Matta bunu, müjdeyi reddeden çoğunluğun miraslarını kaybettikleri anlamına gelir. Eski içeridekiler artık "dışarıdan çıkmışlardır." Matta'ya göre, İsa şunu söyler: uğursuz bir benzetme: Büyük bir kral, halkını oğlunun düğününe davet etti (Burada Matta, düğünün, Rab'bin kendisi ile gelini İsrail arasında amaçlanan birliği simgelediğini ima etmek için peygamberlik niteliğinde bir metaforu çağırıştırıyor; bkz. Yeremya 2:1-3:20; İşaya 50:1; Hoşea 1:2-3:5). İsa, habercilerin "davetli misafirlerin layık olmadığını" bildirdiğini ve onların yerine başkalarını davet ettiğini söylüyor. Daha sonra Matta'nın İsa'sı şöyle devam ediyor: "Kral öfkeleni ve askerlerini gönderip o katilleri yok etti ve şehirlerini yaktı."

--- SAYFA 108 ---

88 / ŞEYTANIN TEORİSİ (22:7). Böylece Matta, Yahudileri "oğlunu" reddettikleri için cezalandırmak için MS 70'de Roma katliamını ve Kudüs'ün yıkımını bizzat Tanrı'nın gerçekleştirdiğini öne sürecek kadar ileri gider.¹ Çoğu bilim adamı, Matta'nın kendi grubunun muhtemelen hem Yahudi hem de Yahudi olmayan inananları içermesine rağmen, üyelerinin Yahudi olmayanlar arasında Yahudilere kıyasla daha anlayışlı bir dinleyici kitlesi bulunduğu konusunda hemfikirdir. Böylece Matta, "gökte ve yeryüzünde tüm otoriteyi" almış olan İsa'nın diriltildiği bir sahneyle sona erer. "Gidin ve tüm ulusları öğrenci olarak yetiştirin" (28:19). Kendisi de Yahudi toplumuna kök salmış olan Matta, buna muazzam bir kararsızlıkla bakar; bu kararsızlık, Hristiyan topluluklarını yüzyıllar boyunca, hatta binlerce yıl boyunca etkileyecektir. Matta'nın çağdaşı ve kendisi de Markos'u uyarlayıp revize eden Hristiyan Luka, İsrail'in büyüklüğünü geçmişe havale eder ve kendi mirasına güvenle sahip çıkar. Daha sonra göreceğimiz gibi, hem Luka'da hem de Yuhanna'da, İsa'nın kendisi Yahudi rakiplerini Şeytan'la özdeşleştiriyor.

--- SAYFA 109 ---

IV LUKE VE JO H N İSRAİL'İN MİRASINI İDDİA EDİYOR: BÖLÜNME GENİŞLİYOR Müjde yazarları arasında Yahudi olmayan tek yazar olan Luke, kendilerini İsrail'in gerçek mirasçıları olarak gören, Hristiyanlığa geçen Yahudi olmayanlar adına konuşuyor. Luka, Markos'un İsa'nın yaşamıyla ilgili anlatımını kökten gözden geçirerek Matta'nın ötesine geçer. Matta, Yahudi çoğunluğunun, Mesih'i tanımayı reddederek Tanrı'nın antlaşmasına ilişkin iddialarını kaybettiklerini söylemişti; sonuç olarak Tanrı, antlaşmasını onların yerine Yahudi olmayanlara sunmuştu. Ancak Luka daha da ileri giderek Tanrı'nın her zaman herkese kurtuluş sunmayı amaçladığı konusunda Pavlus'la aynı fikirdedir. Luka'nın evrensel kurtuluş vizyonu, Yunanlıları, Asyalıları, Afrikalıları, Suriyelileri ve Mısırlıları, herhangi bir Essene kadar kendinden emin bir şekilde kendilerini "gerçek İsrail"in üyeleri olarak tanımlamaya davet etti. Dünyanın her yerindeki Hristiyanlar hâlâ her gün dualarında, ilahilerinde ve ayinlerinde Luka'nın mesajına güveniyorlar. Luka ayrıca Markos ve Matta'nın ima ettiği şeyi -İsa'nın Yahudi düşmanları ile "kötü olan", yani şeytan arasındaki bağlantıyı- açıklayarak Markos ve Matta'dan daha ileri gidiyor. Luka'da İsa'nın kendisi, tutuklandığı sırada, "başrahipler, yazıcılar ve ihtiyarlar"dan oluşan tutuklanan ekibin, İsa'nın burada "karanlığın gücü" olarak adlandırdığı kötü olanla ittifak içinde olduğunu öne sürüyor. Matta gibi Luka da öyküsüne, Tanrı'nın ruhunun bu mucizevi olayı gerçekleştirdiğini göstermek için İsa'nın ana rahmine düşmesinden önce başlar.

--- SAYFA 110 ---

90 / ŞEYTANIN TEORİSİ İsa'nın doğumu ve çocukluğuyla ilgili muhteşem olayları başlatan ajanlar, melekler. Fakat Luka, Matta'nın aksine, Hirodes'in ya da Yerusolim halkının bebek İsa'ya karşı hiçbir düşmanlık beslediğini bildirmez. Ancak Markos'ta olduğu gibi, İsa yetişkin, vaftiz edilmiş ve "kutsal ruhla dolu" bir adam olarak görüldüğü anda şeytan ona hemen meydan okur. Şeytan üç kez mağlup edilir ve Luka, "Şeytanın uygun bir zamana kadar [ahri kairou] ondan ayrıldığını" söyler (vurgu eklenmiştir). İsa'yı alt etmeye yönelik ilk girişiminde hüsrana uğrayan şeytan, fırsatını ancak hikayenin sonunda, baş rahipler ve yazıcıların "İsa'yı öldürmeye çalıştıklarında" bulur. Bu noktada Luka şöyle diyor: "Şeytan Yahuda İskariyot'un içine girdi", o da "gidip başkâhinle ona nasıl ihanet edebileceğini görüştü; onlar da memnun oldular ve ona para vermeyi kabul ettiler." Luka, o andan itibaren Yahuda'nın "kendisine ihanet etmek için bir fırsat [eukairan] aradığını" söylüyor. Şeytan, İsa'yla ilk karşılaşmasının ardından yarışmadan çekilmedi ancak zamanını bekledi; İsa'nın kamuya açık kariyeri boyunca şeytan, insan ajanlar aracılığıyla yeraltında - ya da daha doğru bir ifadeyle yeryüzünde - çalıştı. İsa'nın çölde Şeytan'la tek başına yaptığı mücadelenin hemen ardından, halka açık öğretiminin ilk bölümü kalabalığın olumlu karşılanmasıyla başlar, ancak birdenbire acımasız, neredeyse ölümcül bir şiddet sahnesine dönüşür. Luka, İsa'nın vaftizinden sonra her zamanki gibi memleketi Nasıra'daki sinagoga girdiğini ve cemaate İşaya'dan peygamberlik niteliğinde bir pasaj okuduğunu söylüyor. Sonra şöyle duyurur: "'Dinlediğiniz bu Yazı bugün yerine gelmiştir/ Ve hepsi O'nun hakkında olumlu konuştular ve ağzından çıkan lütfekâr sözlerle hayret ettiler" (4:21-22). İsa şimdi kasaba halkının kendisini reddedeceğini tahmin ediyor ve Tanrı'nın, İsrail'i bypass etme pahasına bile olsa Yahudi olmayanlara kurtuluş getirmeyi planladığını bildirerek şunları söylüyor: "İlyas'ın günlerinde İsrail'de birçok dul kadın vardı . . . ve İlyas bunların hiçbirine gönderilmedi; yalnızca Sayda ülkesindeki Sarefat'a dul bir kadına gönderildi; Peygamber Elişa'nın zamanında İsrail'de birçok cüzamlı vardı ve hiçbir iplerinden sadece Suriyeli Naaman temizlendi" (4:25-27).

--- SAYFA 111 ---

LUKE ND J O H N C L A I S R A E L E G A C Y / 91 Luka şöyle devam ediyor: Bunu duyunca, havradakilerin hepsi öfkeyle doldular ve onu şehrin dışına atmak için ayağa kalktılar ve onu baş aşağı atmak için şehrin kurulduğu tepenin kenarına götürdüler (4:28-29). Ancak İsa hızla oradan ayrıldı ve böylece hayatına yönelik bu ilk girişimden kurtuldu. Artık "yazıcılar ve Ferisiler" İsa'ya karşı komplo kurmaya başlıyorlar, ona kuşkuyla bakıyorlar ve "ona karşı suçlamada bulunmak" için bir fırsat arıyorlar (6:7). Onun Şabat günü iyileştirdiğini gördüklerinde "öfkeyle doldular ve birbirleriyle İsa'ya ne yapabileceklerini tartıştılar" (6:11). Ancak Luka'nın Ferisileri, Matta'nın aksine, oybirliğiyle İsa'ya düşman değiller.1 Bazıları onunla ilgilendiklerini ifade ediyor ve onu akşam yemeğine davet ediyor, hatta bazıları onu tehlikeye karşı uyarıyor, ancak diğerleri isteyerek Şeytan'ın rolünü oynuyor ve onu öldürmek için komplo kuruyor. Luka bazen Ferisileri "parayı seven" (16:14) ve kendini beğenmiş (18:9-14) olarak adlandırır ve bu nitelikleri başkalarında da azarlar; ve İsa ile hor görülenler (yoksullar, hastalar, kadınlar ve Samiriyeliler) arasındaki özel empatiyi gösteriyor. İsa'nın takipçileri arasında birçok vergi tahsildarı ve fahişe bulunmaktadır; Luka bunların da Tanrı'nın halkı olduğuna inanıyor. Tapınaktaki, İsa'nın bebeklik ve ergenlik dönemini kapsayan açılış sahnelerinden, havarilerin nasıl "Kudüs'e gittiklerini ve Tapınakta sürekli Tanrı'yı yücelttiklerini" anlatan müjdenin kapanışına kadar, İsa'nın takipçileri Tapınağa derinden sadıktırlar; belki de Kudüs'te kalan tek gerçek İsraililer. Luka kesinlikle onların Tanrı'ya Ferisilerden veya diğer Yahudi din adamlarından daha yakın olduklarını göstermeyi amaçlıyor. Tanrı ile Şeytan arasındaki, İsa ile takipçileri ve Yahudi liderler arasındaki çatışmaya yansıyan manevi savaş, müjde boyunca yoğunlaşıyor.2 İnsanlar ona karşı bölünürken İsa şöyle diyor: "Yeryüzüne barış getirmeye geldiğimi düşünmeyin, hayır, daha doğrusu bölünme; bundan sonra bir evde beş kişi olacak."

--- SAYFA 112 ---

92 / ŞEYTANIN TEORİSİ Bölünmüş, üçe karşı ikiye ve ikiye karşı üç; baba oğula, oğul babaya, anne kıza, kız da annesine karşı olacak şekilde bölünecekler¹ (12:51-55). Başrahipler ve onların müttetikleri muhalefetlerini sertleştirirken, bazı Ferisiler Luka'ya özel bir bölümde İsa'yı Yahudi kral hakkında uyarıyor: "Hirodes seni öldürmek istiyor." İsa'nın yanıtı, Hirodes'i kızdıran şeyin, İsa'nın bu dünyayı yöneten güç olan Şeytan'a meydan okuması olduğunu öne sürüyor: "Git ve o tilkiye söyle, 'Bugün ve yarın cinleri kovuyorum ve iyileştiriyorum ve üçüncü gün yolumu tamamlıyorum'" (13:32). İsa, krallığın mesajını iyileştirmek ve duyurmak için yetmiş havariyi gönderdikten sonra, onlar "sevinçle", şaşkınlık ve zafer kazanmış bir halde geri dönerek, "Ya Rab, cinler bile senin adınla bize tabidirler" diyerek geri dönerler. İsa, Şeytan'ın yaklaşan yenilgisini önceden görerek seviniyor: "Şeytan'ın gökten şimşek gibi düştüğünü gördüm: İşte, sana yılanların, akreplerin ve düşmanın her gücünün üzerine basma gücü verdim" (10:18-19). Şeytan Yahuda'ya girip ihaneti başlatmadan hemen önce, İsa bir benzetmeyle kendisinin kral olarak geri dönüp düşmanlarının yok edildiğini göreceği konusunda uyardı. İsa, öğrencileri tarafından açıkça kral olarak kabul edilen ancak Kudüs'ü her türlü güçlüğü tarafından reddedilecek olan şehre gireceği Kudüs'e olan son yolculuğuna başlar başlamaz, "krallık gücüne sahip çıkmak ve geri dönmek için" uzak bir ülkeye seyahat eden "bir soylunun" hikayesini anlatır (19:12). Soylu başarılı olup zaferle geri döndüğünde, ilk işi düşmanlarının öldürülmesini talep etmektir: "Onlara hükmetmemi istemeyen düşmanlarıma gelince, onları buraya getirin ve gözlerimin önünde katledin" (19:27; vurgu eklenmiştir). Luka paralelliği açıkça ortaya koyuyor: "İsa bu sözleri söylerken, [öğrencilerden] önce Yeruşalim'e çıktı." Oraya vardığında hemen öğrencilerine şehre kraliyet girişi için hazırlanmalarını emreder (çapraz başvuru Zech. 9:9). Ancak sinoptik müjdeler arasında yalnızca Luka, Mezmur 118'den alınan "kral" kelimesini, öğrencilerin İsa'nın Kudüs'e varışında bağırarak alkışlara ekler:

--- SAYFA 113 ---

L U K E N D J O H N C L A I M I S R A E L ' S L E G A C Y / 93 "Rab'bin adıyla gelen krala ne mutlu!" (Mezm. 118:26; Luka 19:38). Kalabalıktaki bazı Ferisiler, görünüşe göre İsa'nın kral olduğunu bu açık ilan karşısında şoka uğrayarak İsa'yı "Haham, öğrencilerini azarla" diye uyardıklarında, Luka şöyle dedi: "Sana söylüyorum, eğer bunlar sessiz olsaydı, taşlar bile bağırırdı." Daha sonra Luka, o kaçınılmaz Fısıh yaklaşırken "başkâhinler ve din bilginlerinin onu nasıl öldüreceklerini araştırdıklarını" söylüyor. Bu, Şeytan'ın beklediği fırsattı: "Sonra Şeytan Yahuda İskariyot'un içine girdi", o da ihaneti düzenlemek için hemen başrahipler ve Tapınak görevlileriyle görüştü. Ancak burada, Markos'ta olduğu gibi, İsa'nın kendisi ne Şeytan'ın rolünün ne de Tanrı'nın önceden belirlenmiş planının Yahuda'nın suçunu akladığını beyan eder: "İnsanoğlu belirlendiği gibi gider; ama vay haline, kendisi tarafından ihanete uğrayan adama" (22:22; çapraz başvuru Markos 14:21), Yuhanna, tutuklama kısmı arasında silahlı Romalı askerlerden bahseder; fakat Luka sadece Yahudilerden bahseder ve Markos ve Matta'da ortak olan "İnsanoğlu günahkarların (yani Yahudi olmayanların) eline teslim edilir" deyişini atlar. Bunun yerine, silahlı parti Gethsemane'ye vardığında, Luka'nın İsa'sı doğrudan "baş rahiplere ve Ona karşı çıkan tapınak görevlileri ve ihtiyarlar" diyor ve onları Şeytan'ın vücut bulmuş hali olarak tanımlıyor: "Kılıçlar ve sopalarla bir soyguncuya karşı mı çıktınız? Her gün sizinle birlikte tapınaktayken, bana el sürmedin. Ama bu sizin [çoğul] saatiniz ve karanlığın gücüdür" (22:52-53; vurgu eklenmiştir). Markos gibi, Luka da tutuklayan ekibin "İsa'yı yakaladığını ve onu başkâhinin evine götürdüğünü", Petrus'un ise gizlice başkâhinin avlusuna doğru takip ettiğini söyler. Ancak bu noktada Luka Markos'tan ayrılır ve Markos'un, gördüğümüz gibi, tüm duruşmanın yapıldığı Sanhedrin önündeki ayrıntılı duruşma sahnesini atlar. Sanhedrin, tanıkların geçit törenini dinlemek ve başkâhinin İsa'yı sorgulamasına tanık olmak için geceleri toplandı; bu, küfür nedeniyle oybirliğiyle ilan edilen ölüm cezasıyla sonuçlandı. Markos - ve onu takip eden Matta - Sanhedrin üyelerinin İsa'ya tükürdüğünü, onu dövdüğünü ve muhafızlar onu dövmek için onlara katılmadan önce onunla dalga geçtiğini tasvir ediyor (Markos 14:65; Matta 26:67-68).

--- SAYFA 114 ---

V4 / ŞEYTANIN KURULUŞU Luka daha sade ve daha basit bir hikaye anlatıyor: Tutuklandıktan sonra İsa, Sanhedrin'in sabah toplantısını beklemek üzere bütün gece başrahibin evinin avlusunda alıkonuluyor ve gözetleniyor. Luka, uzun gece boyunca tutukluyu döverek ve onunla alay ederek eğlenenlerin aristokrat Sanhedrin üyeleri değil, "İsa'yı tutan adamlar" olduğunu söyler (22:63-65). Sabah muhafızlar İsa'yı, toplanmış Sanhedrin tarafından sorgulanmak üzere Tapınağın yakınındaki konsey odasına götürürler. Resmi bir duruşma yerine, bu bir tür mahkeme duruşması gibi görünüyor; tanığın olmadığı ve resmi bir cezanın olmadığı bir sorgulama. Yine de San hedrin, İsa'yı kendisine karşı resmi -ve esaslı- suçlamaları sunmak üzere Pilatus'a götürmeye karar verir. Luka'nın çarmıha gerilmeye neyin yol açtığına dair bağımsız (belki de daha eski) açıklamalara erişimi var mıydı? Aralarında İngiliz bilim adamı David Catchpole'un da bulunduğu pek çok bilim insanı onun bunu yaptığına mı inanıyor? Luka, Sanhedrin üyelerinin İsa'yı sorguya çektiği bir sahneyi yeniden canlandırıyor: "Eğer sen Mesih isen, bize söyle." Ama o onlara şöyle dedi: "Size söylersem inanmazsınız ve size sorarsam yanıt vermezsiniz. Ama bundan sonra İnsanoğlu, Tanrı'nın gücünün sağında oturacaktır."1 Ve ona, "Öyleyse sen Tanrı'nın Oğlu musun?" dediler. O da onlara, "Siz benim öyle olduğumu söylüyorsunuz" dedi (22:67-70). Matta ve Yuhanna'ninkisi gibi Luka'nın anlatımı da Markos'un, İsa'nın duruşmasında ilahi olarak atandığını yüksek sesle ve açıkça doğruladığı iddiasıyla çelişiyor (Markos 14:62). Luka'da İsa yalnızca kaçamak cevaplar veriyor. Destekleyici kanıtların eksikliği göz önüne alındığında, Yahudi ve Hristiyan yüzlerce bilim adamı bir cevap vermeye çalışsa da kimse gerçekte ne olduğunu söyleyemez. Her bölümdeki her eylemin yoğun bir tartışma konusu haline geldiğini görmek için Catchpole'un titiz monografisi 71'e Trial of Jesus'a bakmak yeterlidir. Bu belirsizliklere rağmen, metinleri yorumlayan herkesin geleneği bir dereceye kadar çözmesi ve geçici de olsa ne olmuş olabileceğini ve buna bağlı olarak her evanjelistin ne eklediğini ve hangi nedenlerle eklediğini yeniden yapılandırması gerekir.

--- SAYFA 115 ---

LUKENDJOHNCLAIRAELEGACY / 95 Catchpole'un kendisi, Luka'nın Sanhedrin davasına ilişkin anlatımının diğerlerinden daha "tarihsel olarak güvenilir" olduğunu savunur.4 Bu, Sanhedrin üyelerinin İsa'yı Mesih ve Tanrı'nın Oğlu olduğunu iddia etmekle suçladığı anlamına gelir. Raymond Brown aynı fikirde değil ve Mesih ve Tanrı'nın Oğlu unvanlarının Yahudi San hedrin'den değil, Hristiyan topluluklarından (bu durumda Luka'nın topluluğundan) daha sonra ortaya çıktığına inananların yanında yer alıyor. Her halükarda, Luka'nın anlatımı, İsa'nın kral olarak halkın beğenisini kazandığını (19:38) ve belirttiğimiz gibi, Ferisiler onu bu alkışları atanları susturması konusunda uyardığında bile İsa'nın bunu yapmayı reddettiğini (19:39-40) öne sürüyor. Yalnızca Markos'un ısrar ettiği gibi (14:61) aynı iddiaları kendisi için mi ileri sürmesi, yoksa Matta, Luka ve Yuhanna'nın söylediği gibi yalnızca başkalarının onun hakkında söylediklerini kabul etmesi, Sanhedrin için bu tür iddiaların Fısıh için toplanan huzursuz kalabalıklar üzerinde yaratabileceği etkiden daha az önemliydi. Sonuç olarak, Luka, İsa'nın düşmanlarının, onu valinin endişesini uyandırmak için hesaplanan üç suçlamayla suçlayarak onu Pilatus'a getirmeye karar verdiklerini söylüyor: "Bu adamı milletimizi yoldan çıkarmaktan [görünüşe göre, belirlenmiş dinsel liderlere karşı öğretiler vermekten], bize Sezar'a haraç ödememizi emretmekten ve kendisinin bir kral olan Mesih olduğunu söylemekten suçlu bulduk" (23:2). Markos ve Matta, Pilatus'un suçlamalara şüpheyle yaklaştığını söyledi ancak Luka'nın Pilatus'u, İsa'nın en az üç kez masum olduğunu ilan etti. İlk başta Pilatus, "Bu adamda hiçbir suç bulmuyorum" diyor. " Sonra, başrahipler ve kalabalık itiraz edip İsa'nın barışı bozmaktan suçlu olduğunda ısrar ettikten sonra Pilatus, İsa'yı Kral Hirodes'e göndererek kendisini sorumluluktan kurtarmaya çalışır. Markos ve Matta, Pilatus'un askerlerinin İsa'yla alay ettiğini ve onu dövdüğünü gösterirken, Luka, İsa'yı sözde bir kral olarak taciz edenin ve alay edenin Hirodes ve onun memurları (tutuklamada yer alan Yahudi subaylar gibi) olduğunu göstererek Pilatus'u daha da temize çıkarır. (23:11) İsa daha sonra "başkâhinleri, yöneticileri ve halkı" resmi olarak bir araya getiren Pilatus'a geri döner. Daha önce İsa'dan nefret eden liderler ile varlığı onu koruyan halk arasında bölünmüş olan bu üç grup, şimdi ona karşı birleşik bir cephe oluşturuyor. Pilatus, önünde toplanmış olanların hepsine bir kez daha şunu bildirir:

--- SAYFA 116 ---

96 / THE O R I G I N OF SAT AN "Bu adamı bana insanları yanıltıcı biri olarak getirdiniz ve onu önünüzde inceledikten sonra, işte, bu adamı ona yönelttiğiniz suçlamaların hiçbirinden suçlu bulmadım; Hirodes de öyle, çünkü onu bize geri gönderdi. İşte, onun ölümü hak edecek hiçbir şey yapmadı; bu yüzden onu cezalandırıp serbest bırakacağım." Ancak Luka, Pilatus'un kararını duyan Yahudi liderlerin ve halkın oybirliğiyle protesto ettiğini söylüyor: "Hepsi birlikte 'Bu adamdan uzak dur' diye bağıldılar" (23:18; vurgu eklenmiştir). Luka'ya göre Pilatus yine de teslim olmayı reddetti ve "İsa'yı serbest bırakmak arzusuyla onlara bir kez daha seslendi, ama onlar 'O'nu çarmıha ger, onu çarmıha ger' diye bağıldılar!" Görünen o ki Luka bunu çok fazla vurgulayamayacağını düşünüyor çünkü şimdi Pilatus'un hükmünü üçüncü kez tekrarlıyor: "Ne kötülük yaptı? Onda ölümü hak edecek hiçbir suç bulamadım; bu yüzden onu cezalandırıp serbest bırakacağım." Ancak Luka, izleyicilerin yüksek sesle İsa'nın çarmıha gerilmesini talep ettiğini ve seslerinin galip geldiğini söylüyor; ve Pilatus taleplerinin kabul edilmesini emretti ve . . . İsa'yı onların iradesine teslim etti (vurgu eklenmiştir). Ancak daha önceki pasajlarda Luka, İsa'nın düşmanlarının onu "Yahudi olmayanlara" teslim ettiğini söylerken Markos'u takip etmişti (18:32); Daha sonra Luka, Markos gibi, çarmıha gerilme sırasında orada bulunan bir Romalı yüzbaşından söz edecek. Bu ipuçları ve Luka'nın, yazılı suçlamanın İsa'nın "Yahudilerin kralı" olduğunu iddia ettiğini ve suçlamanın fitne olduğunu kabul etmesi (23:38), Luka'nın aslında Romalıların cezaı verdiklerini ve infazı gerçekleştirdiklerini bildiğini gösterir. Ancak Luka hikayeyi anlatırken, okuyucunun - özellikle de diğer hikayelere aşina olmayan birinin - Yahudilerin İsa'yı tutukladıktan ve bir Yahudi mahkemesi onu ölüme mahkum ettikten sonra, onu gerçekten çarmıha gerenlerin Yahudi askerler olduğu sonucunu çıkarmasına izin veriyor ve hatta belki de bunu istiyor. Luka, İsa'nın masumiyetini vurgulamak ve daha moral verici bir açıklama yapmak için ölüm sahnesindeki birçok ayrıntıyı değiştirir.

--- SAYFA 117 ---

L U K E N D J O H N C L A I M I S R A E L E G A C Y / 97 Tanrı'ya sadık olanların nasıl ölmesi gerektiğine dair işaretler. İsa iki soyguncu arasında (yani, gördüğümüz gibi, belki de isyana teşvikle suçlanan iki lesta arasında) çarmıha gerildiğinde, kendisine işkence edenler için dua eder: "Baba, onları bağışla; çünkü onlar ne yaptıklarını bilmiyorlar."5 Markos İsa'nın maruz kaldığı aşırı aşağılanmayı, diğer mahkum suçluların bile İsa'yla alay etmeye katıldığını söyleyerek göstermişti, ancak Luka hikayenin farklı bir versiyonunu sunuyor: Orada asılan suçlulardan biri alay etmeye devam ediyordu. "Sen Mesih değil misin? Kendini ve bizi kurtar!" Ama diğeri onu şöyle azarlardı: "Sen de aynı cezaya çarptırıldığını göre Tanrı'dan korkmuyor musun? Ve biz de haklı olarak mahkum edildik, çünkü yaptığımız karşılığını alıyoruz. Ama bu adam yanlış bir şey yapmadı." Sonra şöyle dedi: "İsa, krallığına geldiğinde beni hatırla." O da şöyle cevap verdi: "Doğrusu sana söylüyorum, bugün sen benimle birlikte cennette olacaksın." Böylece Luka, İsa'nın masumiyetini bir kez daha vurguluyor - masumiyet hüküm giymiş bir suçlu tarafından bile kabul ediliyor - ve ölmekte olan İsa'nın bile bağışlama, fidyeyi kurtarma ve kayıpları kurtarma gücüne sahip olduğunu gösteriyor. Luka, İsa'nın acı dolu çılgınlığını ("Tanrım, Tanrım, beni neden terk ettin?" Mezmur 22:1) ve İsa'nın son, anlaşılmasız çılgınlığını atlıyor ve bunların yerine Mezmur 31:5'ten alınan iman duasını koyuyor: "Sonra İsa yüksek sesle ağlayarak, 'Baba, ruhumu senin ellerine teslim ediyorum' dedi. Bunu söyledikten sonra son nefesini verdi." Böylece Luka, ıstırap sahnesini ortadan kaldırır ve onun yerine Tanrı'ya olan güven dolu teslimiyeti koyar. Son olarak Luka daha da ileri giderek, çevredekilerin çoğunun tüm bunları görünce yaptıklarından pişman olduklarını söyleyecek kadar ileri gidiyor: "Gösteri için orada toplanan kalabalık, onları görünce, göğüslerini döverek evlerine döndüler" (23:48). Ayrıca Markos'un anlatımını değiştirerek, İsa'nın ölümünü gören Romalı yüzbaşının "Tanrı'ya şükrettiğini" ve Pilatus'un şu hükmünü yinelediğini söylüyor: "Bu adam kesinlikle masum!" Elçilerin İşleri'nin ilk bölümlerinde Luka bir kez daha Romalılardan çok Yahudilerin rolünü vurguluyor.

--- SAYFA 118 ---

98 / ŞEYTAN'IN KÖKENİ İsa'nın çarmıha gerilmesi. Petrus özellikle "İsrail adamlarına" hitap ederek onların, Tanrı'nın İsrail'e gönderdiği doğru kişiyi "çarmıha gerip öldürdüklerini" iddia ediyor. Kısa bir süre sonra Petrus, İsa'nın vaazı olan "İsrail adamlarına" tekrar seslenir: "Pilatus onu serbest bırakmaya karar verdiğinde, onları teslim ettiniz ve Pilatus'un huzurunda reddettiniz... kutsal ve doğru olanı reddettiniz ve bunun yerine size bir katil verilmesini istediniz." Luka, daha sonraki Hristiyanların⁵, Pilatus'un iyi niyetli bir zayıf kişi olduğuna ve Yahudi halkının, yani onun mürted çoğunluk olarak gördüğü kişilerin, İsa'nın ölümünden ve onun birçok takipçisinin ölümünden sorumlu olduğuna dair algılarına katkıda bulunan birçok ayrıntı sağlar. Tanınmış Fransız yorumcu Alfred Loisy, Luka'ya göre, "Yahudiler tüm kötülüklerin yazarlarıdır."⁶ Loisy'nin yorumu aşırı basitleştiricidir, ancak gördüğümüz gibi Luka, İsa'yı reddedenlerin Şeytan'ın yeryüzündeki işini başardığını göstermek ister. Luka'dan bağımsız olarak ve muhtemelen on yıl sonra yazan, çoğu bilim insanının harekete geçen bir Yahudi olduğunu düşündüğü Yuhanna müjdesinin yazarı, şaşırtıcı derecede benzer bir öfkeyle Yahudi çoğunluk hakkında konuşuyor.⁷ Patlayıcı bir sahnede İsa, Yahudileri kendisini öldürmeye çalışmakla suçluyor ve şöyle diyor: "Sen babandansın, şeytandansın!" ve "Yahudiler", İsa'yı bir Samiriyeli olmakla, yani gerçek bir Yahudi olmamakla ve kendisini "cinlerin etkisine girmiş" veya deli olmakla suçlayarak misillemede bulunuyorlar. Çoğu bilim adamı, muhtemelen İsa'nın bu suçlamaları yapmadığı konusunda hemfikir; ancak bu kadar güçlü sözlerin, Yahya'nın da mensubu olduğu İsa'nın takipçilerinden oluşan bir grup (yaklaşık MS 90-100) ile kendi şehirlerindeki Yahudi çoğunluk, özellikle de sinagog liderleri arasındaki şiddetli çatışmayı yansıttığı konusunda hemfikir. Muhtemelen Filistin'deki bir Yahudi cemaatinden yazan John, Yahudi liderlerle yaşanan bir dizi çatışmanın ardından kendisinin ve Hristiyan kardeşlerinin sinagoglardan zorla atılmasından ve ortak ibadete katılımlarının reddedilmesinden dolayı acı çekiyor. Ne olduğunu kesin olarak bilmiyoruz; Yuhanna yalnızca şunu söylüyor: "Yahudiler, İsa'nın Mesih olduğunu itiraf eden herkesin sinastan atılacağı konusunda zaten anlaşmışlardı.

--- SAYFA 119 ---

LI mı? KE VE JOHN ISR AEL'S MİRASINI İDDİA EDİYOR / 99 gogue" -kelimenin tam anlamıyla aposynagqye haline gelecek, kişinin evindeki sinagogdan atılacaktı. Yeni Ahit bilgini Louis Martyn, özellikle ne anlama geliyor olursa olsun, bu travmatik ayrılığın John'un grubunun kendisini nasıl gördüğünü tanımladığını gösterdi - Tanrı'nın halkının "dünya tarafından nefret edilen" küçük bir azınlığı olarak, üyelerini bu durumu reddetmeye çağıran bir grup. Martyn ayrıca, John'un toplumundaki krizin, haham II. Gamalial (MS 80-115) liderliğindeki bir grup Yahudi bilim adamının sinagog ibadetine, Hristiyanlar da dahil olmak üzere "sapkınlar" lanet getiren bir dua olan birkat ha-minim'i (kelimenin tam anlamıyla "sapkınların kutsaması") tanıtmasıyla ortaya çıktığını öne sürüyor. burada özellikle "Nazarenkler" olarak tanımlanıyor. Bu, sinagog liderlerinin, gizli bir "Nasıralı" olduğundan şüphelenilen herhangi bir kişiden, "geminin önünde durmasını" ve kutsama töreninde cemaate önderlik etmesini istemesine olanak tanımış olabilir; böylece Hristiyan olmaktan suçlu olan herhangi biri, kendisine ve iman kardeşlerine lanet yağdırmış olur. Tarihçi Reuven Kimelman aynı fikirde değil ve bu ritüel lanetin sinagog hizmetlerine çok daha sonra girdiğini ve bu nedenle birinci yüzyılda bir krize yol açmış olamayacağını ileri sürüyor. Ancak Yuhanna'nın yazarı, sanki sinagog liderleri birkat ha-minim'den daha sert önlemler almış gibi konuşuyor ve aslında İsa'nın takipçilerinin diğer Yahudilerle birlikte ibadet etmelerini engellemek için onları dışladıklarını öne sürüyor. Gerçek koşullar ne olursa olsun, Yuhanna İsa'nın öyküsünü kozmik bir çatışmanın öyküsü olarak anlatmayı seçiyor; ilahi ışık ile ilksel karanlık arasındaki, İsa'nın takipçilerinin birbirine sıkı sıkıya bağlı grubu ile onların "dünyadan" karşılaştıkları amansız, günahkar muhalefet arasındaki çatışma. Birinci yüzyıldan bu yana, Yuhanna'nın müjde versiyonu, kendilerini ezilen bir azınlık olarak gören, ancak dünyada ilahi ışığı temsil ettiğine inandıkları bir azınlık olan inanan gruplarını teselli etti ve onlara ilham verdi. Markos anlatısına İsa'nın vaftiziyle başlarken ve Luka ve Matta İsa'nın doğumunun ötesine geçerek onun hamile kalmasına kadar ilerlerken, Yuhanna evrenin kökenine geri döner. Yuhanna müjdesine Yaratılış kitabının açılış sözleriyle başlar; bu söz, Tanrı'nın "başlangıçta" ışığı karanlıktan nasıl ayırdığını anlatır. Yaratılış 1'in büyük kozmolojisini yansıtan Yuhanna'nın önsözü logoları, yani Tanrı'nın

--- SAYFA 120 ---

LOO / TH B O RIG IN OF ŞEYTAN enerjisinin yaratılıştaki hayat (zoe) ve ışıkla (pbds), yani 'İnsanın Kudreti' ile hareket etmesi. Yuhanna, müjdesinin tamamının mesajını önceden tahmin ederek şunu beyan eder: "Işık karanlıkta parlıyor ve karanlık onu yenemedi." Yuhanna'ya göre, "İnsanlığın ışığı" sonunda Tanrı'nın Oğlu olduğu açıklanan Nasıralı İsa'nın içinde ve onun aracılığıyla parlamaya başladı. Böylece John, yaratılıştaki ayrılmış olan ilkel unsurları (ışık ve karanlık) alır ve onları aynı anda dini, ahlaki ve sosyal terimlerle yorumlayarak bir insanlık dramasına dönüştürür. Yuhanna'ya göre, bu ilahi "ışık" yalnızca "insan olup aramızda yaşamakla" kalmıyor, aynı zamanda "Tanrı'nın çocukları olanların" (1:12), "ışığın oğulları"nın (12:35) ruhsal atasıdır. İsa'nın ortaya çıkışındaki kriz, diğerlerinin "karanlığın oğulları" olduğunu ortaya koyuyor; Böylece İsa, Yahudi yönetici Nikodim'e şunu açıkladı: "Hüküm budur [kelimenin tam anlamıyla, crini]: dünyaya ışık geldi ve insanlar ışıktan çok karanlığı sevdiler, çünkü yaptıkları kötüydü. . . . Ama gerçeği ortaya koyan ışığa çıkar.⁷¹ (3:19-21). Müjdenin sonunda, İsa'nın tezahürü, Tanrı'nın kozmolojik olarak yaratılıştaki başardığını insan toplumunda gerçekleştirmiş olacaktır: ışığın karanlıktan, yani "ışığın oğulları"nın karanlığın ve şeytanın soyundan ayrılması. İlk önce İsa'nın öyküsünü bu büyük kozmolojik çerçeveye yerleştiren Yuhanna, daha sonra onu tamamen insan etkileşimi dünyasının dinamikleri içine yerleştirir, böylece "müjdedeki İsa'nın öyküsünün tamamı yeryüzünde oynanır." Ancak çerçeve, okuyucuya hem İsa'nın gelişinin hem de insani ilişkilerinin sıfırının, iyi ve kötü güçler arasındaki doğaüstü bir dramada oynanan unsurlar olduğu bilgisini verir. İyiyle kötü arasındaki mücadeleyi ışıla karanlık arasındaki mücadele gibi kurgulayan Yuhanna, diğer İncillerin yaptığı gibi Şeytan'ı asla bedensiz bir varlık olarak resmetmez. O halde ilk bakışta Şeytan imajı gerilemiş gibi görünüyor; Alman bilim adamı Gustave Hoennecke şunu iddia edecek kadar ileri gidiyor: "John'da,

--- SAYFA 121 ---

LUKENDJOHNCLAISRAELELEGACY / 101 şeytan fikri tamamen yok.¹ Ancak Raymond Brown'un, Yuhanna'nın diğer İnciller gibi İsa'nın çarmıha gerilmeyle sonuçlanan Şeytan'la mücadelesinin tüm hikayesini anlattığı yönündeki gözlemi daha doğrudur.¹¹ Her ne kadar Yuhanna Şeytan'ı hiçbir zaman insandan bağımsız hareket eden tek başına bir karakter olarak tasvir etmese de. Yuhanna'nın müjdesinde ayartıcı rolünü oynayanlar insanlardır. Luka ve Matta'daki üç "baştan çıkarma sahnesi"nin tümü Yuhanna'da görülür, ancak Şeytan doğrudan ortaya çıkmaz. Bunun yerine, Raymond Brown'ın gösterdiği gibi, Şeytan'ın rolü ilk önce İsa'nın dinleyicileri olan "halk" tarafından ve son olarak da kendi kardeşleri tarafından üstlenilir.¹² Örneğin, Matta ve Luka, Şeytan'ın İsa'ya dünyevi güç iddiasında bulunması için meydan okuduğunu gösterir (Mat. 4:8-9; Luka 4:5-6); ancak Yuhanna'ya göre bu meydan okuma, "halk gelip onu kral yapmak üzere zorla almak üzereyken" ortaya çıkar (6:15). Diğer İncillerde olduğu gibi burada da İsa ayartılmaya direnir, kalabalığın arasından sıyrılır ve kaçır. Başka bir ayartmada, Q'yu takip eden Matta ve Luka, şeytanın "bu taşları ekmeğe" dönüştürerek ilahi otoritesini kanıtlaması için İsa'ya meydan okuduğunu anlatır. Ancak Yuhanna, İsa'nın mucizelerine -özellikle de beş ekmeğin çok sayıda somuna bölünmesine- tanık olanların, mesih kimliğinin bir başka kanıtı olarak ona başka bir mucize gerçekleştirmesi için meydan okuduğunu söylüyor. Luka ve Matta'daki Kutsal Yazılardan alıntı yapan şeytan gibi, Yuhanna'daki "halk" da İsa'yı mucizevi bir şekilde ekmek üretmeye teşvik ederken onlardan alıntı yapıyor: Bunun üzerine ona dediler: "Görmemiz ve sana inanmamız için hangi işareti yapıyorsun? Ne iş yapıyorsun? Atalarımız çölde man yedi; yazıldığı gibi, 'Yemek için onlara gökten ekmek verdi'" (6:30-31). İsa da bu ayartmaya direnir ve tıpkı Matta'nın İsa'sının şeytana ruhsal beslenmeyle ilgili bir yanıtla yanıt vermesi gibi ("İnsan yalnızca ekmekle yaşamaz, Tanrı'nın ağzından çıkan her sözle yaşar"), aynı şekilde Yuhanna'da İsa "gökten gelen gerçek ekmek"ten söz eder (6:32). Şeytanın İsa'dan ilahi güçlerini herkesin önünde sergilemesini istediği ayartma (Mat. 4:5-6; Luka 4:9-12), İsa'nın İsa'yı çağırması sırasında Yuhanna'da da yankılanmıştır.

--- SAYFA 122 ---

Yuhanna'nın söylediğine göre ona inanmayan kendi kardeşleri, İsa'ya "Yahudiye'ye gitmesi", Kudüs'te "kendini dünyaya göstermesi" için meydan okuyorlar; kendisi ve kendilerinin de çok iyi bildiği gibi, düşmanları onu öldürmek istiyor (7:1—5). İsa bu ayartmayı da reddediyor. Yuhanna'ya göre kötü olanın kimliğini ortaya çıkaran bizzat İsa'dır. İsa, Petrus'un "Biz [öğrenciler] senin Tanrı'nın Oğlu Mesih olduğuna inanıyoruz" dediğini duyduğunda sert bir şekilde şöyle yanıt verdi: "Sizi on iki kişiyi seçmedim mi ve içinizden biri şeytandır?" Simon'un oğlu Yahuda İskariot'tan söz etti, çünkü ona ihanet edecek olan on ikilerden biriydi (6:70-71). İhanetini öngören İsa, kendisine ihanet eden Yahuda'yı, beraberindeki Romalı ve Yahudi askerlerle birlikte, insan biçiminde görünen doğaüstü düşmanı olarak bir kez daha tanımlar. Matta'ya göre İsa, Yahuda'nın Gethse'ye gelişini şu sözlerle işaret eder: "Kalk; gidelim; bana ihanet eden geliyor" (26:46); fakat Yuhanna'da İsa bunun yerine şunu duyurur: "Bu dünyanın hükümdarı [yani, 'kötü olan'] geliyor... Kalkın, gidelim" (14:30-31). Kısa bir süre önce İsa, "kendisine inanan ahmakları" kendi cinayetini planlamakla suçlamıştı: iki kez "beni öldürmeye çalışıyorsunuz" diye suçlamıştı. Sözlerini anlaşılmaz bulduğunda İsa, daha önce kendisine inanan "Yahudileri" Şeytan'ınki olarak tanımlar: "Sen baban şeytandansın ve babanın arzularını gerçekleştirmek istiyorsun. O, başından beri bir katildi" (8:44). Ray mond Brown, bu pasajlarda ilk kez İsa'nın gerçek düşmanının şeytan olduğunun ön plana çıktığını söylüyor. Bu motif, İsa'nın ölüm "saati" yaklaştıkça, tutku İsa ile Şeytan arasındaki ölüme mücadele olarak sunulana kadar daha da yükselecektir.¹³ Bu doğrudur, ancak Brown yalnızca teolojik gözlemlerle ilgilenmektedir. Bu pasajlar insan çatışması açısından ne anlama geliyor? Pek çok yorumcu ve sayısız Hristiyan

--- SAYFA 123 ---

LL 'KENDİ JOHN CLAIR ALE GACY / 103 okuyucuları, etkili Alman Yeni Ahit bilgini Rudolph Bultmann'ın açık sözlü değerlendirmesine katılıyorlar: "Bu pasajın ana noktası hakkında hiç şüphe olamaz ki, Yahudilerin inançsızlığının gerçeğe ve hayata düşmanlığıyla birlikte, şeytanın çocukları olmalarından kaynaklandığını göstermektedir" (vurgu eklenmiştir).¹⁴ Bultmann, Matta ve Luka gibi John'un da aslında Yahudileri "kasıtlı cinayet"le suçladığını ekliyor.¹⁵ (Daha sonra göreceğimiz gibi, Bultmann farklı imalar taşıyan açıklamalar yapıyor.) Son yıllarda Yuhanna'nın bu pasajları, çoğu zaman Hristiyan yorumcuların bu sözlerin neredeyse iki bin yıl boyunca Hristiyanların çoğunun anladığı anlama gelmediğini veya ahlaki açıdan kastetmediği konusunda ısrar ederek bir tartışma telaşına yol açtı. Pek çok bilim insanı, "Yahudiler" teriminin Yuhanna'da diğer İncillere göre çok daha sık görüldüğünü ve bu terimin kullanımının Yuhanna'nın yazarının ve iman kardeşlerinin Yahudi çoğunluktan diğer müjdecilere göre çok daha uzakta olduğunu gösterdiğini gözlemlemiştir. Düzinelerce, hatta yüzlerce makale, John'un genellikle "Yahudi" olarak tercüme edilen Yunanca Loudaios terimini nasıl kullandığı sorusuna farklı çözümler önermektedir. ¹⁶ Elbette bazen Yuhanna'nın kullanımı, Yahudi olmayan ve Yahudi olmayan insanları tanımlayan pasajlardaki genel çağdaş kullanımla örtüşür: Yuhanna'da iki kez, dışarıdan gelenler, önce Samiriyeli bir kadın ve daha sonra Romalı vali Pontius Pilatus, İsa'nın kendisini "Yahudi" olarak tanımlar (Yuhanna 4:9; 18:34). Diğer pasajlarda bu terimin, Celilelilerden ve Samiriyelilerden farklı olarak Yahudiyelileri, yani Yeruslaim'de veya çevresinde yaşayan insanları belirttiği anlaşıyor. Yine başka pasajlarda "Yahudiler" terimi açıkça Yahudi liderlerle eşanlamlı olarak kullanılıyor. Ancak bunlarla örtüşebilecek bazı pasajlarda Yuhanna, İsa'ya yabancı ve ona düşman olan kişileri belirtmek için "Yahudiler"i kullanıyor; örneğin defalarca "Yahudilerin onu öldürmeye çalıştığını" ve İsa'nın bazen "Yahudi korkusundan dolayı" Yeruslaim'e gitmekten kaçındığını söylüyor. 8. bölümde, İsa "kendisine inanan Yahudilerle" düşmanca bir diyaloga girdiğinde ve sonunda "Yahudileri" Şeytan'ın çocukları olarak suçladığında, açıkça basit bir etnik ayrım yapmıyor çünkü o sahnede elbette İsa ve tüm öğrencileri hem Yahudiler hem de onların muhalifleriydi. Burada, tıpkı İsa'nın somutlaştırdığı gibi

--- SAYFA 124 ---

106 / ŞEYTAN'IN KÖKENİ Markos ve Matta'da üstü kapalı olarak Yahuda'nın ihanetini Şeytan'ın başlattığı yönündeki suçlama: Akşam yemeği sırasında şeytan, Simon'un oğlu Yahuda İskariyot'un kalbine ona ihanet etme isteğini çoktan koymuştu. . . . Lokmadan sonra şeytan onun içine girdi. İsa ona şöyle dedi: "Ne yapacaksan çabuk yap." 1' ... Bunun üzerine, (Yahuda) lokmayı aldıktan sonra hemen dışarı çıktı ve gece olmuştu" (13:2, 27-30). Yuhanna, İsa'nın, olayların gelecekteki gidişatının tamamen farkında olarak, olaylar üzerinde tam kontrol sahibi olduğu konusunda ısrar ettiğinden, Şeytan'ın girişinden önce gelen lokmayı Yahuda'ya bizzat İsa'nın verdiğini yazar (böylece Mezmur 41:9'daki kehanet yerine gelmiş olur). Daha sonra İsa, Yahuda'nın bir sonraki eylemini yönetir ("Ne yapacaksan, çabuk yap"). İsa'nın ihanetini başlatan o önemli anda, Yuhanna, Luka gibi, "dünyanın ışığını" gölgede bırakan "karanlığın gücünü" tasvir eder (çapraz başvuru Luka 22:53): onun keskin son cümlesi de budur, en de nux ("çok yakındı"). Burada tutku anlatımı bir hikayeden daha fazlasıdır; Yuhanna'nın İsa'sının sözleriyle, İsa çarmıha gerileceğini önceden haber verdiğinde, bunun kendisine karşı bir hüküm vermek yerine, Tanrı'nın "bu dünyaya" karşı hükmünü gösterdiğini; bunun İsa'yı yok etmek yerine şeytani "dünyanın hükümdarı"nı yok edeceğini beyan eder: "Şimdi bu dünyanın yargısı var; şimdi bu dünyanın hükümdarı dışarı atılacak ve ben, yerden yukarı kaldırıldığım zaman, bütün insanları kendime çekeceğim." (Yuhanna 12:31-32; ayrıca bkz. 14:30). Böylece Yuhanna'nın okuyucuları, onun anlattığı olayların ve aynı zamanda Yuhanna'nın bunlarla ilgili açıklamalarının aynı zamanda İsa'nın yok edilmesine katkıda bulunanları "karanlığın oğulları" olarak yargılamaya ve mahkûm etmeye hizmet ettiği konusunda uyarılır. Yuhanna, Luka gibi, İsa'nın idamında Roma'nın inisiyatifinin tüm izlerini bastırır. Başlatma, emretme ve taşıma suçunda ısrar etmek

--- SAYFA 125 ---

LUKE ND J O H N C L A I S R A E L ' S L E G A C Y / 107 çarmıha gerilmenin bedeli İsa'nın yakın düşmanları olan Yahudi kardeşlerinin üzerine düşer. Görünüşe göre Yuhanna, diğer müjdelerden bağımsız eski bir kaynağı kullanarak, İsa'nın tutuklanmasından önce başrahiplerin ve Ferisilerin Sanhedrin'i bir araya toplayıp şöyle dediklerini bildirir: "Ne yapacağız? Bu adam birçok belirti gösteriyor... Eğer onun böyle devam etmesine izin verirsek, Romalılar gelip kutsal yerimizi ve milletimizi yok edecekler" (11:47-48). İngiliz klasik bilim adamı Fergus Millar da dahil olmak üzere, Yahya'nın anlatımının bu kısmını gerçek olaylara diğer müjde anlatımlarından daha yakın olarak değerlendirenlerle aynı fikirdeyim.22 Markos ve Matta'nın sunduğu ayrıntılı duruşmanın aksine, Yuhanna konsey üyelerine, İsa'nın halk arasında uyandırdığı rahatsızlıklardan endişe duyduklarını gösteriyor; bu da kararları için makul bir neden, çünkü onlar kendi seçmen bölgelerini Roma'nın misilleme riskinden, hatta hatalı bir infaz riskine karşı korumak istiyorlar. "Yahuda, [muhtemelen Romalı] bir grup asker ve Ferisilerin başkâhinlerinden bazı memurlar temin ederek" (18:8) İsa'ya ihanet ettikten sonra, tutuklayan ekip onu yakalayıp bağladı ve onu "başkâhinin kayınpederi" olan Annas'a götürdü; o da onu sorguladıktan sonra "bağlı olarak başkâhin Kayafa'ya gönderdi." Rosemary Reuther, Yahya'nın burada, İsa'ya yönelik -kral olduğunu iddia ettiği- siyasi suçlamaları, Tapınağı tehdit ettiği yönündeki dinsel suçlamalar lehine bastırma niyetinde olduğunu gözlemliyor.2 ' Yahya, bir Yahudi mahkemesi tarafından başka bir duruşma bildirilmemesine rağmen, başrahiplerin İsa'nın öldürülmesini istediğine dair hiçbir şüphe bırakmıyor. Pilatus suçlamayı sorduğunda Yuhanna rahipleri kaçamak ve kendini beğenmiş kişiler olarak tasvir eder: "Eğer bu adam kötü niyetli olmasaydı, onu size getirmezdik" (18:30). Hâlâ hiçbir suçlama duymamış olan Pilatus, kayıtsızlık veya küçümsemeyle, "Onu kendiniz alın ve kendi yasanıza göre yargılayın" diye cevap verdiğinde, "Yahudiler" şöyle yanıt verir: "Bizim için kimseyi ölüme mahkûm etmek yasal değildir" (18:31). Bazı bilim adamları bu son ifadenin yanlış olduğu konusunda ısrar ediyorlar. Richard Husband, birinci yüzyıl Roma hukukuna göre Yahudilerin

--- SAYFA 126 ---

106 / ŞEYTAN'IN Markos ve Matta'da üstü kapalı olarak yer alan suçlaması: Yahuda'nın ihanetini Şeytan'ın kendisi başlattı: Akşam yemeği sırasında şeytan, Simon'un oğlu Yahuda İskariot'un kalbine ona ihanet etme isteğini çoktan koymuştu. . . Lokmadan sonra şeytan onun içine girdi. İsa ona, "Yapacağını çabuk yap" dedi. . . . Böylece Yahuda lokmayı aldıktan sonra hemen dışarı çıktı; ve geceydi" (13:2, 27-30). Yuhanna, İsa'nın, olayların gelecekteki gidişatının tamamen farkında olduğundan, olaylar üzerinde tam kontrol sahibi olduğu konusunda ısrar ettiğinden, Şeytan'ın girişinden önce gelen lokmayı bizzat İsa'nın Yahuda'ya verdiğini yazar (böylece Mezmur 41:9'daki kehanet yerine gelmiş olur). İsa daha sonra Yahuda'nın sonraki eylemini yönetir ("Ne yapacaksan, çabuk yap"). İhanet konusunda Yuhanna, Luka gibi, "dünyanın ışığını" gölgede bırakan "karanlığın gücünü" (çapraz başvuru Luka 22:53) tasvir eder: bu nedenle onun keskin son cümlesi, en de nux (u o idi nijht). Burada tutku anlatımı bir hikayeden daha fazlasıdır; Yuhanna'nın İsa'sının sözleriyle, bu bir yargı ya da krizdir (Yunanca crisis terimini kelimenin tam anlamıyla tercüme edersek). İsa çarmıha gerileceğini önceden haber verdiğinde, bunun kendisine karşı bir hükmü göstermek yerine, Tanrı'nın "bu dünyaya" karşı hükmünü gösterdiğini beyan eder; İsa'yı yok etmek yerine, "dünyanın şeytani hükümdarını" yok edecek: "Şimdi bu dünyanın hükmü [fcmri]; şimdi bu dünyanın hükümdarı dışarı atılacak; ve ben, yerden yukarı kaldırıldığım zaman, bütün insanları kendime çekeceğim." Bunu hangi ölümle öleceğini göstermek için söyledi (Yuhanna 12:31-32; ayrıca bkz. 14:30). Böylece Yuhanna'nın okuyucuları, onun anlattığı olayların ve hatta Yuhanna'nın bunlarla ilgili açıklamalarının aynı zamanda İsa'nın yok edilmesine katkıda bulunanları "karanlığın oğulları" olarak yargılamaya ve mahkûm etmeye hizmet ettiği konusunda uyarılmaktadır. Yuhanna, Luka gibi, İsa'nın idamında Roma'nın inisiyatifinin tüm izlerini bastırır. Neredeyse her bölümde John, suçun başlatıcı, emir verici ve taşıyıcı olduğu konusunda ısrar etmek için bir akademisyenin "tuhaf abartı" dediği şeyi sergiliyor.

--- SAYFA 127 ---

LUK E N D J O H N C L A I M I S R A E L E G A C Y / 107 Çarmıha gerilişin İsa'nın yakın düşmanları olan Yahudi kardeşlerinin üzerine düştüğü görülüyor. Görünüşe göre diğer müjdelerden bağımsız bir eski kaynak kullanan Yuhanna, İsa'nın tutuklanmasından önce baş rahipler ve Ferisilerin Sanhedrin'i bir araya toplayıp şöyle dediğini bildiriyor: "Ne yapacağız? Bu adam birçok işaret yapıyor. . . bırakın böyle devam etsin, Romalılar gelip kutsal yerimizi ve milletimizi yok edecekler" (11:47-48). Ben de aralarında İngiliz klasik bilim adamı Fergus Millar'ın da bulunduğu, Yuhanna'nın anlatımının bu kısmını gerçek olaylara diğer müjde anlatımlarından daha yakın görenlerle aynı fikirdeyim.²² Markos ve Matta'nın sunduğu ayrıntılı duruşmadan farklı olarak Yuhanna, konsey üyelerine, İsa'nın halk arasında yarattığı karışıklıklardan endişe duyduklarını gösteriyor; bu da kararları için makul bir neden, çünkü onlar kendi seçmen bölgelerini, haksız yere infaz edilme riski olsa bile, Romalıların misilleme riskinden korumak istiyorlar. "Yahuda, [muhtemelen Romalı] bir grup asker ve Ferisilerin başkâhinlerinden bazı memurlar temin ederek" (18:8) İsa'ya ihanet ettikten sonra, tutuklayan ekip onu yakalayıp bağladı ve onu "başkâhinin kayınpederi" olan Annas'a götürdü; o da onu sorguladıktan sonra "bağlı olarak başkâhin Kayafa'ya gönderdi." Rosemary Reuther, Yahya'nın burada, İsa'ya yönelik -kral olduğunu iddia ettiği- siyasi suçlamaları, Tapınağı tehdit ettiği yönündeki dinsel suçlamalar lehine bastırma niyetinde olduğunu gözlemliyor.²⁵ Yahya, bir Yahudi mahkemesi tarafından başka bir duruşma bildirilmemesine rağmen, başrahiplerin İsa'nın öldürülmesini istediğine dair hiçbir şüphe bırakmıyor. Pilatus suçlamayı sorduğunda Yuhanna rahipleri kaçamak ve kendini beğenmiş kişiler olarak tasvir eder: "Eğer bu adam kötü niyetli olmasaydı, onu size getirmezdik" (18:30). Hâlâ hiçbir suçlama duymamış olan Pilatus, kayıtsızlık veya küçümsemeyle, "Onu kendiniz alın ve kendi yasanıza göre yargılayın" diye cevap verdiğinde, "Yahudiler" şöyle yanıt verir: "Bizim için kimseyi ölüme mahkûm etmek yasal değildir" (18:31). Bazı bilim adamları bu son ifadenin yanlış olduğu konusunda ısrar ediyorlar. Richard Husband, birinci yüzyıl Roma hukukuna göre Yahudilerin

--- SAYFA 128 ---

108 / ŞEYTANIN TEORİSİ Sanhedrin, Tapınak bölgelerini ihlal etmek, kanunu çiğnemek ve zina gibi dini olarak tanımlanan belirli suçlardan dolayı insanları idam etme geleneksel hakkını korudu.²⁴ Koca ve diğer bilim adamları, İsa'nın ölümünden sadece yaklaşık beş yıl sonra, MS 36'da, Yahudilerin, takipçisi Stephen'ı "yasaya karşı konuştuğu" gerekçesiyle taşıyarak öldürdüklerine dikkat çekiyorlar. Fakat bu bir linç çetesi miydi, yoksa Sanhedrin cezasını yerine getiren bir kalabalık mıydı? Josephus, MS 62'de başrahip II. Ananus'un Sanhedrin'i topladığını ve yasayı ihlal etme suçlamasıyla diğer birkaç kişiyle birlikte İsa'nın kardeşi Yakup'u taşıyarak ölümüne mahkûm ettiğini yazıyor. Bazı Kudüslülerin Yahudi kral II. Agrippa'ya ve Romalı savcı Albinus'a, Ananus'un, onun iznini almak şöyle dursun, Yakup'u ve diğerlerini savcıya haber vermeden idam ettiği yönünde şikayette bulunmalarının ardından, bu infazlar II. Ananus'un yüksek rahiplik pozisyonuna mal oldu. Josephus daha sonraki bir vakayı anlatıyor; Yahudi liderlerin Roma'nın izni olmadan idam etme konusunda daha ihtiyatlı hale geldiklerini öne süren bir vaka. Kudüs'ün ve Tapınağının yıkılacağını yüksek sesle tahmin eden Jesus bar Ananias adında bir adam, önde gelen Yahudi liderler tarafından tutuklandı ve dövüldü. Görünüşe göre ölüm cezasını güvence altına almayı umarak onu aynı Romalı vali Albinus'un huzuruna getirdiklerinde, İsa valinin sorularını yanıtlamayı reddetti ve bu yüzden Albinus onun bir manyak gibi gitmesine izin verdi. Böylece, tutuklayıp kırbaçlayabilen Yahudi liderler, öfkelerine rağmen, Yakup'u idam ettikleri gibi bu İsa'yı da idam etmeye cesaret edemediler (Wkr6.2). Altmışlı yıllara gelindiğinde, Roma'nın infaz izninin gerekli ya da en azından amaca uygun bir önlem olduğu görülüyor. Kesin kanıt bulunmadığı için yoğun bilimsel araştırma ve tartışmalar sorunu çözemedi. Ancak Nasıralı İsa örneğinde, Hristiyan kaynakları, bu eylem Romalılar tarafından onaylansa da onaylanmasa da, Yahudilerin İsa'yı gerçekten idam ettiğini nadiren öne sürüyor. Her ne kadar müjdeliler Pilatus'un aslında İsa'yı ölümüne mahkûm ettiğini açıklamasa da, tarihsel kanıtlar ve müjde kayıtları, valinin, isyan gerekçesiyle askerlerine sevimli İsa'yı idam etmelerini emretmiş olması gerektiğini gösteriyor. arasında yaşananlara gelince

--- SAYFA 129 ---

L U K E N D J O H N C L A I S R A E L ' G A C Y / 109 Yahudi yetkililer ve vali, elimizdeki tek kanıt bizzat İncillerden ve bu olayların karşılıklı suçlama ve polemikle suçlanan Hristiyan ve Yahudilerin daha sonraki yeniden yorumlarından geliyor. San hedrin'in idam cezasıyla ilgili hukuki durumu ne olursa olsun, Yahya'nın belirtmek istediği nokta yeterince açıktır: Romalıların İsa'nın idamını kendilerine özgü yöntemlerle gerçekleştirdiği bilinmesine rağmen (bkz. 19:32), bunu yalnızca "Yahudiler" onları buna zorladığı için yaptılar.²⁵ Pilatus İsa'ya "Kral mısın?" diye sorduğunda İsa soruyu savuşturur ve Pilatus karşılık verir: "Ben Yahudi miyim? Kendi milletin ve başkâhinler seni teslim ettiler." bana: ne yaptın?" (18:35; vurgu eklenmiştir). İsa, krallığı dünyevi olsaydı, "hizmetçilerim Yahudilerin eline teslim edilmeyeyim diye savaşmışlardı" (18:36) diyor; bu, Yahudilerin defalarca "İsa'yı "uluslara teslim ettiğini" anlatan Markos, Luka ve Matta'daki suçlamaların Johannine tarafından ironik bir şekilde tersine çevrilmesidir. Luka'da olduğu gibi Yuhanna'da da Pilatus üç kez İsa'nın masum olduğunu ilan eder ve üç kez onu serbest bırakmayı teklif eder; fakat başkâhinler ve Yuhanna'nın "Yahudiler" dediği kişiler her seferinde haykırarak Pilatus'un "onu çarmıha germesini" talep ediyorlar (18:38-40; 19:5-7; 19:14-15). Yuhanna, Pilatus'un askerlerinin İsa'yı kırbaçlamalarına ve işkence yapmalarına yalnızca kalabalığın şefkatini uyandırmak için izin verdiğini (19:1-4) ve böylece İngiliz bilim adamı Dennis Nineham'ın "Yahudilerin doyumsuz öfkesi" olarak adlandırdığı şeyi yatıştırmak için izin verdiğini "açıklar".²⁶ Yuhanna, İsa'nın kendi dini kanunlarını ihlal ettiğini ve bu nedenle "ölmeyi hak ettiğini" protesto ettiklerinde Pilatus'un "daha çok korktuğunu" (19:8) ekler. Sanki hâlâ onu aklamanın bir yolunu bulmayı umuyormuş gibi İsa'ya dönen Pilatus, bunun yerine mahkumdan kendi suçunun göreceli olarak aklanmasını alıyor: Pilatus'un yargıçymış gibi konuşarak (Yahya'nın öyle olduğuna inandığı gibi), İsa valiye şunu beyan eder: "Beni sana teslim edenin daha büyük günahı var." Kalabalık Pilatus'u Roma'ya ihanetle suçlamakla tehdit ettiğinde (19:12), Pilatus İsa'yı serbest bırakmak için bir kez daha nafile bir girişimde bulunur: "Kralınızı çarmıha mı gereyim?" Baş rahipler buna "Sezar'dan başka kralımız yok" diye yanıt verirler ve sonunda Pilatus bağırışlara boyun eğer. Bu noktada Yuhanna, Pilatus'un İsa'yı mahkûm etmemiş ya da idam edilmesini emretmemiş olduğunu, "[İsa'yı] çarmıha gerilmek üzere onlara teslim ettiğini" söylüyor (19:16). bunda

--- SAYFA 130 ---

C. H. Dodd'un yorumladığı gibi, "vali dönüp avlanan bir tavşan gibi iki büklüm olurken, rahipler aralıksız baskı uygular."27 Pilatus İsa'yı Yahudilere teslim ettikten hemen sonra, anlatıcı şöyle devam eder: "İsa'yı İbranice Golgotha denilen yere götürdüler. Orada onu ve onunla birlikte iki kişiyi daha çarmıha gerdiler". (19:17-18). Yuhanna, İsa'nın rezil ölümünün kehaneti nasıl her ayrıntısıyla yerine getirdiğini gösterdiği çarmıha gerilme anlatımından sonra, "Yahudi korkusundan dolayı gizli olmasına rağmen İsa'nın öğrencisi" (19:38) olan Arimathea'lı Yusuf'un Pilatus'tan İsa'nın cesedini almasına ve gömmesine izin vermesi için ricada bulunduğunu ekler. Hikaye, İsa'nın düşmanlarının o kadar kinci olduklarını, öyle ki Yusuf ve başka bir gizli öğrenci olan Nikodim'in ona düzgün bir cenaze töreni teklif etmekten bile korktuklarını ima eder. Pek çok bilim adamı, Yahya'nın, Pilatus'u masum İsa'yı özgürleştirmeyi isteyen biri olarak tasvir ederken, Yahudileri sadece "kötü adamlar değil, aynı zamanda hainliğin en son noktası" olarak sunmasındaki nedenleri tartışmıştır.28 Bununla birlikte, Yuhanna'nın İsa'sı, Pilatus'u tamamen temize çıkarmak yerine, gördüğümüz gibi, kendi yargıcının yargıcı olarak, Yahudilerden "daha az" günah olmasına rağmen, Pilatus'u günden suçu ilan etmektedir. Bununla birlikte, Paul Winter'ın gözlemlediği gibi: Sert Pilatus, müjdeden müjdeye (Markos'tan Matta'ya, Matta'dan Luka'ya ve sonra Yuhanna'ya) daha da yumuşaklaşır. Tarihten ne kadar uzaklaşırsa, o kadar sempatik bir karakter haline gelir.29 İsa'nın "yakın düşmanı" Yahudiler konusunda da paralel bir süreç yaşanır ama bunun tersi; Yahudiler giderek düşmanlaşıyor. Markos'un açılış sahnesinde İsa cesurca Yahudi kardeşlerine değil, kötülüğün güçlerine meydan okuyor. Daha sonra, önce "yazıcılarla", sonra da Ferisiler ve Herodlularla giderek daha yoğun bir çatışmaya girer, ta ki kendi halkından oluşan kalabalıklar halinde, Markos'un esas olarak Yahudiler arası olduğunu tasvir ettiği ve Romalı güçlerin kendisini idam etme konusunda isteksiz olduğuna ikna ettiği bir çatışma. Matta, gördüğümüz gibi, xMark'tan yaklaşık yirmi yıl sonra yazıyor, İsa ile Yahudi çağdaşlarının çoğunluğu arasındaki çok daha sert ve saldırgan düşmanlığı tasvir ediyor, hatta bu rolü Kral Herod'a veriyor.

--- SAYFA 131 ---

LUKE VE YUHANNA, nefret edilen zalim Firavun'un İSRAİL'İN MİRASINI / 111'İNİ İDDİA EDİYOR. Aslında, İsa doğar doğmaz Hirodes ve "onunla birlikte tüm Yerusâlim", özellikle de "halkın bütün başkâhinleri ve din bilginleri" sıkıntıya girdi ve Hirodes onu öldürmeye karar verdi. Matta, kendi zamanının dinsel liderleri olan Ferisileri, İsa'nın öğretisini reddeden herkesle birlikte "şeytan ve onun tüm melekleri için ayrılan ateşte" sonsuz cezaya çarptırılacak olan "cehennemın oğulları" olarak tanımlıyor. Yine de Matthew Overman'ın, aslında, her biri kendi üstün doğruluğunda ısrar eden ve her birinin diğer cinlerin ele geçirdiğini çağırdığı rakip Yahudi reform grupları arasındaki bir savaşı gösterme niyetinde olduğu yönünde Andrew Overman'ın son analizine katılıyorum.30 Gördüğümüz gibi, Luka çok daha ileri gidiyor. Şeytan, İsa'yı ayartmak ve yok etmek için ortaya çıkar çıkmaz, İsa'nın tüm kasaba halkı, sinagoglarında onun ilk halka açık konuşmasını duyunca öfkeye kapılırlar ve onu bir uçurumdan aşağıya atmaya çalışırlar. Ancak Luka'nın anlatımının doruk noktasında Şeytan, deyim yerindeyse, Yahuda'ya girmek ve çarmıha gerilmeyle biten operasyonu yönetmek için şahsen geri döner. Yazma c. MS 100'de John, şeytanın düzenini bağımsız bir doğaüstü karakter olarak reddeder (eğer gerçekten de bunu biliyorsa, ki benim bildiğimden şüpheleniyorum). Bunun yerine, Yuhanna'nın hikayeyi anlattığı gibi, Şeytan, Tanrı'nın kendisi gibi, önce Yahuda İskariyot'ta, sonra İsa'ya muhalefet eden Yahudi yetkililerde ve son olarak Yuhanna'nın bazen Şeytan'ın müttefikleri olarak nitelendirdiği ve karanlığın ışıktan veya cehennemın güçlerinin cennetin ordularından olduğu gibi artık İsa ve takipçilerinden ayrı olan "Yahudiler" olarak adlandırdığı grupta enkarne olmuş görünüyor. Evangelistlerin şeytana dair çeşitli tasvirleri, "Şeytan'ın toplumsal tarihi"yle, yani İsa'nın takipçilerini temsil eden gruplarla onların muhalefeti arasındaki artan çatışmanın tarihiyle bağlantılıdır. Evangelistler, İsa'nın hayatını ve mesajını bu polemik terimlerle sunarak, şüphesiz grup dayanışmasını güçlendirmeyi amaçladılar. Bu süreçte, iki bin yıl boyunca Hristiyanların Yahudilere ilişkin öz anlayışlarını hesaplanamayacak derecede önemli olacak şekillerde şekillendirdiler.

--- SAYFA 132 ---

V ŞEYTAN'IN DÜNYASAL KRALLIĞI: PAGANLARA KARŞI HİRİSTİYAN SAĞLIK MS 70 ile 100 yılları arasında -Markos müjdesi ile Yuhanna müjdesinin yazılması arasındaki aralık- Hristiyan hareketi büyük ölçüde Yahudi olmayan bir hale geldi. Pek çok din değiştiren, Hristiyan olmanın hayatlarını tehlikeye attığını ve Yahudiler tarafından değil, paganlar tarafından tehdit edildiğini fark etti; paganlar, tanrıların gazabını tüm toplulukların üzerine getirebileceğinden korktukları "ateizm"leri nedeniyle Hristiyanlardan nefret eden Romalı subaylar ve şehir çeteleri tarafından. Markos ve Matta'dan yalnızca iki nesil sonra, Yahudi olmayanlardan olan ve çoğu Roma eyaletlerinden (Küçük Asya, Suriye, Mısır, Afrika ve Yunanistan) eski paganlar olan din değiştirenler, müjde kelime dağarcığını yeni bir düşmanla yüzleşmek için uyarladılar. Daha önceki Hristiyan kuşakları, Yahudi kardeşleri arasında Şeytan'ı gördüklerini iddia ederken, şimdi Roma zulmüyle karşı karşıya kalan din değiştirenler, Şeytan'ı ve onun şeytani müttefiklerini diğer Yahudi olmayanlar arasında iş başında gördüklerini iddia ediyorlardı. Devlet zulmünün baskıları, Matta ve Luka'da bulduğumuz gibi, Yahudi olmayanlara ilişkin bu tür tanımlamaları karmaşıktırdı; Yahudi olmayan dinleyiciler arasında olumlu bir yankı bulmayı ümit eden bu yazarlar, gördüğümüz gibi, Romalıları ve diğer Yahudi olmayanları genel olarak olumlu şekillerde tasvir etmişlerdi.¹ Hristiyanlar, Yahudi toplulukları içinde bir azınlık hareketi olarak kaldıkları sürece, diğer Yahudileri potansiyel düşmanlar ve Yahudi olmayanları da potansiyel din değiştirenler olarak görme eğilimindeydiler. Havarî Pavlus'un yazdığı halde c. MS 55, her fırsatta tehlikeyle karşı karşıya olduğundan şikayet ediyordu: "hırsızlardan gelen tehlike, kendi halkımdan gelen tehlike, Gen.

--- SAYFA 133 ---

ŞEYTAN'IN SEARTHLY KRALLIK DOM'U 113 kiremit, hatta sahte kardeşlerin tehlikesi¹¹ (2 Korintliler 11:26) - yalnızca Yahudi kardeşlerinin uyguladığı gerçek zulümden bahseder: "Yahudilerden beş kez biri dışında kırk kırbaça yedim; üç kez sopalarla dövüldüm; bir kez taşlandım" (2 Korintliler 11:24). Luka'nın Elçilerin İşleri'ndeki anlatımına göre Pavlus, Romalı yargıçları Yahudi düşmanlığına karşı koruyucuları olarak görüyordu; ve bizzat Pavlus, Roma'daki Hristiyanlara yazarak onlara "yüksek güçlere itaat etmelerini; çünkü Tanrı'dan başka otorite yoktur ve var olan güçler Tanrı tarafından kurulmuştur", hatta Tanrı'nın onlara verdiği "kılıç taşıma" ve "Tanrı'nın gazabını infaz etme" haklarına rağmen (Romalılar 13:1). Ancak Pavlus'un kendisi muhtemelen Romalı bir hakim emriyle idam edildi; ve yaklaşık on yıl sonra, pek çok Romalı, Roma'nın çoğunu harap eden bir yangını başlatmakla imparator Nero'yu suçladığında, imparator bir grup Hristiyanın tutuklanmasını emretti, onları kundakçılıkla suçladı ve onları kendi bahçesine asıp meşaleler gibi diri diri yaktırdı.² Pavlus'un bir takipçisi, öğretmeninin ölümünün koşullarının ve Hristiyanların karşılaştığı çeşitli tehlikelerin farkında, Pavlus'a atfedilen ve Efesliler'e Mektup olarak adlandırılan bir mektupta, Hristiyanların onunla çekişmediği konusunda uyardı. sadece insanlara karşı: Mücadelemiz ete ve kana [insanlara] karşı değil, güçlere, beyliklere, bu mevcut karanlığın dünya yöneticilerine, göksel yerlerdeki kötülüğün ruhani güçlerine karşıdır (6:12). Bu Pavlusçu yazar, birçok Hristiyanın, özellikle de zulümle karşı karşıya kalanların yaşadığı ruhsal savaş duygusunu dile getiriyor. Vahiy kitabının yazarı, "Tanrı'nın sözü ve İsa'nın tanıklığı yüzünden" sürgüne uğradığını iddia eden (Va. 1:9) ve başkalarının Romalı yargıçların elinde hapis, işkence ve ölümle acı çektiğini bildiğinden, "şeytan ve Şeytan"la özdeşleştirdiği Roma'nın güçlerini karakterize etmek için geleneksel peygamberlik niteliğindeki hayvan ve canavar tasvirlerini çağrıştıran korkunç ve coşkulu görüntüler anlatır (20:2; pas.

--- SAYFA 134 ---

114 / ŞEYTANIN TEORİSİ). İncillerin Romalılarına yönelik genel olarak uzlaşmacı tutumuna rağmen, çarmıha gerilme hikayesi yine de Hristiyanları Yahudi liderler kadar Romalı yetkililer aracılığıyla da çalışan şeytani güçleri görmeye davet ediyor; Luka, İsa'nın çarmıha gerilmesinin Pilatus ile Hirodes arasında kutsal olmayan bir ittifak kurduğunu, böylece Romalı ve Yahudi yetkililerin "o gün" arkadaş olduklarını öne sürecek kadar ileri gider (23:12). Diğer Yahudi olmayanlar (çoğunlukla kendi ailelerinin üyeleri, kasaba halkı ve şehir yöneticileri) tarafından nefret edilen Yahudi olmayan din değiştirenler, pagan tanrılara tapanların Şeytan tarafından Tanrı'nın halkını tehdit etmeye yönlendirildiğine inanıyorlardı. Hristiyan vaizler Yahudi olmayanlara giderek daha fazla hitap ettikçe, çoğu Yahudi Hristiyanlıkla ilgili olarak Yahudilerin çoğunu rahatsız eden şeyin paganları daha da rahatsız ettiğini fark etti: "Hristiyanlar din ile bir ulus veya halk arasındaki geleneksel bağları kopardılar" ve tarihçi Robert Wilken'in işaret ettiği gibi, "Eski insanlar dinin belirli bir şehir, ulus veya halkla ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğunu kabul ediyordu."3 Yahudiler dinlerini, geleneklerle birleşmiş, ancak dünyanın dört bir yanına dağılmış halde bir bütün olarak Yahudi halkıyla özdeşleştirdiler. dünya; paganlar için pitalar tam olarak eski geleneklere saygı duymaktan ve geleneksel adetleri onurlandırmaktan ibaretti. Ancak Hristiyan hareketi, insanları atalarının geleneklerini terk etmeye ve aile, toplum ve ulusun kutsal bağlarını kırmaya teşvik etti. Yahudilik içinde bir mezhep olarak başlayan ve Yahudilerin çoğunluğu tarafından reddedilen ve kendisi de reddettiği hareket, şimdi her millettten ve kabileden insanı yeni "Hristiyan toplumu"na katılmaya ve tüm eski akrabalık ve mensubiyet bağlarını kırmaya çağırıyordu. Elçi Pavlus, "Mesih'te artık Yahudi ya da Yunanlı yok... köle ya da özgür, erkek ya da kadın yok" (Gal. 3:28); Vaftizde "yeniden doğanlar" (Yuhanna 3:5-8) için dünya yalnızca iki tür insandan oluşur: Tanrı'nın krallığına mensup olanlar, vatandaşlığı cennette olanlar (İbraniler 12:22-24; 13:14) ve hâlâ kötü olan tarafından yönetilenler, yani Şeytan'ın tebaası. Roma'nın resmi kınamasına ve popüler pagan düşmanlığına rağmen hareket büyüdü. Kuzey Afrikalı din değiştiren Tertullianus, Roma imparatorlarına yaptığı bir çağrıda övünüyor:

--- SAYFA 135 ---

ŞEYTAN'IN DÜNYASAL KRALLIĞI / 115 Bir zamanlar Hristiyanlıktan nefret edenler. . . artık eskiden oldukları şeyden nefret etmeye ve eskiden nefret ettiklerini itiraf etmeye başlıyorlar. . . . Çılgılık, devletin Hristiyanlarla dolu olduğu, onların tarlalarda, şehirlerde, adalarda olduğu yönünde; birçok insan, sanki bir felaket varmış gibi, hem erkeklerin hem de kadınların, her yaştan ve her koşuldan, hatta yüksek rütbeli insanların bile Hristiyan inancını kabul etmeye geçtiklerinden yakınıyor.4 Paganları, hayatlarını tehlikeye atma pahasına bile olsa, "eskiden nefret ettiklerini itiraf etmeye" iten şey nedir? Tertullian ve birkaç kişi daha (Küçük Asya kıyısından Justin, Suriye'den öğrencisi Tatian ve Mısırlı Origen) bize bazı ipuçları bıraktı. Felsefe öğrenimini sürdürmek için MS 140 civarında Küçük Asya'dan Roma'ya gelen genç bir adam olan Justin, bir gün arkadaşlarıyla birlikte imparatorluğun doğum günlerini kutlamak için orada düzenlenen muhteşem gladyatör dövüşlerini izlemek üzere amfitiyatroya gitti. Seyirciler pervasızca ölümüne davetiye çıkaran adamları alkışladılar ve öldürücü darbeyi aldıkları an heyecanlandılar. Yenilgiye uğramış bir gladyatör, rakibinin kılıcıyla karşılaşmak için meydan okurcasına boynunu uzattığında kalabalık çılgına dönerdi; ve kaybedenlerden biri panik içinde kaçtığı anda alay edip yuhaladılar.5 Justin bu şiddetli eğlencenin ortasında bir grup suçlunun vahşi hayvanlar tarafından parçalanmak üzere dışarı çıkarıldığını görünce şaşırıldı. Halkın önünde vahşice infaz edilmeleri karşısında gösterdikleri sakin cesaret onu hayrete düşürdü, özellikle de bunların Romalı senatör Tacitus'un "batıl inançları nedeniyle nefret edilen bir insan sınıfı" olarak tanımladığı ve yaklaşık yüz yıl önce kurucusu Christos'un da "Pontius Pilatus döneminde aşırı cezaya maruz kalan"6 okuryazar olmayan Hristiyanlar olduğunu öğrendiğinde çok şaşırmıştı.6 Justin derinden sarsılmıştı, çünkü bir grup eğitimsiz insanın Platon ve Zeno olarak kabul ettiği şeyi gerçekten başardığını görmüştü. Bir filozofun en büyük başarısı ölümü soğukkanlılıkla kabul etmektir; gladyatörlerin cesaretinin yalnızca parodisini yaptığı bir başarı. Justin izlerken doğanın çok ötesinde bir şeye, bir mucizeye tanık olduğunu fark etti; bir şekilde bu insanlar büyük, bilinmeyen bir güç kaynağından faydalanmışlardı.

--- SAYFA 136 ---

Justin, bu Hristiyanların kendilerini filozoflar olarak değil, kozmik bir mücadelenin savaşçıları, Tanrı'nın Şeytan'a karşı savaşçıları olarak gördüklerini bilseydi daha da şaşırırdı. Justin'in daha sonra öğrendiği gibi, onların şaşırtıcı güvenleri, kendi ıstıraplarının ve ölümlerinin aslında Tanrı'nın, onları cezalandıran Romalı yargıçta ve hatta bizzat Justin gibi seyircilerde cisimleşen kötü güçlere karşı zaferini hızlandırdığı inancından kaynaklanıyordu. Bir süre sonra Justin, denize yakın bir alanda tek başına yürüyüş yaparken beklenmedik bir şekilde bu grubun üyesi olduğu ortaya çıkan yaşlı bir adamla tanıştı. Yaşlı adam ilk başta Justin'e felsefe arayışıyla ilgili sorular sordu; ama Justin'in beklediği gibi etkilenmek yerine yaşlı adam ona meydan okudu ve felsefede asla aydınlanma bulamayacağını söyledi. Justin'in felsefede aradığı şey sadece entelektüel anlayış değil, kendini gerçekleştirmekti: Mutlu olmak için nasıl yaşamalıyım? Dönüşüme doğru atılan adımlar nelerdir?1 Justin, felsefi arayışının daha erken bir aşamasında, sıradan "insani" bakış açısını aşmayı umarak "kendini Stoacı bir öğretmene teslim ettiğini" söylüyor. Stoacı öğretmenler, kişinin fiziği -kelimenin tam anlamıyla "doğa"- inceleyerek kişinin hayatındaki her olayı, engeli veya durumu evrensel bir bakış açısına yerleştirmeyi ve doğa ile eşanlamlı olan ilahi olana katılmayı öğrenebileceğine söz verdiler. Justin, öğretmenin konuyla ilgili ilahi ve cesaret kırıcı sorular hakkında nadiren konuşması nedeniyle hayal kırıklığına uğradığını söylüyor; bu yüzden Justin ayrıldı ve gezgin bir filozofla çalışmaya başladı. Birkaç gün sonra, yeni öğretmeni öğrenim ücreti talep ettiğinde Justin tiksiniyerek istifa etti ve adamın "hiçbir filozof olmadığına" karar verdi. Justin pes etmedi; Daha sonra, ruhu ilahi olanla uyumlu hale getirmek için fiziksel ve zihinsel disiplini öğretmeyi teklif eden Pisagorcu bir ustayı denedi. Justin, "mutlu bir yaşamın ne olduğunu" anlamaya başlayabilmesi için önce astronomi, matematik ve müzikte uzmanlaşması gerektiğini söylediğinde bu öğretmeni de bıraktı. Yenilgiye uğramış ve çaresiz kalan Justin, sonunda Platon'un parlak yorumcusunun öğretilerinde doğru yol olduğuna inandığı şeyi keşfetti. Aydınlanma yolunda zaten büyük ilerleme kaydettiğini söylüyor.

--- SAYFA 137 ---

ŞEYTAN'IN DÜNYA KRALI DO M / 117 yakın zamanda ilahi olanı kavramak için zihnini toparlaması bekleniyor. Ancak deniz kenarında yürürken tanıştığı yaşlı Hristiyan, onun temel felsefi önermesine meydan okudu: "O halde, zihnimizde bu kadar büyük bir güç var mı? İnsan zihni, Tanrı'yı bir gün kendi kapasitesiyle görebilecek mi?" Yaşlı adam Justin'in en büyük korkusunu dile getirdi: Zamanını boşa harcıyordu; insan zihninin, ne kadar eğitilirse ve kapasitesi ne kadar artırılırsa artırılın, doğası gereği bu hedefe ulaşma yeteneğinden yoksun olduğu; zihin Tanrı'yı kendi çabasıyla anlayamaz. Yaşlı adam ona ilk kez meydan okuduğunda Justin, Platonik klişeleri tekrarlayarak şiddetle karşı çıktı. Daha sonra hikayeyi yeniden anlatan Justin, daha önceki saflığının ironisini kabul etti: Kendini "Platon diyor ki... ve ben ona inanıyorum" ifadesini tekrarlarlarken buldu. Kendini giderek daha aptal hisseden Justin, yaşlı adamın iddialarına yönelik itirazlarının, kendisinin herhangi bir inancından veya uzmanlığından değil, yalnızca Platon'un otoritesini körü körüne kabul etmesinden kaynaklandığını fark etti. Justin ve yaşlı adam konuşurken ilk kez aklın idrak edemeyeceği kadar derin bir sürece girdiğini gördü. Justin, ilahi olanlar da dahil olmak üzere her şey hakkında rasyonel olarak düşünebilecek özgür bir zihne sahip olduğunu varsaymıştı. Şimdi tam tersini duyuyordu: Zihnin kendisi, düşüncemizi çarpıtan ve kafa karıştıran şeytani güçlerle istila edilmişti. Yaşlı adam, kendisinin ya da herhangi birinin anlayışa ulaşmadan önce, Justin'in bizim kavrayışımızdan çok daha büyük, "zihni aydınlatan" ilahi ruhu alması gerektiğini söyledi. 10 Ama önce Justinus'un, kendisi de ilahi ruhla dolu olan kutlayıcının, adayın zihninde ve bedeninde yaşayan ve onu, tüm vaftiz edilmemişler gibi, kafa karışıklığının ve cehaletin esiri olarak tutan şeytani güçleri kovmak için bu ruhu çağıracağı bir şeytan çıkarma ayini geçirmesi gerekecekti. Yaşlı adamla hararetli bir tartışma ve hatırı sayılır bir iç mücadelenin ardından Justin, Hristiyanların büyük bir güce, her zaman orada olan, bulutları aşmayı bekleyen ve Hristiyanların vaftizden başlayarak güçlü ritüelleri tarafından dünyaya getirilen ilahi güce erişebildiklerine ikna oldu.11

--- SAYFA 138 ---

Justin, yaşlı adamın onu terk etmeden önce genç adama "her şeyden önce ışığın kapılarının size açılması için dua etmesi" uyarısında bulunduğunu söylüyor; çünkü bu şeyler herkes tarafından algılanamaz veya anlaşılamaz; yalnızca Tanrı'nın ve Mesih'in bilgelik verdiği kişi tarafından algılanabilir veya anlaşılamaz. 12 Justin, o gittikten sonra ruhumda anında bir ateşin ve bir aşkın alevlendiğini söylüyor. . . İsa'nın dostları bana sahip oldu; ve sözlerini zihnimde defalarca evirip çevirirken, yalnızca bu felsefenin güvenli ve yararlı olduğunu gördüm.13 Justin, diğer "Mesih'in dostlarını" arayarak vaftiz törenine aday olmayı istedi. Bize kendi vaftizinin öyküsünü anlatmıyor ama diğer kaynaklar şunu ileri sürüyor: Justin oruç tutup kendini hazırlamak için dua ettikten sonra, muhtemelen Paskalya'dan önceki gece, içinde yaşayan şeytani güçleri dışarı atacak ve onu yeni, ilahi yaşamla suçlayacak ayini bekleyecekti. İlk önce kutsanmış kişi, Justin'in "şeytandan, onun tüm görkeminden ve meleklerinden vazgeçmeye" istekli olup olmadığını öğrenmek isteyecekti; Justin ritüel olarak üç kez "Onlardan vazgeçiyorum" diye ilan ederdi. Daha sonra Justin, eski benliğinin ölümünü ve günahlardan arınmasını simgelemek için çıplak bir şekilde nehre iner ve kendini suya bırakırdı. İlahi isim söylendiğinde ve kutlama yapan kişi üzerine inmesi için ruhu çağırdığında, yeniden doğar, kıyıda yeni beyaz elbiseler giydirilir ve yeni doğmuş bir bebeğe uygun, süt ve bal karışımı bir bebek yemeği sunulur.14 Justin, felsefede boşuna aradığı şeyi vaftizde aldığını söyledi: "Bu yıkanmaya aydınlanma diyoruz; çünkü bunları öğrenenlerin anlayışları aydınlanır." Daha sonra diğer potansiyel din değiştirenlere şöyle açıkladı: "Doğduğumuzda, ebeveynlerimizin ilişkisi yoluyla bilinç veya seçim olmadan doğduğumuz ve kötü alışkanlıklar ve kötü geleneklerle büyüdüğümüz için" vaftiz edildik, "artık çocuk olmamamız için"

--- SAYFA 139 ---

Zorunluluk ve cehaletten kurtulun, ama seçimin ve bilginin çocukları olun.'110 Yeni ebeveynlere (Tanrı ve kutsal ruh) ritüel olarak yeniden doğuşu, Justin'in yalnızca doğal ailesinden değil, aynı zamanda onların çocukluğundan beri ona öğrettiği "alışkanlıklar ve kötü geleneklerden" de, her şeyden önce artık kötü olarak gördüğü tanrılara yönelik geleneksel dindarlıktan vazgeçmesini sağladı. ruhlar. Katı ve kutuplaşmış Hristiyan dünyasına giren Justin, Roma amfiteyatrosunda kanlı ölümüne tanık olduğu cesur, okuma yazma bilmeyen Hristiyanların arasına katıldı. Artık Justin de onlar gibi tüm evreni kozmik güçlerin çatıştığı bir savaş alanı olarak görüyordu. Justin, gözlerinin birdenbire en zararsız görünümünün ardındaki gerçeğe açıldığını inanıyordu: her gün pazarda gördüğü tanrıçalar Fortuna ve Roma'nın mermer heykelleri, hamamlara başkanlık eden Herkül'ün görüntüsü ve tiyatrodaki Dionysos ve Apollon'un heykelleri. Justin artık bu tanıdık keskin yüzlerin ardında "göksel yerlerdeki kötülüğün ruhani güçlerini" tanıdı. Justin birdenbire, Paul'un yaptığı gibi, çaresiz insanlık üzerinde etkili olan güçlerin, paganların sandığı gibi ne insani ne de ilahi olduğunu, aksine şeytani olduğunu anladı. Justin'in pagan ebeveynleri onu geleneksel dindarlık anlayışıyla yetiştirmiş ve doğanın güçlerine ilahi olarak saygı duymuşlardı. Dindar paganlar için, klasikçi A. H. Armstrong'un söylediği gibi, eski tanrılar güneşin, denizin, rüzgarın, dağların, büyük vahşi hayvanların güzelliğine ve iyiliğine sahiptir; ahlak alanına girmeyen ve hiçbir şekilde insan ırkını ilgilendirmeyen muhteşem, güçlü ve tehlikeli gerçekler.1 Pagan ibadeti, kırılgan türümüzü tehdit eden büyük güçlere duyulan korkuyla karışık bir korkuyu karıştırıyordu. Delphi'deki kahin, ibadet edenleri, yüce bir tefekküre veya iç gözleme davet olarak değil, onların idraklerinin çok ötesindeki kozmik güçlerin karşılıklı etkileşimi tarafından yaşamaya ve ölmeye doğru itilen ölümlü, geçici, kelimenin tam anlamıyla "bir günün yaratıkları" olduklarını açık bir şekilde hatırlatmak için "Kendini tanı" uyarısında bulunuyordu. MÖ altıncı yüzyıldan itibaren. daha sonra filozoflar bu kozmik güçler üzerinde çeşitli şekillerde düşündüler. Platon "zorunluluktan" bahsetmişti.

--- SAYFA 140 ---

120 / ŞEYTANIN TEORİSİ, diğerleri evreni yöneten "kader" veya "kader" güçleriyle ilgili. Daha sonra Stoacı filozoflar eski mitleri "mitolojiden arındırdılar" ve tanrıları -Zeus, Hera, Afrodit- doğal evrenin unsurlarını temsil ediyor olarak yeniden yorumladılar. Bazıları, örneğin Hera'nın havayı, Zeus'un şimşek ve gök gürültüsünü, Eros ve Afrodit'i temsil ettiğini öne sürdüler. bizi çiftleşmeye iten erotik enerjiler ve bizi savaşa iten saldırgan enerji Ares.18 Pek çok klasik filozof, bu tanrıların kendi başlarına ne kötü ne de iyi oldukları konusunda hemfikir; tanrılar kaprisli -bazen iyiliksever, bazen de düşmanca- görünseler de çoğu pagan düşünür, bu tür yargıların tanrılarla hiçbir ilgisi olmadığı, yalnızca belirli olaylara verilen insan tepkileri olduğu konusunda hemfikir. Justin'e göre din değiştirme, sahip olduğu her tanrı ve ruhu değiştirdi. Çocukluğundan beri tapındığı Apollon, Afrodit ve Zeus da dahil olmak üzere bilinen, artık Şeytan'ın müttefikleri olarak algıyordu - halka açık tören alaylarına, binlerce tapınaklarına ve ısıltılı rahipliklerine rağmen, bizzat pontifex maximus ("en büyük rahip") olarak hizmet eden imparatorun kendisi tarafından tapınılmasına rağmen. Yeniden doğan Justin, dindar pagan filozofların daimones olarak adlandırdığı ruhsal enerjiler evrenini gördü. kendi deyimiyle "pis şeytanlar" gibi. 19 Hristiyan hareketi Batı dünyasını kasıp kavurduğunda, dilimiz bu ters algıyı yansıtacak ve Yunanca daimones, "ruh enerjileri" terimi, İngilizce'de şeytanlara dönüşecekti. Böylece, Justin diyor ki, her ırktan biz, bir zamanlar Semele'nin oğlu Dionysos'a ve insanlara olan tutkularıyla anılması bile utanç verici şeyler yapan Leto'nun oğlu Apollon'a tapardık; Persephone ve Afrodit'e tapan. . . ya da Asklepius ya da tanrı olarak adlandırılan diğer bazı kişiler, şimdi İsa Mesih aracılığıyla onları ölüm pahasına bile olsa hor görüyorlar. . İblislerin sorumlu olduğunu bildiğimiz bu tür şeylere inananlara acıyoruz.21 Justin, "Ne olursa olsun, ölümcül zorunluluklara göre olur" diyen filozofların yanıldıklarını söylüyor.

--- SAYFA 141 ---

SATAN' S E R T H L Y K I N G D O M / 121 "Tanrı için yeniden doğanların" ifadesi; çünkü bunlarda "aynı kişinin zıt şeylere geçiş yaptığını" görüyoruz.22 Justin, "Mesih'in sözlerinin" "doğru yoldan sapanlara ilham verebilecek korkunç bir güce" sahip olduğunu bulduğunu söylüyor23; şimdi o ve onun Hristiyan kardeşleri, bir zamanlar diğerlerinin çoğu gibi tutku, açgözlülük ve nefretle yönlendirildiler, iblislerden ayrı duruyorlar ve Tanrı'nın peşinden gidiyorlar;... Bir zamanlar fuhuştan zevk alan bizler, artık özdenetimi benimsiyoruz; biz, kim. . . zenginlik ve mal edinmeye her şeyin üstünde değer veren, şimdi sahip olduklarımızı ortak bir fona aktaran ve ihtiyaç sahibi herkesle paylaşan; Birbirimizden nefret eden, birbirimizden nefret eden, onları öldüren ve bizden etnik farklılıkları nedeniyle hayatlarımızı bazı insanlarla paylaşmayan bizler, artık onlarla yakın bir şekilde yaşıyoruz.24 Justin, kendi hayatında ve etrafındaki Hristiyanların hayatlarında, onlara "doğanın ötesinde" yaşamalarını sağlayan ilahi gücün kanıtlarını görüyor. Amfiteyatroda ölmesini izlediği Hristiyanlar nasıl ilham verici cesaretleriyle hayatta kalma içgüdüünün üstesinden geldilerse, başkaları da içgüdüsel dürtülerin zulmünün üstesinden gelebilirler, diyor: Çocukluğumuzdan beri Hristiyan olan aramızdan çoğu, hem erkek hem de kadın, altmış ya da yetmiş yaşında saf kaldı; ve her ırktan böyle insanlar çıkarabildiğim için övünüyorum. . . . ve aşırı alışkanlıkları yeniden düzenleyen sayısız kalabalık hakkında ne diyeceğim?25 Justin, güçlü dürtülerin (örneğin sert içki içmeye ilişkin) kırıldığı kişilerden söz ediyor. Justin'in söylediğine göre diğer pek çok kişi, Hristiyan komşularında buldukları şaşırtıcı hoşgörü, sabır ve sarsılmaz dürüstlük karşısında "şiddetli ve zalim eğilimlerini değiştirdiler." ve onları köle olarak sat

--- SAYFA 142 ---

122 / ŞEYTANIN KÖKENİ "keçi veya koyun sürüleri gibi mi?"2** Ayrıcalıklı bir felsefe öğrencisi olarak Justin ahlaki bir kayıtsızlık sergilemiş olabilir; bunun yerine terk edilmiş çocuklara kızıyor ve kendi felsefi gelişmişlikleriyle övünen ahlaki görecelikleri kınıyor: "En kötü kötülük, ne iyinin ne de kötünün kendi başına bir şey olmadığını, bunların yalnızca birer varlık olduğunu söylemektir. Justin'in hayatının artık ahlaki bir yönü var. Bir zamanlar iblislerin pasif avı olarak yaşadığı doğal hayatı, şimdi yaşadığı ruhla aşılınmış hayatla karşılaştırıyor: Tanrı'yı bulmayı öğrendik... ve kötü ya da kışkırtıcı kişinin, komplocunun ya da doğru kişinin Tanrı'nın dikkatinden kaçmasının imkansız olduğuna inanıyoruz ve her insan, yaptıklarının değerine göre sonsuz cezaya ya da kurtuluşa gider.³⁰ Justin, yeni yaşamında evrendeki rolünün son derece arttığını görüyor; aldığı tavır ve yaptığı seçimler yalnızca sonsuz kaderini belirlemekle kalmıyor, aynı zamanda onu şu anda Tanrı'nın ruhu ile Şeytan arasındaki evrensel mücadelede aktif bir savaşçı olarak meşgul ediyor.³¹ Ancak Justin, yeni durumunun ironisini ve dehşetini fark ediyor: İlahi aydınlanma onu tanıdık olan her şeyden koparmış, ailesinden ve arkadaşlarından uzaklaştırmış ve kültürünün çoğundan uzaklaştırmıştır. Vaftiz yoluyla şeytan çıkarma işlemi onu tüm yaşamı boyunca tapındığı tanrılara karşı bir konuma getirdi ve neredeyse tanıdığı herkesle - her şeyden önce hükümet yetkilileriyle - evangelistlerin korkularını yatıştırmaya yönelik tüm çabalarına rağmen, artık Romalı çoğunluğun ve hükümet yöneticilerinin şüphe ve küçümsemeyle karşıladığı bir gruba dahil oldu.³² Açıkça Mesih'e bağlılıkla suçlananlar tutuklanma ve sorguya çekilme tehlikesiyle karşı karşıyadır. İşkence; "itiraf etmek", eğer kişi Roma vatandaşı olma şansına sahipse, başının kesilmesi yoluyla, yoksa uzun süreli işkence ve kamuya açık gösteriyle derhal ölüme mahkum edilmesi anlamına gelir.

--- SAYFA 143 ---

Justin, ad bestias'ın kınanması da dahil olmak üzere - yani kamusal spor sahalarında vahşi hayvanlar tarafından parçalanmayı - Justin, kadınlar ve çocuklar da dahil olmak üzere inananların veya kölelerinin, Hristiyanların ritüel olarak insan eti yeme ve yeni kesilmiş bebeklerin kanını içme dahil olmak üzere gaddarlık yaptıklarını gördüklerini "itiraf edene" kadar işkenceye maruz kaldıklarını biliyor. Sadece otuz yıl önce, Küçük Asya'daki Bithynia valisi veya Bithynia valisi Pliny gibi ayık fikirli bir yetkili bile, Hristiyanlara suç teşkil eden eylemlerden dolayı suçlu olmadıkları konusunda Hristiyanlara işkence ederek tatmin olmuş, sırf "inatçılıkları" nedeniyle de olsa, ölüm cezasını hak ettiklerine karar vermişti.³³ Peki ama sadece Hristiyan isminin anılması neden bu kadar şiddetli, mantıksız bir nefret uyandırıyor? Bu soru üzerine düşünen Justin, havarilerin anıları adını verdiği (bizim İncil dediğimiz) metinlerde ipuçları buluyor. Justin orada, Tanrı'nın ruhunun vaftiz sırasında İsa'nın üzerine indikten sonra, Şeytan ve onun şeytani müttefiklerinin karşılık vererek İsa'ya karşı çıktıklarını ve sonunda onu ölümüne kadar kovaladıklarını okuyor. Justin şimdi de, vaftiz edilenlerin üzerine ruh indiğinde, İsa'ya karşı savaşan aynı kötü güçlerin onun takipçilerine saldırdığını fark ediyor. İnciller, Justin'e, şeytani ve ilahi ruhsal enerjilerin, çoğu zaman onların bilgisi dışında, insanların içinde nasıl barınabildiğini ve onları yıkıma ya da Tanrı'ya doğru nasıl sürükleyebildiğini gösterir. Justinus artık Pavlus'un, mücadelemizin ete ve kana karşı değil, güçlere, prensliklere, bu mevcut karanlığın dünya yöneticilerine, göksel yerlerdeki kötülüğün ruhsal güçlerine karşı olduğu yönündeki uyarısını anlıyor (Efesliler 6:12). Görünmeyen enerjilerin insanları harekete geçirdiği inancı elbette yeni bir şey değildi; pagan dünyasında evrensel olarak kabul edildi. Bin yıl önce Homer, bu tür enerjilerin insanlar üzerinde nasıl oynadığını anlatmıştı; Athena'nın Akhilleus'a kahramanca savaş için nasıl ilham verdiğini ve Afrodit'in nasıl Truvalı Helen'i yakalayıp ele geçirdiğini, onu halkını savaşa sürükleyen zina tutkusuna sürüklediğini anlatmıştı. Hatırlamak-

--- SAYFA 144 ---

124 / ŞEYTANIN TEORİSİ Sokrates'in ölümüyle Justin, Sokrates'in de Hristiyanlarla aynı şeyi söylediğini fark eder: Homeros'un övdüğü tüm tanrılar, aslında insanları yozlaştıran, "kadınları baştan çıkaran ve oğlanları sodomize eden" ve insanları kendilerine tanrı olarak tapmaları için korkutan kötü enerjilerdir.³⁴ Justin, Sokrates'in geleneksel dini bu nedenle kınadığını söylüyor. Sokrates'in maskesini düşürmekle tehdit ettiği için ona öfkelenen aynı şeytani güçler, Atinalı çeteyi onu idam etmeye yöneltti. Justin, bu evrensel şeytani aldatmacanın, Hristiyanların salt varlığının paganlar arasında uyandırdığı mantıksız nefreti açıkladığını fark eder - yalnızca cahil ve asi çetenin şiddetli tutkularından değil, aynı zamanda Roma'yı yöneten en aydın imparatorlar tarafından bile onaylanan Hristiyanların kriminalize edilmesinden de kaynaklanmaktadır. Justin, cesurca bu yöneticilere -imparator Antoninus Pius ve iki oğlu, "en gerçek filozof" olarak adlandırdığı Stoacı prens Marcus Aurelius ve "Filozof Lucius"a- açık bir protesto mektubu gönderiyor ve onlara filozof arkadaşları olarak sesleniyor ve onların gözlerini açmayı umduğunu söylüyor: "Her milletten haksız yere nefret edilen ve katledilen insanlar; Ben, Priscus'un oğlu ve Bacchius'un torunu, Flavia Neapolis'ten Justin, ben de onlardan biriyim. Justin, Roma dünyasının yöneticilerini şöyle uyarıyor: "Şimdi bile, bu iblisler, söylediklerimizi anlamanızı engelleyerek sizi köleleri olarak tutmaya çalışıyorlar."³⁶ Justin, onların akıllarının, Atinalıları Sokrates'i öldürmeye kışkırtan aynı kötü ruhlar tarafından ele geçirildiğini kanıtlıyor; Hristiyanları öldürün.

--- SAYFA 145 ---

ŞEYTAN'IN SEARTHLY KINGDOM / 12S Justin imparatorlara mektup yazdıktan (ve görünüşe göre hiçbir yanıt alamadığı) kısa bir süre sonra, din değiştirmiş aristokrat bir kadının tutuklanmasıyla ilgili bir dava duydu. Justin, din değiştirmeden önce kocasıyla birlikte evdeki köleler ve diğer insanlarla sarhoş ilişkilere katıldığını söylüyor; ancak vaftizden sonra ayıldı, bu tür eylemlere katılmayı reddetti ve ondan boşanmak istedi. Arkadaşları uzlaşma umuduyla onu onunla kalmaya ikna etti ve Justin'in söylediğine göre "kendi duygularını çiğnedi ve onunla kaldı." Ancak İskenderiye gezisi sırasında kocasının her zamankinden daha kötü davrandığını duyunca boşanma talebinde bulundu ve onu terk etti. Kocasını onu yetkililere Hristiyan olarak ihbar etti ve kendisi imparatora başvurarak kendi duruşmasını geciktirmeyi başarsa da kocası, Hristiyanlık öğretmeni Porphyry'ye öfkeyle döndü ve onu ve birkaç kişiyi derhal tutuklayıp idam ettirdi.³ Bu karardan endişelenen ve sıkıntı çeken Justin, bu kez "kutsal Senato'ya" hitaben ikinci bir protesto mektubu yazdı.^{3*} Bir süre sonra Justin'in kendisi de suçlandı, tutuklandı ve sorguya çekildi. Roma valisi Rusticus, Justin'e ve kendisiyle birlikte tutuklanan öğrencilerine "tanrılara itaat etmelerini ve yöneticilere boyun eğmelerini" emretti. Tanrılara kurban sunması halinde ölüm cezasından beraat etmesi teklif edildiğinde Justin meydan okurcasına reddetti: "Akli başında hiç kimse dindarlıktan dinsizliğe dönmez." Rusticus, sanıkları sonuçlar konusunda bir kez daha uyardı ve sonra onları kararlı bulduğunda cezasını açıkladı: Tanrılara kurban sunmayı ve imparatorların emirlerine uymayı reddedenler, kanunlara uygun olarak dövülsün ve başlarının kesilmesi cezasına çarptırılsınlar.³⁹ Roma sarayında davalarını kaybeden Justin ve arkadaşları, yine de kesin savaşı kazandıkları için kendilerini teselli ederek kırbaçlama hücrelerine doğru yürüdüler; terörü (acı ve ölüm korkusunu) en büyük silahları olarak kullanan iblisler karşı zafer kazanıyorlardı. Justin'in hitap ettiği yöneticiler onun dilekçelerini gerçekten okumuş olsaydı (bunları bir imparatorluk sekreterinin emanet etmesi daha muhtemeldir)

--- SAYFA 146 ---

126 / ŞEYTANIN KURULUŞU bir hükümet arşivinde yer alsaydı, Justin'in ruhani dünya görüşünü küçümserlerdi.⁴⁰ Özel günlüğünde saklanan yazılarından iyi tanınan Marcus Aurelius, muhtemelen Justin'in "Hristiyan felsefesinden" müstehcen derecede görkemli olduğu için nefret ederdi - Marcus'un kendisinin felsefeden elde ettiği zorluklarla elde ettiği gerçekler olarak gördüğü şeyin tam tersi.⁴¹ Marcus, Uygar dünyanın efendisi olarak hükümdarlığı sırasında saygı duyulan (c. 161-180), imparatorluk çelenkinden daha fazla değer veren ve sorumluluklarını yerine getirmesine yardımcı olan ve yalnızlık, hayal kırıklığı ve kedere rağmen ayakta kalmasını sağlayan dini felsefeyi onurlandıran. Günlük görevlerinde Marcus, herkes gibi kendisinin de evreni yöneten güçlere tabi olduğunu kendisine hatırlatmak için sürekli olarak felsefi düşünceye başvuruyordu. Marcus, babası imparator Antoninus Pius tarafından hükümdar olması için büyütüldü. Marcus isteksizce ilk aşkı olan felsefeden vazgeçerek dövüş sanatları, topluluk önünde konuşma, binicilik ve bir imparatora uygun bir karakter oluşturma gibi pratik faaliyetleri inceledi. Marcus, babasını insan karakterinin en büyük modeli olarak övüyor ve hayatının tüm koşulları için, özellikle de ilahi olarak verilen "doğaya göre yaşanan bir hayatı açık ve sık sık hayal etme" kapasitesi ve 4.9 doğanın güçlerini somutlaştıran "tanrıların hatırlatıcıları ve neredeyse talimatları" nedeniyle tanrıları övüyor. Marcus kendisini sıklıkla geleneksel dindarlığın diliyle ifade etse de, "eski tanrıları" -Zeus, Hera, Afrodite, Apollon- doğal evrenin unsurları olarak yeniden yorumlayan Musonius Rufus gibi bazı Stoacı öğretmenlerin düşüncelerini kendisine uyarlamıştı. Antik mitleri mitolojiden arındırma sürecinde Stoacı filozoflar, antik şairler Homeros, Sappho ve Hesiodos'un tanrılara atfettiği tekinsiz, kaprisli ve düşmanca nitelikleri azaltma eğilimindeydiler.⁴³ Marcus, ne kadar kaotik ve hatta çelişkili görünseler de tüm tanrıların ve daimonların ("ruhsal varlıklar") aslında tek bir kozmik düzenin parçası olduğuna inanmaya başlamıştı.⁴⁴ Yalnız, geceleri, günlüğüne yazıyor, belki de Tuna Nehri'nin bir kolu boyunca veya Hun Nehri kıyısında, yabancı çölde askerleriyle birlikte kamp kurduğu bir çadırda.

--- SAYFA 147 ---

SAT A N 'S E A RTH L Y KING D O M / 127 garian ovasında Marcus sık sık kırılğan türümüzün kırılğanlığına dair açık bir duyguyla karışık bir hayranlık ifade ediyor. Yine de dindarlığın, Marcus'un birbirinin yerine geçebilecek terimler olarak gördüğü doğaya, zorunluluğa ve kadere gönüllü olarak boyun eğmekten ibaret olduğuna inanıyor. Onun zihninde hepimizin bu kozmik güçlere tabi olduğumuzdan başka hiçbir şüphe yok; tek soru, kendimizi onlara soğukkanlılıkla teslim edip edemeyeceğimizdir. Öfke ve keder tutkularını dizginlemeye çalışan bir adam olarak konuşan Marcus, kendine sürekli olarak "doğum gibi ölümün de doğanın bir gizemi olduğunu"⁴⁵ hatırlatıyor; her biri zorunlu olarak birbirini tamamlıyor: Olan her şey bahar gülü ya da yaz meyvesi kadar sıradan ve öngörülebilir; bu hastalık, ölüm, iftira ve komplo için de diğer her şey kadar geçerli... Öyleyse, eğer bir kişi evrende olup bitenlere, neredeyse her şeye, hatta hatta her şeye karşı duyarlılığa ve daha derin bir içgörüyeye sahipse. eğer başka bir şeyin yan ürünüyse, kendi tarzında bütünün uyumlu bir parçası olarak zevke katkıda bulunacaktır.⁴⁶ Gladyatör dövüşlerini ve insanların vahşi hayvanlar tarafından parçalanarak öldürüldüğü gösterileri hatırlatan Marcus, gerçek bir filozofun, vahşi hayvanların gerçek açık çenelerine, onların sanatsal temsillerinden daha az zevkle bakacağını ve hem erkek hem de kadın yaşlı insanlarda yaşın kalitesini takdir edebileceğini ve erotik güzelliğe ılımlı bir bilgelikle bakabileceğini düşünüyor; Marcus, "tanrılardan", kendi bireysel hayatlarımızın varoluş dokusuna örüldüğü ve öğelerimizin eninde sonunda içinde eriyeceği engin evrensel güçler olarak söz eder: İnsan ruhu, mümkün olduğu ölçüde evrende bir tür apse veya tümör haline geldiğinde en kibirli olur (hybristes). Çünkü olan herhangi bir şeyden şikayet etmek, 4K doğasına karşı bir isyandır.

--- SAYFA 148 ---

128 / ŞEYTANIN KURULUŞU Felaket ve iyi talihin "iyi ve kötü olana ayırım gözetmeksizin düştüğünün" bilincinde olan Marcus, bu gerçeği anlamlandırmaya çalışıyor. Evren "tasarımsız ve yönsüz" bir şekilde kaotik mi işliyor?49 Dürüstlük bizim ateist olmamızı mı gerektirir? Ama hayatın anlamsız olduğu fikrini reddeder ve onun yerine şöyle der: Bu, doğadaki bir kusur değildir, sanki doğa cahilmiş gibi, ya da güçsüz olmak ya da hata yapmak, iyi ve kötü şeylerin, iyi ve kötü olanların üzerine ayırım gözetmeksizin düşmesi?0 Tam tersine, bu ayırım gözetmeme, "yaşamak ve ölmek, itibar ve rezillik, acı ve zevk, zenginlik ve yoksulluğun aslında ne iyi ne de kötü olduğunu", aksine hepsinin yalnızca "doğanın işinin" bir parçası olduğunu gösterir; Ancak iyiyi ve kötüyü içeren şey, doğanın yaptıklarına nasıl tepki verdiğimizdir: İyi insanı benzersiz kılan tek şey, onun olup bitenleri ve kaderin onun için ördüğü şeyleri sevmesi ve memnuniyetle karşılamasıdır; ve. . . içindeki ilahi daimon'u kirletmez. . . Tanrı'yı uyumlu bir şekilde takip eder.51 İhanete ve kayba karşı kendi doğal tepkilerini (öfke, kendine acıma ve keder) aşmaya niyetli olan Marcus, tüm ahlaki enerjisini denge uygulama disiplinine yönlendirir ve çoğu zaman eskilerin "dayanılmaz acı" dediği bir çocuğun kaybı durumuna geri döner. Marcus ve eşi Faustina, çağdaşlarının çoğu gibi bunu defalarca deneyimlediler; Kendilerinde doğan on dört çocuktan on biri bebeklik veya çocukluk döneminde ölmüştü. Bu krizlerden birinde Marcus kendi kendine şöyle yazmıştı: "Çocuğumun hasta olduğunu görüyorum. Anlıyorum. Ama onun tehlikede olduğunu görmüyorum"52 -çünkü felsefesi ölmenin yaşamaya eşdeğer olduğu konusunda ısrar ediyor. Marcus, "Çocuğum başılsın" diye dua etme dürtüsü nedeniyle kendini sert bir şekilde azarlıyor.53 Marcus, çocuğunun yaşamasını ve ölmemesini istemenin bile "doğadan şikayet etmek" olduğuna inanıyor. Marcus, büyük Stoacı ustalardan biri olan Epiktetos'un şu sözleriyle kendini teselli ediyor: "Çocuğunuzu öptüğünüzde, elinizin altına fısıldayın.

--- SAYFA 149 ---

SAT A N 'S E A R T H L Y KING D O M / 129 nefes, 'Yarın ölebilirsin.' "Başkaları Epiktetos'u "Uğursuz sözler" diye suçladılar ama o şu cevabı verdi: "Hiç de değil, yalnızca doğanın bir eylemine işaret ediyor. Olgun mısırın hasadından bahsetmek uğursuz bir şey olur mu?" o yalnızca her birimizin "bir sunaktaki tütsü taneleri gibi, bazılarımız daha erken, bazılarımız daha sonra mı düşeceğini düşünüyor?"55 Bu nedenle, "Ne kadar talihsizim, bu benim başıma geldiği için" demek yerine kendi iç diyaloguna devam ediyor: "Ne kadar şanslıyım, bu olduğu için ve yine de hala yaralanmadım, ne bugünden eziliyorum, ne de gelecekte korkuyorum?"66 Talihsizliğin tersine dönmesi üzerine düşünmek - imparatorlar aniden suikaste uğradı, köleler serbest bırakıldı - Marcus kendi kendine şunu söylüyor: Başına ne gelirse gelsin, bu senin için kaderden geldi; ve nedenlerin iç içe geçmesi, varoluşunuzu ve bu olayı tek bir dokuda örmüştür.-1 O halde Marcus'un temel inanç maddesi tüm varlığın birliğini içerir: Her şey birbiriyle iç içe geçmiştir ve onları birleştiren bağ kutsaldır; ve neredeyse hiçbir şey diğerine yabancı değildir. Çünkü birbirlerine göre düzenlenmişlerdir ve aynı evreni düzenlemek için bir araya gelirler. Çünkü her şeyden oluşan tek bir evren vardır; ve tek öz, tek yasa, tek ilahi akıl ve tek gerçek; Ve . . . aynı kökene sahip ve aynı doğayı paylaşan canlı yaratıkların da bir tatmini?8 Marcus, doğa ve kaderin ilahi olarak yüklü tek bir gerçekliğe çıktığını algılıyor ve kendi kaderini bir dini yükümlülük meselesi olarak kabul etmeye çalışıyor. Herkesten, özellikle de felsefeye hevesli olan herkesten daha azını beklemiyor. Marcus benzersizdi; Çok az sayıda pagan felsefe, ahlak ve dindarlığın böylesine işleyen bir sentezini oluşturmaya çalıştı. Ancak tanrılara tapanların hemen hepsi bu görünmez enerjinin var olduğu konusunda hemfikir.

--- SAYFA 150 ---

Yaşamın her unsuruna başkanlık eden, doğurganlığı veren ya da esirgeyen, her insanın yaşam süresini doğumda sabitleyen, bazılarını sağlık ve zenginlik, bazılarını ise yoksulluk, hastalık ve kölelik dağıtan ve aynı zamanda her ulusun kaderini yönetenler hayatın her unsuruna başkanlık ederler. Pek çok pagan, belki de çoğunluğu, tapınak festivallerinde ritüeller gerçekleştirir, ziyafetlere katılır ve kutsal içkiler döker, böylece bu doğaüstü güçlere "ilahî" unsurları olarak saygı gösterirdi. Ancak Marcus'un zamanına gelindiğinde tapınanların çoğu, ister ilahî, ister doğa, takdir, zorunluluk veya kader olarak adlandırsınlar, tüm tanrıların ve iblislerin, hatta görünüşte birbirleriyle çatışanların bile birleşik bir kozmik sistemin parçası olması gerektiği konusunda hemfikirdi. Marcus'un kabullenmekte zorlandığı, kaderin evrensel gücüne olan inanç, başkalarında onun her şeye direnme yönünde güçlü bir dürtü uyandırdı. nüfuz eden güç. Hans Dieter Betz ve John Gager'in gösterdiği gibi, pek çok kişi, kişinin sağlığını iyileştirmek veya aşkta, at yarışlarında veya iş hayatında başarıyı garanti altına almak için belirli iblisleri çağırdığını ve bir ücret karşılığında onları bağladığını iddia eden büyücülerini ziyaret etti. Kendisi de İsis'in gizemlerine sıkı bir inisiyasyon geçirmiş olan Apuleius, Mısır tanrıçasına tapınmanın kaderin gücünü kırabileceğine dair coşkulu keşfini şöyle anlatıyor: İşte, güçlü İsis'in takdirine sevinen Lucius. İşte, o sefaletin bağlarından kurtuldu ve kaderine karşı galip geldi.⁶⁰ Her ne kadar birçok pagan sonunda evrenin tüm güçlerinin yok olduğuna inanmaya başlamış olsa da. Birincisi, yalnızca Yahudiler ve Hristiyanlar tek bir tanrıya tapıyorlardı ve diğerlerini kötü iblisler olarak suçluyorlardı. Yalnızca Hristiyanlar doğaüstü dünyayı iki karşıt kampa böldüler; iblis sürülerine karşı tek gerçek Tanrı ve Hristiyanlardan başkası dünyanın bölünmesini vaaz etmedi ve uygulamadı.⁶¹ Tanrılara tapmayı reddederek, Hristiyanlar onu sürükleyici bir şekilde kullanıyorlardı.

--- SAYFA 151 ---

Kendileriyle tüm paganlar arasında, ilahî yaptırımlar ile Roma hükümeti arasında bir ayrım vardı; bu, Marcus'un Stoacılık öğretmeni ve kişisel arkadaşı Rusticus tarafından hemen fark edilen bir gerçektir; Rusticus, Roma'nın valisi olarak kamusal rolünde, Justin ve öğrencilerini kişisel olarak yargılayıp ölümüne mahkûm etmişti. Justin'in kafasının kesilmesinin ardından, Suriyeli, gayretli bir genç olan genç öğrencisi Tatian, Yunan felsefesine ve dinine saldırarak başlayan ve Roma hükümetini ve hukukunu kınayarak biten sert bir "Yunanlılara Hitap" yazdı. Tatianus, Tatianus'un "paganlar" anlamına geldiği "Yunanlılara" şeytani bir şekilde kışkırtılmış hayallerini göstermek istiyor. Şu can alıcı soruyu sorar: Ey putperestler, hangi sebeple, güreşte olduğu gibi, iktidarın zihinsel güçlerini üzerimize çevirmek istiyorsunuz?⁶³ Sonra manevî bağımsızlığını ilan eder: Madem sizin bazı adetlerinize uymak istemiyorsam, neden aşağılık biriymişim gibi nefret ediliyorum? Vali bana vergi ödememi emrediyor mu? Bunu isteyerek yapıyorum. Bana hizmet etmemi mi emrediyor? Kulluğumu kabul ediyorum. Çünkü insana, insana yakışan şekilde hürmet edilmeli; ama insan yalnızca Tanrı'dan korkmalıdır - insan gözleriyle görülemeyen ve bizim bildiğimiz hiçbir yöntemle algılanamayan kişi.⁶³ Tatian, Justin'le aynı fikirdedir: paganlar, tapındıkları tüm doğaüstü güçlerin, onları esir tutan kötü varlıklar olduğunu görmeye başlayınca kadar Hristiyanlara verdikleri tepkilerin şiddetini anlayamazlar. Tapındıkları tüm güçler, ilkel bir kozmik isyanın devam eden sonuçlarından başka bir şey değildir. Dolayısıyla Tatian da Justin gibi başlangıçtan başlıyor: "Tanrı ruhtur" diye açıklıyor, hem doğaüstü varlıkların hem de insanların yaratıcısı. Başlangıçta tüm doğaüstü varlıklar özgürdü, ancak Tatian, Yahudilerin meleklere ilişkin anlatımlarından yararlanarak şöyle açıklıyor: "Bunlardan ilk doğanlar Tanrı'ya isyan etti ve bir iblis haline geldi... ve onu taklit edenler... ve onun illüzyonları bir iblis ordusu haline geldi."⁶⁴ Bu iblis sürüsü, cezalandırıldıklarında öfkeleniyordu.

--- SAYFA 152 ---

132 / ŞEYTANIN KÖKENLİĞİ irtidatlarından dolayı yine de Tanrı'ya misilleme yapamayacak kadar zayıftırlar: "Şüphesiz ki, eğer yapabilselerdi, kuşkusuz, yaratılışın geri kalanıyla birlikte gökleri de yerle bir ederlerdi."65 Evreni tamamen yok etmekten alıkonuldular ve tüm enerjilerini insanlığı köleleştirmeye yönelttiler. "İnsanlığa karşı düşmanca bir kötülükten esinlenerek", rüyalarda ve fantezilerde gönderdikleri görüntülerle insanları korkutuyorlar. Tatianus bu "tanrıların" aslında güçlere sahip olduğunu inkar etmiyor; güçlerini insan zihinleri üzerinde kontrol sahibi olmak için kullandıklarını söylüyor. İblisler yalnızca okuma yazma bilmeyen ve batıl inançlı kişileri avlamaz. Marcus Aurelius gibi felsefi bilgili kişiler yerel ayakkabıcıdan daha az savunmasız değildir, çünkü Marcus'un kendi felsefesinin de gösterebileceği gibi Dai, felsefenin kendisini insanları kendi tiranlıklarına boyun eğdirmenin bir aracına dönüştürebilir. Tatian, filozoflarla alay eder ve Aristoteles'i, insanın yalnızca "akılcı bir hayvan" (logikon zoon), doğal düzenin bir parçası olduğu yönündeki ünlü ifadesinden dolayı "saçma" olarak nitelendirir.6 Tatian'a göre filler ve karıncalar bile "evrenin içgüdüsel ve akılcı doğasına katıldıkları" anlamında "akılcı hayvanlardır", ama insan olmak çok daha fazlası anlamına gelir. Bu, kişinin ruh olan Tanrı'nın suretinde yaratıldığı için ruha katıldığı anlamına gelir.67 Filozoflarla alay eden Tatian, kendisini doğanın yalnızca bir parçası olarak görmeyi inatla reddeder. Tatian, vaftizinden bu yana kendi benlik duygusunun doğayla neredeyse hiçbir ilgisinin olmadığını söylüyor; "Yeniden doğmuş olarak" artık kendisini doğanın ötesinde duran Tanrı ile özdeşleştiriyor. Tatian, esas varlığını nihai olarak yok edilemez olan ruh olarak algılıyor: Ateş etimi yok etse ve evren onun maddesini dağıtsa bile, nehirlerle ve denizlere dağılmış ya da vahşi hayvanlar tarafından parçalanmış olsa da, ben zengin bir efendinin deposunda yatıyorum. , . ve kral Tanrı, dilediği zaman, yalnızca kendisinin görebildiği konuyu ilk düzenine kavuşturacaktır.6* Kaderin gücü, Marcus'un sandığı gibi ilahi değil, yalnızca şeytani bir komlodur; Çünkü Tatian caustily şöyle açıklıyor: "Daimones", yani düşmüş meleklerin çocukları.

--- SAYFA 153 ---

Şeytan, insanlara yıldızların konumlarının haritasını göstererek kaderi icat etti; çok büyük bir adaletsizlik*. Çünkü yargılayanlar ve yargılananlar kader tarafından öyle yaratılmıştır; katiller ve kurbanları, zenginler ve yoksullar aynı kaderin çocuklarıdır; ve Homeros'un "tanrılar arasında söndürülemez bir kahkaha uyandırır" dediği varlıklar tarafından her insan doğumu bir tür teatral eğlence olarak kabul edilir (vurgu eklenmiştir)?9 Kendilerini eğlendirmek için şehir amfiteyatrosuna akın eden, bazı gladyatörlerin kazanmasını ve diğerlerinin acı içinde ölmesini izlerken bahis oynayan seyirciler gibi, Tatian'a göre tanrılar da kendilerini insani zaferler ve trajedilerle eğlendirirler. Ancak tanrılara bilgisizce hürmet edenler, "her insanın kaderinin doğumdan itibaren şekillendiğine inanarak, olayları ve durumları kadere bağlarlar"; ve kaderin neleri beklediğini öğrenmek için "yıldız falı yazıyorlar, kehanetler ve kehanetler için para ödüyorlar". Tatian, bu tür batıl inançlı insanlarla, hastalıkların ve diğer acıların yalnızca fiziksel yapıma özgü unsurlar nedeniyle meydana geldiğini göremedikleri için alay ediyor: Şaşırtıcı bir şekilde hastalıkları, kazaları ve ölümü doğaüstünden çıkararak laikleştiriyor. Tatian, herkesin bu beklenmedik durumlara karşı savunmasız olmasına rağmen, vaftizin bizi bir zamanlar kadere ve doğaya bağlayan bağları koparması nedeniyle Tanrı'ya ait olan insanlar üzerinde gerçek bir güce sahip olmadıklarını söylüyor. Artık kaderden üstün olduğumuzu ve gezegenlere ve iblislere tapmak yerine tek bir Tanrıyı tanımaya başladığımızı söylüyor. . . . Kaderin rehberliğini takip etmiyoruz; daha ziyade onu kuranları (daimones) reddediyoruz.70 Tatian, doğaya her türlü tabiiyeti kabul etmeyi reddediyor ve fiziksel doğumun onu getirdiği kültür ve toplumun taleplerine boyun eğmeyi reddediyor: Ben hükümdar olmak istemiyorum; Zengin olma kaygısında değilim; Askeri komutayı reddediyorum; Rasgele cinsel ilişkiden nefret ediyorum; ben

--- SAYFA 154 ---

134 / T U B O R I N O F S A T A N doyumsuz bir para aşkıyla denize açılmaya sevk edilmemiş; 1 itibar için çekişmiyorum; Şöhret için duyduğum çılgın susuzluktan kurtuldum; Ölümü küçümsüyorum; Ben her türlü hastalıktan üstünüm; keder çarşımı tüketmez Eğer köleysem, köleliğe katlanırım; eğer! Özgürüm, şanslı doğumumla övünmüyorum. . . . Neden bu kadar sık bir şeylere tutunmaya ve çoğu zaman ölmeye "kaderiniz" var? Dünyayı kaplayan deliliği reddederek dünyaya ölün. Tanrı için yaşayın ve Tanrı'yı kavrayarak, kendi doğanızı, onun suretinde yaratılmış manevi bir varlık olarak kavrayın.71 Tatian, yaklaşık iki bin yıl boyunca doğaya ve kültüre karşı sövüp sayıyor - her ikisinin de şüphesini Hristiyan felsefesine işleyecek olan polemikler -. Tatian'ın başlattığı saldırı türü, sonunda Batı'nın Yunan medeniyetine yönelik tutumunu değiştirecekti. Klasik uygarlık Batı Hristiyanlığı için neredeyse paganizmle eşanlamlı hale gelecektir.72 Justin gibi Tatian da paganların insan yaşamına karşı kayıtsızlığını protesto eder: Aslında kendilerini öldürülmek için satan insanlar görüyorum; yoksul kendini satar ve zengin adam onu öldürecek birini satın alır; ve bunun için seyirciler yerlerini alıyor ve dövüşçüler hiçbir sebep olmaksızın tek başlarına dövüşüyorlar; ve kimse yardım etmek için tribünlerden inmiyor! . . . Nasıl ki etlerini yemek için hayvanları kesiyorsanız, aynı şekilde ruhlara yamyam ziyafeti sunmak ve onu en dinsiz kanla beslemek için insanları da satın alıyorsunuz. Soyguncular yağma uğruna cinayet işliyor; ama zengin adam gladyatörlerin öldürülüşünü izlemek için satın alıyor!73 Tatian'ın belgeleri burada abartmıyor. Fransız bilgin Georges Villes, Roma amfiteyatrosunda seyircilerin tek bir günlük eğlencede üç yüz elli kadar gladyatörün gözlerinin önünde ölmesini izleyebileceğini bildiriyor.4 Kendisini tüm dünyevi ilişkilerden arınmış ilan eden Tatiana, pagan yöneticilere açıkça meydan okuyor: "Tüm hükümet sisteminizle birlikte yasalarınızı da reddediyorum." Yalnızca tek gerçek Tanrı'ya bağlılık "dünyadaki köleliğe son verebilir ve

--- SAYFA 155 ---

bizi birçok hükümdardan, sonra da on bin zorbadan kurtarır"; bu da inanlıyı sayısız şeytani zorbadan ve aynı zamanda onların gizlice kontrol ettikleri binlerce insan yöneticiden kurtarır.7:1 Tatian'ın hayatı ya da bu mahkumiyetin onun için pratikte ne anlama geldiği hakkında neredeyse hiçbir şey bilmiyoruz; ancak bunun Origen adındaki genç Mısırlı Hristiyan için ne anlama geldiğini biliyoruz. Sevgili Hristiyan babası Leonides'in tanrılara kurban vermeyi reddettiği için tutuklandığını ve idam edildiğini gördüğünde henüz yedi yaşındaydı. Daha sonra Adamantius ("kararlı" veya "yılmaz"1) lakaplı Origen, Şeytan'ın güçlerine karşı Tanrı'nın tarafında bir savaşçı olmaya karar verdi. Göreceğimiz gibi Origen, çocukluğundan beri Hristiyanlarla imparatorluk gücü arasındaki ilişkilerde şiddetli çatışmalara ve ardından en şaşırtıcı dizi değişim ve tersine dönüşlere tanık oldu. Hayatı boyunca iktidardakilere karşı temkinli davrandı. Her ne kadar Hristiyanların Roma İmparatorluğu'nun sağladığı barıştan yararlandığına inansa da, insanların tiranlara suikast düzenleme konusunda doğuştan ahlaki bir hakka sahip olduğunu açıkça savunan ilk Hristiyan oldu. 185 yılında, her ikisi de vaftiz edilmiş Hristiyan olan Romalı bir baba ve Mısırlı bir annenin çocuğu olarak dünyaya gelen Origen, hükümdar imparator Lucius Commodus, Marcus Aurelius'un hayatta kalan tek oğlu, banyosunda öldürüldüğünde yedi yaşındaydı.76 Söylentiler, Commodus'un atletik antrenörü ve cariyesi Marcia'nın dahil olduğu bir saray komplosunu suçladı; ancak imparatorun öldüğünü duyan kitleler kutlamak için sokaklara döküldü çünkü Commodus, seçkin babasının savunduğu her şeye isyan etmişti. Boğulduğu sırada Corn modus, bir deli ve bir zorba olarak geniş çapta küçümseniyordu; bir gladyatör gibi davranarak, arenada halka açık dövüşlere katılarak ve bir köle rolü oynayarak imparatorluk sorumluluklarından fiilen feragat ederek seçmenlerini şok etmişti. Ayrıca Hristiyanlara zulmetmeyi de ihmal etmişti: Görünüşe göre Marcia Hristiyanları destekliyordu ve Commodus'u onları rahat bırakması için teşvik etmişti. Veraset savaşları üç yıl sürdü. Septimius Severus galip geldi ve yedi yıl sonra, MS 202'de yeni bir başlangıç yaptı.

--- SAYFA 156 ---

136 / ŞEYTANIN TEORİSİ imparatorluğunu Hristiyanlardan temizlemeye yönelik önlemler alır. İşte o zaman Origen, babasının başkalarıyla birlikte tutuklandığını, Hristiyanlığı ilan etmekle suçlandığını ve kafasını kesme cezasına çarptırıldığını gördü; görünüşe göre o da Justin gibi Roma vatandaşlığıyla yavaş yavaş işkenceye ve halka açık infazlara karşı korunuyordu. Leonides hapishanedeyken, Origen dürtüsel olarak şehitler grubuna katılmaya çalıştı ve söylendiğine göre annesinin evden çıkamaması için kıyafetlerini saklaması nedeniyle ölümden kurtuldu. Ancak Origen, karısı ve yedi çocuğuyla ilgili kaygılarından dolayı babasına cesaretini kaybetmemesi konusunda hararetle bir şekilde ısrar etti: "Dikkatli olun, bizim yüzümüzden fikrinizi değiştirmeyin."⁷⁷ Babası kararlıydı; ancak idamı aileyi yoksul bıraktı çünkü devlet, hüküm giymiş bir suçlunun malıymış gibi onun mülküne el koydu. Origen, daha sonra pek çok Hristiyana ne kadar iyi huylu görünseler de, imparatorluk güçlerinin her an şeytani kökenlerini gösterebileceğini asla unutmadı. Origen, kendisini evine davet eden ve edebiyat ve felsefe öğrenimine devam ederken birkaç ay boyunca ona destek olan zengin bir Hristiyan'ın cömertliği sayesinde yoksulluktan kurtarıldı. Ertesi yıl, on sekiz yaşındayken zekası ve öğrenimiyle tanınan Origen, kendisini, annesini ve altı küçük çocuğunu geçindirerek kendi başına ders vermeye başladı. Leonides'in hayatına mal olan zulüm İskenderiye'de çeşitli yönetim değişiklikleriyle devam etti; Origen'in kendi öğrencilerinden birçoğu Hristiyanlığı savundukları için tutuklandı ve idam edildi ve kendisi de şüphe altında yaşadı. Özellikle kendi güvenliğiyle ilgili korkuları görmezden gelip, Plutarch adında bir mahkum arkadaşını herkesin önünde kucaklayıp infazına katıldığında, öfkeli kalabalıklar birçok kez hayatını tehdit etti. Şu ana kadar Origen tutuklanmaktan ve sorguya çekilmekten kurtuldu; bunun nedeni muhtemelen Severus'un zulmünün üst sınıftan din değiştirenleri, özellikle de Origen'in babası ve öğrencilerinin çoğu gibi Roma vatandaşlarını hedef almasıydı. Görünüşe bakılırsa Origen, Mısırlı annesinden, Roma hukukunun vatandaş olmayan yerlilere tanıdığı düşük statüyü miras alarak korunmuştu. Origen yirmi altı yaşındayken hâlâ Kutsal Yazıları öğretiyor, yazıyor ve yorumluyorken Septimius Severus öldü ve dava edildi.

--- SAYFA 157 ---

Şeytan'ın iki oğlu vardı; bunlardan biri olan Caracalla, hemen kardeşi Geta'ya suikast düzenledi, ancak Hristiyanları yalnız bıraktı. Şu an için hükümet neredeyse iyi huylu görünüyordu. 215 yılında, Caracalla'nın hükümdarlığı sırasında, askerler Arabistan valisinden (bugünkü Ürdün) gelen ve Origen'i saraya çağıran bir mektupla İskenderiye'ye geldiler. Vali, Origen'in dehasını duymuştu ve genç adamları tanışmak istiyordu; ve Origen kabul etti. Ancak Caracalla altı yıl hüküm sürdükten sonra, kendisi de öldürülmeden önce yalnızca bir yıl hüküm süren Macrinus tarafından öldürüldü. Onun yerine, Caracalla'nın kuzeni, güneş tanrısına münzevi, fanatik bir genç tapan ve birçok insanın deli olarak kabul ettiği Heliogabalus geçti. Dört yıl sonra, Heliogabalus'un yerine başka bir kuzen olan Alexander Severus tahta çıktı ve şimdi, Roma tarihinde ilk kez, imparatorluk evinin üyeleri Hristiyanlara sadece hoşgörü göstermekle kalmıyor, hatta onları kayırıyordu. Severus'un annesi, imparatoriçe Julia Mammea, sarayında pek çok seçkin kişiyi bir araya toplayarak, Origen'i kendilerine katılmaya davet etmek için askerler gönderdi; Geldiğinde onunla diğer konuların yanı sıra Hristiyanları Roma uygarlığıyla uzlaştırma olasılığını tartıştı. Zamanın Hristiyanları, imparatorlukta dolaşan, imparatorun kendisinin özel saray mabedine Sokrates ve diğer kutsal adamların yanı sıra İbrahim ve İsa'nın heykellerini de diktiğine dair -doğru olsun ya da olmasın- bir söylentiye duysalar çok şaşırırlardı! Ancak Trakyalı kaba bir köylü olan Maximinus'un Severus'a suikast düzenlemesi, tahtı ele geçirmesi ve hemen Hristiyanlara yönelik zulmü yeniden başlatmasıyla yeni bir hoşgörü çağına dair umutlar paramparça oldu. Origen, aralarında zengin ve etkili patronu ve arkadaşı Ambrose ve rahip Protocetus'un da bulunduğu birçok yakın arkadaşı ve iş arkadaşının tutuklanma tehdidini büyük bir endişeyle takip etti. Tutuklanmayan Origen, onlara tutkulu bir "şehitlik nasihati" yazarak onları tereddüt etmemeleri veya hayatlarını kurtarmak için inançlarından vazgeçme yönündeki samimi taleplere aldanmamaları konusunda uyardı. Teslim olmanın Şeytan'a teslim olmak olacağını söyledi; İsa uğruna tutuklananlara yalnızca ölüm zafer getirir/H

--- SAYFA 158 ---

138 / ŞEYTANIN TEORİSİ Maxi minus'un ölümünün ardından başlayan taht mücadelesinde genç imparator Gordian III galip geldi ve o da Hristiyanları yalnız bıraktı. Dört yıl iktidarda kaldıktan sonra kendi askerleri tarafından öldürüldü ve yerine kendi baş generali geçti. Bu konuma ulaşan ilk Arap olan ve yeni alkışlanan imparator Philip, Gordian'ın küçük oğlunu öldürerek egemenliğini hemen güvence altına aldı. Arap Philip ilk Hristiyan imparator olabilir. En az üç tanık, bir sonraki baharda Paskalya nöbetine katılan büyük toplantılar sırasında, şaşkın cemaatin gözleri önünde bu cinayet için halka açık kefarete ödediğini doğruluyor; Antakya'nın Hristiyan piskoposu tarafından imparatora dayatılan kefarete. Philip'in hükümdarlığı sırasında binlerce yeni din değiştiren kiliseleri doldurdu. Şimdi Origen bir vaazında din değiştirmenin o kadar yaygın ve hatta moda hale geldiğinden artık tehlikeli olmadığından şikayet ediyordu. Ancak Origen'in hükümetin gücüne dair şüpheleri, Decius'un Philip'i öldürmesi, iktidarı ele geçirmesi ve Hristiyanlara karşı yeni ve daha saldırgan bir zulüm başlatmasıyla doğrulandı. Ancak bu sefer, artık altmışlı yaşlarının ortasında olan ve her zamankinden daha ünlü olan Origen tutuklandı ve acımasızca işkence gördü; Vali, en ünlü mahkumundan yararlı bir feragat almayı umuyordu, ancak girişim başarısız oldu. Origen, paganların Hristiyanlığa karşı muhalefetine genellikle batıl inanç ve önyargılardan daha fazlasına dayandığını biliyordu. Tutuklanmasından yıllar önce Origen, Hristiyan "ateizminin" toplumun ve hükümetin desteklediği her şeye karşı isyanı maskeleydiğini iddia eden "Gerçek Söz" adlı bir broşür okumuştur. Origen, tutuklanmasından yalnızca birkaç yıl önce bu suçlamalara yanıt vermeye karar vermişti; çünkü bu, Hristiyanlara yönelik en keskin ve yıkıcı saldırılardan biriydi ». . 7U şimdiye kadar yazılmış. MS 180 civarında risaleyi yazan Celsus, dine eğilimli bir Platoncu filozoftu. Kendisi, "Hristiyan tarikatının, üyelerinin mahkemeye çıkarılma ve cezalandırılma korkusuyla köşelerde bir arada saklandığı gizli bir topluluk olduğu" suçlamasıyla başlıyor. Yargıçların tanrılara kurban kesme emirlerini reddettiklerini aktaran Celsus, eğer herkes Hristiyanların tavrını benimserse hukukun üstünlüğünün olmayacağını söylüyor.³⁰ Celsus bir dönemde yaşamıştı.

--- SAYFA 159 ---

ŞEYTAN'S EARTHLY KINGDOM / 139 Hristiyan hareketi özellikle okuma yazma bilmeyenler arasında hızla büyüyordu. Hristiyanların belirli yasalara uymayı ve yerel ya da emperyal yetkililerle işbirliği yapmayı reddetmelerinin, "meşru otoriteyi yok etmek ve dünyayı kaosa ve barbarlara döndürmek", hatta "imparatorluğu ve onunla birlikte imparatoru devirmek" tehdidinde bulunduğunu yazıyor. Origen'in meydan okuyan yanıtı, imparatorluk yönetiminin ahlaki meşruiyetine meydan okuyarak başlıyor: Eğer hakikat uğruna yapılıyorsa, mevcut yasalara aykırı dernekler kurmak mantık dışı değildir. Çünkü nasıl ki bir devletin özgürlüklerine el koyan bir tiranı öldürmek için gizli bir birliğe giren insanlar gibi, zulme uğrayan Hristiyanlar da iyi durumda olacaktır. . . barbar ve despotik bir hükümete karşı isyana ikna etmeyi başardıkları kişileri korumak için şeytanın kanunlarına aykırı, onun gücüne karşı dernekler kurarlar.⁸¹ Origen imparatorluk yasasını doğrudan şeytanla özdeşleştirmekten kaçınır ve hatta başka yerlerde Pax Romana'yı İsa'nın yaşamı boyunca tanrısal bir şekilde barışı koruduğu için övür. Bununla birlikte Origenes, Hristiyanlara düşman olan tüm yasaların ve kişilerin şeytandan esinlenmiş olduğunu belirtir. Ancak Hristiyanlar düşmanlarına karşı zafer kazanacaklar; İsa'nın öldüğünü, "büyük bir dabnon'u, aslında insanlığın ruhlarını kontrol altında tutan dabnonların hükümdarını yok etmek için" öldüğünü açıklıyor.⁸² Ampirik kanıtları göz önünde bulunduran kişi, her ne kadar insan otoriteleri, hükümet ve askeri tarafından oybirliğiyle karşı çıkılsa da, Hristiyanlığın yayılmasının dünyada daha önce bilinmeyen muazzam bir gücün iş başında olduğunu kanıtladığını kabul etmek zorunda kalacağını söylüyor: Konuyu inceleyen herkes, İsa'nın insan kapasitesinin ötesinde işler yapmaya çalıştığını ve başarılı bir şekilde başardığını görecektir. Çünkü her dönemdeki yöneticiler ve onların baş askeri liderleri ve generalleri de dahil olmak üzere, öğretisinin dünyaya yayılmasına her şey, en ufak bir etkiye sahip olan herkes - genel olarak konuşmak gerekirse herkes - karşı çıkıyordu.

--- SAYFA 160 ---

140 / ŞEYTANIN KÖKENİ ve bunlara ek olarak çeşitli şehirlerin yöneticileri, ordular ve halk/5 Origen, Hristiyan hareketinin şaşırtıcı başarısının esas olarak yoksullar ve okuma yazma bilmeyenler arasında gerçekleştiğini, ancak bunun yalnızca "okuma yazma bilmeyenlerin sayısının eğitimlilerden zorunlu olarak fazla olması" nedeniyle gerçekleştiğini kabul ediyor. Ancak "bazı zeki ve eğitimli kişiler" -Justin'den, Tatian'dan, hatta kendisinden bile söz edebilirdi- hayatlarını Hristiyan inancına adadılar. Yani, her şeye rağmen, diye devam ediyor Origen, İsa'mız, kırsal bir köyde doğduğu için küçümseniyor - Yunan [yani uygar] bir köy bile değil, geniş çapta saygı duyulan herhangi bir ulusa ait değil; ve yoksul bir çalışan kadının oğlu olarak hor görülmesi, [yine de] tüm uygar dünyayı sarsmayı başarmıştır/4 İsa'nın etkisi, "dünyadaki herhangi bir hükümdarın veya askeri liderin etkisini bir yana, Pisagor'un veya Platon'un bile" etkisini aşmaktadır. Dünya tarihindeki şaşırtıcı olaylar, İsa'da hareket eden Tanrı'nın ruhunun Şeytan'ı yendiğine dair ampirik kanıtlar sunuyor. Origen, İsa'nın ilahi ve kutsal bir şey olduğunu kanıtlayan bir gerçeğin şu olduğu konusunda Matta ve Luka ile aynı fikirdedir: Yahudiler onun yüzünden çok uzun bir süre bu kadar korkunç felaketlere maruz kalmışlardır. . . . Çünkü Yahudiler dışında hangi millet kendi başkentinden ve atalarının tapınması için kutsal olan yerden sürgüne gönderildi? . . . O halde, İsa'nın acı çektiği şehrin tamamen yok olması ve Yahudi ulusunun yıkılması uygundu. . . . Ve hiçbir zaman eski durumuna dönemeyeceğini de rahatlıkla söyleyebiliriz." Eğer Yahudilerin çektiği acılar Tanrı'nın onları cezalandırdığını kanıtlıyorsa, bu Hristiyanların çektiği acılar hakkında ne söylüyor? Peki ya hastalıklara, felaketlere ya da insani vahşete maruz kalan masum insanlar? Burada Origen tutarsız olmayı seçiyor. Çok

--- SAYFA 161 ---

Zor problemlerin çözülemez olduğunu söylüyor, "evrenin tüm idaresine dair en derin ve en açıklanamaz içgörü meseleleri."86 Daha sonraki birçok Hristiyandan farklı olarak Origen, masumların acılarını sadece "Tanrı'nın iradesine" atfetmeyi reddediyor çünkü şöyle diyor: "Olan her şey Tanrı'nın iradesine veya ilahi takdire göre olmuyor." Bazı şeylerin, ilahi takdirin işlerinin "tesadüfi yan ürünleri" olduğunu söylüyor; diğerleri ise insanların -ve hatta doğaüstü varlıkların- evrenin ilahi düzenini ihlal ederek kasıtlı olarak zarar vermesiyle ortaya çıkar. İnsanoğlunun kötülüğünün pek çok örneğinin yanı sıra, sel, volkan ve deprem gibi görünüşte nedensiz bazı doğal felaketler de "kötü daimowlar ve kötü melekler" tarafından kışkırtılmaktadır.87 Celsus, bu tür önerileri son derece rahatsız edici bulurdu; çünkü Platoncu bir filozof olarak o, "her şeye hükmeden tek tanrıya" saygı duyduğunu iddia ederdi. Burada pagan Celsus, Hristiyanların pratik düalizmi olarak gördüğü şeye -oldukça doğru bir şekilde- tektanrıcılığı savunur: Eğer kişi, tüm doğanın ve evrendeki her şeyin Tanrı'nın iradesine göre işlediğini ve hiçbir şeyin O'nun amaçlarına aykırı çalışmadığını kabul ederse, o zaman meleklerin, daimonların, kahramanların, yani evrendeki her şeyin, her şeye hükmeden tek Tanrı'nın iradesine tabi olduğunu da kabul etmek gerekir.88 Celsus, Hristiyanları da tek Tanrı'ya ve tek Tanrı'ya tapınmaya teşvik eder. İlahi takdirin, kendi iyiliğinin tezahürleri olarak getirdiği her şeye saygı duymak. Böyle bir tektanrıcılığı savunurken Celsus, yalnızca Marcus Aurelius gibi felsefi düşünceye sahip diğer entelektüellerle değil, aynı zamanda imparatorluğun her yerinde tanrılara tapan milyonlarca insanla (bunların büyük çoğunluğu okuma yazma bilmiyordu) aynı fikirdeydi. İsis tapınaklarında işittikleri ilahiler, Serapis'in büyük sunaklarında kutlanan ayinler, Helios ya da Zeus'u onurlandıran törenler sırasında söylenen büyülü sözler ve Hekateten şenliklerinde okunan dualar çoğu zaman tapınmaya geldikleri belirli tanrıyı tüm tanrısal varlıkla özdeşleştiriyordu.

--- SAYFA 162 ---

142 / ŞEYTANIN KÖKENİ. Klasikçi Ramsay MacMullen, Marcus Aurelius'un zamanında birçok kişinin tüm tanrıların ve iblislerin tek bir ilahi kaynakta birliğini kabul ettiğini söylüyor.⁹ O halde paganları Hristiyanlardan ayıran şey tektanrıcılık değildi, çünkü birçok pagan aynı zamanda paganların temel muhafazakarlığı olarak tektanrıcılığa da yöneliyordu. Pagan ibadeti kişiyi dünyadaki yerine bağlar ve ibadet eden kişiden kaderin, kaderin veya "tanrıların" emrettiği her türlü yükümlülüğü yerine getirmesini ister. Gördüğümüz gibi Marcus, dindarlığın ailevi, sosyal ve ulusal sorumluluklarına karşı saygılı bir tutum sergilemek anlamına geldiğini sürekli olarak kendine hatırlatıyor. Tanrıların bireysel kaderle ilgilenip ilgilenmedikleri üzerine düşünen Marcus şöyle diyor: Eğer tanrılar benim hakkımda istişarede bulunmuşlarsa, o zaman öğütleri iyiydi. . . ve benim için özel bir düşünceleri olmasa bile, en azından evreni düşündüler; ve bunun sonucunda meydana gelen her şeyi memnuniyetle karşılamalı ve kabul etmeliyim. Ve tanrılar insanların kaygılarını hiç umursamasa bile, benim doğam rasyonel ve politiktir; Bir şehrim var, bir ülkem var; Marcus olarak Roma'ya sahibim ve bir insan olarak evrene sahibim; sonuç olarak, bu toplulukların sağladığı faydalar benim tanıdığım tek iyiliktir.⁹⁰ Marcus'un, ayrıcalıklarının ve sorumluluklarının bilincinde olarak yükümlülüklerini kabul etmek için ne kadar zorlu mücadele verdiğini, ancak çağdaşlarının çoğu bunu yapmak için daha az teşvik bulunduğunu gördük. İmparatorluk genişlemeye devam ettikçe ve enflasyon ve savaş baskıları arttıkça, Roma vatandaşlığının milyonlarca insana sunduğu avantajlar azaldı; dahası, giderek artan sayıda insan, vergiler ve zorunlu askerlik nedeniyle muazzam bir yük altında kalırken, kendilerini bu yardımlardan dışlanmış halde buldu. İmparator Caracalla 213 yılında vatandaşlığın imparatorluğun tüm sakinlerini kapsayacak şekilde genişletildiği bir ferman yayınladı ancak bunun gerçek etkisinin ne olduğunu belirlemek zor. Hristiyan hareketi radikal bir alternatif sundu; belki de Roma İmparatorluğu'nda Yahudiliğin yanı sıra tek gerçek alternatif. Romalı senatör Tacitus'un Yahudiler konusunda şikayet ettiği şey, bu ayrılıkçı mezhepçiler için iki kat doğrudu:

--- SAYFA 163 ---

ŞEYTAN'IN SEARTH L Y KINGD OM / 143 İnsanları ele geçirdiklerinde yaptıkları ilk şey, onlara tanrıların küçümsemeyi, şehirlerini ihmal etmeyi, ailelerinden nefret etmeyi öğretmektir; dindarlık olarak bildiğimiz her şeyi ihmal ediyorlar.⁹¹ Hristiyanların din değiştirenlere yalnızca aile, toplum ve ulus bağlarının kutsal olmadığını değil, aynı zamanda insanları "Roma geleneklerine", yani iblisle köle etmek için tasarlanmış şeytani engeller olduğunu da öğrettiklerini gördük. Celsus, Hristiyanların mesajını tehlikeli kılan şeyin tek bir Tanrı'ya inanmaları değil, şeytana olan "küfür" inançlarıyla tektanrıcılıktan sapmaları olduğunu yazar. Ceisus, Hristiyanların işlediği tüm "dinsiz hatalara" rağmen, en büyük cehaletlerini "Tanrı'ya karşı bir varlık yaratmak ve ona 'şeytan' ya da İbrani dilinde 'Şeytan' diye adlandırmakla" gösterdiklerini belirtir.¹¹ Celsus, tüm bu fikirlerin hiçbir şey olmadığını söyler. ama insan icatları, tekrarlamak bile saygısızlıktır: "En büyük Tanrı'nın... iyilik yapma kapasitesini kısıtlayan bir düşmanı olduğunu söylemek... küfürdür." Celsus, tek Tanrı'ya tapındıklarını iddia eden Hristiyanların "Tanrı'nın krallığını, sanki Tanrı'ya düşman olanlar da dahil olmak üzere, tanrısal olanın içinde karşıt gruplar varmış gibi, Tanrı'nın krallığını dinsizce bölerek, içinde bir isyan yaratmalarına" öfkeleniyor!⁹² Celsus, Hristiyanları, yeryüzündeki isyanı meşrulaştırmak için cennette "bir isyan" (stasis, "fitne" anlamına gelir) icat etmekle suçluyor. Onları tanrılara tapınmayı reddederek bir "isyan beyanı" yapmakla suçluyor - ancak böyle bir isyanın "kendilerini uygarlığın geri kalanından ayıranlardan" beklenmesi gerektiğini söylüyor. Çünkü bunu söylerken aslında kendi duygularını Tanrı'ya yansıtıyorlar. 10:20-22). Celsus, daintone'ların tüm doğal süreçlere enerji veren güçler olduğundan, Hristiyanların iblislerle birliğe katılmadan hiçbir şey yiyemeyeceklerini, hatta hayatta kalamayacaklarını iddia eder. Celsus, ekmek yediklerinde, şarap içtiklerinde veya meyvelere dokunduklarında, bu şeyleri ve içtikleri su ve soludukları havayı doğanın çeşitli unsurlarından almadıklarını belirtir.⁹⁴

--- SAYFA 164 ---

144 / ŞEYTANIN KEŞİFİ Bu nedenle ya yaşamamamız ve hatta bu hayata hiç gelmememiz gerektiğini, ya da evrenin idaresi için görevlendirilenlere şükran, adak ve dualar sunmak koşuluyla bunu yapmamız gerektiğini ekliyor; ve yaşadığımız sürece bunu yapmalıyız ki bize karşı iyi niyetli olsunlar?⁵ Celsus, Hristiyanları, tıpkı Romalı ya da Persli yöneticilerin kendi yönetimlerini küçümseyen tebaaya karşı harekete geçmesi gibi, bu yönetici daiinone'ların da itaatsiz olanları kesinlikle cezalandıracağı konusunda uyarıyor. O halde Celsus ironik bir şekilde dainionların zulmü kışkırttığından şikayet eden Hristiyanlarla aynı fikirdedir; bunu yapmak için iyi bir nedenleri olduğunu ileri sürüyor: Görmüyor musunuz, mükemmel efendim, sizin "tanık" olan herkesin [İsa] yalnızca ona küfretmekle ve onu her şehirden kovmakla kalmıyor, aynı zamanda, sanki ona adanmış bir görüntü olan siz de tutuklanıyor, cezaya çarptırılıyor ve kazığa bağlanıyor, oysa sizin "Tanrı'nın Oğlu" dediğiniz kişi, kötülük yapandan hiç intikam almıyor?⁹⁶ Origen bunun doğru olduğunu kabul ediyor ve böyle anlarda kötü güçlerin kazandığının hayal edilebileceğini kabul ediyor. Daitnonlar tarafından yönlendirilen "Hristiyanları kınayanların, onlara ihanet edenlerin ve onlara zulmetmekten hoşlananların ruhlarının kötülükle dolu olduğu doğrudur" diyor.⁹⁷ Ancak şehitler için acı ve ölüm, görüldüğü kadar feci bir yenilgi değil. Tam tersine, Hristiyan inancı uğruna ölenlerin ruhları büyük bir ihtişamlı bedenden ayrıldığında, iblislerin gücünü yok eder ve onların insanlığa karşı komplolarını boşa çıkarırlar.⁹⁸ Bunu algılayan iblisler, bazen kendi yok oluşlarını garanti altına almamak için Hristiyanları öldürmekten korkarak geri çekilirler. Origen, zulmün bu nedenle olduğunu söylüyor

--- SAYFA 165 ---

SAT A N ' S E R T H L Y K I N G D O M / 145 yalnızca aralıklı olarak ortaya çıkar. Fakat iblisler cesaretlerini toplayıp Hristiyanlara karşı yeniden öfkelenedikleri zaman, "o zaman dindarların ruhları kötü olanın ordusunu yine yok edecek." Origen, iblislerin Hristiyanların ölere kazandıkları konusundaki farkındalığının, hakaretlere ve işkencelere katlananlardan rahatsız olan, ancak bir Hristiyan'ın üstesinden geldiğinde (ve teslim olduğunda) mutlu olan insan yargıçların tutum ve eylemlerinde kendini gösterdiğini beyan eder. Origen, 251 yılında Decius'un zulmü sırasında Caesarea'da tutuklandığında bunu ilk elden deneyimlemişti. Yargıcın inancından vazgeçme taleplerini reddettiğinde, Origen defalarca işkenceye katlandı. Karanlık bir hücrede zincirlendi. İşkencecileri önce kollarını ve bacaklarını parçaladılar ve onu zincire vurdular; diğer zamanlarda onu yaktılar ve korkunç infaz biçimleriyle tehdit ettiler. Yaşlı adamın cesaretinden etkilenen kederli yoldaşlar, Origen'in çilesinin ancak "yargıç onu ölüm cezasına çarptırmaktan kaçınmak için her yolu denedikten" sonra sona erdiğini yazıyorlar,¹⁰⁰ merhametten değil, halka açık bir şekilde inancından vazgeçmesini sağlamak umuduyla, yargıç onu serbest bıraktı; ancak Origen'in hapishanede maruz kaldığı işkence ve teşhir, Celsus'un Hristiyanları ölüme sürüklediği konusunda uyardı. "Dini yükümlülüklerini reddetmek ve imparatoru ve valileri kızdırmak için acele etmek"¹⁰¹ aslında imparatorluğu mahvedebilir, hukukun üstünlüğünü gölgede bırakabilir ve dünyayı anarşiye sürükleyebilir. Celsus, Hristiyanların bunun yerine tüm dindar ve vatansever vatandaşların yapması gerekeni yapmasını, yani imparatorun ortak iyiliği sağlama çabasında ona yardım etmesini, doğru olan konusunda onunla işbirliği yapmasını ve gerekirse onun için savaşmasını talep eder.¹⁰² Origen bu tür önerileri küçümseyerek reddeder. Kendisi, Hristiyanların imparatora duaları aracılığıyla yardım ettiklerine yemin ediyor; bu dualar "savaşı kışkırtan ve . . . rahatsız etmek

--- SAYFA 166 ---

146 / ŞEYTANIN TEORİSİ BARIŞ. . . bu yüzden onunla asker arkadaşlığı yapmaya inanmasak da imparator adına savaşıyoruz.*103 (Kuzey Afrika'da yazan Tertullian, pek çok Hristiyanın orduda hizmet ettiğini beyan eder; bu tür uygulamalar görünüşte bir durumdan diğerine değişiklik göstermektedir.)104 Origen, kamu görevini üstlenmeye gelince, "her ülkede başka bir ulusal örgütün, yani Tanrı'nın kilisesinin varlığını kabul ediyoruz" diyor. Origen, Şeytan'ın gücünü azaltmaya yardımcı olmak için ruhlar için savaştığını biliyor; Celsus'a karşı polemigini, on yıl önce yargılanan ve hapis ve işkenceye katlanan patronu Ambrose'u selamlayarak bitirir. Origen gibi zulüm gören Hristiyanlar, devlete yönelik dini yaptırımları baltalayan radikal bir gelenek oluşturdular ve bunun yerine dini vicdana ait olduğunu iddia ettiler; bu gelenek, daha sonraki Batı hükümetlerini ve siyasetini büyük ölçüde etkileyecekti. Vaftiz, gerçekliğin geniş yeni boyutlarına, yani Tanrı'nın halkının gerçek evini bulduğu Tanrı'nın Krallığına ve "bu mevcut kötü çağın" altında yatan nihai ahlaki gerçeklik olarak algılanan Şeytan'ın egemenliğine erişim sağladı. Her ne kadar Celsus gibi inanmayanlar, saçma ve çocukça fantezilere inandıkları için Hristiyanlarla alay etseler de, din değiştirenlerin çoğu, Tanrı'nın krallığına ilişkin vizyonlarında dayanacak bir yer ve doğdukları dünyaya dair yeni perspektifler buldular. Bu, Hristiyanların Celsus'un hayal ettiği kışkırtıcı komplocular olduğu anlamına gelmez. Justin ve diğerleri Hristiyanların çoğunun iyi vatandaşlar olduğu konusunda kararlı bir şekilde ısrar ettiler; bunların çoğu şüphesiz yetkililerle yüzleşmekten kaçınmak istiyordu ve Birinci Petrus gibi Yeni Ahit mektuplarında ifade edilen ve Hristiyan terimlerine eski yurttaşlık erdemi geleneklerini tercüme eden emirleri takip etmeye çalıştılar: Tanrı aşkına, ister en yüksek imparator olsun, isterse vali olsun, her insan kurumunun otoritesini, onun tarafından yanlış yapanları cezalandırmak ve yapmayanları övmek için gönderilen otoriteyi kabul edin. . . . Allah'ın kulları olarak özgür insanlar olarak yaşayın. . . . Tüm insanları onurlandırın. Kardeşliği sevin. Tanrı'dan korkun. İmparatoru onurlandırın (1Pe. 2:13—16).

--- SAYFA 167 ---

ŞEYTAN'IN DÜNYA KRALLIĞI / 147 Ancak devrim yaratan şey, Hristiyanların öncelikli olarak Tanrı'ya bağlı olduklarını beyan etmeleriydi. Böyle bir bağlılık kişinin sadakatini bölebilir; her inanlıyı, çoğu paganın yapmayı asla düşünmediği bir şeyi yapmaya, hangi ailevi ve yurttaşlık yükümlülüklerini kabul edip hangilerini reddedeceğine karar vermeye davet ediyordu. Örneğin, din özgürlüğü dediğimiz şeyin yabancı ya da bilinmediği bir dünyada yaşayan Tertullianus, yine de kendisi için böyle bir özgürlük iddiasında bulunuyor ve imparatorları "dini özgürlüğü [libertatem dinis] elimden aldığı için artık kendi isteğime göre ibadet etmeyeyim, aksine ona karşı ibadet etmeye mecbur bırakılayım" diye kınar. Sadece kanunlara uymamak değil, aynı zamanda zalim yöneticilere isyan etmek ve onlara suikast düzenlemek de mümkündür: Eğer hakikat uğruna yapıyorsa, mevcut kanunlara aykırı dernekler kurmak mantıksız değildir. Çünkü nasıl ki bir devletin özgürlüklerini gasp eden bir zorbayı öldürmek için gizli bir dernek kurarlarsa, Hristiyanlar da şeytan tarafından zulme uğradıklarında zıt dernekler kurarlar. barbar ve despotik bir hükümete karşı isyan etmeye ikna etmeyi başardıkları kişileri korumak için şeytanın kanunları.106 Bu tür inançlar, yalnızca bin beş yüz yıl sonra Aydınlanma ile ortaya çıkan bir anlayış olan "bireysel haklar" duygusundan kaynaklanmadı. Bunun yerine, onlar, artık yalnızca "bu zamanın yöneticilerine" tabi olmayan, vaftiz yoluyla "cennetteki vatandaşlar" olarak kaydedilen Tanrı'nın halkı olma anlamında kök saldılar. İncillerin yazılmasından yüz yıl sonra, Hristiyanlar, bu müjdelerde buldukları siyasi ve dini modeli (Tanrı'nın halkının Şeytan'ın halkına karşı olması) pagan zulmünün koşullarına uyarladılar ve kendilerini Tanrı'nın müttefikleri olarak tanımladılar, Romalı yargıçlara ve pagan çetelere karşı hareket ettiler.

--- SAYFA 168 ---

148 / Şeytan'ın ajanları olarak gördükleri ŞEYTANIN TEORİSİ. Aynı zamanda, bir sonraki bölümde göreceğimiz gibi, Hristiyan hareketi içindeki muhaliflerden rahatsız olan kilise liderleri, Şeytan'ın tüm insanların en yakın düşmanları arasına, yani diğer Hristiyanlara ya da onların deyimiyle kafirlere sızdığını fark ettiler.

--- SAYFA 169 ---

VI İÇERİDEKİ DÜŞMAN: Heretikleri Şeytanlaştırmak İkinci yüzyılda Hristiyanlığın din değiştirenleri cezbetmedeki başarısı, "Hristiyan olmanın" neleri gerektirdiğine ilişkin yeni soruların ortaya çıkmasına neden oldu. İmparatorluğun her yerindeki taşra şehirlerinde, Hristiyan gruplar binlerce yeni din değiştiren kazandı. Özellikle şehirlerde din değiştirme, hane halkı arasında çatışmalara yol açtı. Zengin hane reisleri din değiştirdiğinde, genellikle ailelerinin ve kölelerinin vaftizi kabul etmesini zorunlu kıldılar. Ancak daha sık olarak din değiştirmeler gerçekleşti. Hane halkı kadınları arasında olduğu kadar tüccarlar, tüccarlar, askerler ve Roma dairelerinde, büyük evlerde ve saraylarda her sıfatla hizmet eden yüzbinlerce köle arasında da din değiştirmeler meydana gelmiş olabilir. Kuzey Afrika'nın Kartaca şehrinde yazan Tertullianus (c. 180) pagan çağdaşlarına şöyle övünür: "Biz sadece dündeniz ve aranızdaki her yeri doldurduk: şehir, adalar, kaleler, kasabalar, pazar yerleri, ordu kampı, kabileler, saray, senato ve forum."1 Tabii ki, tüm din değiştirenler vaftizin günahları temizlediğini ve kötü ruhları kovduğunu ve alıcıya Tanrı'nın ruhunu, günahkarı Mesih ve meleklerinin bir müttefikine dönüştüren ruhu aktardığını anladılar. Ama sonra ne olacak? Bir Hristiyan'ın bu dünyada "meleklerin yanında" yer alabilmesi için ne yapması gerekir? Örneğin, vaftiz edilmiş bir Hristiyan bir paganla evliyse, imparatora bağlılık yemini etmiş bir askerse veya bir köleyse tam olarak ne gereklidir? Paganların çoğu aile hatıralarının vaftizine inanıyordu.

--- SAYFA 170 ---

150 / ŞEYTANIN KÖKENİ ya da köle, evdeki bozulmanın habercisi olan bir felakettir. Tertullian, paganların din değiştirenleri nasıl dışladığını anlatıyor: Koca, karısını evinden kovar; baba oğlunu miras olarak bırakır; Bir zamanlar nazik olan efendi, şimdi kölenin gözünün önünden çekilmesini emrediyor; herhangi birinin bu nefret edilen isimle [Hristiyan] anılması büyük bir suçtur.2 Hristiyanlar kendi aralarında, din değiştirenlerin sıradan sosyal ve aile ilişkilerini sürdürmeleri mi yoksa bu ilişkileri bozmaları mı gerektiğini tartışıyorlardı, tıpkı İsa'nın müjdelerde söylediği gibi: "Babasından, annesinden, karısından ve çocuklarından, erkek ve kız kardeşlerinden, evet, hatta yaşamın kendisinden bile nefret etmeyen kişi benim öğrencim olamaz" (Luka 14:26). Hareketin imparatorluk genelinde boyutu ve çeşitliliği arttıkça bu tür sorular birçok farklı yanıtın ortaya çıkmasına neden oldu. Bazen bir şehirde, her biri "müjdeyi" biraz farklı yorumlayan ve genellikle aile kavgalarına özgü tüm şiddetle birbirleriyle rekabet eden birkaç grup vardı. İki nesil önce rakip öğretmenlerle karşı karşıya kalan elçi Pavlus, onları Şeytan'ın hizmetkarları, sahte elçiler, aldatıcı işçiler olarak nitelendirerek ve kendilerini Mesih'in havarileri olarak gizleyerek onların konuşmasını engellemeye çalıştı. Ve şaşılacak bir şey yok! Şeytan bile kendisini bir ışık meleği kılığına sokuyor. Dolayısıyla O'nun hizmetkarlarının kendilerini doğruluğun hizmetkarları olarak gizlemeleri garip değildir (2 Korintliler 11:13-15). "Ama" diye ekliyor Paul kaygı verici bir şekilde, "en sonunda hak ettiklerini alacaklar." Hristiyanlar, Şeytan'ın dışarıdan, yani düşman paganlardan gelecek saldırılarından korkuyorlardı, ancak birçoğu, Şeytan'ın tüm Hristiyanların en yakın düşmanları arasında veya çoğu kişinin aynı fikirde olmadığı kişiler hakkında söylediği gibi kafirler arasında baskın yapmasının daha da tehlikeli olduğuna inanıyordu. Hareket içinde bazı kişiler, Hristiyan grupları kendi içinde birleştirmek ve onları Roma İmparatorluğu'nun her yerindeki diğer Hristiyan gruplarla bağlantılandırmak için örgütlenme sistemleri geliştirmeye başladılar.

--- SAYFA 171 ---

DÜNYADAKİ DÜŞMAN / 151. İsa'nın kendisinin yanı sıra tüm Hristiyanların kabul ettiği otorite, geleneksel olarak Roma'daki Hristiyanların ilk lideri olarak saygı duyulan havari Petrus'un ve Yunanistan'dan Küçük Asya'ya kadar çeşitli kiliselerin kurucusu olan Pavlus'un otoritesiydi. Pavlus'tan iki veya üç kuşak sonra bazı Hristiyanlar, Birinci Petrus ve Pavlus'un Timoteos'a yazdığı mektuplar da dahil olmak üzere, Petrus ve Pavlus'a atfedilen mektuplar yazdılar. Daha sonra Yeni Ahit'e dahil edilen ve bizzat havariler tarafından yazıldığına yaygın olarak inanılan bu mektuplar, örneğin Pavlus'un din değiştirmiş genç Timoteos'a "el uzattığını" ve onu cemaatin "gözetmeni" veya "piskopos"u olarak Pavlus'un halefi olarak atadığını iddia ederek, havariler ile daha sonraki nesillerin Hristiyanları arasında bir köprü kurmaya çalıştı. Bu mektuplar, Timoteos gibi piskoposların da kendi cemaatleri üzerinde meşru bir şekilde "havarisel" otorite kullandıklarını göstermeyi amaçlamaktadır. Birinci Petrus ve Birinci Timoteos'u yazanlar, aynı zamanda, müjdelerin İsa'ya atfettiği daha sert taleplerin bazılarını değiştirerek, paganların Hristiyanlara yönelik düşmanlığını saptırmak istiyorlardı. Evli olan ve sıradan toplumla meşgul olanlara ahlaki rehberlik sunan davranış kurallarına ihtiyaç duyan ve Luka'ya göre İsa'nın uyardığı gibi bu taahhütleri reddetmeye hazır olmayan bu yazarlar, yeni, "Hristiyan" ahlaki kurallar oluşturmak için pagan yurttaşlık erdemi kataloglarından ödünç aldılar. Yeni Ahit bilgini David Balch'ın gösterdiği gibi, bu mektuplar Petrus ve Pavlus'u, inanlıları geleneksel Roma davranışını taklit etmeye teşvik etme gibi beklenmedik bir rol üstleniyor.⁵ Dolayısıyla, Birinci Petrus'ta "Petrus" inanlıları şu şekilde teşvik ediyor: "Rab uğruna, insani tüm kurumların otoritesini kabul edin" (2:13), özellikle de imparatorun ve hükümetinin otoritesini. "Petrus" ayrıca inanlıların temel ev sorumluluklarını yerine getirmeleri konusunda ısrar ediyor; kadınlar "bazıları Söz'e itaat etmese bile kocalarının otoritesini kabul etmelidir" (3:1); ve kocalar "daha zayıf bir kap olarak kadını onurlandırmalıdır" (3:7). Köleler efendilerine, sanki Rabbin kendisine hizmet ediyormuş gibi hizmet etmelidirler ve efendiler de kölelerine kötü davranmamalıdır; çocuklar ebeveynlerine uygun saygı ve itaat göstermelidir (2:18-22; 5:5). Aynı şekilde Birinci Timoteos'ta da "Pavlus" Timoteos'a benzer ahlaki tavsiyelerde bulunur ve o da bunu genç piskoposa kendi cemaatine emretmesini söyler.

--- SAYFA 172 ---

152 / ŞEYTANIN KÖKENİ Ancak bu davranış kurallarını herkes kabul etmedi ya da bunları uygulamaya kararlı liderler olmadı. MS 90 civarında, birçokları tarafından havari Petrus'tan sonra Roma'nın ikinci veya üçüncü piskoposu olarak kabul edilen Clement'e atfedilen ve başlangıçta Pavlus'un kurduğu bir kilisenin bulunduğu Yunanistan'daki Korint kentindeki Hristiyanlara yazılan ünlü bir mektup, topluluğun bir liderlik meselesi yüzünden kargaşa içinde olduğunu gösteriyor.⁴ Piskopos Clement, bu mektupta, "birkaç aceleci ve inatçı insan" olarak adlandırdığı kişilerin, üst düzey piskoposu kabul etmeyi reddetmelerinden duyduğu üzüntüyü ifade ediyor. Rahiplerin otoritesinin onların gerçek liderleri olduğunda ısrar ediyor. Bu tür muhalifler, kilise içinde Clement'in "korkunç ve kutsal olmayan isyan aslanı"⁶ dediği şeyi başlattılar. Üstlerine görevlendirilen birçok rahibi reddettiler; Görünüşe göre onlar aynı zamanda "din adamları" ve "halk" (otorite pozisyonlarına sahip olduklarını iddia edenler ile şimdi "halk" (Yunanca, laos) olarak adlandırdıkları kişiler arasındaki) arasındaki ayrımların sadece eşi benzeri görülmemiş olmakla kalmayıp aynı zamanda Hristiyanlar arasında kabul edilemez olduğuna da karşı çıkıyorlar. Muhaliflerin din adamlarının rütbelerinin bir yenilik olduğu yönündeki suçlamalarını reddeden Clement, Birinci Timoteos'un yazarı gibi, havarilerin "ilk din değiştirenleri piskopos ve diyakoz olarak atadıkları" konusunda ısrar ediyor. Clement, Yeşaya peygamberin otoritesine atıfta bulunarak, eski zamanlarda İşaya'nın piskopos ve diyakoz "makamlarını" zaten onaylamış olduğu yönünde abartılı bir iddiada bulunur. Clement, İşaya 60:17'den alıntı yapıyor ("Gözetmenlerinizi barışa, görev yöneticilerinize adaletli kılacağım") ve temel terimleri (sırasıyla piskoposlar ve "diyakozlar") kendi argümanına uyacak şekilde Yunancaya tercüme ederek yorumluyor. Clement ayrıca Pavlus'un Timoteos'a yazdığı mektuplara da başvurarak "havarilerin kendilerinin ilk din değiştirenleri 'piskopos' ve 'diyakoz' olarak atadıklarını" iddia ediyor. Her ne kadar Clement, Yahudi başrahipleri İsa'nın düşmanları olarak tasvir eden Matta ve Luka'nın yazarlarıyla hemen hemen aynı zamanlarda yazsa da, Clement Hristiyanları Yahudi rahipliğini taklit etmeye teşvik eder. Clement, yalnızca Yahudiler arasında olduğu gibi Hristiyanlar arasında da yüksek rahiplerin ve ast rahiplerin ilahi olarak özel görevler için atandığını, "meslekten olmayan kişilerin ise sıradan kişilerin emrine bağlı olduğunu" söylüyor. Hatta Clement, Hristiyan kardeşlerini Roma ordusunu taklit etmeye teşvik ediyor:

--- SAYFA 173 ---

İÇERİDEKİ DÜŞMAN / 153 O halde ordumuza hizmet edelim kardeşler. . . . Generallerimiz olarak görev yapanları düşünelim. . . . Hepsi vali, tribün, yüzbaşı, komutan veya benzeri değil, ama her biri kendi rütbesinde imparatorun ve generallerin emirlerini yerine getiriyor mu? Daha sonra Hristiyanlar, Roma ordusu yönetiminden, her biri merkezi bir gözetmen (piskopos) tarafından yönetilen bölgeler (piskoposluklar) halinde örgütlenme uygulamasını benimsediler; bu, günümüze kadar varlığını sürdüren bir örgütsel stratejidir. Piskopos olarak Clement, muhaliflerin konumunun kibir ve kıskançlıktan kaynaklandığını söylüyor. Kendisi şöyle diyor: "Havariler bile piskopos unvanı konusunda çekişme çıkacağını biliyorlardı" (2. Klement 14:1). Clement'e göre çare, herkesin "rahiplere boyun eğmesi", rahibin itaatsizlikleri için uygulayacağı kefareti kabul etmesi, "yüreğinizin diz çökmesi ve [rahiplerin] üstünlüğü önünde eğilmesidir" (1 Clement 17:1). Belki de itaat etmeyi reddedenlerin artık teslim olacağını ümit eden Clement, daha sonraki liderlerin daha köklü muhaliflerle yapacağı gibi, onları Şeytan'la ilişkilendirmekten kaçınıyor. Bu anlaşmazlığın sonucunu bilmiyoruz; rakiplerin yanıtlarından hiçbiri hayatta kalmıyor. Ancak ikinci yüzyılda, bu tür tartışmalar imparatorluğun her yerindeki kiliseleri rahatsız ettiğinden, kendilerini uygun "apostolik veraset" ile tanımlayan kilise liderleri, Clement'in mektubunu geniş çapta kopyaladılar ve "kilisenin havarisel babaları" adlı bir koleksiyona dahil ettikleri diğer bazı yazılarla birlikte Roma dünyasında dağıttılar. Bu koleksiyonun ortaya çıktığı süreç hakkında çok az şey biliyoruz; ancak içerdiği yazıların hepsinin din adamlarının artan otoritesini vurgulama ve ayrıntılı ve pratik ahlaki kurallara bağlılığı emretme eğiliminde olduğunu görebiliriz. Görünüşe göre Hristiyanların çoğu, Kutsal Yazılarda ortaya çıkan "kanon"la birlikte, kilise geleneğinin bu ikinci "kanonunu" da kabul etmişti. "Havarisel babalar" arasında yer alan çeşitli yazılar, İsa'nın şu radikal sözlerini gözden geçirmeye ve aslında yeni din değiştirenlerin akını için evcilleştirmeye çalıştı: "Tanrı'ya ve paraya kulluk edemezsiniz" (Mat. 6:24); "Sizden isteyeneye verin" (Mat. 5:42);

--- SAYFA 174 ---

154 / ŞEYTANIN TEORİSİ "Sahip olduğun her şeyi sat ve parayı... fakirlere ver; sonra gel ve beni takip et" (Luka 18:22). Örneğin, havarisel babalar arasında, İsa'nın temel öğretisini şu şekilde ifade eden, On İki Havarinin Öğretisi adı verilen ünlü bir Hristiyan el kitabı vardır: "Tanrı'yı ve komşunuzu sevin; ve kendine yapılmasını istemediğin şeyleri başkalarına yapma."9 Dağdaki Vaaz ve kurnaz ilerlemelerdeki sözleri bir araya getiren Öğreti, İsa'nın kategorik emrini şöyle nitelendiriyor: "Sizden isteyen herkese verin": "Paranızı kime verdiğiniz bilene kadar elinizde terlesin."10 Öğreti, On Emir'den bazılarını uyarlayıp genişletiyor ve şunu ilan ediyor: "Havarilerin öğretisinin İkinci Emri şudur: 'Öldürmeyeceksin; zina etmeyeceksin' diyerek bunun pratikte "sen [masc.] genç oğlanlarla ilişkiye girmeyeceksin; zina yapmayacaksın; çalmayacaksın; kürtaj yaptırmayacaksın; yeni doğanları öldürmeyeceksin."11 "Havari babaları" Barnabas Mektubu'nda yer alan başka bir yazı, benzer ahlaki öğretiyi Pavlus'un arkadaşı ve vaiz arkadaşına atfeder. Barnabas, Öğreti gibi, geleneksel Yahudi öğretilerine göre "iki yol"a başvurur - iyi eylemlerin bir listesinden oluşan "ışık yolu" ve kötü eylemlerden oluşan "karanlık yolu". Öğreti'de kınanan aynı cinsel günahlar: "[erkek] oğlanlarla cinsel ilişki/" fuhuş (ki bu muhtemelen her türlü evlilik dışı cinsel aktivite anlamına gelir), zina ve kürtaj/3 Böylece Barnabas, gelecek nesiller, hatta binlerce yıl boyunca Hristiyan öğretilerine hakim olacak bir ahlaki kuralların ana hatlarını çiziyor. Barnabas, bu zıt yaşam tarzlarını, Tanrı'nın ruhunun "şimdiki kötü zaman" sırasında Şeytan'a karşı mücadelesi bağlamında ele alıyor.14 Hristiyanlara "Tanrı'nın ruhu Rab tarafından üzerinize döküldü"15 hatırlatıyor. Barnabas, onları "şeytanın hiçbir fırsatı kalmamasın" diye ahlaki uyanıklık yapmaya teşvik ediyor.

--- SAYFA 175 ---

"Günler kötü olsa ve kötülük yapan hâlâ iktidarda olsa"16 kiliseye girmeyi kabul etmeyen Barnabas, Hristiyanları Yahudi etik tutum ve uygulamalarının değiştirilmiş bir versiyonunu kabul etmeye teşvik ederken, Hristiyanları, "kötü bir melek onları hataya sürüklediği için günah işleyen" Yahudilerin yollarına düşmemeleri konusunda uyarıyor.17 Tanrı'nın yeni halkı, Yahudilerin yollarına düşmemeleri konusunda uyarıyor. "Karanlığın yolundan kaçın" ve "ışık yolunu" benimseyin, çünkü "birinin üzerinde Tanrı'nın ışık taşıyan melekleri vardır, diğerinin üzerinde ise Şeytan'ın melekleri vardır." Her ne kadar din değiştirenlerin çoğu, piskoposların Hristiyanların ne yapması ve yapmaması gerektiği konusundaki talimatlarını kabul etse de, muhtemelen bir azınlık olan bazıları, rahiplerin ve piskoposların otoritesini sorguladı ve bu tür pratik ahlak derslerini reddetti. MS 180 civarında, Lyons'daki bir cemaatin piskoposu olarak havariyelik veraset yetkisini iddia eden Irenaeus, sapkın Hristiyanlara -kafir olarak adlandırdığı- karşı, onlara Şeytan'ın gizli ajanları olarak saldıran beş ciltlik büyük bir saldırı yazdı.18 Son derece etkili olan Heresies'e Karşı adlı eserinin açılışında Irenaeus, "hataların hiçbir zaman açıkça ortaya konulmadığını" bariz bir aptallık olarak kabul eder; "Zekice ve ustaca kılık değiştirmiş." 19 Irenaeus, Hristiyan olduklarını iddia eden ve herkes tarafından öyle kabul edilen, aslında "Mesih'e karşı bir çılgınlık ve küfür uçuşumu" öğretenlerin olduğunu bildiriyor.20 Bu tür sahte inanlılar, Şeytan'ın ilham ettiği öğretmenleri öğretmek için "Mesih İsa'nın adını [yalnızca] bir tür yem olarak kullanıyorlar" ve "dinleyenlere apos'un büyük kışkırtıcısı olan yılanın acı ve kötü zehirini bulaştırıyorlar" Tasy."21 Irenaeus, piskoposların ahlaki öğretilerine direnenlerin bunu kendilerinin tutkuyla yönlendirildikleri için yaptıklarını öne sürüyor; bazıları, diye uyarıyor, "kendilerini büyük bir açgözlülükle bedeninin arzularına teslim ediyorlar."22 Yaklaşık iki bin yıl boyunca çoğu Hristiyan, kafir olarak adlandırdığı kişilerin çoğunun aldatıcı, ahlaksız veya her ikisi olduğuna inanarak Irenaeus'un sözüne inandı. Ancak 1945'te Yukarı Mısır'da, Nag Hammadi kasabası yakınlarında bu sözde sapkınların yazdığı birçok yazı keşfedildikten sonra, piskoposların eserlerini bastırdığı Hristiyanlar, tarihte neredeyse ilk kez kendi adlarına konuşabildiler.23 Yazılarını okuduğumuzda, şunları buluyoruz:

--- SAYFA 176 ---

156 / ŞEYTANIN TEORİSİ Kulağa tuhaf gelen inançların sesi; diğerleri çeşitli ruhsal yollara yönelmiş yoğun, sorgulayıcı zihinleri yansıtır gibi görünür. Bunlardan en uç noktalardan biri, Hristiyan reformcuların ikinci yüzyıldaki gnostik öğretmen Valentinus'tan Assisili Francis, Martin Luther, Dostlar Derneği'nin kurucusu George Fox ve Mary Baker Eddy'ye kadar iki bin yıl boyunca sordukları temel soruyu gündeme getiren Hakikatlerin Tanıklığı'dır: "İncil" nedir? Mesih ve onun mesajı hakkındaki "gerçek tanıklık" nedir? Diğer sözde reformcular gibi, Gerçeğin Tanıklığı'nın anonim yazarı da "sadece arabalarıyla değil, anlayışlarıyla da dinlemeyi bilenlere" hitap ederek başlıyor.24 Tanıklık, ahlaksızlığı onaylamak şöyle dursun, Hristiyanların çilecilik uyguladıkları konusunda ısrar ediyor. Bu yazar gerçek müjdenin koruyucusu olarak yazıyor; "Havari babaların" savunduğu türden liderliği ve evcilleştirilmiş ahlaki kabul eden Hristiyanların büyük çoğunluğunun ahlaki hataya düştüğüne inanıyor. "Birçok kişi gerçeği aradı ve bulamadı, çünkü 'Fetisilerin eski mayaları ve şeriat öğretmenlerinin eline geçtiler.'"25 Bu öğretmen, Hristiyanların çoğunun, Yaratılış'ın yaratılışla ilgili anlatımını düşünmeden kabul ettiğini söylüyor; buna göre Yaradan "bir karı veya koca alıp çocuk sahibi olmayı, denizin kumları gibi çoğalmayı emreder" (Yaratılış 1:28; 13:16).26f> Ancak, bu öğretmen itiraz ediyor, bu tür Hristiyanlar, müjdenin yasayla taban tabana zıt olduğunu fark edemiyorlar: "İnsanoğlu, bozulmazlıktan çıktı"2 ve eski düzeni sona erdirmek ve yeniyi başlatmak için dünyaya geldi. Kendisine ait olanları dönmeye çağırdı: "Bu gerçek tanıklıktır: Kişi kendini ve hakikate başkanlık eden Tanrı'yı tanıdığında, kurtulacaktır."28 Ancak Tanrı'yı tanımak kişinin diğer her şeyden vazgeçmesini gerektirir: "Dünyadaki her şeyden vazgeçen tek kişi dışında hiç kimse gerçeğin Tanrısını bilemez."29 Yalnızca feragat, kişinin korku, açgözlülük, öfke ve öfkeyle dolu eski, sahte benliğini üzerinden atmasını sağlar. şehvet ve kıskançlık ve kişinin Tanrı'da kendi gerçek benliğini yeniden kazanması. Gerçek Hristiyan, sözde Hristiyanların çoğunun kaçındığı yolu izler; böyle bir insan diyor bu yazar,

--- SAYFA 177 ---

İÇİMDEKİ DÜŞMAN / 157 tüm evrene yayılan ve üzerine gelen gücü düşünür. . . ve o, zihninin öğrencisidir. . . . Kendi içinde susmaya başlar. . . kendisi adına tartışmayı ve tartışmayı reddeder. . . herkese karşı sabırlıdır, kendisini herkesle eşit tutar ve aynı zamanda kendini onlardan ayırır.30 Kilisenin babalarından Justin Martyr gibi Hristiyanlar da bu tür öz hakimiyet arzularını paylaşıyorlardı. Justin, feragat ve bekarlık uygulayan Hristiyanlara tüm kalbiyle hayrandı; Hatta İskenderiye'de vali Felix'e dilekçe vererek bir cerrahın kendisini hadım etmesi için izin verilmesini isteyen genç bir din değiştirmiş kişiyi özel olarak övdü. Çünkü cerrahlar valinin izni olmadan bunu yapmalarının yasak olduğunu söylemişlerdi. Ve Felix böyle bir izni imzalamayı kesinlikle reddettiğinde, genç adam bekar kaldı.31 Aynı zamanda kilisenin babası olarak da saygı duyulan Origen, tutkuya karşı verdiği mücadeleyi kazanmaya o kadar kararlıydı ki, genç bir adam olarak, görünüşe göre hiç kimsenin, en azından valinin iznini istemeden, kendini hadım etmişti. Tanıklığın yazarı hadım edilmekten hiç söz etmez, hatta bunu onaylar, ancak yine de yalnızca cinsel aktivite ve ticari işlemlerden başlayarak "tüm dünyadan vazgeçenlerin" Tanrı'yı tanıyabileceği konusunda ısrar eder. İkinci yüzyıldan günümüze kadar Hristiyan kiliselerinin çoğunluğu, böyle bir feragat etmeyi yalnızca kahraman bir azınlığın başardığı bir mükemmellik öğüdü olarak görmüştür; dünya çapındaki Ortodoks kiliselerinde keşişler, Roma Katolik kiliselerinde ise keşişler ve rahibelerin yanı sıra tüm rahipler ve piskoposlar tarafından başarılmıştır. Tanıklığın yazarı, feragat etmenin sadece takdire şayan değil aynı zamanda herhangi bir gerçek Hristiyan için gerekli olduğunu beyan ederken Justin veya Origen gibi Hristiyanlardan çok daha ileri gidiyor. Elbette ki Hristiyanların büyük çoğunluğunun Tanrı'nın erkeği ve dişi yarattığına ve tüm yaratıklara, hayvanlara emir verdiğine inandığını biliyor.

--- SAYFA 178 ---

15H / ŞEYTAN'IN VE İNSANIN KÖKENİ, "verimli olmak ve çoğalmak" (Yaratılış 1:28). Ancak Tanıklığın yazarı, "dünyevi" Hristiyanların çoğunluğuna yabancılaştığını düşünerek, birdenbire İsa'nın öğrencilerine "yazıcıların ve Ferisilerin mayasından sakının" (Markos 8:15) yönündeki uyarısını anladığına inanır. İsa'nın sözleri sanki sadece Yahudi öğretmenlere gönderme yapıyormuş gibi harfi harfine alınmamalıdır; bunun yerine, sembolik olarak ele alındığında, Barnabas veya On İki Havarinin Öğretisi kitabının yazarı gibi Hristiyan öğretmenlere karşı uyarıda bulunurlar. sıradan yaşamı onaylamak için Kutsal Yazılara başvururlar. Tanıklığa göre, İsa'nın uyardığı "yazıcılar ve Ferisiler" ve "kör rehberler" (Mat. 23) Hristiyanların çoğunluğundan başkası değildir; Tanrı'ya ya da Tanrı'ya tapınmaya kandırılan Hristiyanlar, ancak ilahi olmaktan uzak doğaüstü "hükümdarlar"dır. Tanıklığın yazarı, İsa'nın uyarısını, inanlıların "meleklerin ve iblislerin hatalı arzularının"52, yani kendi şehvetleri yüzünden hataya düşen düşmüş meleklerin etkisinden kaçınmaları gerektiği anlamına geliyor. Hatta Tanıklık, çoğu Hristiyanın tapındığı Tanrı'nın, yani İbranice Kutsal Kitap'ın Tanrısı'nın, düşmüş meleklerden biri olduğunu - aslında, Mesih'in zulmünden insanları kurtarmak için geldiği düşmüş meleklerin başı olduğunu iddia eder: Çünkü, Tanıklık şunu bildirir: "İnsanoğlu'nun sözü bizi meleklerin hatasından ayırır." Hristiyanların çoğunluğunun paganlar hakkında söyledikleri - farkında olmadan düşmüş meleklerin doğurduğu şeytanlara tapındıkları - bu yazar diğer Hristiyanlar hakkında şöyle diyor: Bu radikal öğretmen o zamandan beri milyonlarca hoşnutsuz Hristiyan'ın yaptığını belgeliyor: Hristiyanların çoğunluğunu mürted olarak görerek, onları İncillerde "Fesisiler ve din bilginleri" (veya en azından bu öğretmenlerin baştan çıkarmasına duyarlı saf müritler) olarak okuyor. Örneğin 1400 yıl sonra Martin Luther, eski Hristiyan dindaşlarını -Roma Katoliklerini- İsa'nın öğrencilerini uyardığı "Fesisiler ve din bilginleri" olarak görmeye başlayacaktı. İnanlıların çoğu Mesih'te ve onun mesajında dünyadaki kötü güçlerin üstesinden gelme gücünü görürken, ikinci yüzyıldan bu yana bazı muhalif Hristiyanlar müjdenin kendisinin kötü güçler tarafından seçildiğini iddia ettiler.

--- SAYFA 179 ---

DÜŞMANI İLE BİRLİKTE / 159 Ancak Hakikatin Tanıklığı'nın yazarı, Reformasyon ve daha sonraki zamanların "protestocu" Hristiyanlarının çok ötesine geçer. Mesih'in mesajının "yasanın", yani İbranice İncil'in tam tersi olduğuna inanan bu öğretmen, radikal sorular sorar: Işık nedir? Peki karanlık nedir? Peki dünyayı yaratan kim? Peki Tanrı kimdir? Peki melekler kimlerdir? . . . Peki (dünyanın) yönetimi nedir? Ve neden bazıları topal, bazıları kör, bazıları zengin ve bazıları fakir?34 Yaratılış hikayesine bunun gibi sorularla yaklaşan bu öğretmen, bu hikayenin ancak tersten okunduğunda gerçeği ortaya çıkardığını ve Tanrı'nın aslında kötü adam ve yılanın da kutsal olduğunu fark ederek ortaya çıktığını "keşfeder"! Bu öğretmen, örneğin Yaratılış 2:17'de Tanrı'nın Adem'e cennetin ortasındaki ağacın meyvesinden yememesini emrettiğini ve "ondan yediğin gün öleceksin" uyarısında bulunduğunu belirtiyor. Ancak yılan Havva'ya tam tersini söyler: "Ölmeyeceksin, çünkü Tanrı biliyor ki, ondan yediğinde gözlerin açılacak ve iyiyle kötüyü bilerek Tanrı gibi olacaksın" (3:4-5). Tanıklığa kim doğruyu söyledi diye sorar? Adem ile Havva yılanı itaat ettiğinde "her ikisinin de gözleri açıldı ve çıplak olduklarını anladılar" (3:7). Tanrı'nın uyardığı gibi "o gün" ölmediler; bunun yerine yılanın söz verdiği gibi gözleri bilgiye açıldı. Fakat Tanrı olup biteni anlayınca, "yılanı lanetledi ve ona 'şeytan' adını verdi" (Yaratılış 3:14-15).35 Artık Adem tanrısal bilgiye ulaştığı için, Tanrı onu "elini uzatıp hayat ağacından yemesin ve sonsuza dek yaşamasın" (Yaratılış 3:22), bilgiyle birlikte sonsuz yaşama erişmesin diye onu Cennetten çıkarmaya karar verdi. Tanıklık'ın yazarı, "Bu tanrı nasıl bir tanrıdır?... Kesinlikle kötü niyetli bir kıskanç olduğunu gösterdi"36 diyor. Bu tanrı sadece kendi yarattığını kıskanmakla kalmıyor, aynı zamanda cahil ve kinci. Peki Tanrı'nın lanetlediği ve "şeytan" dediği yılanı ne demeli? Gerçeğin Tanıklığı'na göre, ser-

--- SAYFA 180 ---

160 / ŞEYTANIN TEORİSİ Adem ile Havva'yı ruhsal aydınlanmaya götüren, aslında Mesih'tir. Adem ve Havva'yı "meleklerin hatasından"3, yani bu dünyada Tanrı kılığına giren kötü niyetli doğaüstü "yöneticilerin" neden olduğu hatadan kurtarmak için Cennet'te bu kılık içinde ortaya çıkıyorlar. Yazıları Nag Hammadi tarafından keşfedilen başka bir anonim Hristiyan öğretmen, öğrencilerinden biri tarafından "büyük havari" Pavlus'un "bizim yarışmamız ete ve kana karşı değil, evrenin yöneticilerine ve kötü ruhlara karşıdır" (Ef. 6:12) uyarısında bulunurken ne demek istediğini sordu. O, Yöneticilerin Gerçeği adı verilen gizli bir vahiy yazarak yanıt verdi ve şöyle dedi: "[Kozmik] yöneticilerin gerçekliğini sorduğun için seni gönderdim."38 Öğretmen şunu açıklıyor: "Onların şefi [İbranice İncil'in Tanrısı J kördür; gücü, cehaleti ve kibri nedeniyle, dedi ki... Ben Tanrıyım ve benden başkası yok."39 Bu öğretmen daha sonra diyor ki: Bunu söyleyince bütün çevreye karşı günah işlemiş oldu. Ve mutlak güç diyarının yukarılarından bir ses geldi ve şöyle dedi: "Yanılıyorsun Samael", yani "körlerin Tanrısı." . . . Ve dedi ki, "Eğer önümde başka bir şey varsa, onu bana gösterebilirsin." Ve Hikmet hemen parmağını uzattı ve maddeye ışık getirdi. . . . Ve soyuna dedi: Bütünün tanrısı benim. Ve İnanç-Bilgeliğin kızı Hayat haykırdı ve şöyle dedi: "Yanılıyorsun Saidas!" (yani "aptal"). Yüzüne nefes verdi ve nefesi onun için ateşli bir meleğe dönüştü; ve o melek onu bağladı ve ayın uçurumunun altındaki Tartyros'a attı.40 Bu öğretmen tarafından tasvir edilen evrende ne şeytan vardır ne de ona ihtiyaç vardır, çünkü "Rab" -hem Yahudilerin hem de Hristiyanların çoğunun Tanrısı- insanları baştan çıkaran ve köleleştiren düşmüş meleklerin şefi olarak hareket eder. Kendini evrenin yüce ve eşsiz Tanrısı ilan ederek, "dünyaya karşı günah işledi".

--- SAYFA 181 ---

Kendisini çok daha büyük bir ilahi gerçekliğin parçası olarak kabul etmeyi reddeden* Övünmeleri onun, gücü onu kibirli bir gurura (hybris) ve yıkıma sürükleyen daha önemsiz, cahil bir varlık olduğunu ortaya koyuyor. Yöneticilerin Gerçekliği'ne göre, gerçek Tanrı değil, Samael ve arkadaşları "karanlığın hükümdarları"dır (Ef. 6:12). Adem'in fiziksel bedenini oluşturdu (Yaratılış 2:7), onu "bunu işlemek ve geliştirmek için" Cennet'te çalışmaya gönderdi (Yaratılış 2:15), sonra onu uyuttu ve kaburga kemiğinden kadın partnerini şekillendirdi (Yaratılış 2:21-22). Aynı yöneticiler Adem'e, gözlerini gerçeğe açabilecek Bilgi Ağacı'nın meyvesinden yememesini emretmişlerdi çünkü kıskançlıkla onun üzerinde kontrol sahibi olmak istiyorlardı. Kendisine yılan şeklinde görünen dişil manevi prensiple aydınlanan Adem ile Havva, onlara meydan okuyunca, yöneticiler kadını ve yılanı lanetleyerek Adem ile Havva'yı Cennetten kovdular: Üstelik insanoğlunu büyük bir şaşkınlığa ve meşakkatli bir hayata attılar ki, insanoğlu dünya işleriyle meşgul olsun, kutsal ruha bağlanma fırsatı bulamasın.⁴¹ Bu tür öğretilerin yazarlarına göre, insanın çalışma, evlilik, ve üreme, ilahi bereketi yansıtmaz, fakat insanoğlunu doğuştan gelen ruhsal aydınlanma kapasitesine karşı kör etmek isteyen kozmik güçlere köleliği gösterir. Bu tür radikal Hristiyanlar, Hristiyanların çoğu da dahil olmak üzere çoğu insanın karanlığın hükümdarlarının kurbanı olduğuna ve dolayısıyla çoğu Yahudi ve pagan gibi cinsel, sosyal ve ekonomik esaret içinde sıkışıp kaldığına inanıyor. Ancak bu yazarların arasında gözleri açılmış, insanların geldiği ve ait oldukları ilahi kaynağa -sıradan deneyimlerin derinliklerinde saklı bir kaynağa- uyanmış birkaç kişi de vardır. Ruhsal olarak uyanmış kişinin prototipi Havva'nın kızı Norea'dır. "Yönetenler" onu baştan çıkarmaya ve aldatmaya çalıştığında Norea Tanrı'ya haykırır ve ilahi yardım alır; melek

--- SAYFA 182 ---

162 / ŞEYTANIN KÖKENİ (İbranice adı "anlayış" anlamına gelir) Elclth, ona bu yozlaşmış ve sınırlı güçlerin dünyaya nasıl hükmettiğini anlatır ve kendisinin onlara değil, yukarıdaki güçlere - bütünün Babasına, onun suduru ve "kızına", Bilgelige ve ilahi Hayata ait olduğuna dair güvence verir: Siz, soyunuzla birlikte yukarıdansınız; bu ruhlar ölümsüz ışıktan çıktılar. Bu nedenle, içindeki hakikat ruhu nedeniyle yöneticiler ona yaklaşamazlar; ve bu yolu bilen herkes, ölmekte olan insanlığın ortasında ölümsüz bir şekilde yaşar.⁴² "İçlerinde hakikat ruhuna" sahip olanlar, "hakim olmayan bir nesil" olarak kalmak ve "kendilerini kutsal ruha adanmak" konusunda özgür olmak için evliliğe, işe veya diğer dünyevi karışıklıklara girmeyi reddederler.⁴³ Nag Hammadi'de keşfedilen bir başka iyi bilinen "vahiy" olan Yuhanna'nın Gizli Kitabı, insanları birbirine bağlayan bağları açığa çıkarmayı amaçlayan Yaratılış'ın başka bir çılgın mitolojik okumasını sunar. anlamsız ve tatminsiz hayatlar. Gizli Kitap, Adem'in yaratılmasından sonra, baş yöneticinin ve müttefiklerinin Adem'in çocuklarını alt etmek ve ele geçirmek amacıyla üç dizi saldırı gerçekleştirdiğini açıklıyor. İlk olarak baş yönetici "[Havva'yı] baştan çıkardı... ve onun iki oğlu olan Kabil ve Habil'i doğurdu; Böylece o zamandan bu yana, Havva'ya "cinsel arzuyu eken" baş yönetici sayesinde cinsel ilişki günümüze kadar devam etmiştir. Ancak bazı insanlar cinsel arzusunun baskısına rağmen hala onun tahakkümünden kurtulduğundan,⁴⁴ baş yönetici daha sonra en güçlü insan ruhlarını bile boyun eğdirmek için "güçleriyle birlikte bir plan yaptı": Yöneticiler "Bilgelikle zina yaptılar ve onlardan acı bir kader doğdu."⁴⁵ O andan itibaren kader bağların en kaçınılmazı olduğunu kanıtladı: Çünkü bu kaderden her günah ve her adaletsizlik, küfür ve unutkanlık ortaya çıktı ve cehalet, her türlü zor şart, ciddi ihlaller ve büyük terör. Ve hepsinin üstünde olan Allah'ı bilmesinler diye bütün yaratıklar kör edildi.⁴⁶

--- SAYFA 183 ---

İÇİMDEKİ DÜŞMAN / 163 Kaderin icadı bile hükümdarları insanlar üzerindeki kontrolleri konusunda tedirgin ettiği için üçüncü bir komplo planladılar. Baş yönetici, onlarla çiftleşmek ve üremek, onlarla paylaşmak ve onlara altın, gümüş, demir ve bakır çıkarmayı öğretmek için "insan kızlarına meleklerini gönderdi"⁴ (çapraz başvuru Yaratılış 6:2). Böylece Gizli Kitap, emeğe hapsolmuş, içgüdüsel tutkularla yönlendirilen, kaderin hakimiyetinde olan, para kazanmak ve servet biriktirmeye çalışmakla harcanan sıradan insan yaşamının sefaletini tasvir ediyor. Yöneticiler tüm bu yöntemlerle insanları kontrolleri altında tuttular ve kendilerini takip eden insanları büyük bir şaşkınlığa sürüklediler; insanlar sevinçten yoksun yaşlandılar; gerçeği bulamadan ve Tanrı'yı tanımadan öldüler. . . . Ve böylece dünyanın kuruluşundan bugüne kadar tüm yaratık onların kölesi haline geldi.⁴ Çoğunluğun yanında yer alan bazı Hristiyanlar bu aşırılık yanlılarına tepki gösterdi. Kuzey Afrika'daki Kartaca şehrinde din değiştiren ve Irenaeus'un çağdaşı (yaklaşık MS 180) Tertullianus, çoğunluk fikir birliğinden sapan herkesi "kafir" olarak kınama konusunda Irenaeus ile aynı fikirdeydi. Kilisenin her iki babası da gerçek kiliseyi karakterize eden şeyin oybirliği, doktrin, ahlak ve liderlik konusunda fikir birliği olduğu konusunda ısrar ediyor. Tertullian, Pavlus'tan alıntı yaparak Hristiyanların "hepsinin aynı şeyleri konuşması ve düşünmesi gerektiğini" söylüyor. "41J Konsensüsten sapan kişi, tanımı gereği bir sapkındır; çünkü Tertullian'ın işaret ettiği gibi, "sapkınlık" (baireisis) olarak çevrilen Yunanca sözcük, kelimenin tam anlamıyla "seçim" anlamına gelir; dolayısıyla "kafir", "bir seçim yapan kişidir."⁷ Tertullian, sapkınların aslında çoğunluktan farklı oldukları noktalarla gurur duyduklarını ve bunları kendi derin içgörülerinin kanıtı olarak gördüklerini belirtir. Alaycı bir tavırla şöyle diyor: Nerede bir yenilik bulurlarsa bulsunlar, bu küstahlığa hemen "■" "manevi bir hediye" adını veriyorlar, çünkü birliğe değil çeşitliliğe değer veriyorlar... Sonuç olarak, çoğu zaman kendileri de bölünmüş bir durumdalar, bunu söylemeye hazırlar - ve gerçekten de oldukça

--- SAYFA 184 ---

164 / Şeytan'ın Kuramı Samimi bir şekilde - inançlarındaki bazı noktalarda "Bu öyle değil" ve "Ben bunu farklı bir anlamda alıyorum" ve UI bunu kabul etmiyor. kafirler"² - her şeyden önce şu tür sorular: Kötülük nereden geliyor? Buna neden izin veriliyor? -Vid insanların kökeni nedir? Tertullianus bu tür soruları durdurmak ve tüm inananlara aynı rejula fidei, "inanç kuralı" veya inancı empoze etmek istiyor. Tertullianus "kafirlerin" şüphesiz itiraz edeceğini biliyor ve İsa'nın kendisinin sorgulamayı teşvik ettiğini söyleyerek "Sor ve sen" alacak; arayın, bulacaksınız; Kapıyı çalın, size açılacaktır" (Mat. 7:7). Ancak Tertullianus'un bu tür insanlara karşı hiç sabrı yoktur: "Aramanın sonu nereye varacak? Aramanın amacı bulmaktır; bulmanın, inanmanın amacı. Tertullianus, kilisenin kendi inanç kuralları çerçevesinde tüm sorulara doğrudan ve basit bir yanıt verebildiğine göre, aramaya devam etmenin tek mazeretinin katıksız inatçılık olduğunu söylüyor: Her zaman arayan kişiden uzak dur, çünkü o hiçbir zaman bir şey bulamaz; çünkü hiçbir şeyin bulunamayacağı yeri arıyor. Her zaman kapıyı çalan kişi uzak olsun; çünkü o, açacak kimsenin olmadığı yerde kapıyı çalar; Her zaman soran kişiyi uzaklaştırın, çünkü o duymayandan sorar.⁵⁴ Tertullianus'un beyanına göre gerçek Hristiyan, basitçe "hiçbir şey bilmemeye... imanının hakikatine aykırı olarak" karar verir. Ancak insanlar "kendilerini ilgilendiren konuları sormamızda ısrar ettiklerinde" diyor Tertullian, "onları çürütmek gibi ahlaki bir yükümlülüğümüz var... Tartışmak için soru sormamız gerektiğini söylüyorlar," diye devam ediyor Tertullian, "ama tartışacak ne var ki?" "Kafirler", Hristiyanların Kutsal Yazıların gerçekte ne anlama geldiğini tartışmaları gerektiğine itiraz ettiğinde, Tertullianus, inananların kutsal metinlerin yorumlanması konusundaki tüm tartışmaları reddetmeleri gerektiğini beyan eder; bu tür bir tartışma yalnızca "mideyi veya beyni altüst etme etkisine sahiptir."⁵⁵ Üstelik Tertullianus, bu tür tartışmaların ortodoks tutumun zayıf görünmesine neden olduğunu söylüyor:

--- SAYFA 185 ---

THE E N E MY W I T H I N / 165 Onlarla tartışırsanız seyirciler üzerindeki etkisi, hangi tarafın haklı olduğu konusunda kararsız kalmaları olacaktır. . . şüphe duyan kişi. . . Tartışmada karşı tarafın sizinle eşit düzeyde olduğu halde, sizin hiçbir ilerleme kaydetmediğinizi görmesi karşısında kafası karışacaktır. . .ve hangi tarafı sapkın bulacağı konusunda daha da kararsız kalacak. . . Çünkü onların da söyleyecekleri var kuşkusuz; bizi yanlış yorum yapmakla suçlayacaklar, çünkü onlar da bizim kadar gerçeğin kendi tarafında olduğunu iddia ediyorlar (vurgu eklenmiştir)?6 Tertullianus, Kutsal Yazılar hakkındaki tartışmalara kafirleri kabul etmek yerine, "doğrudan düşünme" ("ortodoks"5'in harfi harfine tercümesi) diyor, Hristiyanlar Kutsal Yazıların yalnızca kendi özel mülkleri olduğunu iddia etmelidirler: Kafirlerin Kutsal Yazılara yapılan itirazlara itiraz etmelerine izin verilmemelidir, çünkü biz... Kutsal Yazılarla hiçbir ilgileri olmadığını kanıtlayın. Çünkü onlar sapkın oldukları için gerçek Hristiyanlar olamazlar? Ama sapkınlar nasıl Kutsal Yazılardan bu kadar ustaca ve ikna edici argümanlar çıkarabilirler? Tertullian'ın dediği gibi, onların ilhamı "elbette, gerçeği çarpıtan hilelerin sahibi olan şeytandandır." Yöneticilerin Gerçekliği'nin İncil'deki Tanrı ve meleklerine karşı döndüğü göksel yerlerde" ifadesini Tertullian tam tersi anlamda ele alır: Burada Pavlus'un, insanları hataya yönlendirmek için Kutsal Yazıları yanlış okumalar düzenleyen şeytana karşı uyardığını söyler.59 Kutsal metinlerin yorumlanmasıyla ilgili seçimler, sorular ve tartışmalar yerine Tertullianus, inanç kuralının oybirliğiyle kabul edilmesini ve bunu sağlamak için de Kutsal Kitap'a itaati emreder. uygun dini "disiplini" - yani havarilerin ardı ardına gelen rahipleri.60 Tertullian'ın "reçeteleri" uygulansaydı, Gerçeğin Tanıklığı, Yöneticilerin Gerçekliği ve Gizli Kitap'ı yazarlar gibi radikal öğretmenlere karşı etkili olduğu kanıtlanmış olabilirdi.

--- SAYFA 186 ---

Han / Yuhanna'nın ŞEYTANININ TEORİ'si. Her durumda, bu metinlerin temsil ettiği gruplar Hristiyanlar arasında marjinal kaldı; onların çağrıları, kişinin sadece dünyayla değil, aynı zamanda Hristiyan çoğunluktan da kopmasını gerektiren bir müjdeye kulak vermeye istekli olan birkaç kişiyle sınırlıydı. Ancak Tertullian ve Irenaeus'un kafir olarak kabul ettiği diğerleri çok daha az radikaldi ve tam da bu nedenle, yeni ortaya çıkan dini otoriteler ve onların savunucuları için çok daha fazla tehdit oluşturuyorlardı. Bunların arasında öne çıkanlar, Justinus sıralarında Roma'ya göç etmiş olan Mısırlı Hristiyan öğretmen Valentinus'un takipçileriydi, c. MS 140 Valentinus'un din otoritesiyle hiçbir çekişmesi yoktu'; Aslında, bu noktada Tertullian'a inanabilirsek, Valentinus "hem deha hem de belagat açısından yetenekli bir adam olduğu için kendisi de piskopos olmayı bekliyordu."61 Ancak Valentinus "gerçek inancın kilisesinden ayrıldı"62 diyor Tertullian, çünkü onun yerine başka bir adam piskopos olmuştu; Tertullian, Clement gibi, piskoposluk otoritesine meydan okuyanların kıskançlık ve hüsrana uğramış hırs güdülerine sahip olduğunu söylüyor. Valentinus vaftiz edilmiş, dini inanç beyanını kabul etmiş ve ortak Hristiyan ibadetine katılmıştı. Ancak vaftizinden sonra Logos'un kendisine yeni doğmuş bir çocuk şeklinde görüldüğü vahiy niteliğinde bir rüya gördü;6' bu vizyonu kendi ruhsal araştırmalarına başlamak için bir dürtü olarak aldı. Valentinus, bizzat elçi Pavlus'tan gizli öğretiler aldığını iddia eden Theudas adında bir öğretmenin adını duymuş, ondan öğrenebileceği her şeyi hevesle öğrenmişti. Bundan sonra kendisi de bir öğretmen oldu, Theudas'tan öğrendiklerini kendi manevi keşifleriyle güçlendirdi ve öğrencilerini manevi anlayışa yönelik içsel kapasitelerini geliştirmeye teşvik etti. Valentinus, çoğunluğun inancının tek gerçek inanç olduğunu iddia edenler ile Hakikat Tanıklığı ve Yöneticilerin Gerçekliği kitaplarının bazı bölümlerinin yazarları gibi bunu yanlış ve aşağılayıcı bularak reddedenler arasında iki uç arasında bir orta yol yönlendirmeyi amaçlıyordu. Vaftizi kabul etmenin ve Tanrı'ya ve Mesih'e ortak imanı ilan etmenin imana başlangıç yapanlar için gerekli olduğunu kabul etse de, iman kardeşlerini Hristiyanlığın gerektirdiğinin ötesine geçmeye teşvik etti.

--- SAYFA 187 ---

Vaizler, Kutsal Yazıların harfiyen yorumunun ötesinde, müjdelerin derin anlamını sorgulamayı öğrettiler. Bunu yaparak kişinin inancın ötesinde anlayışa, yani irfana ilerleyebileceğine inanıyordu. Bu kelime genellikle "bilgi" olarak tercüme edilir, ancak çeviri biraz yanıltıcıdır, çünkü irfan, Yunanca'da eidein kelimesiyle karakterize edilen (İngilizce fikir kelimesini buradan türetiyoruz) entelektüel bilgiden ("matematik biliyorlar" gibi ifadelerde olduğu gibi) farklıdır. İngilizce, farklı türden bilmeyi ifade etmek için yalnızca bir fiilin ("bilmek") bulunması nedeniyle kendi dil grubu içinde alışılmadık bir durumdur. Modern Avrupa dilleri entelektüel bilgiyi karakterize etmek için bir kelimeyi, kişisel ilişkilerin bilgisi için ise başka bir kelimeyi kullanır: Örneğin Fransızca, savoir ile connaitre arasında, İspanyolca sabre ile conocer arasında, İtalyanca sapere ile conoscere arasında, Almanca ise wissen ile kennen arasında ayırım yapar. Gnosis'in türediği Yunanca gignosko kelimesi, kişisel ilişkilerin bilgisine atıfta bulunur ("İsa'yı tanıyoruz" veya Del phi kehanetinin sözleriyle "Kendini tanı" gibi). Terimin "içgörü" veya "bilgelik" olarak çevrilmesi daha iyi olabilir. Bir gnostik öğretmen, öğrencilerini irfanı kendi içlerinde aramaya teşvik eder: Allah'ı, yaratılışı ve buna benzer şeyleri araştırmaktan vazgeçin. Bunun yerine kendinizi başlangıç noktası olarak alın. "Aklım", "kalbim", "Tanrım" diyerek her şeyi kendi haline getirenin kim olduğunu içinde sorun. Sevginin, neşenin, nefretin ve arzusun kaynaklarını öğrenin. . . . Tüm bunları dikkatlice incellerseniz, [Tanrı'yı] kendi içinde bulacaksınız.⁶⁴ Başka bir öğretmen, irfanın "kim olduğumuzu ve kime dönüştüğümüzü, nereye gittiğimizi, nereden geldiğimizi, doğumun ne olduğunu ve yeniden doğuşun ne olduğunu" açıkladığını söylüyor.⁶⁵ Gnostik Hristiyanın sonunda "bildiği" şey, Mesih'in müjdesinin tüm Hristiyanlar tarafından paylaşıldan daha derin bir düzeyde algılanabileceğidir. İlim yolunu seçen kişi, müjdenin tövbe ve günahların bağışlanmasıyla ilgili bir mesajdan daha fazlası olduğunu keşfeder; kişinin içindeki ilahi olanı keşfedeceği ruhsal uyanışın bir yolu haline gelir. Gnosis'in sırrı şudur: Bir kişi

--- SAYFA 188 ---

16# / ŞEYTANIN KÖKENİ Kendini en derin düzeyde bilmek, kişi varlığının kaynağı olarak Tanrı'yı bilmektir. 1 Valentinus'un takipçisi olan Philip İncil'in yazarı, irfanı imandan doğal bir ilerleme olarak tanımlar. Philip, tıpkı doğal unsurların (su, toprak, rüzgar ve ışığın) işbirlikçi etkileşimi yoluyla bir hasat elde edildiği gibi, Tanrı'nın tarımının da dört unsuru olduğunu söylüyor: inanç, umut, sevgi ve marifet. İman, kök saldıığımız dünyamızdır. Ve umut, içinden yükseldiğimiz sudur; aşk, içinde büyüdüğümüz rüzgardır. O halde Gnosis, aracılığıyla olgunlaştığımız (veya: "olgunlaştığımız") ışıktır.⁶⁶ Yöneticilerin Gerçekliği veya Yuhanna'nın Gizli Kitabı'nın radikal Hristiyanlarından farklı olarak Valentinus ve takipçileri, rahipler ve piskoposlar tarafından öğretilen ahlaki emirleri reddetmediler; İbranice İncil'i küçümsemediler veya tersine çevirmedi, rahiplerin ve piskoposların otoritesini açıkça reddetmediler. Bunun yerine tüm bunları kabul ettiler, ancak çok önemli bir nitelikle: Ahlaki, dini ve kutsal metinlerdeki fikir birliğinin Hristiyanların çoğunluğu için bağlayıcı olduğunu kabul ettiler, ancak salt inancın ötesine geçerek irfana ulaşmış olanlar -ruhsal açıdan olgunlaşmış olanlar- için değil." Valentinus ve takipçileri, piskoposların iyi işleri emredip kötü işleri yasaklayan ahlaki düzeni yeni başlayanlar için de gerekli olarak kabul ettiler. Ancak Valentinus ve takipçileri kiliselerde iki farklı Hristiyan tipi görüyorlardı.⁶⁷ Hristiyanların çoğuna "dini" veya "psişik" Hristiyanlar (yani psişe veya ruh düzeyinde faaliyet gösterenler) diyorlar; "ve diyorlar ki," Irenaeus kızgın bir şekilde, "kilisenin kötülerini böyle kişilerdir."⁶⁸ Ancak "kurtuluş" adı verilen ikinci, gizli inisiyasyonu kabul edenler bundan böyle kendilerini salt inançtan manevi anlayışa veya irfana doğru ilerlemiş olgun, "ruhsal" Hristiyanlar olarak görürler. Valentinus ve takipçileri açıkça vaftizi kabul ettikleri, ortak ibadete katıldıkları ve aynı inancı dile getirdikleri için çoğu Hristiyan onları tamamen zararsız imanlılar olarak görüyordu ve kendileri de yaptıklarının bu olduğunda ısrar ediyordu.

--- SAYFA 189 ---

İÇERİSİNDEKİ DÜŞMANLAR / 169 vardı. Ancak Valentinus'un Roma'da öğretişinden sonraki bir nesil içinde hareket, Hristiyan dünyasında, özellikle de kilisenin daha eğitimli üyeleri arasında hatırı sayılır bir taraftar kazandı. Tertullianus, "diğer tarafa geçenlerin" çoğunlukla "en sadık, en basiretli ve en deneyimli" kilise üyeleri olduğundan şikayet eder.⁰⁹ Irenaeus, Valentinianus'un öğretmenlerinin Lyon'daki kendi cemaatinin üyeleri arasında aktif olduğunu, inananları gizli toplantılara katılmaya, inançla ilgili sorular sormaya ve onun "derin anlamını" tartışmaya davet ettiğini görünce dehşete düştü. Piskoposun izin vermediği bu tür toplantılarda bu Valentinianusçular, Irenaeus'un küfür olarak kabul ettiği şeyleri öğrettiler. Örneğin, Yaratılış'ta tanımlanan yaratıcı Tanrı'nın çoğu Hristiyanın inandığı gibi tek Tanrı olmadığını ve radikallerin sandığı gibi düşmüş meleklerin kötü niyetli, aşağılanmış şefi olmadığını öğrettiler. Valentinus'a göre o, tüm varlığın altında yatan gerçek ilahi Kaynağın, Valentinus'un "derinlik" veya "uçurum" dediği anlatılamaz, tarif edilemez kaynağın antropomorfik bir imgesidir. Valentinus bu Kaynak için imgelere başvurduğunda, onu temelde dinamik ve ikili, ilahi "Herkesin Babası" ve "Herkesin Annesi" olarak tanımlar. 1 Bu tür toplantılara katılanlar, piskoposun -Irenaeus'un kendisinin- iyi bir adam olmasına rağmen, imanının ötesinde irfana ilerlememiş, sınırlı anlayışa sahip bir kişi olduğunu da duyabilirler. Irenaeus, Heresies'e Karşı'da Valentinus'un takipçilerinin kendilerini kilisede reform yapan ve onun manevi anlayış düzeyini yükselten insanlar olarak gördüklerini kabul ediyor; ancak, başardıkları hiçbir iyi şeyin kiliseye "Mesih'in büyük ve görkemli bedenini parçalara ayırarak" 2 verdikleri zararı telafi edemeyeceğini söylüyor. Piskopos olarak Irenaeus, kendilerini manevi araştırmaya adanmış gnostik Hristiyanları diğerlerinden ayırdığını ve toplumu fiilen böldüğünü gördü. Sinsi bir iç grup tehdidi olarak varlıkları, Irenaeus gibi liderlerin dünya çapındaki Hristiyan grupları birleştirmeye çalıştığı kırılğan örgütsel ve ahlaki konsensüs yapılarını ortadan kaldırdı. Valentinianusçu Hristiyanlar piskoposların ahlaki eğitiminin psişik Hristiyanlar için gerekli olduğu konusunda hemfikir olsalar da,

--- SAYFA 190 ---

170 / ŞEYTANIN KÖKENİ Kendilerini muaf, piskoposların yasakladığı eylemler konusunda kendi kararlarını vermekte özgür görüyorlar. Irenaeus, bazı Valentinianuslu Hristiyanların aileleri ve arkadaşlarıyla birlikte pagan festivallerine katıldıklarını ve bunun kendilerini kirletmeyeceğine inandıklarını söylüyor; diğerlerinin ise gladyatör gösterilerine gittiklerini ve kendi deyimiyle apaçık cinsel ihlallerden dolayı suçlu olduklarını iddia ediyor. 3 Örnek olarak Irenaeus, "Rhône Vadisi'ndeki kendi bölgemizde" faaliyet gösteren Valentinianuslu bir öğretmen olan Marcus'tan alıntı yapıyor. Irenaeus onu, "diyakozlarımızdan birinin karısı da dahil olmak üzere" kendisi tarafından kirletilen ve ona tutkuyla dolan" birçok kadını baştan çıkarmak için özel afrodizyaklar hazırlayan bir baştan çıkarıcı olarak adlandırıyor. . . Olağanüstü güzelliğe sahip bir kadın"⁷⁴ aslında Marcus'un grubuyla seyahat etmek için evden ayrılmıştı. Ancak Irenaeus, Marcus'un gerçek baştan çıkarma tekniklerini anlatmaya başladığında, onun mecazi olarak konuştuğunu görebiliriz. Piskoposu endişelendiren şey, diğer şeylerin yanı sıra, Valentinianus öğretisinin, ikinci yüzyılda Irenaeus'un kilisesine aktif katılımdan giderek daha fazla dışlanan kadın inananlar için sahip olduğu muazzam çekiciliktir. Marcus, Irenaeus şöyle diyor: "baştan çıkarıyor" Onları Efkariستی kutlamalarına katılmaya davet ederek ve Efkariستی dualarını ilahi Baba ile birlikte İlahi Anne Lütuf'a dualar gibi "baştan çıkarıcı sözlerle" sunarak/⁷ Daha da kötüsü, Marcus kutsal ruhun üzerlerine inmesi için dua etmek için kadınların üzerine "el koyar" ve sonra onları kehanet şeklinde konuşmaya teşvik eder.⁶ Irenaeus, Marcus'un takipçilerini zina yapmakla suçladığında, bu kutsal ruha katılmaları için geleneksel İncil'deki bir imgeye başvuruyor. Örneğin, Hoşea, İşaya ve Yeremya peygamberleri, Tanrı'nın antlaşmasına "sadakatsizlik" yapmakla suçladıkları kişileri suçlamak için sıklıkla zina ve fuhuş metaforlarını kullanmışlardır. Aralarında Hakikat İncili ve Philip İncili'nin de bulunduğu birçok Valentinianus eseri, Valentinianus'un ahlaksız olduğu yönündeki suçlamaları düzeltmektedir. Valentinus, öğretilerinde İsa'nın "Yalnızca Tanrı iyidir" sözünü yorumlayarak, Tanrı'nın lütfunun yanı sıra, insan kalbinin "birçok cinlerin meskeni" olduğunu söylüyor. Ama tek iyi olan Baba baktığında

--- SAYFA 191 ---

İÇİNDEKİ DÜŞMAN / 171 onun üzerine onu arındırır, nuruyla aydınlatır; böylece böyle bir kalbe sahip olan kişi, Tanrı'yı gördüğü için kutsanmıştır."78 Valentinus tarafından da yazılmış olması muhtemel olan Hakikat İncili, gnostik Hristiyanlara şu ahlaki talimatı verir: Gerçeği arayanlarla gerçeği konuşun, hatalarında günah işleyenlere irfan söyleyin Tökezleyenlerin ayaklarını sabitleyin ve hasta olanlara ellerinizi uzatın. Açları doyurun, yorgunları dinlendirin. . . . For you are the understanding which is drawn forth. If strength acts thus, it becomes even stronger. . . . Do not become a dwelling place for the devil, for you have already destroyed him.79 The Gospel of Philip proposes an alternative to the common Christian perception of good and evil as cosmic opposites.80 In this gospel, unlike the New Testament gospels, Satan never appears. Instead, the divine Father and the holy spirit, working in harmony with each Böylece, sonuçta, Pavlus'un sözleriyle, "her şey birlikte iyilik için çalışır" (Romalılar 8:28). Philip'in İncili, hem ortodoks hem de radikal tüm diğer Hristiyanların ahlaka yaklaşım biçimlerine ilişkin orijinal bir eleştiri sunar. İçerik konusunda hemfikir olmamalarına rağmen, hem ortodoks hem de radikal Hristiyanlar, ahlakın bir dizi eylemi emretmeyi ve diğerlerini yasaklamayı gerektirdiğini varsayarlar. Philip'in yazarı, tüm iyi ve kötü şeyler listelerini -geleneksel Hristiyan ahlakının temelini oluşturan listeleri- bir kenara atmak ister. Çünkü bu yazar, karşıt olarak tanımladığımız şeylerin -"ışık ve karanlık, yaşam ve ölüm, iyi ve kötü"- gerçekte her birinin diğerini ima ettiği birbirine bağlı terim çiftleri olduğunu öne sürer.81 Hristiyan ahlak disiplinini yeni bir anahtara dönüştürmek isteyen Philip'in yazarı, iyiyi ve kötüyü bilme ağacının öyküsünü, iyiyi ve kötüyü gösteren bir benzetme olarak ele alır. Philip'e göre "yasa ağacı"; hukuk, tıpkı bilgi ağacı gibi, "iyinin ve kötünün bilgisini" verdiğini iddia eder, ancak hiçbir şeyi başaramaz.

--- SAYFA 192 ---

172 / ŞEYTANIN TEORİSİ Ahlaki dönüşüm. Bunun yerine, "onu yiyen için ölümü yarattı. Çünkü, "Bunu ye, şunu yeme/ ölümün başlangıcı oldu" deyince, Philippos iyiyi kötünden bu kadar basit ve kategorik bir şekilde ayırt edemeyeceğini göstermek için çocukları, köleleri, köpekleri, domuzları ve sığırları içeren bir mülkten sorumlu bir ev sahibiyle ilgili başka bir benzetme anlatır. Herkese kendi türüne uygun diyetle beslenen ev sahibi, "[her kişinin] ruhunun koşullarını algılayan ve her birinin farklı ihtiyaçları olduğunu ve farklı bir ruhsal olgunluk düzeyinde bulunduğunu kabul ederek her biriyle buna göre konuşan" "Tanrı'nın müridi"nin bir imgesidir.3 Bu nedenle Philip, örneğin Hristiyanların evlenmesi mi yoksa bekar mı kalması gerektiği gibi cinsel davranış konusunda tartışmayı reddediyor. Zıt olarak sunulan bu seçimler de yanlış bir ikilem ortaya koyuyor. Bu yazar şu uyarıda bulunuyor: "Bedenden korkmayın ve onu sevmeyin. Eğer ondan korkarsanız, o size hakim olur; eğer onu severseniz, sizi yiyip bitirir ve felç eder."84 Filipus, Pavlus'un, biri için evliliğin uygun bir "diyet", diğeri için ise bekarlık olabileceği yönündeki anlayışını takip etmeyi amaçlıyor. Bu yazar, iyi ile kötü arasındaki sıradan ikilemi reddederken, etik sorunları da ihmal etmiyor, hatta bunların önemli olmadığını ima ediyor. Ona göre sorun, belirli bir eylemin "iyi" mi yoksa "kötü" mü olduğu değil, irfanın getirdiği özgürlük ile Hristiyan'ın başkalarını sevmeye sorumluluğu arasında nasıl uzlaşılacağıdır. Burada yazarın aklında Yuhanna'nın müjdesinden bir söz vardır ("Gerçeği bileceksiniz ve gerçek sizi özgür kılacaktır") ve elçi Pavlus'un 1. Korintliler, 8. ve 9. bölümlerdeki sevgi ve irfana ilişkin tartışması. Orada Pavlus, kendi irfanı nedeniyle kendisini, istediği her şeyi yiyip içmekte, Hristiyan bir kız kardeşe eş olarak seyahat etmekte ve bir eş olarak yaşamakta özgür gördüğünü söylüyor. topluluğun pahasına evangelist. Yer, Pavlus şöyle diyor: "Herkes bu bilgiye sahip olmadığından" (1 Korintliler 8:7-13), potansiyel din değiştirenleri veya olgunlaşmamış Hristiyanları rahatsız etmemek için, sevgi uğruna özgürlüğünden isteyerek feragat ediyor. Philip kitabının yazarı, Pavlus'un yolunu izleyerek temel soruyu gündeme getirir: Bir Hristiyan günden nasıl kaçınılmalıdır? Bir kişi bir yandan irfanla, diğer yandan agape ya da aşkla nasıl uyum içinde olabilir?

--- SAYFA 193 ---

T U B E N E M Y W I T H I N / 173 Philip İncili'nin ana teması sevginin dönüştürücü gücüdür: kişinin ne olacağı, neyi sevdiğine bağlıdır/5 Aşkta olgunlaşan kişi, başkalarını umursamaz ve üzmez: "Ne mutlu kimseye acı vermeyen ve kimseye acı vermeyen kişiye?186 İsa Mesih, kimseyi gücendirmeyen veya üzmeyen, ancak karşılaştığı herkesi tazeleyen ve kutsayan kişinin paradigmasıdır. "Büyük ya da küçük, inançlı ya da inançsız."87 O halde gnostik Hristiyan, irfanın taşıdığı özgürlüğü her zaman başkalarına olan sevgiyle yumuşatmalıdır. Yazar ayrıca, yasanın eski "ağacı"nın yaptığı gibi, ruhsal açıdan olgun kişinin başkasını üzmeden kendi gerçek arzularını takip etmekte özgür olacağı zamanı sabırsızlıkla beklediğini söylüyor. Gerçek irfan ağacı mükemmel bir özgürlük taşıır: Her şeyi yiyeceğim yer bilgi ağacıdır. O bahçe bana, "İstediğin gibi şunu ye, ya da yeme."*8 İrfan sevgiyle uyum sağladığında, Hristiyanların çoğunluğu, kendi kalbinin arzusuna göre, manevi oluşumu özgür olarak nitelendirir. Essenes, MS 250-355 yılları arasında Mısır'da yaşayan ve çöl babaları arasında öncü olan büyük Hristiyan münzevi Anthony, manastır geleneğindeki ruhani mirasçılara Şeytan'ı herkesin en yakın düşmanı, kendi benliğimiz dediğimiz düşman olarak resmetmeyi öğretmişti. İskenderiye piskoposu Athanasius tarafından dördüncü yüzyılda yazılan Anthony'nin Hayatı, Şeytan'ın Anthony'yi nasıl baştan çıkardığını anlatıyor. Öte yandan Philip, hayal gücü ve arzu yoluyla insanın günaha olan eğilimini yorumluyor. Ancak bu, bazı Ortodoks Hristiyanların şüphelendiği gibi, Valentinianus Hristiyanlarının "iyinin ve kötünün ötesinde" oldukları ve aslında günah işleyemeyecekleri için safça inandıkları anlamına gelmiyor.

--- SAYFA 194 ---

174 / ŞEYTANIN KÖKENİ Tam tersine, Philip her insanın içinde "kötülüğün kökü"nün saklı olduğunu öğretir. Bu, hahamların "kötü dürtü" adını verdiği yetzer 'haray' hakkındaki geleneksel Yahudi öğretisine ilişkin Philip'in yorumudur. Philip, içimizdeki "kötülüğün kökeninin" farkında olmadığımız sürece, "kötülüğün güçlü olduğunu, ancak fark edildiğinde yok edildiğini" söylüyor. Şöyle devam ediyor: Bize gelince, her birimiz içimizdeki kötülüğün köküne inelim, o kökü kalpten çıkaralım. Eğer tanırsak çıkarılacaktır. Ama biz onu tanımazsak, kalplerimizde kök salır ve meyvelerini kalbimizde verir. Bizi efendisi yapıyor ve bizi kölesi yapıyor. Bizi esir alır, böylece "istemediğimizi yaparız ve yapmak istemediğimizi yaparız" [krş. ROM. 7:14-15]. Biz onu fark etmediğimiz için güçleniyor mu?9 İlim için esas olan, kişinin kendi kötülük potansiyelini "bilmesi"dir. Philips'e göre kişinin kendi içindeki kötülüğü fark etmesi zorunlu olarak bireysel bir süreçtir: Hiç kimse bir başkasına neyin iyi neyin kötü olduğunu dikte edemez; bunun yerine herkes kendi içsel durumunu tanımaya çalışmalı ve böylece öfke, şehvet, kıskançlık, gurur ve açgözlülük gibi dürtülerden oluşan "kötülüğün kökünden" kaynaklanan eylemleri tanımlamaya çalışmalıdır. Bu öğretmen, kişi belirli bir eylemin bu tür kaynaklardan kaynaklandığını fark ettiğinde, eylemi sürdürmek için gereken inancı kaybettiğini varsayar. Kötülük yapmak için - ister öfkeli bir tirad yapmak, ister cinayet işlemek, ister saldırgan bir savaş ilan etmek olsun - kişinin eyleminin haklı olduğu, doğru nedenlerle hareket ettiği yanılsamasına ihtiyacı var gibi görünüyor. O halde bu yazar, "gerçeğin... hatanın görmezden gelinmesinden daha güçlü olduğu" şeklindeki iyimser inancı savunmaktadır.90 Gerçeği bu şekilde bilmek, entelektüel bir süreçten daha fazlasını içerir; kişinin varlığının dönüşümünü, yaşam biçiminin dönüşümünü içerir: "Eğer gerçeği bilirsek, onun meyvelerini içimizde buluruz; eğer kendimizi ona katarsak, doyuma ulaşırız."91 Philip, olgun bir Hristiyan için, kurumsal kilisenin doktrini ve ahlaki kısıtlamalarının ilgisiz olmasa da ikincil hale geldiğini ileri sürer. Ancak daha sonraki pek çok Protestan Hristiyan'ın aksine,

--- SAYFA 195 ---

Valentinianus Hristiyanları sadece dini yapıları reddetmekle kalmadılar. Bunun yerine, tıpkı Hristiyanların bir bütün olarak Yahudiliğin temelleri üzerine inşa ettiklerini iddia ettikleri gibi, onlar da bunları bir temel üzerine inşa ettiklerini iddia ettiler. Aslında Filip'in yazarı, Tanıklık'ın yazarı gibi, bir noktada yalnızca ön vahiy almış olanlar ile Nor'a dair daha kapsamlı bir anlayışa sahip olanlar arasındaki ilişkiyi karşılaştırmak için "İbrani" ve "Hristiyan" terimlerini kullanır. Bu nedenle Philippos'un yazarı, İbraniler olarak adlandırdığı ve örneğin bakireden doğumun anlamını anlayamayan "havariler ve havarisel insanlar" olarak tanımladığı kişileri eleştirir. Birçokları bunu kelimenin tam anlamıyla algılıyor, sanki İsa'nın "bakireden doğumu" gerçek bir hamileliğe ve hamileliğe işaret ediyormuş gibi. Filipus bu inançla alay ediyor: Bazıları şöyle dedi: "Meryem, kutsal ruhtan hamile kaldı." Onlar hata içindedirler. Ne dediklerini bilmiyorlar; çünkü bir dişi ne zaman bir dişi aracılığıyla hamile kaldı?92 Philip'in görüşüne göre, insan ebeveynleri olarak Meryem ve Yusuf'tan doğan İsa, kutsal ruhtan, ilahi varlığın dişil unsurundan (çünkü ruh için İbranice terim, Ruah dişildir) ve İsa'nın öğrencilerine dua ederken hitap etmeye teşvik ettiği "Cennetteki Baba"dan ("Cennette olan Babamız...") yeniden doğmuştu. Ancak yazar şunu da ekliyor: Dişil bir ruhsal gücün bahsinin kendisi, "havariler ve havarisel insanlar olan İbraniler için büyük bir nefrettir."93 Bu tür insanlar vaftizi kutsal ruh aracılığıyla yeniden doğuş olarak görüyorlar, ancak aynı zamanda göksel Baba'dan yeniden doğmaları gerektiğini de anlamıyorlar. Philip şöyle diyor: Biz İbraniyken, biz . . . yalnızca annemiz vardı; ama Hristiyan olduğumuzda hem annemiz hem de babamız oldu.94 O halde vaftiz farklı insanlar için farklılık gösterir. Yazar, bazılarının "[vaftiz] suyuna girip hiçbir şey almadan çıktığını"971 söylüyor ama yine de böyle bir kişi "Ben bir Hristiyanım" diyor. Philip'e göre bu tür insanlar için isim

--- SAYFA 196 ---

176 / ŞEYTANIN KÖKENİ "Hristiyan", yalnızca gelecekte elde edebileceklerine dair bir vaattir. Ancak diğerleri için vaftiz bir dönüşüm anı haline gelir: "Kişi bir gizemi deneyimlediğinde böyle olur."96 Cennetsel Baba ve göksel Anne'den yeniden doğan kişi, zamanın başlangıcında kaybolan insan benliğinin bir parçasını - "ruh, kişinin ruhunun ortağı" - geri alarak yeniden bütün bir kişi haline gelir. Böyle bir kişi yeniden bir bütün haline gelir ve "bedenine kadar kutsal olur."9 Böyle bir kişiden Hristiyan olarak söz etmek pek mümkün değildir, "çünkü bu kişi artık bir Hristiyan değil, bir Mesih'tir."9' Peki ya spesifik pratik sorular? Bu yazarın tutumu Thomas İncili'nde ifade edilen tutumu hatırlatıyor. İsa'nın müritleri ona belirli talimatlar sorduğunda: "Oruç tutmamızı ister misin? Nasıl dua edelim? Sadaka verelim mi? Hangi diyete uymalıyız?" Matta ve Luka'ya göre İsa bu tür sorulara özel yanıtlar veriyor. Ancak Thomas İncili'ne göre sadece "Yalan söyleme, nefret ettiğin şeyleri yapma"99 diyor ki bu ironik bir cevaptır, çünkü bu insanı kendi kaynaklarına sırt çevirir. İnsanın yalan söylediğini ya da neyden nefret ettiğini kendinden başka kim bilebilir? Filipus İncili de, görünüşe göre çileciliği tercih ettiğini ifade ederken (açıkçası Pavlus'un 1 Korintliler 7:1-40'ta ifade edilen bekarlığı evlilik yerine tercih etmesini yansıtmayı amaçlıyordu), cinsel davranış hakkında özel talimatlar vermekten kaçınıyor. Görünüşe göre önemli olan kişinin ne yaptığı değil, niyetinin niteliğidir. Bu nedenle Philippos'un İncili kuralcı değildir, ancak iki önemli şartla birlikte gelir: Birincisi, gnostik Hristiyan, irfanın taşıdığı özgürlüğü sevgiyle yumuşatmalıdır; ikincisi, inanan kişi kötülük yapma potansiyelinin sürekli olarak farkında kalmalıdır, çünkü yalnızca böyle bir farkındalık Hristiyanı -hatta gnostik Hristiyanı bile- günahın istemsiz köleliğinden kurtarabilir. Irenaeus ve diğerleri Valentinianus Hristiyanlarının düalist olduğunu iddia etseler de, Philip İncili bunun tersini gösterir. Bu yazar, gördüğümüz gibi, Tanrı'nın ruhunun sürekli olarak Şeytan'la mücadele ettiği inancına dayanarak, Hristiyan öğretilerinin büyük çoğunluğunu karakterize eden değiştirilmiş düalizmi bile terk ediyor. Kötülüğün gücünü, insanları dışarıdan tehdit eden ve istila eden yabancı bir güç olarak tasavvur etmek yerine,

--- SAYFA 197 ---

THE E N E M Y W I T H I N / 177 Philip'in yazarı, herkesi içindeki kötülüğü tanımaya ve onu bilinçli olarak yok etmeye çağırıyor. Gnostik hareketin kiliseler içindeki yayılmasını kontrol etmeye kararlı olan Piskopos Irenaeus, Tertullianus'un önerdiği önlemlerin Valentinianusluları durdurmayacağını fark etti. Irenaeus, tüm inananların aynı inancı kabul etmeleri ve rahipler ve piskoposlar tarafından sağlanan ahlaki talimatları kabul etmeleri konusunda ısrar etmenin yeterli olmadığını, çünkü kurnaz "sapkınların" bunları en azından kamuoyunda isteyerek yaptığını söylüyor. Hristiyanların tüm rahip ve piskoposların otoritesini kabul etmeleri konusunda ısrar etmek de yeterli değildir. Valentinianusçular, deyim yerindeyse kendilerinden yana olan pek çok rahibi kendi sayılarına dahil ediyorlar; Irenaeus şunu açıklıyor: "Birçok kişinin rahip olduğuna inanan, ancak... emirlere karşı saygısızlıkla davranan,... gizlice kötü işler yapan kişiler var"¹⁰⁰ - tıpkı aslında irfana inisiye olanlar gibi. Bunun yerine, Irenaeus, inananların yalnızca belirli rahipleri kabul etmesi gerektiğini beyan eder; bu rahipler, yalnızca uygun şekilde rütbe almış olmakla kalmayıp aynı zamanda gizli öğretiyi açıkça reddeden ve piskoposun izni olmadan özel toplantılara katılmayı reddeden rahiplerdir. Bu nedenle Irenaeus şu sonuca varıyor: "Kilisedeki rahiplere, yani havarişel ardıllıkla birlikte kesin hakikat armağanını almış olan rahiplere itaat etmek gerekir." Aynı zamanda, ilkel silsileden ayrılan ve herhangi bir yerde toplanan diğer [rahipleri] de sapkın, şizmatik veya ikiyüzlü olarak kabul ederek şüphe altında tutmak gerekir. . . kilisenin birliğini parçalayan ve bölenlerdir.¹⁰¹ Irenaeus bunların ilahi cezaya çarptırılacağı konusunda uyarıyor: gökten gelen ateş onları yok edecek. Son olarak Irenaeus, Valentinianus teolojisini Şeytan'ın kendi ilhamının sapkın bir sonucu olarak suçlar. Irenaeus, Sapkınlıklara Karşı adlı beş ciltlik eserini, Tanrı'nın yerine ilahi yargının sözlerini söyleyerek bitiriyor: Bu nedenle, yaratıcıya küfredenlerin ya açıkça fikir ayrılıklarını dile getirmelerine izin verin. . . veya çarpıtarak

--- SAYFA 198 ---

178 / ŞEYTANIN KÖKENİ Valentinianusçular ve tüm sahte gnostikler olarak adlandırılanlar gibi, Tanrı'ya ibadet eden herkes tarafından Şeytan'ın ajanları olarak kabul edilmektedir. Onların aracılığıyla Şeytan'ın daha önce değil, şimdi bile Tanrı'ya karşı konuştuğu görüldü. . . her türlü sapkınlık için sonsuz ateşi hazırlayan aynı Tanrı.¹⁰² Zamanın başlangıcında Şeytan'ın yılan aracılığıyla insanları yoldan çıkarması gibi, Irenaeus şöyle diyor: "Şimdi de Şeytani ruhla dolu bu insanlar Tanrı'nın halkını baştan çıkarıyorlar." Irenaeus, "tüm sapkınlara" karşı, "çok eksiksiz bir doktrin sistemi" ile birlikte "havarilerin öğretilerine, tüm dünyadaki kilise sistemine ve piskoposların ardıllığına göre Mesih'in bedeninin (yani kilisenin) farklı tezahürüne" tek erişim iddiasında bulunarak, o zamandan beri Ortodoks Hristiyanlığı ayakta tutan yapının inşa edilmesine yardımcı oluyor.¹⁰³

--- SAYFA 199 ---

SONUÇ Bu kozmik mücadele vizyonu, iyi güçlerin kötü güçlere karşı mücadelesi, aslen Yahudi kıyamet kaynaklarından türetilmiş ve gördüğümüz gibi Esseneler gibi mezhepçi gruplar tarafından kendilerine karşı olduğunu gördükleri güçlere karşı mücadele ederken geliştirildi. Daha önceki tektanrıcılığı kökten revize eden bu bölünmüş kozmoloji, aynı zamanda, meleklerle ittifak halindeki "ışığın oğulları" ve "kötülüğün gücüyle iş birliği içinde olan karanlığın oğulları"¹¹ arasında bölünmüş bir toplumu da içeriyordu. İsa'nın takipçileri de aynı modeli benimsediler. Gördüğümüz gibi Markos, İsa'nın öyküsünü, İsa'nın hem kötü ruhlardan hem de kötü insanlardan karşılaştığı muhalefette açıkça ortaya çıkan, Tanrı'nın ruhu ile Şeytan'ın gücü arasındaki çatışma olarak anlatır. İncillerin her biri kendi tarzındadır. İsa'nın takipçileri ile her yazarın rakip olarak algıladığı çeşitli gruplar arasındaki çatışmaları karakterize etmek için bu kıyamet senaryosuna başvuruyor. Ayrıca, hareket giderek Yahudi olmayan hale geldikçe, din değiştirenlerin bu mezhep dilini diğer düşmanlara karşı - büyüyen Hristiyan hareketiyle şiddetli mücadeleye giren pagan yöneticilere ve çetelere ve kafirler olarak adlandırılan çeşitli muhalif Hristiyan gruplarına - veya Pavlus'un sözleriyle "Şeytan'ın hizmetkarlarına" yönelttiğini de gördük. sonraki nesiller, birinci yüzyıldaki çatışmalarda başka düşmanlara karşı yapılan silahlı kullandılar. Ancak bu, onların yalnızca bir düşmanı diğerleriyle değiştirdiği anlamına gelmiyor. Bunun yerine, Hristiyan geleneği, pagan olduklarında onları biriktirme eğilimindeydi.

--- SAYFA 200 ---

Örneğin, Justin Martyr gibi din değiştirenler, Şeytan ve iblislerle ilgili kelimeleri Romalı zalimlere ve kafirlere karşı kullanmayı hedeflemişlerdi; İncillerde buldukları Yahudi çoğunluğun düşmanca karakterizasyonlarını çoğu zaman olduğu gibi kabul ediyorlardı. Justin'in kendisi de İbrani olarak adlandırdığı kişileri, yani kendi inancının saygı duyulan ataları olan eski İsrailileri övüyor, ancak İbrani değil, Yahudi olarak adlandırdığı çağdaşlarına karşı, Tanrı'nın vahyine karşı "kör olmaları" ve kendi Kutsal Yazılarını "yanlış anlamaları" nedeniyle küçümsediğini ifade ediyor. Justin, büyük ölçüde Matta'nın Ferisilere karşı polemiğinden alınan bir dille Yahudileri kınar ve Yahudi olmayan dinleyicileri için Luka'nın Elçilerin İşleri'ndeki nakaratını sık sık tekrarlar. İsa'nın "Yahudiler tarafından çarmıha gerildiği" söylendi. Origen de, her ne kadar esas olarak Roma zulmüne ve "sapkınlara" karşı mücadeleyle meşgul olsa da -ve ona İbranice dili ve kutsal metinlerin yorumlanması hakkında çok şey öğrettiğine inandığı Yahudi öğretmenlerle yaptığı kapsamlı konuşmalara rağmen- yine de Yahudi halkını, Mesihlerini reddettikleri için ilahi olarak kınanmış olarak nitelendirmek için Matta'da ifade edilen görüşleri geliştirir. Justin ve Origen'in ifade ettiği tutumlar sadece onlara özgü değil. Bunlar, tanıdık bir kaynak olan Yeni Ahit İncillerinden yararlandıkları için, ikinci yüzyıldan yirminci yüzyıla kadar çoğu Hristiyan tarafından kolayca tanınırlar. Yüzyıllar boyunca Hristiyanlar aynı polemik dilini daha geniş bir yelpazedeki düşmanlara karşı kullandılar. Örneğin, on altıncı yüzyılda Protestan Hristiyanlığın kurucusu Martin Luther, Roma Katolik Kilisesi'ne sadık kalan tüm Hristiyanları, İsa'yı Mesih olarak kabul etmeyi reddeden tüm Yahudileri, Köylü Savaşına katılarak toprak sahibi aristokratların tozuna meydan okuyan herkesi ve Lutherci olmayan tüm "protestan" Hristiyanları "Şeytan'ın ajanları" olarak suçladı. Müjde anlatımlarının, terimin sıradan anlamında esasen Maniheizt olduğunu, iyi ve kötünün birbiriyle eşit şekilde eşleştiğini tasavvur ettiklerini söylemiyorum. Hristiyan geleneği, tozunun çoğunu, her ne kadar inanan kişi kötü güçler tarafından kuşatılmış hissetse de, Mesih'in zaten kesin zaferi kazanmış olduğu inancından alır. Anthony, bunların öncülerinden biri.

--- SAYFA 201 ---

SONUÇ / 181 İblislerle mücadelesiyle ünlü çöl münzevi, takipçilerine şöyle açıklıyor: Rab aramızda yaşadığından beri, Düşman düştü ve güçleri zayıfladı. Düşüşüne sessizce boyun eğmez. . . ama bir tiran gibi tehdit etmeye devam ediyor.¹ Bir zamanlar kendisine nasıl büyük ve yüksek bir figürün görüldüğünü anlatan Anthony, davetsiz misafire "Kimsin sen?" diye sorduğunu ve kendisine "Ben Şeytan'ım" dendiğini söylüyor. Anthony, Düşmanı cesurca azarladı ve ona şunu hatırlattı: "Mesih geldi ve seni güçsüz yaptı. Seni yere attı ve soydu." Kurtarıcı'nın adını duyunca ortadan kayboldu çünkü yakıcı sığağa dayanamadı. . . . O halde şeytan bile güçsüz olduğunu kabul ediyorsa, hem onu hem de cinlerini küçümsemeliyiz. . . . Av köpekleriyle birlikte Düşman'ın ancak bu kadar çok taktiği var. . . . Cesaretimizi kırmamalı, korkaklığa boyun eğmemeli, kendimize korkular yaratmamalıyız. . . . Kurtarılan insanlar olarak cesaretli olmalı ve her zaman sevinçli olmalıyız. Onu mağlup eden ve mağlup eden Rab'bin bizimle olduğunu aklımızda tutalım.² Mesih'in Şeytan'ı yendiğine olan inanç, Hristiyanlara, kendi mücadelelerinde tehlikenin sonsuz olduğu ve zaferin kesin olduğu konusunda güvence verir. Bu kozmik dramaya katılanlar kaybedemez. Şehit olarak ölenler, zaferi daha da görkemli bir şekilde kazanırlar ve zaferi tüm Allah'ın halkı ve gökteki meleklerle birlikte kutlayacaklarına dair güvence alırlar. Hristiyanlık tarihi boyunca bu vizyon, sayısız insana, doğru olduğuna inandıkları şey adına aşılmaz zorluklara karşı tavır alma ve inanç dışında, boş bir kabadayılık gibi görünebilecek eylemlerde bulunma konusunda ilham vermiştir. Bu kıyamet vizyonu, laik düşünceli insanlara bile Batı kültürünün tarihini, iyi güçlerin dünyadaki kötü güçlere karşı mücadele ettiği ahlaki bir tarih olarak yorumlamayı öğretti.

--- SAYFA 202 ---

182 / SONUÇ I. Lippo'lu Augustine gibi felsefi eğilime sahip Hristiyanlar sıklıkla bu tür mitolojik dili küçümsemişler ve ontolojik açıdan bakıldığında kötülüğün ve Şeytan'ın var olmadığını beyan etmişlerdir. Bu düzeyde Ortodoks Hristiyanlık tek tanrıcılıktan ayrılmamaktadır. Yine de Augustinus'un kendisi, diğer birçok felsefi açıdan gelişmiş vaiz gibi, vaazlarında ve dualarında sık sık Şeytan'dan söz eder ve engellerle karşı karşıya kalan insanlarla uğraşırken, bu dünyadaki Hristiyanların hâlâ şeytani saldırı olarak deneyimledikleri şekillerde kötülüğe karşı mücadele ettiklerini kabul eder. Bu kozmik savaş vizyonu o kadar ilgi çekicidir ki, iki bin yıldır milyonlarca insanın hayal gücüne nüfuz etmiştir. Roma döneminden Haçlı Seferleri'ne, Protestan Reformu'ndan günümüze kadar Hristiyanlar, sayısız bağlamda muhalefeti ve zulmü yorumlamak için buna başvurmuşlardır. Bugüne kadar pek çok Hristiyan (Roma Katolik, Protestan, Evanjelist ve Ortodoks) "paganlara"¹ (bunların arasında dünyanın her yerinde Hristiyan olmayan dinlere mensup olanlar da olabilir) ve "sapkınlar" (yani aynı fikirde olmadıkları diğer Hristiyanlara karşı) ve ayrıca ateistlere ve inanmayanlara karşı Şeytan figürünü çağırıyor. Milyonlarca Müslüman benzer kıyamet vizyonlarını öne sürüyor ve taraf değiştiriyor; Birçok Müslümana göre Tanrı'nın halkı "büyük Şeytan"ın müttefiki haline gelir. Artık Şeytan'a inanmayan pek çok dindar insan ve herhangi bir dini gelenekle özdeşleşmeyen sayısız insan, yine de, sosyal ve politik çatışmayı, dünyadaki kötü güçlere karşı iyi güçlerin mücadelesi olarak algıladıklarında, bu kültürel mirastan etkilenirler. Her ne kadar Karl Marx'ın bu kıyamet görüşünün aşırı ve kararlı materyalist versiyonu artık neredeyse geçerliliğini yitirmiş olsa da, bunun sekülerleştirilmiş bir versiyonu Batı kültüründeki hem dini hem de din karşıtı birçok sosyal ve politik hareketin temelini oluşturuyor. Hristiyan hareketi, Yahudi toplulukları ve Roma imparatorluğu içinde zulüm gören, şüpheli bir azınlık olarak kaldığı sürece, Esseniler gibi üyeleri, hiç şüphesiz, düşmanlarının (Matta'nın İsa'sının Ferisiler için söylediği gibi) "cehennemin çocukları" olduğuna inanarak bir güvenlik ve dayanışma duygusu buldular.

--- SAYFA 203 ---

SONUÇ / 183 Aslında zaten "cehenneme mahkum edilmiş." Bu vizyon, gücünü yalnızca kişinin Tanrı'nın tarafında olduğu inancından değil, aynı zamanda muhaliflerinin başarısızlığa mahkum olduğu inancından da alır. Matta'nın İsa'nın ağızına yerleştirdiği sözler, muhaliflerini, ilahi yargıcın zaten "şeytan ve onun melekleri için hazırlanan sonsuz ateşe" gönderdiği, lanetli insanlar olarak nitelendiriyor. Ancak birinci yüzyıl Hristiyan kaynaklarında, muhaliflere ilişkin son derece farklı algılara da rastlıyoruz. Her ne kadar Matta'nın İsa'sı Ferisilere saldırıp onları acı bir şekilde kınasa ve Yuhanna bir noktada İsa'nın muhaliflerini Şeytan'ın soyu olarak nitelendirse de, Matta'nın kullandığı Q kaynağı, İsa'ya atfedilen ve kişinin muhalifleriyle uzlaşmayı teşvik eden sözlerinde başkalarını algılamamanın farklı yollarını da önermektedir: Eğer sunakta hediyenizi sunuyorsanız ve orada kardeşinizin size karşı bir şeyi olduğunu hatırlıyorsanız, hediyenizi sunağın önünde bırakın ve gidin; önce kardeşinle barış, sonra gelip hediyeni sun (5:23-24). Veya Matta 5:43-44: "Komşunu seveceksin, düşmanından nefret edeceksin" dendiğini duyduunuz. Ama ben size şunu söylüyorum: "Düşmanlarınızı sevin ve size zulmedenler için dua edin ki, cennetteki babanızın çocukları olasınız.¹¹ Bir kişinin düşmanları için dua etmek, onların ne kadar zarar vermiş olursa olsun, onların Tanrı ile ve kendi kendisiyle barışabileceklerine inandığını gösterir. Evangelistlerden yaklaşık yirmi yıl önce yazan Pavlus, Şeytan'ın insanları yozlaştırmak için değil, onları sınamak için Tanrı'nın aracısı olarak hareket ettiği yönünde daha da geleneksel bir Yahudi algısına sahiptir; bir noktada şöyle önermektedir: Hristiyan bir grubun, hatalı üyelerinden birini, onu cehenneme göndermek için değil, tövbe edip değişeceği umuduyla "Şeytan'a teslim ettiği" (1 Kor. 5:5). Pavlus ayrıca "kardeşleri", "İsrail kardeşleri" ve Yahudi olmayan imanlılar arasında uzlaşmayı umuyor ve özlüyor (Romalılar 9:3-^).

--- SAYFA 204 ---

! 84 / SONUÇ Birinci yüzyıldan on üçüncü yüzyılda Assisili Francis'e ve yirminci yüzyılda Martin Luther King Jr.'a kadar pek çok Hristiyan, rakiplerini şeytanlaştırmadan Tanrı'nın yanında durduklarına inandılar. Dini vizyonları, onlara, kötü olarak gördükleri politikalara ve güçlere karşı çıkma konusunda ilham verdi; çoğu zaman kendi refahlarını ve hayatlarını riske atarken, onlara karşı çıkanların lanetlenmesi değil uzlaşması için dua ediyordu. Ancak çoğunlukla Hristiyanlar, düşmanlarının kötü ve kurtuluşun ötesinde olduğu inancını öğretiler ve buna göre hareket ettiler. Bu kitabı bitirirken, bu araştırmanın benim için olduğu gibi başkaları için de Hristiyan geleneği içindeki "ötekiliğin" kötü olduğuna dair derin insan görüşü ile İsa'nın uzlaşmanın ilahi olduğu yönündeki sözleri arasındaki mücadeleye ışık tutacağını umuyorum.

--- SAYFA 205 ---

N O TLAR Giriş 1. Martin Buber, Princeton Üniversitesi'nde din profesörü Malcolm Diamond ile yapılan tartışmada alıntılanmıştır, Mayıs 1994. 2. Neil Forsyth, The Old Enemy: Satan and the Combat Myth (Princeton: Princeton University Press, 1987). 3. Walter Wink, Güçlerin Maskesini Kaldırmak: İnsan Varoluşunu Belirleyen Görünmez Güçler (Philadelphia: Fortress Press, 1986); C. G. Jung, /b/npt'r'den Job'a, çev. R. F. C. Hull (Londra: Routledge ve Kegan Paul, 1954). 4. Jeffrey B. Russell, The Devil: Perceptions of Evil from Antiquity to Primi tive Christian (Ithaca, N.Y: Cornell University' Press, 1970). 5. Robert Redfield, "Primitive World View", Redfield, ed., The Primitive World and its Transformations (Ithaca: Cornel] Üniversitesi Press, 1953), 92. 6. Jonathan Z. Smith, "What a Difference a Different Makes", Jacob Neusner ve Ernest S. Frerichs, eds., Kendimizi Başkalarının Gördüğü Gibi Görmek: Hristiyanlar, Yahudiler. Geç Antik Dönemde "Diğerleri" (Chico, Calif: Scholars Press, 1985), 3-48. William Scott Green, "Ötekilik İçinde: Bir Teoriye Doğru. of Differ ence in Rabbinic Judaism", Neusner ve Frerichs, eds., To See Our selves /L Others See Us, 46-69. 8. Talmud'daki çok iyi bilinen bir pasaj bile Yahudi mahkemelerinin İsa'yı kınadığını ve idam ettiğini varsayar. Bakınız b. Sahn. 107b ve paralel pasajlar, b. Sotha 47a ve j. Hag. 2.2., Gemara'nın bir kısmı Sanh. 10.2 Tartışma için bkz. E. Bammel, "Christian Origins in Tradition,1' New Testament Studies 13 (1967): 317-35; ayrıca bkz. David R. Catchpole, The Trial of Jesus: /I Study in the Gospels and Jewish Historiography from 1770 to the Present Day (Leiden: E. J. Brill, 1971 I, Bu pasajda bilim tarihinin büyüleyici ve ayrıntılı bir tartışması var.

--- SAYFA 206 ---

186 / NOTLAR 9. Barnabas Lindars, Yeni Ahit Savunmacı: Eski Ahit Alıntılarının Doktrinel Önemi (London: SCM Press, 1973). 10 James Robinson, The Problem of History tn Mark (London-SCM Press, 1957; yeniden basıldı, Philadelphia: Fortress Press, 1982). 11 .Albert Schweitzer, Tarihsel İsa'nın Arayışı: Reimarus'tan Wrede'ye İlerlemesi Üzerine Eleştirel Bir Çalışma (Londra: A. ve C. Black, 1926). 12. Josef Jacobs, İsa Başkalarının Gördüğü Gibi (New York: B. G. Richards, 1925); H. Danby, "The Bearing of the Rabbinical Code on the Jewish Trial Anlatıları in the Gospels", Journal of Theological Studies 21 (1920): 26-51; C. G. Montefiori, Sinoptik İnciller I, 2. rev. ed. (Londra: Macmillan, 1927); Richard W. Husband, İsa'nın Savcılığı: Tarihi, Tarihi ve Yasallığı (Princeton: Princeton University Press, 1916); Josef Blinzler, İsa'nın Yargılanması: İsa Mesih'e Karşı Yahudi ve Roma Davaları, çev. I. ve F. McHugh, 2. rev. ed. (Westminster, MD.: Newman, 1959). 13. Simon Bernfield, "Zur altesten Geschichte des Christentums", Jahrbücherfur Judische Geschichte und Literatur 13(1910): 117. 14. Hans Lietzmann, İlk Üç İncilin Özeti, çev. F. L. Cross, 9. rev. ed. (Oxford: Basil Blackwell, 1968); Martin Dibelius, Die Formgeschichte des Evangeliums (Tiibingen: Mohr, 1919), çev ve 1971'de yeniden basılmıştır; Dibelius, Gelenekten İncile (New York: Scribner, 1965), 178-219; John R. Donahue, Ton İsa mı? (Missoula, Mont .: İncil Edebiyatı Derneği, 1973). 15. Paul Winter, İsa'nın Yargılanması Üzerine, 2. cd. (Berlin: De Gruyter, 1974); ayrıca bkz. M. Radin, The Trial of Jesus of Nazareth (Chicago: University of Chicago Press, 1931); J. Klausner, Jesus von Nazareth, Seine Zeit, Sein Leben und Seine Lehre, 2. baskı. (Berlin: Jüdischer Verlag, 1934); E. G. Hirsch, The Crucifixion from the Jewish Point of View (Chicago: Bloch Publishing & Printing, 1921). 16. Fergus Millar, "Reflections on the Trial of Jesus", P. R. Davies ve R. White, eds., A Tribute to Geza Vermes: Essays on Jewish and Christian Literatür ve Tarih (Sheffield: JSOT Press, 1990), 355-81. 17. İsa'nın Yargılanması; En Eski Hesaplardan Tanımlanan ve Değerlendirilen İsa Mesih'e Karşı Yahudi ve Roma Davaları (Westminster, Md.: Newman, 1959), 290. Örneğin bkz. A.N. Sherwin-White, Roman Society and Roman Law in the New Testament (Oxford: Oxford University Press, 1983); T.A. Burkill, "The Condemnation of Jesus: A Critique of Sherwin" White's Thesis," Novum Testamentum 12 (1970):321—42; R.E. Brown, The Death of the Messiah: From Gethse yelesinden mezara {New York: Doubleday, 1994), 18. Bkz. Kış; Lietzmann; Dibelius; G. Volkmar, Die Evangelien (Leipzig: Fues' Vcrlag, 1870), 588-91; J. Norden, "Jesus von Nazareth in der Beurteilung der Juden einst und jetzt," Judische Literarische Zeitung (18 Haziran 1930): 25; S. Grayzel, A History of the Jewish (Philadelphia: Jewish Publication Society of America, 1947), 1337; J. Isaac, Jesus er Israel (Paris: A. Michel, 1948), 509; G. Bornkamm, Jesus von Nazareth (Stuttgart: Kohlhammer, 1956), 1504; E. P. Sanders, Jesus ve

--- SAYFA 207 ---

N O T E S / 187 (Philadelphia: Fortress Press, 1985), "İsa'nın, *Yahudilerin Kralı olduğu iddiasıyla Romalılar tarafından idam edildiğini" (s. 294) ve ayrıca Yahudiler arasındaki iç çatışmanın "İsa'nın ölümünün temel nedeni" olduğunu belirtir (s. 296; krş. s. 294-318). Ayrıca G. S. Sloyan'ın son zamanlardaki araştırmalarını gözden geçiren önemli makaleye de bakınız, "Güncel Literatür on the Trial Narratives of the Four Gospels", T.J. Ryan, rd., Critical History and Biblical Faith: New Testament Perspectives (Villanova: Villanova University Press, 1979), 136-76. Bölüm I Bu bölümdeki materyalin daha teknik bir tartışması için bkz. "The Social History of Satan, Part II: Satan in the New Testament Gospels", Journal of the American Academy of Religions 52/1 (Şubat 1994): 201-41. 1. Josephus, The Jewish War 1.1, Loeb baskısı, cilt. 2, çev. H. St. J. Thackery (Londra: Heinemann, 1926). Josephus'un çalışmalarına ilişkin güncel ve mükemmel bir tartışma için bkz. Shaye J. D. Cohen, Josephus in Galilee and Rome: His Pita and Development as a Historian (Leiden: E.J. Brill, 1979). 2. Josephus, Josephus'un Hayatı 4, Loeb baskısı, cilt. 1, çev. H. St. J. Thackery (Londra: Heinemann, 1926). 3. Josephus, Savaş 4.128. 4. Aynı eser* 4.146. 5. Age.t 5.5. 6. Age.f 5.430. 7. Aynı eser.) 5.19. 8. Markos'un cüretkarlığıyla ilgili tartışma için bkz. Dennis E. Nineham, The Gospel of Mark (Baltimore: Penguin, 1963); Vincent Taylor, Aziz Markos'a Göre İncil, 2. baskı. (Londra: Macmillan, 1966). 9. Tartışma için bkz. E. Pagels, The Gnostic Gospels (New York: Random House, 1979); Metinlerin özet baskısı ve çevirisi için bkz. James M. Robinson, ed., The Nag Hammadi Library in English (New York: Harper, 1977); Kıpti metinleri, çevirileri ve bilimsel notları için Leiden'de E. J. Brill tarafından Nag Hammadi Studies adıyla yayınlanan yirmiden fazla ciltlik seriye bakın. 10. Tacitus, Annals 15.44, Loeb baskısı, çev. J. Jackson (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1931). 11. Brent D. Shaw'un mükemmel tartışmasından alıntı, "Bandits in the Roman Empire," Past and Present 165 (Kasım 1984): 3-52. Ayrıca bkz. G. Humbert, "Latrocimum", C. Davemberg ve E. Saglio, eds., Dictionnaire des antiqmtes greques et romames iii, 2 (1904): 991-92; R. MacMullen, "Brigandage", Ek B, Enemies of the Roman Order: Treason, Unrest, and Alienation in the Empire (Cambridge, Mass.: Harvard University' Press, 1967), 255-68. E. J. Hobsbawm, Ban dits (Londra: Penguin, 1969), "toplumsal eşkıyalığı" öne çıkarıyor; Anton Block, "Köylü ve Eşkiya: Sosyal Haydutluğun Yeniden Değerlendirilmesi", Karşılaştırmalı Toplum ve Tarih Çalışmaları 14 (1972): 494-504'te onun görüşünü eleştirir. Bkz. Richard A. Horsley, Haydutlar, Peygamberler ve Mesihler: İsa Zamanında Popüler Hareketler (Minneapolis: Winston Press, 1985).

--- SAYFA 208 ---

188 / NOTLAR 12. Josephus'taki lestes teriminin tartışması için bkz. Richard A. Horsley, "Josephus and the Bandits," *Journal for the Study of Judaism* 10 (1979): 37-63. 13. Son olarak bkz. Raymond E. Brown, *The Death of the Messiah* (New York: Doubleday, 1994). 14. Chcd Myers, *Binding the Strong Man*'de (Maryknoll, N.Y.: Orbis Books, 1981), 40-42'de erken bir tarih (MS 68) olduğunu savunmuştur. 15. İncillerin tarihlendirilmesi Yeni Ahit bilginleri arasında hâlâ tartışılan bir konudur. Flört konusunda orijinal argümanlar sunmak değil, fikir birliğine uymayı planlıyorum. 16. Pavlus'un yazılarında İsa'nın sözlerine ilişkin güncel bir tartışma için bkz. H. Koester, *Ancient Christian Gospels: Their History and Development* (London: SCM Press, ve Philadelphia: Trinity Press, 1990), 52-55. 17. Josephus, *Jewish Antiquities* 18.63 ve 20.200, Loeb baskısı, cilt. 9, çev. L. H. Feldman (Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1965). 18. Aşağıya bakınız, s. 30-33. 19. Philo, *Gaius Elçiliği*, 301-2, Loeb baskısı, cilt. 10, çev. F. H. Col oğlu (Londra: Heinemann, 1962). 20. James M. Robinson, *The Problem of History in Mark* (London: SCM Press, 1957). 21. Age.j s. 80: "İsa'nın hizmeti... yeni durumu duyurmaktan (1:15) ve ruhun gücüyle Şeytan'a karşı mücadeleyi sürdürmekten ibarettir." 22. Mary Smallwood, *The Jewish Under Roman Rule from Pompey to Diocletian* (Leiden: E.J. Brill, 1981), 164. 23. 1 Maccabees 2. 24. Robinson, *The Problem of History in Mark*, 63. 25. Bakınız, örneğin, G. Vermes, *The Dead Sea Scrolls: Qumran in Perspective* (London: Collins, 1977) ve L. H. Schiffmann'ın son dönemdeki revizyonist görüşleri, *The Eschatological Community of the Dead Sea Scrolls* (Atlanta: Scholars Press, 1989). 26. Markos'un Yunanca metninin anlatımı, İsa'yı yakalamaya gidenin (3:21) ailesi (hoiperi autov) ve onun deli olduğunu söyleyenlerin (3:22) ailesi olduğunu gösterir. Ancak pek çok çevirmen, görünüşe göre bariz okumayı sakıncalı bularak, çevirilerini bu tür eylem ve inançları ailesine atfetmekten kaçınacak şekilde ifade etmiştir. Örneğin Revize Edilmiş Standart Versiyon, ailesinin onu yabancıların düşmanca şüphelerinden korumayı amaçladığını ima eden birkaç kelime ekliyor: "Ailesi bunu duyunca onu dizginlemek için dışarı çıktılar, çünkü insanlar 'O aklını kaçırmış' diyorlardı." 27. E. Best, "The Role of the Disciples in Mark", *New Testament Studies* 23 (1977):377-401; T. J. Weeden, *Mark: Traditions in Conflict* (Philadelphia: Fortress Press, 1971); Elizabeth Struthers Malbon, "Müritler/Kalabalıklar/Kim olursa olsun: Karakterler ve Okuyucular Üzerine İşaret", *Novum Testamentum* 28, 2 (1986): 104-30. 28. Bkz. Georg Benträm, *Die Leidengeschichte Jesu und der Christuskult*, FRLANT N.F. 22 (Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1922), 55-71.

--- SAYFA 209 ---

NOTLAR / 189 29. Dennis Nincham, iMark 14:53-72, The Gospel of St. Mark'ta (Baltı daha fazlası: Penguin, 1967), 398: "İsa'nın ölümüne neden olan işlemler... Yahudilerin işi olarak gösteriliyor. Pilatus'un şahsında Romalılar da kendi rollerini oynadılar (15:25fT.) ama Bu bölümün amacı, asıl inisiyatifin ve gerçek sorumluluğun, resmi temsilcileri aracılığıyla, ne yaptıklarının tam bilincinde olarak Mesih'i ciddiyetle reddeden ve yok eden Yahudilere ait olduğunu göstermektir." Nineham, Markos'un 400-12'deki duruşma anlatımının tarihsel doğruluğundan şüphe duymanın nedenlerini tartışıyor; ayrıca bkz. Rudolf Bultmann, Sinoptik Geleneğin Tarihi, çev. John Marsh, rev. ed. (New York: Harper ve Row, 1968), 262-87; Eta Linnemann, Studien zur Passionsgeschichte, FRLANT 102 (Göttingen: Vandcnhoeck und Ruprecht, 1970); John R. Donahue, S.J., Sen Mesih misin? Markos İncili'ndeki Dava Anlatısı (Missoula, Mont.: SBL Press, 1973). David Catchpole, The Trial of Jesus: A Study tn the Gospels and Jewish Historiography from 1770 to the Present (Leiden: E. J. Brill, 1971) adlı eserinde zıt bir bakış açısı benimsiyor. Catchpole, Luka'nın Sanhedrin davası versiyonunun "İsa'nın duruşmasının tarihsel olarak yeniden canlandırılmasında hayati bir rol oynadığı" sonucuna varıyor (s. 278). Ayrıca Raymond E. Brown, Tire Death of the Messiah, cilt. 1, Gethsemane'den Mezara (New York: Doubleday, 1994), 516-60. 30. Mevcut kanıtlar daha sonraki bir zamandan geldiğinden, Sanhedrin'in birinci yüzyılda hangi uygulamaları takip ettiğini tam olarak bilmiyoruz; bkz. David Goodblatt'ın Din Ansiklopedisi'ndeki "Sanhedrin" makalesi. Ayrıca Profesör Louis Feldman'a bir mektupta (Mayıs 1994) bu konudaki yorumları ve bana "İsa'nın Fiziksel Ölümü Üzerine Yorumlar" başlıklı yayınlanmamış bir makalenin bir kopyasını gösterdiği için minnettarım. 31. David Catchpole, The Trial of Jesus ve Raymond E. Brown, Death of the Messiah, cilt. 1, 516-60. 32. Fergus Millar, "Reflections on the Tribute of Jesus", P. R. Davies ve R. T. White, eds., A Tribute to Geza Vermes: Essays on Jewish and Christian Literatür ve Tarih, JSOT Suppl. Scies 100 (Sheffield: Academia, 1990), 355-81. 33. Not 29'daki kaynakçaya bakın. Tipik olarak Nineham'ın, Pilatus önündeki duruşmanın "hiçbir şekilde bir görgü tanığının raporu olmadığı; aslında bu bir rapor değil, her biri duruşma hakkında özür dileyen bir noktaya değinen bir dizi gelenek kadar" yorumudur (The Gospel of Sr. Mark, 411). 34. Paul Winter, İsa'nın Yargılanması Üzerine, 2. baskı. (Berlin ve New York: Walter de Gruyter, 1974), 33-34. 35. Bentram, Die Leidengeschichte Jesu, pasim; John R. Donahue, Sen Mesih misin? (Missoula, Mont.: Society' of Biblical Literatür, 1973), 139-236. 36. Brown, Death of the Messiah, 696. 37. Philo, Elçilik to Gaius, 301-2. 38. Smallwood, Roma Kuralları Altındaki Yahudiler, 161-62. 39. E. Stauffer, "Zur Miinzprägung des Pontius Pilate," La Nouvelle Clío 1-2 (1949-50), 495-514. 40. Brown, Mesih'in Ölümü, 700.

--- SAYFA 210 ---

190 / NOTLAR 41. Tartışma ve referanslar için bkz. Smallwood, *The Jewish Under Roman Rule*, 162. 42. Josephus, *Savaş* 2.176-77. 43. B. C. McGinny, "Pontius Pilatus Valiliği: Mesihler ve Kaynaklar", *İrlanda İncil Birliği Tutanakları* 10(1986): 64. 44. Josephus, *Antiquities* 2.169-74. 45. Brown, *Mesih'in Ölümü*. 703. 46. Josephus, *Antiquities* 18.85-87. 47. Winter, *İsa'nın Yargılanması Üzerine*, 88. 48. Bkz. Howard C. Kee, *IWw Are the People of God?* Yale University Press, New Haven'dan yakında çıkacak. Bölüm II 1. Bu bölümdeki materyalin daha ayrıntılı bilimsel incelemesi için bkz. E. Pagels, "The Social History of Satan, the Intimate Enemy': A Preliminary Sketch," *Harvard Theological Review* 84:2 (1991): 105-28. 2. Bkz. M. Hengel, *Judaism and Hellenism* (London, 1974), 209, kıyamet yazılarının kendilerini resmi kùltten ayıran dindar bir azınlığın eseri olduğunu ileri sürer. Ayrıca bkz. M. Barker, "Enoch Efsanesi Üzerine Bazı Düşünceler," *Journal for the Study of the Old Testament* 15 (1980): 7-29; makalesi 1 Enoch'u Kudüs kùlt uygulamalarını protesto eden bir grubun çalışması olarak yorumluyor ve Enoch gibi çalışmalar ile Hıristiyan geleneğinin daha sonraki gelişimi arasında bir bağlantı olduğunu öne sürüyor. 3. Özellikle Jonathan Z. Smith'in "What a Difference a Different Makes" ve William S. Green'in "Otherness Within: Towards a Theory of Different in Rabbinic Judaism" adlı etkileyici makalelerine bakın, Jacob Neusner ve Ernest S. Frerichs, eds., *To See Ourselves as Others See Us: Christians, Jewish, "Others" in Late Antiquity* (Chico. Calif.: Scholars) Press, 1985), 3-48 ve 49-69. 4. Bkz. Morton Smith, *Filistin Partileri ve Eski Ahit'i Şekillendiren Politika* (New York: Columbia University Press, 1971), özellikle 62-146; ayrıca Paul Hanson, *The Dawn of Apocalyptic* (Philadelphia: Fortress Press, 1975). 5. Jon D. Levenson, *Yaratılış ve Kötülüğün Kalıcılığı: İlahi Her Şeye Gücü Yeten Yahudi Dramı I* San Francisco: Harper and Row; 1988). Beni bu çalışmaya yönlendirdiği için John Collins'e minnettarım. 6. Teklif ediyorum., 44. 7. Pek çok alim şu gözlemi yapmıştır; yakın tarihli bir tartışma için bkz. Neil Forsyth, *The Old Enemy: Satan and the Combat Myth* (Princeton: Princeton University Press, 1987), 107: "Hıristiyanlar tarafından Eski Ahit olarak bilinen belgeler koleksiyonunda, [Şeytan] kelimesi hiçbir zaman düşmanın adı olarak görünmez. . . . daha ziyade, Şeytan Eski Ahit'te görüldüğünde, o bir üyedir. olağandışı görevlerle de olsa, göksel sarayın." Ayrıca iblis hakkındaki makaleye bakınız, *La Dictionnaire de Spirituality* 3 (Paris: Beauchesne, 1957), 142-46; H. A. Kelly, "Demonology and Diabolical Temptation", *Düşünce* 46 (1965): 165-70.

--- SAYFA 211 ---

NOTES / 191 8. M. Dclcor, "l>e Mythe de la chute des anges et l'origine des geants comme explication du mal dans le monde dans l'apocaiyptique juive: Histoire des gellenekler," *Revue de l'histoire des Religions* 190:5-12; P. Day, *Cennetteki Bir Düşman: İbranice İncil'de Şeytan* (Atlanta, Ga.: Scholars Press, 1988), 9. Forsyth, *The Old Enemy*, 113. 10. Day, *Xw Adversary*, 69-106'daki tartışmaya bakınız. 11. Forsyth, *The Old Enemy*, 114. 12. 2. Samuel 24:1-17'nin hikayenin farklı bir versiyonunu anlattığına dikkat edin; burada "Şeytan Davud'u nüfus sayımı yapmaya teşvik etmiyor" değil, Rab'bin kendisi. Tartışma için bkz. Morton Smith, *Filistin Partileri ve Eski Ahit'i Şekillendiren Politika* (New York: Columbia University Press, 1971), 62-146; Forsyth, *The Old Düşman*, 119-20. 13. Pagels, "The Social History of Satan, the Intimate Enemy": A Preliminary Sketch", *Harvard Theological Review* 84:2 (1991): 112-14. 14. Paul D. Hanson, *The Dawn of Apocalyptic* (Philadelphia: Fortress Press, 1975), 125. 15. Bu olayların anlatımı Victor Tcherikover'in *Hellenistic Civilization and the Jewish* (New York: Atheneum, 1970) kitabında bulunabilir. *Patristic Fathers*, s.v. "Lucifer," *Theological Dictionary of the New Testament* 7 (1971): 163-65, bu gelişmeyi Hristiyanlara atfeder. Diğerleri, Harold Kuhn, "The Angelology of the Non-Canonical Jewish Apocalypses," *Journal of Biblical Literature* 67 (1948): 217; Claude Montefiore, *Lectures on the Origin and Growth of Religion as Illustrated by the Religion of the Ancient Jews* (London: Williams and Norgate, 1892), 429; ve George Foot Moore, *Judaism in the First Centuries of the Christian Era*, cilt 1, *Use and Abuse of the Tannabn* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1927), Hristiyanlık öncesi Yahudi kaynaklarında melekoloji ve şeytan biliminin gelişimini doğru bir şekilde tespit eder ve bunun farklı yorumlarını sunar. Pagels, "The Social History of Satan, the Intimate Enemy", 107. 20. Hangi açıklamanın daha erken olduğu - Yaratılış 6'da veya 1 Enoch 6-11'de - tartışmalı bir konu olmaya devam ediyor. Örneğin bkz. J. T. Milik, *The Books of Enoch: Aramaic Fragments of Qumran Cave 4* (Oxford: Clarendon, 1976); Nickelsburg, "1 Enoch 6-11'de Kıyamet ve Efsane," *Journal of Biblical Literature* 96 (1977): 383-405; Margaret Barker, "Enoch Efsanesi Üzerine Bazı Düşünceler", *JSOT* 15 (1980): 7-29; Philip S. Alexander, "The Targumim and Early Exegesis of the 'Sons of God' in Genesis 6," *Journal of Jewish Studies* 23 (1972): 60-71. 21. Melekler ve insanlar arasındaki bu rekabet temasının bir incelemesi için bkz. Peter Schafer'in güzel eseri *Rivalität Zwischen Engeln und Menschen: Untersuchungen zur rabbinischen Engelvorbildung* (Berlin ve New York: de Gruyter, 1975).

--- SAYFA 212 ---

192 / N O T E S baskısı, bkz. Peter Awn, *Satan's Tragedy and Redemption: Ibhs in Sufi Psychology* (Leiden: E. J. Brill, 1983). 22. Yaratılış 6.1'in önceliği ile ilgili 20. notta belirtilen bilimsel tartışmaya dikkat edin. Ben, Philip S. Alexander ve Paul Hanson, "Rebellion in Heaven, Azazel, and Euhcmenistic Heroes in 1 Enoch 6-11" dahil olmak üzere, 1 Enoch 6-11'i Yaratılış 6:1-4'ün genişletilmiş hali olarak gören bilim adamlarını takip ediyorum, *Journal of Biblical Literatür* 96 (1977): 195-233. 23. George W. E. Nickelsburg, "1 Enoch 6-11'de Kıyamet ve Efsane," *Journal of Biblical Literatür* 96 (1977): 383-405. 24. David Suter, "Düşmüş Melek, Düşmüş Rahip: Aile Saflığı Sorunu", 1 Enoch 6-16/' İbrani Birliği Koleji Yıllık 50 (1979): 115-35. Bakınız George W. E. Nickelsburg, "Son Araştırmalarda Enoch Kitabı", *Dini Araştırmalar İncelemesi* 7 (1981): 210-17. 25. John Collins, *The Apocalyptic Imagination: An Introduction to the Jewish Matrix of Christian* (New York: Crossroad, 1984), 127, 26. Bu soru diğer pek çok kişinin de ilgisini çekmiştir; tartışma için bkz. Howard C. Kee'nin yakında çıkacak olan *Who Are the People of God?* 27. George W. E. Nickelsburg, "Revealed Wisdom as a Criterion for Inclusion and Exclusion," Neusncr ve Frerichs eds., *Kendimizi Başkalarının Gördüğü Gibi Görmek*, 76. 28. George W. E. Nickelsburg'un makalesine bakın, "Riches, the Rich, and God's Judgment in 1 Enoch 92-105 and the Gospel Göre Luka," *New Testament Studies* 25 (1979), 324—29. 1 Enoch'taki Watcher hikayesine dayanarak. 6-16, Forsyth (*The Old Enemy*, 167-70), bunun Yaratılış'ın ilkel tarihinden "tamamen farklı bir teoloji"yi ima ettiğini söylüyor: "Enoch'ta kötü bir insanlık hakkında hiçbir şey duymadık. Bunun yerine, insanların çektiği tüm acılar meleklerin isyanına ve onların dev yavrularının günahlarına atfediliyor." Yine de Enoch literatürünü okuduğumda, yazarları insan ve melek suçluluğu arasındaki gerilimin ve bunların korelasyonunun veya en azından çelişki olasılığının farkında olduklarını gösteriyorlar. Bu pasaj, meleklerin günahlarını suçlayarak insanları sorumluluktan muaf tutanlar için bir düzeltme olarak dahil edilebilir. Tartışma için bkz. Martha Himmelfarb, *Tours of Hell: An Apocalyptic Form tn Jewish and Christian Literatür* (Philadelphia: University' of Pennsylvania Press, 1983). 30. Bu tanımlama daha sonraki Yahudi kaynaklarında yaygın olarak görülür ve sıklıkla 1 Chronicles 16:26'nın Septuaginc çevirisine kadar izlenir: oi t u>v £0vu)v 0€ol 8aip.<i)V€<; £ut l v, 31. Josephus, *Life*, 10. 32. Pliny the Elder, *Natural History*, Loeb baskısı, cilt. 2, 5.15, 73. Pliny'nin Esseniler hakkındaki tanımının tartışılması için bkz. J. P. Audct, "Qumran et la notice de Pline sur les Esscniens," *Revue Biblique* 68 (1961): 346-87; D. F. Graf, "Essenelerin Pagan Tanığı," *İncil Arkeologu* 40 (1977): 125-29. 33. L. H. Schiffman, *Ölü Deniz Parşömenlerinde Arkeoloji ve Tarih* (Sheffield: JSOT Press, 1989).

--- SAYFA 213 ---

N O T E S / 193 34. G. Vermes, *Die Dead Sea Scrolls: Qumran in Perspective* (Atlanta, Ga.: Scholars Press, 1989). 35 Bkz. F. F. Bruce, "The Romans Through Jewish Eyes", M. Simon, cd., *Pagamsme, Jndaisme, Chrtstianisme* (Paris: E. de Boccard, 1978), 3-12; G. Vermes, *Şair İncil Yahudi Çalışmaları* (Leiden: E.J. Brill, 1975), 215-24. 36. S. David Sperling, "Belial", Karel van der Toorn, *Dictio nary of Deities and Demons'da* (Leiden: E J. Brill) yakında çıkacak. 37. Örneğin bkz. Matthew Black, *77/r Scrolls and Christian Origins* (New York: Scribner, 1961), 91-117. 38. Carol Newsome, *Songs of Sabbath Sacrifice: A Critical Edition* (Atlanta, Ga.: Scholars Press, 1985). 39. Savaş Parşömeni'nin editörlüğünü yapan Yigacı Yadin, bu metnin, Quintan'daki diğer metinler gibi, "o zamanın Yahudiliğinde son derece önemli bir konu olan Yahudi İngilizcesi hakkındaki bilgimizi önemli ölçüde genişlettiğini" yorumladı (Parşömen, 229). Ancak Yadin bize bunun öneminin ne olduğunu söylemedi: Ruhları ayırt etme yeteneği, hem iyi hem de kötü doğaüstü güçlerin karşılıklı ilişkilerini tanıma ve anlama kapasitesi, Essenelerin kendi kimlik duygusu ve başkalarını tanımlama biçimleri için esastır. Yahudi kimliğinin daha geleneksel biçimlerini yanlış değil ama yetersiz olarak bir kenara bırakan Esseneler, melekse ve şeytani güçler arasındaki savaşa ilişkin anlatımları aracılığıyla, her bir kişinin ve her bir Yahudi grubunun kozmik savaşın hangi tarafında yer aldığını açıkça ifade ediyor. 40. Yigacı Yadin, *Işık Prensi'nin "İsrail Prensi Michael olduğunu"* varsayar: *The Scroll of the War of the Sons of Light Against the Sons of Darkness* (Oxford: Oxford University Press, 1962), 236. Ancak bu tanımlama Kumran metinlerine hakim olan mezhepçiliği göz ardı eder. Bunun yerine, John Collins'in gözlemlediği gibi, "1. QM'de Mikail artık yalnızca İsrail'in Prensi değil, Işık Oğulları'nın lideridir. Bu atama pratikte cemaat üyeleriyle ilişkilendirilmiş olabilir, ancak prensipte daha geniş yorumlara açıktı ve etnik birlikteliklerden bağımsızdı. Belial da artık belirli bir ulusun prensi değil... Daha ziyade, Şeytan veya Mastcma'nın kitabında olduğu gibi genel olarak kötülüğü temsil ediyor. Bu terminolojinin geleneksel, ulusal ve toplumsal bağlılıklara tercih edilmesi, özellikle eskatolojik dramının her bireyin içindeki ahlaki çatışmayla olan ilişkisini önemli ölçüde genişletir. Bölüm III 1. George W. E. Nickelsburg, "İçerme ve Dışlama İçin Bir Kriter Olarak Ortaya Çıkan Bilgelik: Yahudi Mezhepçiliğinden Erken Hristiyanlığa"; Jacob Neusner ve Ernest S. Frerichs, eds., *Kendimizi Görmek Ar Başkalarının Bizi Görmesi: Hristiyanlar, Yahudiler, Geç Antik Çağda "Diğerleri"* (Chico, Kaliforniya: Scholars Press, 1985), 73. 2. Age.

--- SAYFA 214 ---

194 / NOTLAR 3 Wayne A. Meeks, "Breaking Away: Three New Testament Pictures of Christian's Separation from the Jewish Communities", Ncusner ve Frerichs, cds., To See Ourselves, 94-115. 4. Pavlus'un Yahudiler ve Yahudilik hakkındaki görüşüne farklı bir bakış açısı için bkz. John Gager, The Origins of Anti-Semitism: Attitudes Toward Judaism in Pagan and Christian Antiquity (Oxford: Oxford University Press, 1983), 193-264; Lloyd Gaston, "Paul and the Torah", A. Davies, ed., Anti-Semitism and the Foundation of Christian (New York: Paulist Press, 1979), 48-71. 5. K. Stendahl, St. Matthew Okulu (Uppsala: C.W.K. Glerup, 1954). 6. Wayne A. Meeks, İlk Kentli Hristiyanlar: Havari Pavlus'un Sosyal Dünyası (New Haven: Yale University Press, 1983). 7. Bu sürecin bir tartışması için bkz. H. Koester, Ancient Christian Gospels: They History and Development (London: SCM Press ve Philadelphia: Trinity Press, 1990), 42-162. 8. Q kaynağının gelişimine ilişkin güncel, revizyonist bir görüş için bkz. J. Kloppenborg, The Formation of Q (Philadelphia: Fortress Press, 1987). 9. G. R. S. Mead, Fragments of a Faith Forgotten (yeniden basım, New York: University Books, 1960), yüzyılın başında bu tür parçalar hakkında bilinenleri özetledi; bkz. Morton Smith, Clement of Alexandria and a Secret Gospel of Mark (Cambridge: Harvard University' Press, 1973). 10. Gnostik kaynaklarda kadınlarla ilgili pasajların tartışılması için bkz. Elaine Pagels, The Gnostic Gospels (New York: Random House, 1979), 48-69; Karen King, ed., Images of the Feminine in Gnosticism (Chapel Hill: University' of North Carolina Press, 1986); Jorunn Jacobsen Buckley, Gnostisizmde Kadın Kusuru ve Gerçekleştirilmesi (Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1986). 11. Bu keşfin bazı sonuçlarının daha kapsamlı bir tartışması için bkz. Pagels, Gnostic Gospels. 12. Orijinal dile ilişkin bir tartışma için bkz. Bentley Layton, "Introduction to the Gospel of Thomas, NHC II.2", B. Layton, ed., Nag Hammadi Codex II. 2-7, Brit ile birlikte. Lib. Veya 4926(1) ve P. Oxy. 1, 654, 655 (Leiden: E.J. Brill, 1989), cilt. 1, Nag Hammadi Serisi 20. 13. Koester, Eski Hristiyan İncilleri, 49-172. 14. Irenaeus, Libras Quinque Adversus Haereses, ed. W. W. Harvey (Cam köprüsü: Typis Academicis, 1857), cilt. 1, 3.11.9. Bundan sonra Heresies'e Karşı olarak anılacaktır. 15. Age., önsöz. 16. Matthew'un kökenine ilişkin değerlendirme için Wayne A. Meeks'in "Breaking Away" 108-14; Alan F. Segal, "Matthew's Jewish Voice", David L. Balch, ed., Social History of the Matthean Community (Minneapolis: Fortress Press, 1991), 3-37; ayrıca aynı ciltte: Anthony J. Saldarini, "The Gospel of Matta and Jewish-Christian Conflict," 38-62; Robert H. Gundry, "Roma Suriye'sindeki Matthean Topluluğunun Sosyal Tarihinin Duyarlı Bir Değerlendirmesi", 62-67; William R. Schoedel, "Ignatius ve İncil'in Kabulü

--- SAYFA 215 ---

N O T E S / 195 Matthew in Antioch," 129-77; Rodney Stark, "Antioch as the Social Situation for Matthew's Gospel," 189-210; ayrıca J. Andrew Overman, Matthew's Gospel and Formative Judaism: The Social World of the Matthean Community (Philadelphia: Fortress Press, 1990); Amy-Jill Levine, The Social and Ethnic Dimensions of Matthean Salvation History: "Go Nowhere Among the Gentiles" (Mart. 10:56) (Lewiston, N.Y.: Edwin Mellen, 1988) 17. Mary Smallwood, The Jewish Under Roman Rule from Pompey to Diocletian (Leiden: E.J. Brill, 1981), 349. 18. Jacob Neusner'in öncü çalışması bunun anlaşılmasını sağlamıştır. süreç; bkz., örneğin, Biçimlendirici Yahudilik: Dini, Tarihsel ve Edebiyat Çalışmaları, Brown Judaic Studies, no. 91 (Chico, Kaliforniya: Scholars Press, 1983). 19. Alan F. Segal, "Matthew's Jewish Voice" ve J. Andrew Overman, Matthew's Gospel and Formative Judaism'e bakın. Çocuklar: Roma Dünyasında Yahudilik ve Hristiyanlık (Cambridge: Harvard University Press, 1986); aynı zamanda, "Matthew's Jewish Voice." 21. Tartışma için bkz. Raymond E. Brown, The Birth of the Messiah: A Commentary on the Infancy Narratives in Matthew and Luke (New York: Doubleday, 1977). 22. Aynı eser. 23. Ancak Matta tutku öyküsünü yeniden anlatırken Ferisilere sık sık yaptığı göndermeleri bırakır. Orada, Markos'u takip ederek başkâhinleri, yazıcıları ve ihtiyarları İsa'nın başlıca muhalifleri olarak tasvir ediyor. 24. George W. E. Nickelsburg, "The Genre and Function of Mark's Passion Narrative", Harvard Theological Review 73 (1980): 174. 25. Tartışma için bkz. örneğin Michael J. Cook, "Jesus and the Pharisees—The Problem As It Stands Today", The Journal of Ecumenical Studies 15 (1978): 441-60; D. Garland, The Intention of Matthew 23 (Leiden: E.J. Brill, 1979); J. Andrew Overman, Matta'nın İncili ve Biçimlendirici Yahudilik; Klaus Pantie-Schieber, "Anmerkungen zur Auseinandersetzung von ekklesia und Judentum im Matthäusevangelium" Zeitschrift für Neutestamentliche Wissenschaft 80 (1989), 145-62. 26. Luke T. Johnson, "Yeni' Ahit: Yahudi Karşıtı İftira ve Antik Polemik Konvansiyonları," Journal of Biblical Literature 108 (1989): 419-41. Bölüm IV 1. David B. Gowler, Ev Sahibi, Misafir, Düşman ve Dost: Luka ve Elçilerin İşleri'nde Ferisilerin Portreleri (New York: Lang, 1991); David A. Neale, Günahkarlardan Başkası Yok: Luka İncili'ndeki Dini Kategoriler (Sheffield: JSOT Press, 1991); Robert L. Brawley, "Luka-Elçilerin İşleri'ndeki Ferisiler: Luka'nın Yahudilere Hitabı ve İrenik Amacı", Ph.D. tez, Princeton Teoloji Semineri, 1978; Jack T. Sanders, The Jewish in Luke-Acts (Philadelphia: Fortress Press, 1987); Joseph R. Tyson, Luke-Acts'te Yahudiliğin Görüntüleri (Columbia: University of South Carolina Press, 1992).

--- SAYFA 216 ---

196 / NOTLAR 2. Bkz. Susan Garrett, *Demise of the Devil: Magic and the Demonic in Luke's Writings* (Minneapolis: Fortress Press, 1989). 3. David R Catchpole, *İsa'nın Davası: 1770'den Günümüze İnciller ve Yahudi Tarih Yazımı Üzerine Bir Araştırma* (Leiden: E. J. Brill, 1971); Richard VV. Koca, *İsa'nın Savcılığı: Tarihi, Tarihi ve Yasallığı* (Princeton: Princeton University Press, 1916); G. S. Sloyan, *İsa İnal'da: Tutku Anlatılarının Gelişimi ve Tarihsel ve Ekümenik Anlamları* (Philadelphia: Fortress Press, 1973); R. E. Brown, *Mesih'in Ölümü: Gethsemane'den Mezara* (New York: Doubleday, 1994). 4. Catchpolc, *The Trial of Jesus*, 203. 5. Richard A. Horsley, "Josephus and the Bandits," *Journal for the Study of Judaism* 10(1979): 37-63. 6. Alfred F. Loisy, *Les Evangiles Synopnques* (Ceffons pres Monrieren Der: Chez l'Auteur, 1907-08), 787. 7. Yuhanna'nın müjdesi üzerine, bkz. J. Louis Martyn, *Dördüncü İncil'de Tarih ve Teoloji*, 2. baskı. (Nashville: Abingdon, 1978); Norman R. Petersen, *The Fourth Gospel* (Valley Forge, Pa.: Trinity Press, 1993); C. H. Dodd, *The Interpretation of the Fourth Gospel* (Cambridge: Cambridge University Press, 1953). 8. Martyn, *History and Theology in the Fourth Gospel*, ayrıca bkz. William Horbury, "The Benediction of the Minim and Early Jewish-Christian Con troversy," *Journal of Theological Studies* 33 (1982): 19-61; T. C. G. Thornton, "Doğu Roma İmparatorluğu'nda Birkath ha-Minim'in Hristiyan Anlayışları," *Theological Studies Dergisi* 38 (1987), 419-31; Asher Finkel, "Yavneh's Liturgy' and Early Christian," *Ekümenik Çalışmalar Dergisi* 18:2 (1981): 231-50; Alan F. Segal, "Bu Dünyanın Hükümdarı: Aracı Figürler Hakkında Tutumlar ve Kendini Tanımlama İçin Sosyolojinin Önemi", E. P. Sanders, ed., *Jewish and Christian Self-Definition. cilt 2* (Philadelphia: Fortress Press, 1980), 245-68. 9. Wayne A. Meeks, "Johanninc Sectarianism'de Cennetten Gelen Adam", *Journal of Biblical Literatür* 91 (1972): 50. 10. Gustave Hocknecke, "Die Teufelsidcc in den Evangelicn" *Neutestamentliche Studien: Fur Georg Heinrici zu seinem 70* (Leipzig: J. C. Hein richs, 1912), 208. 11. Raymond Brown, *Die Gospel John'a Göre*, *Anchor Bible Commen tary*, cilt. 29/29a (Garden City, N.Y.: Anchor Bible, 1966), 364-76. 12. Ib id ' 13. Raymond Brown, "Sinoptik İncillerde Birim Olan Ama St. John'da Dağılmış Olan Olaylar", *Catholic Biblical Quarterly* 23 (1961). 14. Rudolph Bultmann, *Das Evangelium Johannis* (Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1941), çev. G. R. Beasley-Murray, *The Gospel of John: A Commentary* (Oxford: Basil Blackwell, 1971), 319. 15. Ztttd., 321. 16. Örneğin bkz. Robert Brachtér, "The 'Jews' in the Gospel of John", *Practical Papers for the Bible Translator* 26/4 (1975): 365-409; R. Alan Culpepper, "Yuhanna ve Yahudilerin İncili", *Expository Times* 84 (1987): 273-88; C. J. Cuming, "Dördüncü İncil'de Yahudi", *Expos-*

--- SAYFA 217 ---

N O T E S / 197 itory Times 60 (1948-49): 290-92; Reginald Fuller, "Dördüncü İncil'deki 'Yahudiler'," Dialog 16 (1971): 37; Malcolm Lowe, "Toudaioi Kimdi?" Novum Testamentum 18/2 (1976): 101-30; Massey Shepher, "Yuhanna İncili'ndeki Yahudiler: Anlamların Başka Bir Düzeyi," Anglican Theological Review Supplementary Series 3 (1974): 96; John Townsend, "The Gospel of John and the Jewish: The Story of a Religious Divorce", Alan Davies, cd., Anti-Semitism and the Foundations of Christian (New York: Paulist Press, 1979), 72-97; Urban C. von Wahlde, "The Johannine 'Jews': A Critical Survey," New Testament Studies 28 (1982): 33-60. 17. Rudolph Bulmann, 59. 18. Heinrich Schneider, "Söz Bedenlendi: Dördüncü İncil'de Vahiy Analizi" 347-51. 19. Samuel Sandmel, Yeni Ahit'te Afih-Sbnfruw (Philadelphia: Fortress Press, 1978), 115-17. 20. Rudolph Bultmann, 85-94, eski isim. 21. Fuller, "The 'Jews' in the Fourth Gospel" 20. 22. Fergus Millar, "Reflections on the Trial of Jesus", P. R. Davies ve R. White, eds., A Tribute to Geza Vermes: Essays on Jewish and Christian Literatür ve Tarih (Sheffield: JSOT Press, 1990), 355-81. 23. Rosemary Reuther, Faith and Fratricide: Theological Roots of Antisemitism (Minneapolis: Seabury Press, 1974). 24. Koca, İsa'nın Taklidi, 173-81. 25. Sandmel, Anti-Semitism in the New Testament, 115. 26. Dennis Nineham, The Gospel of St. Mark (Baltimore: Penguin Books, 1967), 412. 27. Dodd, The Interpretation of the Fourth Gospel, 97. 28. Örneğin bkz. Paul Winter, On the Trial of Jesus, 2. baskı. (Berlin: De Gruyter, 1974). 29. Aynı eser, 88-89. 30. J. Andrew Overman, Matthew's Gospel and Formative Judaism (Minneapolis: Fortress Press, 1990). Bölüm V 1. Bkz. W. H. C. Frend, Martyrdom and Persecution in the Early Church (Oxford: Blackwell, 1965), MS 50'den 313'e kadar Hristiyanlara yapılan zulüm hakkında. 2. Tacitus, Annals 15.44. 3. Robert L. Wilken, "Hristiyanlığın Pagan Eleştirisi: Yunan Din ve Hristiyan İnancı", W. Schoedel, ed., Early Christian Literatür ve Klasik Entelektüel Gelenek (Paris: Editions Beauchesne, 1979), 117-34. Mükemmel bir tartışma için bkz. Wilken, The Christians As the Romalılar Saw Them (New Haven: Yale University Press, 1984). 4. Tertullian, Özür 1. 5. Georges Villes, La Gladiature en Occident des Origines d la mart de Domttien (Roma: Ecolc fran<faise de Rome, 1981); Carlin Barron, Antik Romalıların Sor Sıraları: Gladyatör ve Canavar (Princeton: Princeton University Press, 1992).

--- SAYFA 218 ---

198 / NOTLAR 6. Tacitus, Aww jZt 15.44. 7. Bölüm Hristiyan Şehitlerinin Eylemleri, cd. ve trans. H. A. Musurillo (Oxford: Oxford University Press, 1972). 8. Bkz. Justin Martyr, Trypho ile Diyalog, bölümler. 1-6, Justin'in bu olaylarla ilgili kendi anlatımı için; ayrıca L. Barnard, Justin Martyr: Hayatı ve Düşüncesi (Londra: Cambridge University Press, 1967). 9. P. Hadot, Extracts Spirituels et Philosophic Critique (Paris: Etudes augustinienes, 1981), 13-58. 10. Justin Martyr, İlk Özür 61. 11. Sec Ramsay MacMullen, Christianising the Roman Empire: A.D. 100-400 (New Haven: Yale University Press, 1984), 27-31, Justin Martyr'in Hristiyanlığa geçişinin tartışılması için'. Bu açıklama MacMulien'in keskin tartışmasını başka sözcüklerle ifade ediyor ve ondan alıntı yapıyor. 12. Justin Martyr, Trypho ile Diyalog 7. 13. Age., 8. 14. Erken Hristiyanlıkta vaftiz üzerine', bkz. Peter Cramer, Baptism and Change in the Early Middle Ages. C. 200-1150 (New York: Cambridge University Press, 1993). 15. Justin Martyr, Birinci Özür 61. 16. Age. 17. A. H. Armstrong, "Yunan Dünyasının Kadim ve Devam Eden Dindarlıkları." A. H. Armstrong, cd., Classical Mediterranean Spirituality (London: SCM Press, 1989), 66-101'de. 18. Felix ButTierc, Les Mythes d'Homere et la penseegrecque (Paris: Societe d'edition, 1956), bölüm. 5, 136-54; Homeros'un daha sonra yeniden yorumlanmasına ilişkin etkileyici bir tartışma için bkz. Robert Lamberton, Homer the Theologian (Berkeley: University' of California Press, 1989). 19. Justin Martyr, İlk Özür 5, pasaj. 20 Justin ve diğer savunucular hakkında mükemmel bir tartışma için bkz. H. Wey, Die Funktionen der bbsen Geisten bei den griechischen Apologeten des zweiten Jahrhundertts nach Christus (Wintcrmur: Keller, 1957), 3-32 (Justin hakkında). 21. Justin Martyr, İlk Özür 25. 22. f^W., 43. 23. Justin Martyr, Trypho ile Diyalog 8. 24. Justin Martyr, İlk Özür 14. 25. Age. 26. Age., 16. 27. Age.t 61. 28. Age., 27. 29. Age., 28. 30. Age., 12. 31. Elaine Pagels, "Christian Apologists and the 'Fall of the Angels': An Attack on Roman Imperial Power?", Harvard Theological Review 78 (1985): 301-25. 32. Sec P. de Labriolllc, La Reaction paienne: Etude sur la polemiqtte antichretienne du F au IV siecle, 2. baskı. (Paris, 1948); Ramsay MacMullen,

--- SAYFA 219 ---

N O T E S / 199 Enemies of the Roman Order (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1966). 33. Pliny, Epistle 10.96, Pliny'nin mektubunun tartışılması için, bkz. Wilken, The Christians As the Romalılar Saw Them, 15-17; A. N. Sherwin-White, The Letters of Pliny: ^4 Tarihsel ve Sosyal Yorum (Oxford: Oxford University Press, 1966). 34. Justin Martyr, Birinci Özür 5. 35. Age., L 36. Age., 14. 37. Justin Martyr, İkinci Özür 2. 38. Justin Martyr, İkinci Özür 1. 39. Musunllo, Hristiyan Şehitlerinin İşleri, bölüm. 5, "Justin ve Sahabelerinin Şehadeti." 40. Fergus Millar, Roma Dünyasında İmparator, MÖ 31-MS 337 (Ithaca: Cornell University Press, 1977). 41. PA. Brunt, "Marcus Aurelius ve Hristiyanlar." Ayrıca bkz. Brunt, "Marcus Aurelius and His Meditations," Journal of Roman Studies 64 (1974): 1-20 ve Wilken, The Christians As the Romalılar Saw Them, 48-67. 42. Marcus Aurelius, Meditations 1.17.5; Genel olarak Marcus Aurelius hakkında, bkz. A. Birley, Marcus Aurelius'un biyografisi (Boston: Little, Brown, 1966). 43. Bkz. not 18. 44. Andre-Jean Voelke, L'Idée de Volonté dans le Stoicisme (Paris: Presses Universitaires de France, 1973), 109-12. 45. Marcus Aurelius, Meditasyonlar 4.5. 46. Age., 4.44. 47. Aynı eser, 3.2. 48. Z^d., 2.16. 49. Aynı eser, 12.14. 50. Z^., 2.11. 51. Aynı eser, 3.16. 52. Aynı eser, 8.49. 53. Aynı eser, 9.40. 54. /^W., 9.34. 55. Aynı eser, 4.15. 56. /W., 4.49. 57. Age, 10.5; ayrıca bkz. 5.1. 58. Aynı eser, 7.9. 59. Hans Dieter Betz, The Greek Magical Papyri (Chicago: University of Chicago Press, 1986); John G. Gager, Lanet Tabletleri ve Bağlama Büyüleri (New York: Oxford University Press, 1992). 60. Marcus Aurelius, Meditasyonlar 11.15. 61. Sn. Wayne Meeks, İlk Hristiyanların Ahlakî Dünyası (Philadelphia: Westminster Press, 1986). 62. Tatian, Yunanlılara Hitap 4. 63. Age. 64. Age., 7.

--- SAYFA 220 ---

200 / NOTLAR 65. Age., 16. 66. Age, 15. 67. Age. 68. Age., 6. 69. Age., 8. 70. Age., 9. 71. Age., 11. 72. Doğu İmparatorluğu'nda değişen Helenizm algılarına ilişkin bir tartışma için, bkz. Glen W. Bowersock, Hellenism in Late Antiquity (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1990). 73. Tatian, Yunanlılara Hitap 23-74. Georges Viles, La Gladiature en Occident des origines à la mort de Domilien, 395-97; Alan Cameron, Circus Factions: Roma ve Bizans'ta Maviler ve Yeşiller (Oxford: Clarendon Press, 1976); Carlin Barton, Antik Romalıların Acıları: Gladyatör ve Canavar. 75. Tatian, Yunanlılara Hitap 28. 76. Bkz. Henri Crouzel, Origen: İlk Büyüklerin Hayatı ve Düşüncesi Theologian, çev. A. S. Worrall (San Francisco: Harper ve Row, 1989); ayrıca Peter Brown'daki Origen tartışması, The Body and Society: Men, and Cinsel Feragat in Early Christian (New York: Columbia University Press, 1988), 160-77. 77. Eusebius tarafından alıntılanmıştır, Historia Ecclesiae 6.26, muhtemelen bir mektuptan. Tartışma için bkz. Henri Crouzel, Origen, 6. 78. Origen, Şehitliğe Teşvik. 79. Bkz. Origen, Contra Celsum. 80. Aynı eser, 8.68. 81. Age., 1 A. 82. Age., 1.31. 83. Aynı eser, 1.27. 84. Aynı eser, 1.29. 85. Aynı eser, 4.22. 86. Aynı eser, 7.68. 87. Aynı eser; ayrıca bkz. 8.31-32. 88. Aynı eser, 7.68. 89. Ramsay MacMullcn, Roma İmparatorluğunun Hristiyanlaştırılması, 21. 90. Marcus Aurelius, Meditasyonlar 6.44. 91. Tacitus, Tarihler 5.5. 92. Origen, Contra Celsum 6.42. 93. Aynı eser, 7.2. 94. Aynı eser, 8.28. 95. Aynı eser, 8.33. 96. Aynı eser, 8.39. 97. Aynı eser, 1.43. 98. Aynı eser, 1.44. 99. Aynı eser, 8.44. 100. Eusebius, Historia Ecclesiae 6.34. 101. Origen, Contra Celsum 8.65. 102. Aynı eser, 8.73.

--- SAYFA 221 ---

NOTES / 201 103. //nW. 104. Tertullian, Özür 42. 105. Age 24, Ayrıca bkz. Özür %2 ve To Scapula 2. 106. Origen, Contra Celsum 1,1. Bölüm VI 1. Tertullian, Özür, bölüm. 37. 2. Age, bölüm. 3. 3. David L. Balch, Let flitiw Be Submissive: The Domestic Code in 1 Peter (Chico, Calif: Scholars Press, 1981). Ayrıca bkz. John H. Elliott, X Home for the Homeless: A Sociological Exegesis of 1 Peter, It's Situation and Stratejisi (Philadelphia: Fortress Press, 1981). Pavlus'un çeşitli tasvirlerine ilişkin büyüleyici bir tartışma için bkz. Dennis Ronald MacDonald, The Legend and the Apostle: The Battle for Paul in Story and Canon (Philadelphia: Westminster Press, 1983). 4. Tartışma için bkz. Karlmann Bcyschlag, Clemens Romanus und der Friihkatholizismus (Tübingen: Mohr, 1966); 2 Clement, Karl Paul Donfricd, Erken Hristiyanlıkta İkinci Clement'in Ortamı (Leiden: E. J. Brill, 1974). 5. 1 Clement, bölüm. 1. 6. Aynı eser. 7. Age., bölüm. 40. 8. Age.) bölüm. 37. 9. Oniki Havari'nin Öğretisi 1.2. 10. Aynı eser, 1.6. 11. Aynı eser, 2.2. 12. Barnabas'ın Mektubu, bölüm. 18. 13. Age.) bölüm. 22.1-2; 19. 14. Aynı eser, 18.2; bkz. 2.1; 4.9. 15. Age., bölüm. 2. 16. Aynı eser. 17. Age, bölüm. 9.9. 18. Age, bölüm. 18. 19. Irenaeus, /1/F«inj Heresies, cd. W. W. Harvey (Cambridge: Typis Acadcmicis, 1857), cilt. 1, önsöz. 20. Aynı eser. 21. Age, 1.27.4. 22. Aynı eser, 1.6.3. 23. Tartışma için bkz. Elaine Pagels, The Gnostic Gospels (New York: Random House, 1979). 24. Gerçeğin Tanıklığı (NHC IX, 3) 3.29.6. 25. Aynı eser, 29*9-10. 26. Age, 30.2-4. 27. Age, 30.18-19. 28. Aynı eser, 44 30-45.4. 29. Aynı eser, 41.4-7. 30. Aynı eser, 43.29^44.16. 31. Justin, İlk Özür 29.

--- SAYFA 222 ---

202 / NOTLAR 32. Gerçeğin Tanıklığı (NHC IX, 3) 29.15-17. 33.ZW., 41.3-4. 34. Aynı eser, 41.28-42.14. 35. Aynı eser, 47.5-6. 36. Aynı eser, 47.14-30. 37. Age., A. 38. Archonların Hipostazı (NHC 11,4) 86.26-27. 39. Aynı eser, 86.27-31. 40. Aynı eser, 86.31-87.4; 94.22-95.13. 41. Age, 91.7-11. 42. Aynı eser, 96.17-27. 43. "Hakimiyetsiz nesil" hakkında bkz. Michael Williams, The Immoveable Race: A Gnostic Designation and the Theme of Stability in Late Antiquity (Leiden: E.J. Brill, 1985). 44. Yuhanna'nın Apokrifonu (NHC II, 1) 24.15-27. 45. Aynı eser, 28.11-14. 46. Age, 28.21-29. 47. Aynı eser, 29.17-20. 48. Aynı eser, 29.32-30.7. 49. Tertullian, Kafirlerle Karşı Reçete, bölüm. 5. 50. Age., Bölüm. 6. 51. Tertullianus, Valentinianuslulara Karşı, bölüm. 4. 52. Tertullianus, Reçete, bölüm. 7. 53. Age., Bölüm. 8. 54. Age, bölüm. 11. 55. Age, bölüm. 16. 56. ZW.3 bölüm. 18. 57. Age., Bölüm. 37. 58. Age, bölüm. 40. 59. Age, bölüm. 18. 60. Age., Bölüm. 39. 61. Tertullianus, Valentinianuslulara Karşı, bölüm. 4. 62. Age. 63. Walther Volker, ed., Quellen zur Geschichte der Christlichen Gnosis (Tübingen: J.C.B. Mohr, 1932), "Die Fragmente Valentins", Fragman 7, s. 59. 64. Hippolytus, Tüm Sapkınlıkların Reddi 8.15.1-2. 65. Theodotus, İskenderiyeli Clement tarafından alıntılanmıştır, Theodotus'tan alıntılar78.2. 66. Philip'in İncili (NHC II, 3) 79.22-31. 67. Tartışma için bkz. Pagels, The Johannine Gospel in Gnostic Exegesis (Nashville, Tenn.: Abingdon Press, 1993), 83-97. 68. Irenaeus, Sapkınlıklara Karşı 1.6.2. 69. Tertullianus, Reçete, bölüm. 3. 70. Irenaeus, Sapkınlıklara Karşı 3.15.2. 71. Age, 1.11.1; 1.21.3. 72. Aynı eser, 4.33.7. 73. Age, 1.6.2-3.

--- SAYFA 223 ---

NOTLAR / 203 74. Age, 1.13.7, 1.13.5. 75. Aynı eser, 1.13.3. 76. Aynı eser, 1.13.3. 77. Örneğin bkz. Yeremya 2:1-3:5; Hoşea 2:1-4:19; İşaya 60:1. 78. Volker, Quellen, Parça 2, s. 58. 79. Gerçeğin İncili (NHC I, 3)32.35-33.21. 80. Daha kapsamlı bir tartışma için bkz. Pagels, "The Mystery of Marriage in the Gospel of Philip, Revisited", Birger A. Pearson, cd., The Future of Early Christian: Essays in Honor of Helmut Koester (Minneapolis: Fortress Press, 1991). 81. Mükemmel bir tartışma için bkz. Klaus Koschorke, "Die 'Namen' in Philippusevangelium: Beobachtungen zur Auseinandersetzung zwischen gnostischcm und kirchlichem Christentum," Zeitschrift für Neutestamentliche Wissenschaft 64 (1973): 307-22. 82. Philip'in İncili (NHC II, 3) 74.5-12. 83. Aynı eser, 80.23-81.14. 84. Aynı eser, 66.5 5-7. 85. Aynı eser, 78.24-79.14. 86. Age., 79.34-35. 87. Aynı eser, 80.10. 88. Aynı eser, 73.33-74.2. 89. İbt., 83.13-30. 90. Aynı eser, 84.1-6. 91. İbt., 84.11-14. 92. Age, 55.23-26. 93. Aynı eser, 55.26-30. 94.7 ^ 52.21-25. 95. Aynı eser, 64.22-24. 96. Age, 64.29-30. 97. Aynı eser, 77.2-3. 98. Aynı eser, 67.26. 99. Thomas'ın İncili (NHC II, 2) 33.19-20. 100. Irenaeus, Sapkınlıklara Karşı 4.26.3. 101. Aynı eser, 4.26.2. 102. Aynı eser, 5.26.2. 103. Aynı eser, 4.33.8. Sonuç 1. Athanasius, Anthony'nin Hayatı 28. 2. Age., 41. John Dominick Crossan'ın İsa'yı Kim Öldürdü? adlı etkileyici kitabını keşfettim. Anti-Semitizmin Kökenlerini Açığa Çıkarmak m the Gospel Story of the Death of Jesus (San Francisco: HarperCollins, 1995) ancak bu kitap üzerindeki çalışmamı tamamladıktan sonra metinde ona atıfta bulunamadım.

--- SAYFA 224 ---

DİZİN Habil, 162 kürtaj, günah, 154 İbrahim, 35-36, 37, 51, 54, 59, 78, 137 Elçilerin İşleri, 97-98, 113, 180 Adem ve Esc, 49 Nag Hammadi metinlerinde. 159-60, 161, 162-63 "Yunanlılara Hitap"* (Tatianj, 131-35 Zina, günah, 1 54, 170 Sapkınlara Karşı (Irenaeus), 155, 169, 177-78 ense ("aşk"), 172 Agrippa 11, 108 Ahriman, xviii Akkad, xviii Albinus, 108 Büyük İskender, 9, 44, 45, 50 İskenderiye, 8, 10, 29-30, 69. 136, 137, 157, 173 alntab ("genç kadın"), 77 Ambrose, 137, 146 Ammonitler, 36 Amos, 38 Ananus. II, 108 Andrew, 17, 24. 67 melek bilimi, 59-60 melekler, xv, xvi-xvii, 12, 13, 36, 90, 149. 155,162-63, 181 düşman rolü, 39—43 şeytani çocukları, 49, 50, 54, 132-33, 158 terimin türetilmesi 39 Esscncs ve, 59-60 düşmüş, xv-xvii, 47-55, 58. 1 18, 131-33, 141, 143, 158-63, 165, 169 insan kadınlarıyla çiftleşme. 163 metalurjinin tanıtılması, 50, 163 "Tanrı'nın oğulları" (bene 'eldhini), 39, 41, 48, 50 "izleyici", 50-53 Annas, 107 Anthony, 173, 180-81 Antakya, 65, 75, 138 Antiochus Epiphanes, 45-46 Antipas, 4 anti-Semitizm, 34, 104-5 Antoninus, Marcus Aurelius, bkz. Marcus Aurelius, Roma İmparatoru Antoninus Pius, Roma İmparatoru, 124-25, 126 Afrodite, 120, 126 kıyamet edebiyatı, 13, 51, 56, 179 kıyamet, 35, 48-55, 56 Kutsal Kitap Watchers, 49-52, 54, 55, 56, 58,60 hirst Book of Enoch, 50. 52-53, 56 Jubilees, 53-55. 56, 59, 60 1 Maccabees, 14, 45-46 Apollon, 119, 120, 126 "kilisenin havarisel babaları," derlenmiş yazıları, 153-55, 156 aposynajjofle. 99 Apuleius, Lucius. 130 Arcs, 120 Aristoteles, 132 Armstrong, A.H., 119 asimilation, çatışmalar bitti, 38, 45-46, 53, 55, 57, 60 Athanasius, 173 Augustine. Hippo. 182 Azazel, 47, 50, 51,55 Babil sürgünü, 43, 45 Balam, hikayesi, 40-41 Balch, David 151.

--- SAYFA 225 ---

206 / I N D E X vaftiz, xvi, 117, 125. 133, 146, 147, 149 şeytan çıkarma yoluyla, xvi, 117, 118, 122, 149 Gnostisizm'de, 166, 168, 175-76 İsa, 11-12, 15, 77,99. 123 yeniden doğuş, 114, 118-19. 120. 121,132,175 Tanrı'nın ruhu, 11, 15, 117, 118,123,149'da aktarılmıştır. 150. 175 Barabbas, 29 barbaroi ("barbanan"), xix Barnabas, Letter of, x, 154-55, 158 Beatitudes, 66 Beelzebub, xvii, 20, 34, 47 Belial, xvii, xvi ii, 34, 47. 53, 54, 55, 58 Bcliar, 58-59 kemer veya ("ışıksız"), 58 bene 'elohim ("Tanrı'nın oğulları"), 39, 41,48, 50 Bcrnfcld, Simon, xxi hayvanlarla ilgili tasvirler, 38-39, 55-56, 1 13 Bethlehem, 77, 78 Bethsaida, 80 Betz, Hans Dieter, 130 birkat ha-sntntm ("kafirlerin kutsaması"), 99 Blinzler, Josef, xxi-xxii Rook of the Watchers, 49-52, 54, 55, 56. 58,60 Brown, Raymond, 29, 31.95, 101, 102 Buber, Martin, xvi, xviii Bultmann, Rudolph, 103, 104 Kayafas, 107 Gain, 162 Caligula (Gaius Caesar), Roma İmparatoru, 30 Kenanlılar, mitolojisi, 38 Kefernahum, 16, 80 Caracalla. Roma İmparatoru. 137, 142 Kartaca, 149, 163 hadım etme. 157 Catchpole, David. 94. 95 bekarlık, 157, 172. 176 Celsus, 138-46 nüfus sayımı, kökeni. 42-43. 44 çocuk, 151, 154 kayıp. 128-29 Chorazin, 80 Hristiyanlık, Hristiyanlar, xv. xix-xxii, 14, 34, 35, 47. 49, 5 1 ,5 3 ,5 5 . 77, 84 dualizm, 130, 141, 143, 171, 176- 77, 179-84 etnik kimlik ile kesilmiş, 114 ayin, 59 Protestan, 156, 158, 159, 174-75 rabbinik lanete uygulanmıştır. 99 ayrıca bkz. Vaftiz Hristiyanlığı*, erken dönem, 112-48, 149-78 din otoriteleri, 151, 152-53, 155, 156, 164, 165, 166, 168, 169, 170, 177, 178 kurumsallaşma, 70, 74, 150-53. 169,178 " laik ", 152-53 evlilik ve, 149-50, 151. 172, 176 ahlaki kurallar, 149-52, 153-55, 156, 157, 168, 169-70, 171, 172, 174, 176 ortodoks doktrini, 163-65, 168-69, 174-75, 177, 178 paganizme karşı, yeniden tanrılar, pagan; paganizm, paganlarla ilgili sorular, 164-65'te re^ula ftdei ("inanç kuralı"), 164 spread of, 114-15, 139-40'ta yasaklanmıştır. 149 Hristiyanlar, carlv, 7 -8.9-1 0,2 4-25, 27-28, 47, 51,61, 63-88, 8 9 -111, 112-48 "ateizm", 112. 138 karşı yöneltilen suçlamalar, 123, 138-39, 141,143-44, 145, 147 sivil erdem, 131, 145-47, 151 topluluk, 64-65, 68, 75. 95. 98-99, 113. 150, 151, 152 dönüşüm, 112, 114, 115, 118-19. 125,136, 138,149-50. 185 ölüm, 115-16, 119, 121 tarafından kabul edilmiştir; ayrıca bkz. sinagoglardan kovulan şehitler, 98-99 Gentile, 34. 63-64, 65, 88, 89, 112, 114,179, 180 okuma yazma bilmeyen. 115, 119, 139, 140, 141 içgüdüsel dürtüler bv tarafından kontrol edilir, 121. 125 Yahudi uygulamaları bv tarafından terk edilir, 63, 64, 73-74, 85 zulüm, 24-25, 112-14. 115-16, 119, 122-24, 125.135-37, 138. 144-45, 146 verilen cezalar, 113, 115, 122-23, 125, 136, 145 inancından vazgeçilmesi talep ediliyor, 125. 135,138,145 İsa'nın tasarrufu toplanan bv, 66-74, 80-81.83-84 geleneksel sosyal tahviller tarafından onurlandırıldı, 151 geleneksel sosyal tahviller tarafından kesildi, 114. 118-19, 121-22. 125, 131, 133-35, 138-39, 142-43, 146-47, 150, 151. 161-62 dünyevi şeylerden vazgeçildi bv, 121, 133-34, 156-58, 162 1 Tarihler, 43 sünnet, 45. 63, 64 Clement I, 152—53, 166 Collins, John, 51

--- SAYFA 226 ---

IN D E X / 207 Com modus, Lucius, Roma İmparatoru, 135 komünyon, ayini. 66, 123, 143 Korint, 65, 152 I Korintliler, 8,65,66, 143, 172, 176 II Korintliler, 112-13, 150 lanetler, 35-36, 47, 59, 87, 183 birkat ha-mintm. 99 Pers kralı Koreş, 43-44 datmones ("ruh enerjileri'1), 120, 139, 141,143—46 kader ve 132-33 doğal sırayla, 126, 128, 130, 132-33, 142,143-44 kışkırttığı zulüm, 144^15 Daniel, kitap, 12, 14, 51, 55-56 Davut, Kral, 18, 37-38, 44 İsa'nın soyunun izi, 77, 78, 79'un getirdiği vergilendirme, 42-13 Ölü Deniz Parşömenleri, 56, 57-60 Dccius, Roma İmparatoru, 138, 145 Delphi, kehanet, 119. 167 cin, xv-xvii, 13-14, 149, 158, 170, 181,182,184 İsa tarafından kovuldu 16-17, 20, 82, 92 terimin türetilmesi, 120 şeytan çıkarma, xvi, 117, 118, 122, 149 insan zihinleri istila edildi, 117, 124, 132 şehitlik ve, 144-45 pagan tanrıları, 54, 119—22, 123-24, 130, 131-33 mülkiyeti bv, 10, 16, 19, 20, 82, 83, 98, 111 düşmüş meleklerin babası, 49, 50, 54, 132-33, 158'in kökeni hakkında hikayeler, 49 ayrıca bkz. daimoner, düşmanlar; Şeytan'ın Tanrı ile savaşı Tesniye, kitap, 37. 87 piskoposluk, oriein of, 153 Dodd, C.H., HO Eddy, Mary Baker, 156 Mısır, 7,8, 39, 65, 66, 68, 112,155, 166 çıkış, 36-37. 79 "içine kaçış", 78-79 ayrıca bkz. Mısırlı İskenderiye, xviii, xix, 37, 89, 115 tanrılar, xv, 130, 141 eidein, 167 Eleleth, 162 Gaius'un (Filo) Elçiliği, 30 düşman, 112-13, 179-84 lanetli, 35-36, 87, 183 hayvani görüntüler, 38-39, 55-56 insanlıktan çıkarılması, xviii-xx, 37, 184 yabancı ulusların (ha joyim) olarak, 14-15, 34, 36-38, 44, 47, 50, 52, 53, 55- 56,58,79-80 gruplar içinde, 13-29, 33-34, 38-39, 43^4.47,49-62,79-80 Yahudi liderler olarak, bkz. 123, 160 Ephesus, 65 Epiktetos, 128-29 Essenes, xvii, 17-18, 34, 47, 56-61, 62, 65, 83,84, 89, 173, 179, 182 etnik kimlik', 35-62, 76-77 Hristiyanlığın ayrılması, 114 manevi kimlik vs., 51-62, 84-86, 146 kötü ruhlar, bkz. şeytanların Çıkışı, Kitabı, 36-37 şeytan çıkarma, xvi, 117, 118, 122, 149 kader, 120-21, 127, 129, 132-34, 142, 162-63 iblisler ve, 132-33 direniş, 130 Tatian'ın görüşü, 133-34 First Book of Enoch, 50, 52-53, 56 "Mısır'a kaçış." 78-79 zina, günah, 121, 154 Forsyth, Neil, xviii, 40 Fox, George, 156 Francis of Assisi, 156, 184 Fuller, Reginald, 105 Gabriel, 56 Gager, John, 130 Galatyalılar, 65, 114 Gamalial II. 99 Yaratılış, kitap, xvi, 42-49. 50, 51, 163, 99-100, 156, 157-58, 159-60 temel. hikaye, 35-36, 37 Gershom, 37 jnosts 167-68, 169. 172, 173, 174, 175, 177 terimin anlamı, 167 Gnostik İnciller, The (Pagels), 68 Gnostisizm, 166-78 Godin, 169, 170-71 ahlak. of, 168, 169-72, 173-74, 176-77 ortodoks ibadetleri, 166, 168-69, 177 iki Hristiyan tipi birbirinden ayrılır, 168, 169-70 kadınlardan etkilenir, 170 ayrıca bkz. Nag Hammadi metinleri Tanrı, 36-37, 72,77,79,89-90, 106, 113, 117,132,134,156,181-84

--- SAYFA 227 ---

208 / DİZİN Gik I (devam) yetkisi, İsa tarafından iddia edildi, 16-19. 81,83, 101 düşmüş melek olarak, 158, 159-63, 165, 169 Gnostik görüş, 169, 170-71 Krallığı, 9, 17-18, 70-71, 74. 80, 85-86, 114, 146 cezalandırma, xvi, 10, 38. 40, 42, 43, 88, 140, 177 ruhu, 11, 15, 19,20, 117. 118, 123. 149, 150, 170, 175 Adem ile Havva hikâyesinde kötü adam olarak, 159-60 vasiyeti, xvi, 141 ayrıca bkz. melekler; Şeytan'ın Tanrı tanrılarla savaşı, pagan, xv, 38, 45, 112, 119-33. 135. 138, 143 şeytanlaştırılmış, 54, 119-26, 130, 131-33 ve, 120-21. 127. 129, 130, 132-34,142 doğa güçleri ve bkz. doğal düzen tek tanrılı birlik, 141 -42 Gordian III, Roma İmparatoru, 138 Marx Magdalene İncili, 67-68 Philip İncili, 73, 170, 171-77 vaftiz, 175-76 özgürlük vs. aşk, 172-73, 176 /p w n, 168 ahlak benzetmeleri, 171-72 kişinin kendi kötü potansiyelini fark etmesi, 174, 176-77 günah, 173-74, 176 bakire doğum, 175 Dikenli İncili 66, 68-69, 70-74, 176 İsa'nın ikiz kardeşine atfedilir, 68. 73 davranış kuralları, 73 tarih, 69 İsa'nın kimliği, 71-73 Tanrı'nın Krallığı, 70-71,74 gizli öğretisi, 68, 70 Tritrb İncili. 170, 171 Yunanistan, 65, 112, 151 Yunan dili, xix, 7, 39, 77, 99-100, 103-5, 120, 152, 163, 167 Yunanlılar, xv, xix, 50, 89, 131-35 Yahudi asimilasyonu, 45-46 Green, William, xix Hanson, Paul, 44 Hanuka, festival, 46 Hasmontans, 46-^7 İbranice İncil, xvi, xx, 35-62, 77-80, 87, 158,159-60, 168 melek, 36, 39-43, 48-19 yabancı ulusların (bajoyim) düşmanları olarak. 35-38, 44, 47, 50, 52, 53, 55—56'da vakıf kıssaları, 35-37'de, 51'de peygamberler. 37, 38, 43'te mezhepsel yazılar hariç tutulmuş, 35'te evrensellik. 37'de ayrıca apokrif; Tevrat; özel kitaplar İbranice, xviii, 15. 36, 39, 41, 58.77, 143. 162, 175 Hccarcten, 141 Hcliogabalus, Roma İmparatoru, 137 Hera, 120. 126 kafirler, hcrcsv. xvii, 68, 69-70, 99, 148, 149-78, 179-80, 182 dini otoriteye meydan okundu, 152, 166 terimin türetilmesi, 163 Irenaeus'un saldırısı, 155, 163, 166. 168, 169, 170,176, 177-78 ortodoksluğa karşı, 164-65 gururu, 163-64 Şeytan'ın ajanları olarak, 150, 153, 155, 165, 177-78 kutsal metin tartışması, 164-65 Tertullianus'un saldırısı, 163-66, 169, 177 ayrıca bkz. Gnostisizm Herod, Kral, 19, 78-79. 80, 911, 92, 95. 110-1k 114 Herodians, 19, 22, 23, 32. 82, 110 Hesiodos, 126 Hillel. 84-85 Hocnnecke, Gustave. 100-101 Homeros, xv, 123-24, 126, 130 Hoşea, kitap . 79, 87, 170 Koca, Richard, 107-8 İlyada (Homer), 123loudaios, terim olarak, 103-5 Irenaeus, 69-70, 155, 163, 166, 168, 169, 170, 176, 177-78 Isaac, 36, 54 Isaiah, kitabı, 21,23, 34, 37, 38. 48, 54, 77-78, 87,90, 152, 170 İsmail, 36 İsis, 130, 141 topallar (havari), 17, 24 Adil James, 64, 108 (amnia, haham akademisi, 75-76 Yeremya, kitap, 23, 38, 87, 170 Kudüs, 4 ,9 , 13-34, 4 3 ,6 1 ,6 4 , 79, 90 Vahiy b<M>k of, 79-80 İsa m, 22-29, 92-97 Yahudi liderler, sec Yahudi liderler Pilatus ve, 10, 30-32 Roma işgali, 75 kuşatması, 3, 5-6, 8 ayrıca bkz. Tapınak, ikinci İsa, xvii, xix, xx-xxii, 6-34, 76-88, 89- 111. 137, 139, 151. 156, 158. 175 hesap, 7, 65-74 suçlanan iblis bulundurma, 10, 20. 82.98

--- SAYFA 228 ---

IN D E X / 209 vaftiz, 11-12, 15,77,99, 123 tarafından sunulan davranış kuralları, 74-75, 176 doğum. C apernaum sinagogunda 77-78,79,89-90,99, 140, 175, 10 suçlama, xxi, xxh, 6, 7, 8, 11, 12, 14,25-26. 2 7 ,9 5 ,9 6 ,9 7 , 107, 108 karşı ortak iddialar, 11,77-79, 89-90 çarmıha gerilme, xx, xxi, 6-7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 27, 79, 80, 86-87, 96-98, 114.180 cin tarafından kovuldu, 16-17, 20, 82,92 hor görülen kişiler tarafından kabul edildi, 91 müridi, 6, 17, 19-20, 21, 22-23, 24, 67-68, 69, 70-73, 82-83, 92, 110, 152 aile çatışmaları, 20, 21, 22, 101, 102 Tanrı'nın otoritesi iddia edildi bv, 16-19. 81, 83.101 iyileştirme bv tarafından gerçekleştirildi. 16-17. 19. 67, 8 0 ,9 1 ,9 2 "tarihi" xx-xxii kimliği, 71,72, 73 yaklaşan infaz tahmini b\, 22-23,106 Kudüs'te, 22-29, 92-97 Yahudi liderler ve Yahudi liderleri "Yahudilerin kang'ı" olarak görüyorlar xxii, 7, 28, 80, 9 2 -9 3 ,9 5 .9 6 , 107, 109 Mesih olarak, 10, 11-13, 15, 26. 28, 34, 62, 7], 72, 76, 77, 78. 80, 83, 94-95,98 Nasıra sinagogunda, 90-91, 11] benzetmeler 21, 22, 23, 83, 85-86, 87-88,92 dini otorite olarak, 64, 72, 76, 80, 81-86, 87-88 dini kanunlar bv tarafından ihlal edilmiştir. 18-19, 22, 74, 77,81,91 tövbenin vaaz edildiği, 9, 17-18. 70 dirilişi, 87, 88 kraliyet soykütüğü, 77, 78, 79, 89 Şeytan'ın ayartması, 11-12, 15-16, 80-81,90, 101-2'nin sözleri, bkz. İsa'nın İkinci Tapınağının yıkılması ile ilgili sözler, 9-10, 24 gizli öğretiler, 21-22, 67-68, 70-74 Dağdaki Vaaz, 66, 80, 81, 154'te Tanrı'nın Oğlu olarak verilmiştir, 94, 95, 100, 144 geleneksel sosyal bağlar kopmuştur, 21, 24, 150. 151, 154 deneme, bkz. Pilatus, Pontius; Sanhedrin İsa bar Ananias. 108 Yahudi lider, xx-xxii, 4, 5, 9, 114, 158, 180, Yuhanna'da, 65, 98, 101, 102-11, 183, Luka'da, 89, 90, 91,92, 93-96, 97-98, 152, Markos'ta, 7, 10, 13-29, 33-34, 82, 89. 110 Matta, xx, 76-77, 78-88, 110-11, 152 ayrıca bkz. Ferisiler Yahudi Savaşı, 3-34, 140 sonrası, xxii, 8-10, 61, 64, 75-76 hizipler, 3 .4, 5, 6 ,9 Tanrı'nın cezası olarak, 10, 88 İkinci Tapınak yıkıldı, 6, 8,9-10. 24. 75, 76'da Kudüs Kuşatması, 3, 5-6, 8 Yahudiler, xv. xvi, 18, 63, 64. 73-74, 85, 112, 114, 130, 140. 142-43, 152, 180. 183 asimilasyonu, 33, 45—4-6, 53, 55, 57. 60 topluluk, 8-9, 10, 11, 15, 29-30, 49, 182 etik öğretileri, 154, 155, 156, 158 etnik kimlik, bkz. etnik kimlik laurtatos, terim olarak. 103-5 Yuhanna, 98-111 zulüm, 112-13 yr6r.tr'nin ahır öğretisi, 174 ayrıca bkz. İbranice İncil; Yahudi liderler; Yahudi Savaşı Joab, 42-43 Eyüp, B<x>k of, 39, 41-42 Johanan ben Zakkai, 75-76 Yuhanna (havari), 17, 24 Yuhanna, İncil'e göre, xix, xxi-xxiii, 7, 27, 33, 61-62, 69-70, 88, 95, 98-111, 112, 147, 172'de tutuklanan taraf, 93, 102, 107'de temsil edilen topluluk, 65, 98-99'da çarmıha gerilme. 101, 106-7, 109-10'da tarih, 8, 70 /owrfrtiwas'da, 103-5'te İsa'nın kimliği, 72, 73'te Yahudi liderler suçlanıyor, 65. 98, 101, 102-11, 183 Yahuda İskariyot, 102. 105-6, 111 önsöz, 99-100, 104 Romalılar, 93, 102, 105, 106, 107-9 Şeytan'ın ayartmaları, 101-2 Şeytan'ın Tanrı'yla savaşı 98, 99-106'da. III, 123 kaynak, 107 Pilatus öncesi duruşma, 103, 107-10 Sanhedrin öncesi duruşma, xxi, 26-27, 94,107-9

--- SAYFA 229 ---

210 / DİZİN İÇERİK John of Gischala, 4 Johnson, Luka, 84 John the Baptist, 15, 19, 80, 83 Joseph of Anmarhea, 110 Josephus, Flavius, 3-6, 7, 8, 9, 13, 18, 25, 108 arka planı, 3-4 Tarafından açıklanan Essencs, 56-57, 59 Pilatus, 10, 30-32 Jubilee, 53-55, 56, 59, 60 Judas Iscariot, 13, 25, 86, 107 tarafından Şeytan tarafından ele geçirilmiş olarak anlatılmıştır, xxi, 12, 90, 92, 93, 102, 105-6, 111 Julia Mammea, Roma İmparatoriçesi, 137 Jung, Carl Gustav, xviii Justin Martvr, xvi, 115-26, 134, 140, 146, 157, 166, 180 vaftizi, 117, 118-119 infazı, 125, 131, 136 pagan tanrının şeytanlaştırıldığı, 119-26 filozof ve, 115-17, 122 Kierkegaard, Soren, xx Kimclman, Reuven, 99 King, Martin Luther, Jr., 184 Kingdom of God, 9, 17-18, 70-71, 74, 80, 85-86, 114, 146 Kirbct Qumran, 47, 56, 57 Koester, Helmut, 69 kaşer kanunları, 18, 22, 63, 64, 74, 77, 81 " laiklik", 152 Leonides, 135, 136 lestes (" soyguncu"), 7, 97 Barnabas'ın Mektubu, 154-55, 158 Levcnson, Jon, 38 Anthony'nin Hayatı (Athanasius), 173 Lindars, Barnabas, xx logolar, 99-100, 166 Loisy, Alfred, 98 Lut'un kızları, 36 Lucifer, 48 Luka, İncil'e göre, xx-xxi, 27, 33, 61, 69-70, 74, 88, 89-98, 106, 140, 147 partiyi tutuklayan, 12, 89, 93 davranış kuralları, 176 topluluk tarafından temsil edilen, 65, 95 çarmıha gerilme, 96-98, 114 tarih, 8, 70 Yahudi olmayanlar ve, 89, 90-91, 112 Yahudi lider suçlandı, 89, 90, 91, 9 2 , 9 3 -9 6 , 9 7 -9 8 , 152 Yahuda Iscanot, 12, 90, 92, 93, 105, 111 Ferisiler, 91, 92, 93, 95 Romalılar, 96, 97-98, 112, 114 kraliyet soyağacı, 78, 89 Şeytan'ın ayartmaları. 12, 90, 101 Şeytan'ın Tanrı ile savaşı, 89, 90-93, 98, 1 1 1 , 123 Ovada Vaaz, 66 yedi geleneksel sosyal bağın savunduğu, 150, 151, 154 kaynak, 66, 69, 94 Pilatus önündeki duruşma, 7, 32, 94, 95-96, 97, 98. 109 Sanhedrin öncesi duruşma in, xxi, 26, 93-95 evrensel kurtuluşun sunduğu, 89, 90-91 bakireden doğum, 89-90, 99 Luther, Martin, 156, 158, 180 Maccabcans, 45-46, 49, 52. 53, 55, 56, 57 I Maccabees, 14, 45-46 Maccabeus, Yahuda, 9, 45 McGinny, B.C., 32 MacMullen, Ramsay, 142 Macrinus, Roma İmparatoru, 137 Maniciler, 180 Marcus (Valcntiman öğretmeni), 170 Marcus Aurelius, Roma İmparatoru, 124, 126-30, 131, 132, 135, 141, 142 Markos, İncil'e göre, xvii, xx, 6-34, 47, 61-62, 64, 69-70, 81, 88, 95, 99, 109, 112, 147 savuşturmayı durdurma, 7, 25, 93 davranış kuralları, 74-75 çarmıha gerilme, 96, 97 Daniel'in kehaneti, 12 tarih, 6, 8, 69, 70 eskatolojik amaçlar, 13 Yahudi olmayanlar ve, 10, 11 histoneal doğruluk, xx-xxi, 13, 14, 25, 26 İsa'nın kimliği, 71 Yahudi lider suçlandı, 7, 10, 13-29, 3 3 -3 4 , 8 2 , 8 9 , 110 Yahuda İskariyot, 12, 13, 25, 93, 106 Tanrının Krallığı, 9, 17-18, 70 Pilatus, 10, 25, 29, 33'te çiğnenen dini kanunlar, 18-19, 22, 74. 77, 81 Romalılar, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 27, 33, 96, 97 Şeytan'ın ayartmaları, 11-12, 15-16, 80, 90 Şeytan'ın Tanrı ile savaşı, xvii, 11-17, 5 7 , 6 0 , 6 1 , 8 9 , 123, 179 "sonun işaretleri" ve, 9-10 Pilatus öncesi duruşma, 7, 10, 25, 26, 27, 2 8 -2 9 , 3 3 , 9 5 , 9 6, 110 Sanhedrin öncesi duruşma, xxi, 10, 25- 28, 93, 94, 107 savaş zamanı edebiyatı olarak, 7-8 Marty n, Louis, 99, 105 şehitlik, 115, 119, 136

--- SAYFA 230 ---

IN D E X / 211 şeytanlar ve, 144 4 5 muzaffer doğası, 24-25, 125, 137, 144,181 Marx, Karl, 182 Mastema, xviii, 34, 53, 54, 55, 57 Mattathias, 14,45,46 Matta, İncil'e göre, xx-xxi, 7, 27, 33, 60, 69-70, 74, 75-88, 95, 109, 140,147, 153, 164 tutuklama kısmı)- içinde, 93, 102 davranış kuralları, 74. 176 İncil'deki kehanetler ve, 77-79, 87 topluluk' tarafından temsil edilir, 64-65, 75 tarih, 8, 70 "Mısır'a kaçış"1, 78-79 Yahudi olmayanlar ve, 76, 86, 88, 89, 112'de suçlanan Yahudi liderler, xx, 76-77, 78-88. 110-11, 152 Yahuda İscanot, 86, 102, 106 Tanrı'nın Krallığı, 85-86 Ferisiler, 61,76-77, 80-86, 87. 91, 1 1 1,180,182-83 Düşmanların tersine çevrilmesi, 79-80, 110-11 Romalılar içinde, 80, 112 kraliyet soykütüğü, 78, 79 Şeytan'ın ayartmaları, 12, 80-81, 101 Şeytan'ın Tanrı ile savaşı, 82-86, 89, 123 Dağdaki Vaaz, 66, 80, 81 "masumların katledilmesi", 78, 79'un kaynakları, 66, 69, 80-81, 101 Tora ve, 76-77, 78-86 Pilatus huzurunda duruşma, 33, 86-87, 93, 95 Sanhedrin huzurunda duruşma, xxi, 107 bakireden doğum, 77-78, 99 Maximinus, Roma İmparatoru, 137-38 Meeks, Wayne, 64, 65 metalurji, 50, 163 Michael, 49, 60 Millar, Fergus, xxi, 107 Milton, John, 48 talihsizlikler, 128-29 ayırım gözetmeyen doğası, 128 Origen'in görüşü, 140-41 Şeytan'ın nedeni olarak, xxi, 141 Tatian tarafından laikleştirilmiş, xxi, 133 Mişna xxi. ahlak; 119 carlv Christian 149-52, 153-55, 156, 157,168, 169-70, 171, 172, 174.176 Gnostik, 168, 169-72, 173-74, 176-77 ahlaki kimlik ve. 84—86, 146 rölativist, 122 Musa, 36-37, 51. 54, 58, 79, 81, 82 Müslümanlar, 14, 182 Nag Hammadi metinleri, 7, 66. 68-74, 155-63, 170-77 Hakikat İncili 170, 17) Gerçeğin Gerçeği. Cetveller, 160-62, 165, 166, 168 Yuhanna'nın Gizli Kalesi 162-63, 165-66. 168 Stlvanus'un Öğretileri. 73 Gerçeğin Tanıklığı 156-60, 165, 166. 175 ayrıca bkz. Thomas'ın İncili doğal düzen, xv, 116. 119-21, 126-30, 132-34 daimones, 126, 128, 130, 132-33. 142,143-44 bireysel yanıt, 127. 128 talihsizlikler, 128-29 birliği, 126-27, 129-30, 141-42 ayrıca bkz. nephilim, 50 Nero, Emperor of Rome, 3-4, 5, 113 Newsome, Carol, 59 New Testament, xvii, xx-xxii, 7-8, 12, 13, 35, 51,63-88. 146, 157, 171. 180 hesap, 7, 65-74'ün kanonizasyonunun dışında tutulmuştur. 65, 69-70, 74-75, 153 ayrıca belirli kitaplara bakın Nickelsburg, George, 50. 52, 53. 63-64. 83 Nicodemus, 100, 110 Nine ham, Dennis, 109 Norea, 161-62 Numbers, Book of, 39, 40-41 Old Enemy, The (Forsyth), xviii On the Trial of Jesus (Kış), xxi Origen. 115, 135-46. 135.139, 147 Cclsus'un reddedilmesi, 138-46 babanın idamı ve 135. 136 imparatorluk hukukuna meydan okuma, 139. 147 Yahudi Savaşı ve 140. tarafından görüldüğü gibi, 140-41 takma ad, 135 kendini hadım etme, 157 katlandığı işkence, 138, 145 Overman, Andrew, 111 paganizm, paganlar, xvi, xvii, 112-48, 150, 158,179-80, 182 Hristiyanlığa geçenler tarafından dışlanmış, 125, 149-50 Hristiyanlar bv'den nefret ediyor, 112, 115, 123, 124, 131,150,151 etnik kimlik, 114 tanrılar, tanrıları görün, paganlar insan yaşamına kayıtsız, 121-22, 134 dindarlık, 114, 119, 127

--- SAYFA 231 ---

212 / DİZİN paganizm, paganlar (devam) □Şeytanın Tanrı ile savaşı, 112-16, 117-22, 123-26, 131-33, 135, 136, 137, 139, 140, 143-46, 147-18 ayrıca Romalıların Kayıp Cenneti (M ilto) n), 48 parthenos ("bakire"), 77 Tarsuslu Paul, 69, 76, 114, 119, 123, 143, 152, 154, 160, 163, 165, 166, 171,179,183, 151 bekarlığa karşı evlilik görüntüleyen, 176 infaz, 8, 27, 113 irfan ve sevgi tartışıldı, 172 müjde tarafından ilan edildi, 64, 65-66, 89 Yahudi zulmü, 112-13 denizci öğretmenler tarafından azarlandı, 150 Romalı yazar tarafından onaylandı, 113 pax Romana, 135, 139 Köylü Savaşı, 180 Pers, 43—44,45, 55 istihbarat ajanı, 41 Petrus, 6, 21, 24, 27, 28, 64, 69, 71, 93, 98, 152, Hristiyan yazar olarak, 151 Mecdelli Meryem İncili, 67-68 I Petrus, 146, 151 Ferisiler, 18, 19, 22, 23, 33, 64, 107, 110, 156, 158 Hasmonlular karşı çıkıyor, 46-47 Tora yorumcuları olarak, 76, 81-82, 84-85, 86 Luka'da, 91,92, 93, 95 Matta'da, 61, 76-77, 80-86, 87, 91, 111, 180,182-83 Philip (Arap), Roma İmparatoru, 138 Philo, 10, 14, 29-30, 33, 56, 57 filozof, 115-17, 122, 132 Platon, 115, 116-17, 119-20, 138, 140, 141 Stoacılar, 116, 120, 124, 126-30, 131 Pilatus, Pontius, 6, 28-33, 114, 115 çağdaş açıklamalar, 10,29-33 tarafından emredilen infaz, 108-9 el yıkama ritüelinin gerçekleştirilen bv, 87 Yuhanna, Luka'da 103, 107-10, Markos'ta 7, 32, 94, 95-96, 97, 98, 109, Matta'da 7, 10, 25, 26, 27, 28-29, 33, 95,96, 110, Matta'da 33, 86-87, 93, 95, 86 Platon'un karısı, 115, 116-17, 119-20, 138, 140, 141 Yaşlı Plinius, 56 Poppea, 4 Porfir, 125 rahip, Yahudi, 5, 9, 10, 11, 13, 14, 18. 22-23,25, 29, 33,46-47, 50-51,52, 75-76, 79, 86, 90, 92,93, 107, 152 Karanlık Prensi, 47, 57, 60 fuhuş, 91, 121, 170 Protestanlar, 156, 158, 159, 174-75, 180, 182 Protocetus, 137 Mezmur 22, 97 Mezmur 31,97 Mezmur 41,37-38, 106 Mezmur 118,92-93 pscudepigrapha, 35. 48 Pisagorlular, 116. 140 Q kaynağı. 66, 68, 80-81,101,183 haham hareketi, 72, 75-77. 84-85. 99, 174 Rahab, 38 Hükümdarların Gerçekliği, 160-62, 165,166,168 Redfield, Robert, xviii reguia fid ei ("inanç kuralı"), 164 Reuther, Rosemary, 107 Vahiy. 51,79-80, 113-14 "hırsız" (lestes), 7, 25, 97 Robinson, James, xx, 15 Roma Katolikliği, 157. 158. 180, 182 Romalılar, xx, xxi-xxii, 3-34. 57, 58, 63. 75-76, 112-48, 149-51, 180, 113, 151 Hristiyanların zulmüne uğrayan yazar, 112-14. 115-16, 119, 122-24, 125, 135-37. 138.144-45, 146 Hristiyan tarafından hoşgörüyle karşılandı. 135, 137, 138 dönüşümü, 149 tanrısı, bkz. tanrılar, Yuhanna'da pagan, Luka'da 93, 102,105,106, 107-9, Markos'ta 96, 97-98, 112, 114, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 27, 33, 96. 97, Matta, 80, 112 Tarsuslu Pavlus tarafından idam edildi, 8, 27, 113 misilleme, 27, 107 isyanla cezalandırıldı bv, xxi, xxii, 6-7. 8, 10, 11, 12, 14, 15 .25,27 ,96 ,97 , 108-9 sn ayrıca Yahudi Savaşı; Pilatus, Pontius Romalılar {Pavlus'un mektubu), 113, 171,174 Roma, 3-4, 30, 166, 182 amfiteatro gösterileri, 115-16, 119,121,123, 133. 134. 135, 170 ordusu, 152-53 vatandaşlığı, 122, 136, 142'de ilk Hristiyan cemaati, 65, 68. 113, 151, 152 imparator, 113, 114-15,120, 124-30. 135-38, 142,145, 147,149 Ongen'in meydan okuması, 139

--- SAYFA 232 ---

IN D E X / 213 Ruah (“ruh”), 175 Rufus, Musonius, 126 “inanç kuralı” (regulafidei), 164 Russell, Jeffrey Burton, xviii Rusticus, Roma Valisi, 125, 131 Şabat yasaları, 18-19,63, 77,81,91 Samaritans, 32, 91,98, 103 Sandmel, Samuel, 104 Sanhedrin, xxi-xxii, 75, 76 idam cezası hakkı saklıdır bv, Yuhanna'da 107-9, Luka'da xxi, 26-27, 94, 107-9, Markos'ta xxi, 26, 93-95, xxi, 10, 25-28, 93, 94, 107 Matta'da, xxi, 107 Mişna'da, xxi Sappho,126 Şeytan, xv-xxiii, 35-62, 88, 118, 139, 143 düşman rolü, 39-43, 183 melek kökenli, 39-43, 47-55, 58, 85-86, 131-33, 141, 143 Hristiyan görüşü, 39 terimin türetilmesi, 39 Esseniler ve, 34, 47, 56-61, 62, 84, 173,179 grup fraksiyonları ile özdeşleştirilir, 13-29, 33-34 İbrani hikayelerinde 42-48, 39-42, 47-49 insan ajanların kışkırttığı grup fraksiyonları, 13, 19, 90-91, 98, 100-106, 111, 150, 153, 155, 165, 177-78, 180 İsa baştan çıkarıldı bv, 11-12, 15-16, 80- S I, 90, 101-2 Yahuda İskariyot bv, xxi, 12, 90'a sahipti, 92,93,10 2, 105-6, 111 talihsizliklerin yol açtığı, xvi, 141 verilen isimler, xvii, xviii, 20, 34, 47, 48, 53, 54, 55, 57, 58 nefis olarak, 173-74 ayrıca bkz. şeytanlar; düşmanlar Şeytan'ın Tanrı ile savaşı, xvii, xxiii, 44, 47, 49, 56, 57-61, 165, 173, 179-84 Hristiyan düalizmine dayalı, Yuhanna'da 130, 141, 143, 171, 176, Luka'da 98,99-106, 111, 123, 89, Markos'ta 90-93, 98, 111, 123, Matta'da xvii, 11-17, 57, 60, 61, 89, 123,179, Matta'da 82-86, 89, 123 ahlaki çekişme, Nag Hammadi metinlerinde 154-55, 158-63 paganizm ve, 112-16, 117-22, 123—26, 130, 131-33, 135, 136. 137, 139, 140, 143-46, 147-48; ayrıca bkz. tanrılar, İsa'nın pagan sözleri, 8,66-75, 83-84, 153-54, 170,172 m Q kaynağı, 66. 68, 80-81, 101, 183 Schneider, Heinrich, 104 Schweitzer, Albert, xxi scribes, 13. 16, 17, 19-21, 22-24, 25, 76. 7 9 , 8 1 , 8 2 , 8 6 . 90,91, 110, 158 Işığın Oğulları'nın Karanlığın Oğullarına Karşı Savaşı'nın Yürüyüşü, 57-59 ,60 Jama'nın Gizli Kitabı, 66 Yuhanna'nın Gizli Kitabı, 162-63, 165-66, 168 Selçuklu Hanedanı, 44-46 Semihazah, 47, 50, 52, 55 Serapis, 130, 141 Dağdaki Vaaz. 66. 80, 81, 154 Set, xviii Severus, İskender, Roma İmparatoru, 137 Severus, Septimius, Roma İmparatoru, 135-36 cinsel günahlar, 121, 133, 154, 162, 170 Shammai, 84 kapalı ("dolaşmak"), 41 "sonunun işaretleri", 9-10 Simon, 17 günah, 59, 149, 173-74, 176 ilahî ceza tor, xvi, 10, 40, 43 cinsel, 121, 133, 154, 162, 170 “masumların katledilmesi” 78. 79 kölelik, 53, 121-22, 134. 135, 149-50, 151 Smallwood, Mary, 14, 31, 75-76 Smith, Jonathan Z., xviii Socrates, 124, 137 Sodomites, 36 ekici, benzetme, 83 Sperling, David, 58 Stauffer, E., 31 Stendhal, Krister, 64-65 Stephen, infaz, 108 Stoacılar, 116, 120, 124, 126-30, 131 yabancı, tedavisi için reçete, 37 Sümer, xviii Suter, David, 50-51 Suriye, 9, 14,65, 75,89, 112, 115, 138 Tacitus, 7, 115, 142-43 Tatian, xxi, 115, 131-35, 140 vergi tahsildarı, 18, 91 Tchenkover, Victor, 45—46 Silvanus'un Öğretileri, 73 On İki Havarinin Öğretileri, 154-55, 158 Tapınak, İkinci, 10. 31, 43,91,10 7, 108 Antiochus Epiphanes tarafından kutsallaştırıldı, 45-46 yıkımı, 6, 8 ,9 -1 0 , 24, 75, 76 pnest, 5, 9, 10, 11, 13, 14, 18, 22-23,25, 29, 33,46-47 ,50 -51 ,52 , 75-76, 79, 86, 90, 92, 93, 107, 152

--- SAYFA 233 ---

214 / INDEX On Emir, 154 Tertullian, 114-15, 146, 149, 150, 163- 66,169,177 sapkınlığın kınandığı, 163-66, 169,177 dini özgürlüğün onaylandığı, 147 Gerçeğin Tanıklığı, 156-60, 165, 166, 175 Theudas, 166 Tibenus, Roma İmparatoru, 32 1 Timothy, 151,152 Titus, Roma İmparatoru, 3, 5-6 Tevrat, 45, 76-77, 78-86 Tercüman olarak Ferisiler, 76, 81-82, 84-85, 86, 18-19'da belirtilen uygulamalar, 22, 6 3 -6 4 , 7 4 , 7 7 , 8 1 , 9 1 ayrıca bkz. belirli kitaplar Trial of Jesus, The (Catchpole), 94 “ True Word, The” (Celsus), 138-46 evrenselcilik, 37, 51-52, 55, 60-61, 114 Valentinus, 156, 166-78 ayrıca bkz. Gnostisizm Vespasian, Roma İmparatoru, 3, 5, 75 Villes, Georges, 134 bakireden doğum, 77-78, 89-90, 99, 175 Vtta Adae et Evae, 49 “gözcü” melekler, 50-53 yabancı otlar, benzetme, 83 Wilken, Robert, 114 Wink, Walter, xviii Winter, Paul, xxi, 33, 110 yetzer ‘hara, 174 Zekeriya, kitap, 43-44. 92 Zeus, 45, 120, 126, 141

--- SAYFA 234 ---

DİN "Pagels harika bir yazar. . . . Eski metinleri canlandırmak konusunda bir yeteneğe sahip... Büyüleyici." - San Francisco Chronicle Eski Bayram'da o yalnızca Düşmandır, Tanrı'nın maiyetinin yasaklayıcı bir üyesidir. Peki o zaman Şeytan nasıl İncillerin karanlığın prensi haline geldi ve iyiyle kötü arasındaki kozmik mücadelenin bir parçası olarak İsa'nın çarmıha gerilmesine neden oldu? Ve neden İsa'nın takipçileri Şeytan'ı giderek artan bir şekilde insan düşmanlarıyla mı özdeşleştiriyordu - önce Yahudiler, sonra paganlar ve sonra kendi inançlarının sapkınları? Gnostik İnciller'in yazarı, dinsel ve toplumsal tarihe dair bu çığır açıcı çalışmada, ayrılıkçı bir Yahudi mezhebinin güç durumdaki üyeleri ile onların zulmünü açıklamak için başvurdukları efsane arasındaki ilişkinin izini sürüyor. Çünkü bu kitabın sayfalarında, hem Hristiyanların hem de Hristiyan olmayanların peşini bırakmayan nefretin, tanıdık kavramları rahatsız edici derecede taze ve kışkırtıcı hale getiren bir kitapla nasıl bir arada var olabileceğini anlıyoruz. - New York Times